

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА

ОТЧЕТ ЗА 2014 Г.

**За изпълнението на Актуализираната Национална стратегия
за демографско развитие на населението
в Република България (2012-2030 г.)**

Съдържание

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ - 2014 г.	5
1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО	6
1.1.1. Абсолютен естествен прираст на населението	6
1.1.2. Относителен естествен прираст на населението	8
1.2. РАЖДАЕМОСТ	10
1.2.1. Аборти	19
1.2.2. Семейства и семейни отношения. Бракове и разводи	20
1.3. СМЪРТНОСТ	22
1.3.1. Обща смъртност	22
1.3.2. Преждевременна смъртност	26
1.3.3. Детска смъртност	26
1.3.4. Майчина смъртност	28
1.3.5. Средна продължителност на предстоящия живот	29
1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО	31
1.4.1. Преселвания между населените места в страната (вътрешна за страната миграция)	31
1.4.2. Миграция от страната в чужбина (миграция извън страната/емиграция)	32
1.4.3. Миграция от чужбина в страната и имиграция	33
1.4.4. Механичен прираст на населението	35
ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО. СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА. СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ	36
2.1. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ	36
2.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ВЪЗРАСТ	37
2.3. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	41
2.4. ЗДРАВЕН СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО	50
2.5. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	55
2.6. РЕЛИГИОЗНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	55
2.7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА И ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО	56
2.8. КАЧЕСТВО И СТАНДАРТ НА ЖИВОТА	59
ЧАСТ III. УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ. ТРАНСФОРМИРАНЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ. РАЗПОЗНАВАНЕ И ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА „ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЗОРЦИ”	62
3.1. ДЕМОГРАФСКИ ПРОМЕНИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	62
3.2. ОТРАЖЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ, УСТОЙЧИВОСТТА НА СОЦИАЛНИТЕ СИСТЕМИ И ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ. ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИСКАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.	63

3.3. ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА В ОТГОВОР НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ	64
ЧАСТ IV. МОНИТОРИНГОВ ОТЧЕТ ЗА 2014 Г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 Г.)	81
A. ПРИОРИТЕТ I - ЗАБАВЯНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ДЕМОГРАФСКИ ПРОЦЕСИ И НАМАЛЯВАНЕТО НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО	81
НАПРАВЛЕНИЕ 1 - НАСЪРЧАВАНЕ НА РАЖДАЕМОСТТА ЧРЕЗ СЪЗДАВАНЕ НА СРЕДА, БЛАГОПРИЯТНА ЗА ОТГЛЕЖДАНЕТО И ВЪЗПИТАНИЕТО НА ДЕЦА	81
НАПРАВЛЕНИЕ 2 – ПОДОБРЯВАНЕ НА РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО	115
НАПРАВЛЕНИЕ 3 – ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБЩАТА ДЕМОГРАФСКА ИНФОРМИРАНост И СЕКСУАЛНО-РЕПРОДУКТИВНА КУЛТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО	115
НАПРАВЛЕНИЕ 4 – ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБЩОТО ЗДРАВΟΣЛОВНО СЪСТОЯНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И НАМАЛЯВАНЕ НА ОБЩАТА, ПРЕЖДЕВРЕМЕННАТА, ДЕТСКАТА И МАЙЧИНАТА СМЪРТНОСТ	124
НАПРАВЛЕНИЕ 5 – РАЗРАБОТВАНЕ НА АДЕКВАТНА МИГРАЦИОННА (ВЪНШНА И ВЪТРЕШНА) И ИМИГРАЦИОННА ПОЛИТИКА	164
НАПРАВЛЕНИЕ 6 – ЗНАЧИТЕЛНО НАМАЛЯВАНЕ НА БРОЯ НА ЕМИГРИРАЩИТЕ МЛАДИ ХОРА В РЕПРОДУКТИВНА ВЪЗРАСТ	174
B. ПРИОРИТЕТ II – ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ ОСТАРЯВАНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВЕНИТЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ	185
НАПРАВЛЕНИЕ 7 – ВЪЗПРИЕМАНЕ НА КОМПЛЕКСЕН МЕЖДУСЕКТОРЕН ПОДХОД ЗА АКТИВЕН И ПРОДУКТИВЕН ЖИВОТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА В ДОБРО ЗДРАВЕ. АДАПТИРАНЕ НА СОЦИАЛНИТЕ СИСТЕМИ КЪМ ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ И ОСТАРЯВАНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО – ПАЗАР НА ТРУДА, ПЕНСИОННА СИСТЕМА, СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ И ГРИЖИ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ, ОБРАЗОВАНИЕ, КУЛТУРА И ДР.	185
НАПРАВЛЕНИЕ 8 – РАЗВИТИЕ НА СОЛИДАРНОСТ МЕЖДУ ПОКОЛЕНИЯТА	205
НАПРАВЛЕНИЕ 9 – ПОВИШАВАНЕ НА ОБЩОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО, ДУХОВНО И КУЛТУРНО РАВНИЩЕ, КВАЛИФИКАЦИЯ, СПОСОБНОСТИ И УМЕНИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО ОТ ВСИЧКИ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ	207
V. ПРИОРИТЕТ III – ПОСТИГАНЕ НА СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ И СЪЗДАВАНЕ НА РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПЪЛНОЦЕНЕН, СОЦИАЛЕН И ПРОДУКТИВЕН ЖИВОТ ЗА ВСИЧКИ СОЦИАЛНИ ГРУПИ	219
НАПРАВЛЕНИЕ 10 – СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА РАВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПЪЛНОЦЕНЕН, СОЦИАЛЕН И ПРОДУКТИВЕН ЖИВОТ ЗА ВСИЧКИ СОЦИАЛНИ ГРУПИ	219

Г. ПРИОРИТЕТ IV – ОГРАНИЧАВАНЕ НА ДИСПРОПОРЦИИТЕ В ТЕРИТОРИАЛНОТО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ОБЕЗЛЮДЯВАНЕТО В НЯКОИ РЕГИОНИ И СЕЛАТА	239
НАПРАВЛЕНИЕ 11 – ОГРАНИЧАВАНЕ НА ДИСПРОПОРЦИИТЕ В ТЕРИТОРИАЛНОТО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ОБЕЗЛЮДЯВАНЕТО В НЯКОИ РЕГИОНИ И СЕЛАТА	239
Д. ПРИОРИТЕТ 5 – АДАПТИРАНЕ И СИНХРОНИЗИРАНЕ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА С ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОТРЕБНОСТИ ЗА БАЛАНСИРАНО ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ	244
НАПРАВЛЕНИЕ 12 – ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ОЦЕНКА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО ВЪРХУ ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ НА ВСЕКИ НОВ, ИЗМЕНЯН ИЛИ ДОПЪЛВАН НОРМАТИВЕН АКТ НА ДЪРЖАВАТА	244
ЧАСТ V. ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.) ПРЕЗ 2014 г.	246
ПРИЛОЖЕНИЯ – ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО	254

ЧАСТ I. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В ДЕМОГРАФСКОТО РАЗВИТИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ - 2014 г.

Негативните тенденции в развитието на демографските процеси през последните десетилетия и настъпилите изменения в броя и структурите на населението оказват силно влияние върху функционирането на основните системи на обществото: икономическа, образователна, здравноосигурителна, пенсионноосигурителна, системата за социална защита, пазара на труда и др. В същото време характеристиките на икономическата и социална среда се отразяват в голяма степен върху демографското развитие. Взаимодействието между тези процеси е предизвикателство за всяко управление.

Текущата демографска ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, ниска раждаемост и задържащо се високо равнище на общата и детската смъртност.

Като положителни тенденции през 2014 г. могат да се отбележат увеличаването на броя на живородените деца и нарастващата средна продължителност на живота на населението.

През 2014 г. в страната са регистрирани 68 083 родени деца, като от тях 67 585 (99.3%) са живородени. **В сравнение с предходната година броят на живородените се увеличава с 1 007 деца, или с 1.5%.**

Средната продължителност на предстоящия живот по данни на НСИ общо за населението на страната, изчислена за периода 2012-2014 г., е 74.7 години и спрямо предходния период тя се увеличава с 0.2 години.

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.2 години, докато при жените е със 7.1 години по-висока - 78.3 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2.7 години по-висока за населението в градовете (75.5 години) отколкото за населението в селата (72.8 години).

Същевременно въпреки относителното забавяне на темповете на намаляване на населението през последните години, краткотрайното подобряване на показателите за раждаемостта, бавното увеличаване на средната продължителност на предстоящия живот и намаляването на влиянието на външната миграция, с голям дългосрочен негативен ефект остават отрицателният естествен прираст на населението, ниската раждаемост, високото равнище на общата смъртност, остаряването на населението, обезлюдяването на населени места и райони, възпроизвеждането на различни социални неравенства.

1.1. БРОЙ И СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Основните фактори, които влияят върху измененията в броя и структурите на населението са демографските процеси - раждаемост, смъртност и миграция.

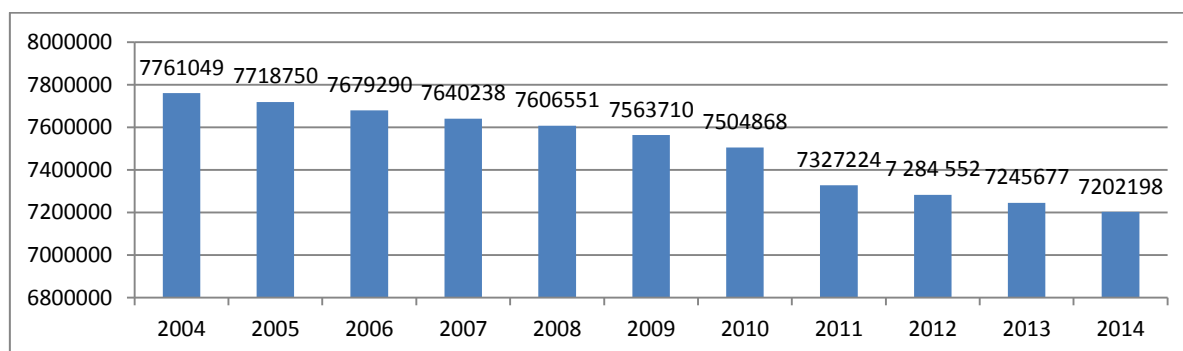
Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

По данни на НСИ към 31 декември 2014 г. населението на България е 7 202 198 души, което представлява 1.4% от населението на Европейския съюз¹ и нарежда страната на 16-о място по брой на населението непосредствено след Австрия (8 507 хил. души) и преди Дания (5 627 хил. души). За разлика от Австрия и Дания, чието население нараства, населението в България продължава да намалява.

В сравнение с 2013 г. населението на страната намалява с 43 479 души, или с 0.6%. За сравнение, през 2013 г. намалението на населението е с 38 875 души, или с 0.5%, а през 2012 г. населението на страната намалява с 42 672 души, или с 0.6%.

През 2014 г. в резултат на естествения прираст населението намалява с 41 367 души (37 767 за 2013 г.), а в резултат на механичния прираст (нетното салдо от външната миграция) – с още 2 112 души (1108 за 2013 г.).

Фигура 1: Брой на населението за периода 2004-2014 г.

Източник: НСИ; Графика: МТСП

Констатация: През 2014 г. населението в България продължава да намалява. Намалението на населението през 2014 г. се дължи главно на отрицателен естествен прираст, а не на външна миграция - в резултат на естествения прираст населението намалява с 41 367 души, а в резултат на механичния прираст (нетното салдо от външната миграция) – с още 2 112 души.

1.1.1. Абсолютен естествен прираст на населението

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението.

След 1990 г. демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст.

През 2014 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на страната е намаляло с 41 367 души.

¹ При международните сравнения данните за държавите от Европейския съюз се отнасят за 2013 г.; източник: сайт на Евростат - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Таблица 1: Живородени, умрели, естествен прираст в периода 2004-2014 г.

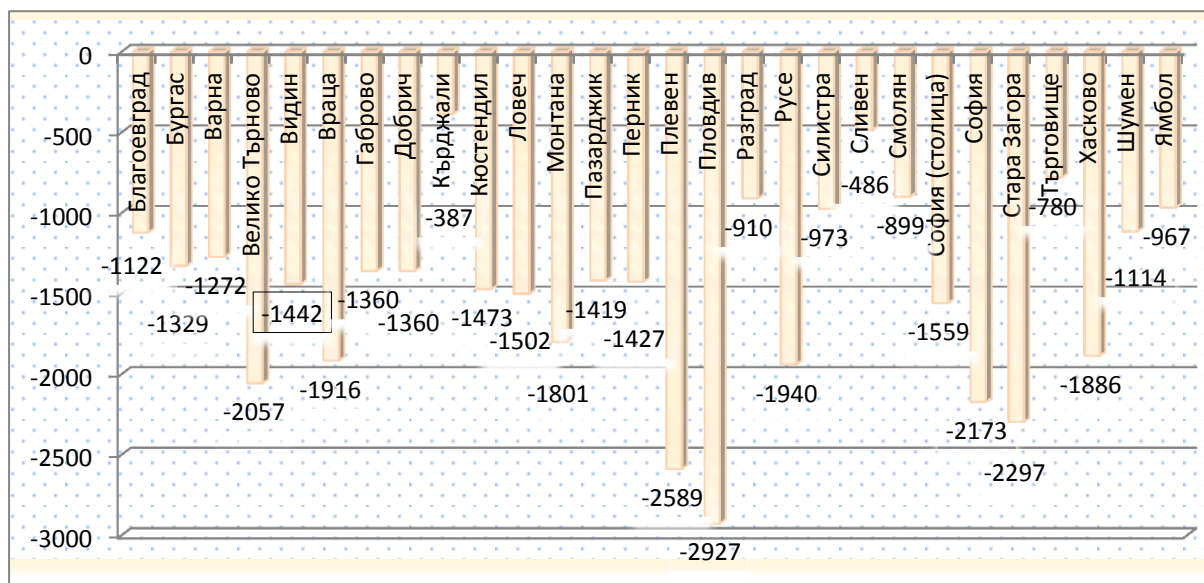
Година	Живородени	Умирения	Естествен прираст
2004	69886	110110	- 40224
2005	71075	113374	- 42299
2006	73978	113438	- 39460
2007	75349	113004	- 37655
2008	77712	110523	- 32811
2009	80956	108068	- 27112
2010	75513	110165	- 34652
2011	70846	108258	- 37412
2012	69121	109281	- 40160
2013	66578	104345	- 37767
2014	67585	108952	- 41367

Източник: НСИ, таблица МТСП

По-бързо е намалението на населението от мъжки пол (-21 895) в сравнение с населението от женски пол (-19 472) и населението в селата (-25 063) в сравнение с населението в градовете (-16 304).

Всички области в България имат отрицателен абсолютен естествен прираст на населението.

Фигура 2: Абсолютен естествен прираст на населението по области, 2014 г.

Източник: НСИ, Графика МТСП

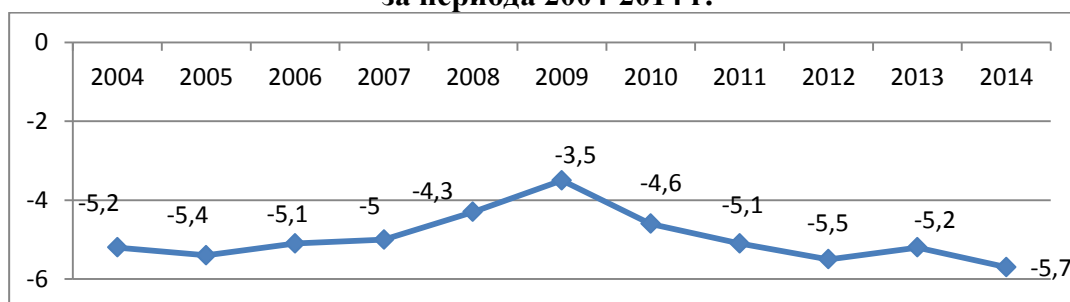
Констатация: Намалението на населението в страната в резултат на отрицателния естествен прираст (задържане или нарастване на отрицателния естествен прираст) се дължи главно на високите нива на общата смъртност и на продължителния акумулиращ ефект на ниската раждаемост. Ниската раждаемост не може да компенсира значително по-високите нива на смъртност.

1.1.2. Относителен естествен прираст на населението

През 2014 г. намалението на населението, измерено чрез **коэффициента на естествения прираст, е минус 5.7‰² при минус 5.2‰ през 2013 г.** Коэффициентът на естествения прираст в градовете е минус 3.1‰ при минус 2.8‰ през 2013 г., а в селата - минус 12.9‰ при минус 11.8‰ през 2013 г. През 2012 г. коэффициентът на естествен прираст в градовете е минус 2.8‰, а в селата - минус 12.8‰, а през 2011 г. – в градовете е минус 2.2‰, а в селата - минус 12.7‰.

Намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата.

Фигура 3: Коэффициент на естествен прираст на 1000 души за периода 2004-2014 г.

Източник: НСИ; Графика: МТСП

Таблица 2: Относителен естествен прираст на 1 000 души от населението през 2012, 2013 и 2014 г. по статистически райони и местоживеене

Естествен прираст (‰)	Общо за страната	Северозападен	Северен централен	Североизточен	Югоизточен	Югозападен	Южен централен
2012 г.							
Общо	-5,5	-11,5	-8,2	-4,2	-4,4	-3,7	-4,7
Град	-2,8	-5,8	-5,2	-2,0	-2,1	-2,0	-2,2
Село	-12,8	-21,4	-14,2	-9,9	-10,3	-12,5	-9,9
2013 г.							
Общо	-5,2	-10,5	-7,7	-4,1	-4,1	-3,7	-4,5
Град	-2,8	-5,4	-5,1	-2,1	-2,1	-2,0	-2,2
Село	-11,8	-19,7	-13,2	-9,3	-9,1	-11,7	-9,3
2014 г.							
Общо	-5,7	-11,5	-8,7	-4,7	-4,8	-3,6	-5,2
Град	-3,1	-6,2	-5,7	-2,9	-2,4	-1,9	-2,8
Село	-12,9	-20,8	-14,9	-9,9	-10,6	-12,5	-10,2

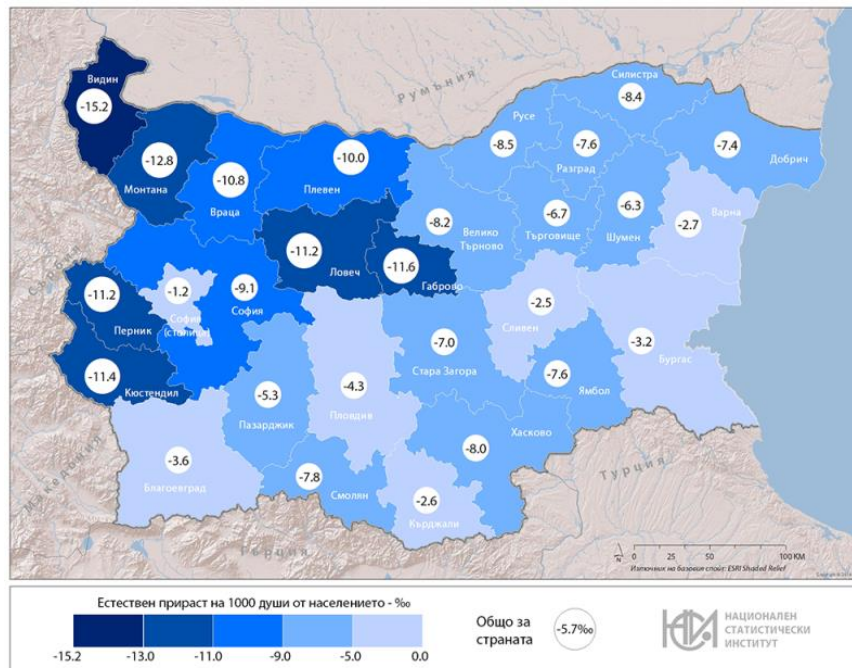
Източник: НСИ; Таблица: МТСП

През 2014 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст.

С най-ниски по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) (-1.2‰), Сливен (-2.5‰) и Кърджали (-2.6‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст е област Видин - минус 15.2‰, следвана от областите Монтана (-12.8‰) и Габрово (-11.6‰). Над минус 10.0‰ е и естественият прираст в областите Плевен, Враца, Ловеч, Кюстендил и Перник.

² Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

**Фигура 4: Естествен прираст на населението през 2014 г. по области
(На 1 000 души)**

Източник: НСИ

България е с най-висок отрицателен относителен естествен прираст на населението в ЕС.

Коефициентът на естествения прираст общо за ЕС-28 през 2013 г. е 0.2‰, като през 2012 г. е 0.5‰, а през 2011 г. – 0.8‰.

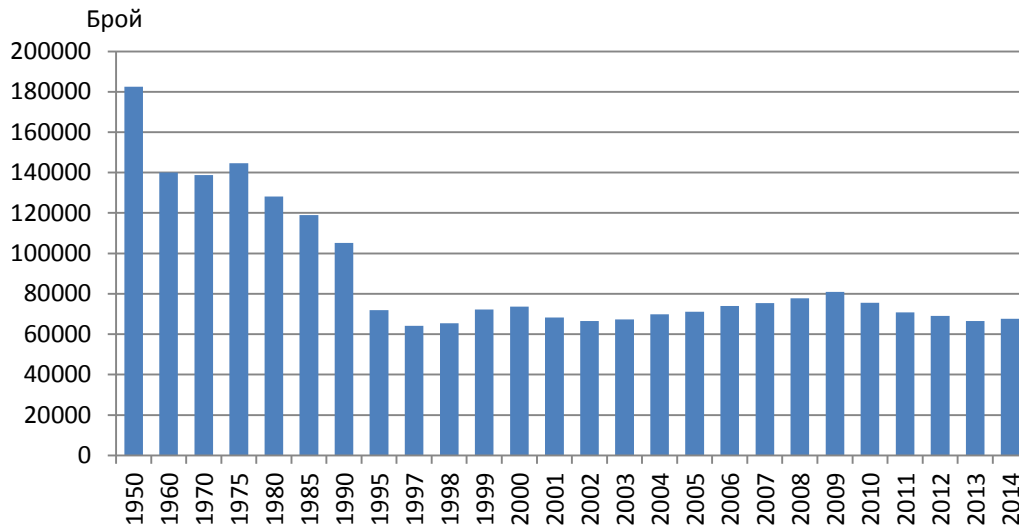
Петнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (8.6‰), Кипър (4.9‰) и Люксембург (4.2‰). Освен нашата страна, с високи стойности на отрицателен естествен прираст на населението са Латвия (-4.0‰), Литва (-3.9‰), Унгария (-3.8‰) и Румъния (-3.2‰). По-високи от минус 2.0‰ са и стойностите на естествения прираст в Германия, Хърватия и Португалия.

Констатация: България е с най-висок отрицателен естествен прираст на населението в ЕС. Намалението на населението в страната в резултат на естествения прираст се дължи предимно на негативните демографски тенденции в селата. Населението в селата продължава да намалява с двойно по-високи темпове от средните за страната. Продължава обаче тенденцията на намаление на населението и в градовете. Във всички области в България естественият прираст на населението е отрицателен. В резултат на отрицателния естествен прираст с най-бързи темпове намалява населението в Северозападен и Северен централен район.

1.2. РАЖДАЕМОСТ

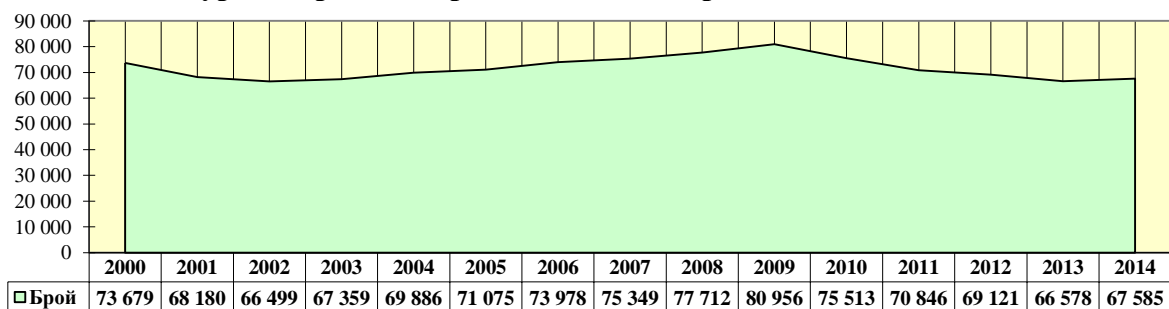
През 2014 г. в страната са регистрирани 68 083 родени деца, като от тях **67 585 (99.3%) са живородени**. В сравнение с предходната година броят на живородените се увеличава с 1 007 деца, или с 1.5%.

Фигура 5: Живородени през периода 1950-2014 година

Източник: НСИ

Фигура 6: Брой живородени деца за периода 2000-2014 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

**Таблица 3: Раждания (в т.ч. живородени) през 2013 г.–2014 г.
по статистически райони и местоживееене (брой)**

Статистически райони	Раждания			Живородени		
	Всичко	В градовете	В селата	Всичко	В градовете	В селата
2013 г.						
България	67061	49857	17204	66578	49526	17052
Северозападен	6484	4161	2323	6419	4115	2304
Северен централен	6991	4629	2362	6953	4609	2344
Североизточен	9120	6601	2519	9046	6557	2489
Югоизточен	11004	7614	3390	10915	7548	3367
Югозападен	19957	17448	2509	19844	17356	2488
Южен централен	13505	9404	4101	13401	9341	4060
2014 г.						
България	68083	51042	17041	67585	50704	16881
Северозападен	6723	4331	2392	6647	4279	2368
Северен централен	6928	4656	2272	6874	4628	2246
Североизточен	8996	6490	2506	8919	6442	2477
Югоизточен	11035	7726	3309	10941	7663	3278
Югозападен	20858	18331	2527	20754	18241	2513
Южен централен	13543	9508	4035	13450	9451	3999

Източник: НСИ

И през 2014 г., подобно на 2013 г. и на 2012 г., най-много раждания има в Югозападния район – 20 858, в Южен централен – 13 543 и в Югоизточния район – 11 035.

Незначително, но нараства относителният дял на родените деца от по-висок ранг – втори, трети и по-висок ранг.

През 2014 г. родените деца от първи ранг съставляват 51,34% от всички родени деца (при 51,33% през 2013 г.; 51,60% през 2012 г. и 52% през 2011 г.).

През 2014 г. родените деца от втори и по-висок ранг съставляват 48,41% (при 48,31% през 2013 г.; 47,82% през 2012 г. и 47,14% през 2011 г.

Това е показателно за наличие на процес на ориентация към семеен модел с повече от едно дете.

За последните 4 години относителният дял на родените трети деца се задържа над 7%: – през 2014 г. те съставляват 7,64%, през 2013 г. - 7,80%, през 2012 г. – 7,37%, а през 2011 г. – 7,05% от живородените деца за съответната година.

Таблица 4: Брой и поредност на родените деца в периода 2011 – 2014 г.

Година	Общо	Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непоказано
2011	71402	37135	25016	5037	3609	605
2012	69678	35954	24514	5138	3671	401
2013	67061	34420	23608	5228	3558	247
2014	68083	34955	24340	5199	3418	171
	100%	51.34%	35.75%	7.64%	5.02%	0.25%

Източник НСИ; Таблица МТСП

Увеличава се относителният дял на живородените деца с тегло под 2500 грама – от 8.7% през 2012 г. на 9.0% през 2013 г. и на 13,5% през 2014 г.

Коефициентът на обща раждаемост³ през 2014 г. е 9.4‰, а през предходните 2013 и 2012 г. той е бил съответно 9.2 и 9.5‰.

Броят на живородените момчета (34 735) е с 1 885 по-голям от този на живородените момичета (32 850), или на 1 000 родени момчета се падат 946 момичета.

В градовете и селата живородените деца са съответно 50 704 и 16 881. Коефициентът на раждаемост в градовете е 9.6‰, а в селата - 8.7‰.

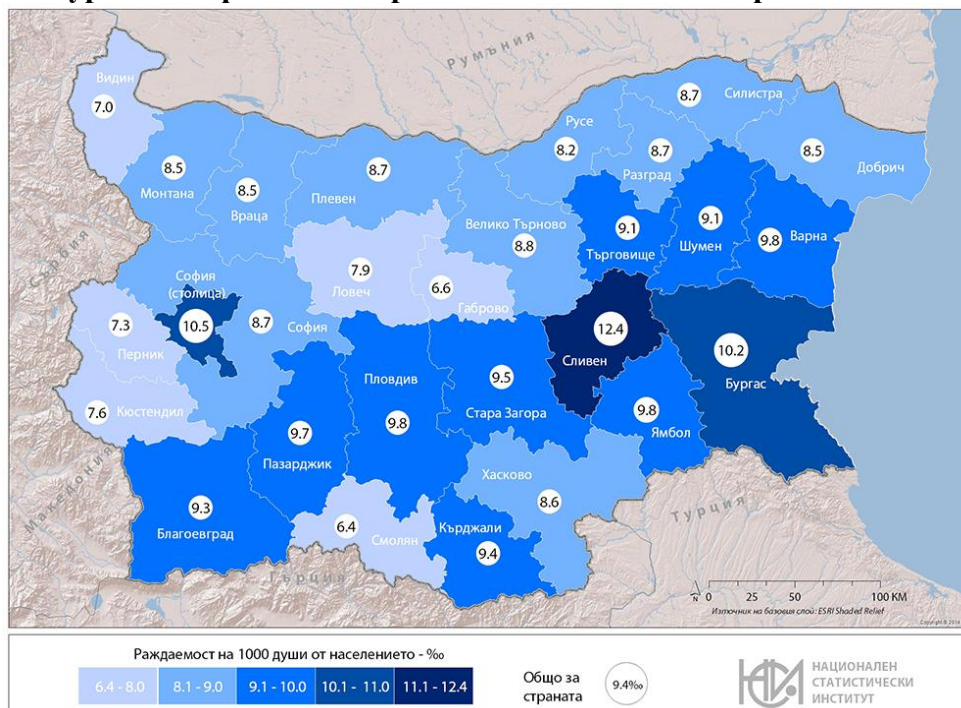
Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2013 г. е 10.0‰, по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост от европейските страни има Ирландия - 15.0‰, следват Франция (12.4‰) и Обединеното кралство (12.1‰).

Равнището на раждаемостта в България е малко над нивото на раждаемостта в Испания и Румъния - по 9.1‰, и Унгария - 9.0‰. С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз са Германия, Гърция и Италия - по 8.5‰.

Запазват се регионалните различия по отношение на раждаемостта.

В регионален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен - 12.4‰, София (столица) - 10.5‰, и Бургас - 10.2‰. Освен в тези три области по-висока от общата за страната е раждаемостта в областите Варна, Ямбол и Пловдив - по 9.8‰, следвани от Пазарджик, Стара Загора и Кърджали - съответно 9.7, 9.5 и 9.4‰. Във всички останали области раждаемостта е по-ниска от средната за страната, като най-ниски стойности се наблюдават в областите Смолян (6.4‰), Габрово (6.6‰) и Видин (7.0‰).

Фигура 7: Коефициент на раждаемост по области през 2014 година

Източник: НСИ

³ Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на населението през годината.

Таблица 5: Коефициенти на раждаемост и естествен прираст на населението

Година	Раждаемост (на 1 000 души)	Естествен прираст (на 1 000 души)	Тотален коефициент на плодовитост
1990	12.1	-0.4	1.81
1995	8.6	-5.0	1.23
2001	8.6	-5.6	1.24
2005	9.2	-5.4	1.31
2006	9.6	-5.1	1.38
2007	9.8	-5.0	1.42
2008	10.2	-4.3	1.48
2009	10.7	-3.5	1.57
2010	10.0	-4.6	1.49
2011	9.6	-5.1	1.51
2012	9.5	-5.5	1.50
2013	9.2	-5.2	1.48
2014	9.4	-5.7	1.52

Източник: НСИ

Таблица 6: Коефициент на раждаемост по местоживеене и статистически райони (раждаемост на 1000 души от населението)

Населени места	Общо	Северо- западен	Северен централен	Северо- източен	Юго- източен	Юго- западен	Южен централен
2012 г.							
Общо	9,5	8,4	8,5	9,8	10,3	9,7	9,4
В градовете	9,7	8,6	8,5	9,7	10,1	10,2	9,8
В селата	8,8	8,1	8,6	10,2	10,8	7,2	8,5
2013 г.							
Общо	9,2	7,9	8,3	9,5	10,2	9,3	9,2
В градовете	9,3	7,9	8,2	9,4	9,9	9,8	9,6
В селата	8,7	7,7	8,4	9,8	11,2	7,1	8,4
2014 г.							
Общо	9,4	8,3	8,3	9,4	10,3	9,8	9,3
В градовете	9,6	8,4	8,3	9,2	10,1	10,3	9,7
В селата	8,7	8,1	8,2	9,8	11,0	7,2	8,4

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Броят на жените във фертилна възраст (15 - 49 навършени години), или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението.

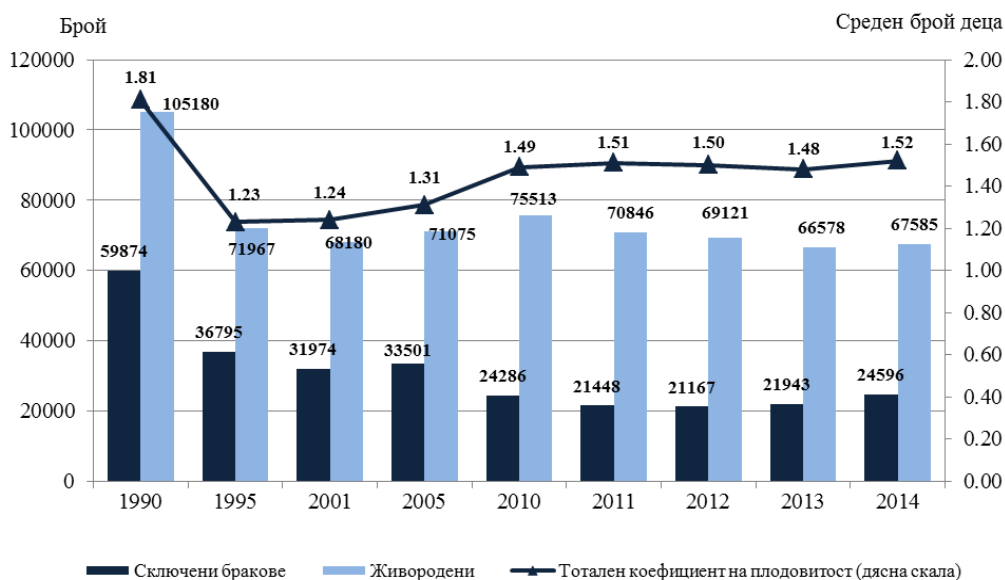
Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2014 г. е 1 580 хил., като спрямо предходната година той намалява с над 21 хил., а спрямо 2001 г. - с над 306 хил. жени.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. Близко 90% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 години, които през 2014 г. са 818 хил. и са намалели спрямо 2013 г. с 2.6%, а в сравнение с 2001 г. - с 25.1%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст, и емиграционните процеси.

През 2014 г. броят на децата, родени от майки под 18 години, е 3 130 и спрямо 2013 г. намалява със 124 деца. Запазва се тенденцията на увеличаване на броя на децата, родени от жени на възраст над 40 години - от 1 276 през 2013 г. на 1 517 през 2014 година.

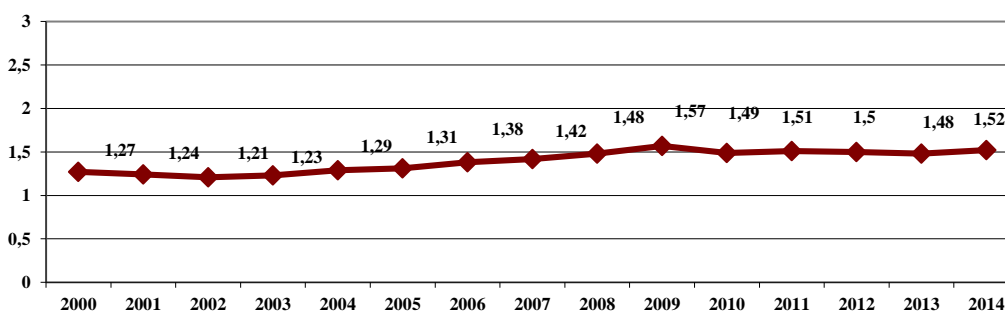
Тоталният коефициент на плодовитост⁴ е един от основните показатели, характеризиращи плодовитостта на жените. През 2014 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.52. За сравнение, през 2001 г. той е бил 1.24 деца, а през 2013 г. - 1.48 деца.

Фигура 8: Сключени бракове и живородени деца; коефициент на плодовитост

Източник: НСИ

Фигура 9: Тотален коефициент на плодовитост за периода 2000–2014 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

⁴ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзrastовата плодовитост през отчетната година.

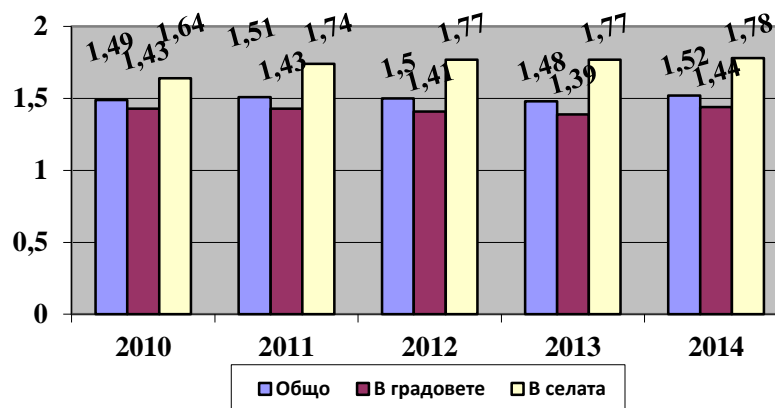
Въпреки, че коефициентът на раждаемост намалява около нивата на 2005 г., тоталният коефициент на плодовитост запазва умерен темп на нарастване и относително задържане в годините след 2005 г. Подобна картина е показателна за случаите, когато броят на родените деца от една жена във фертилна възраст се запазва умерено висок, но общият брой на родените деца намалява, поради намаляване на родилните контингенти.

Относително по-високото ниво на раждаемост от 2005 г. до 2009 г. се дължи предимно на повишаването на плодовитостта на родилните контингенти, измерена чрез тоталния коефициент на плодовитост⁵ и раждането на деца от по-висок ранг – второ трето и повече, както и на относително по-бавния темп на намаляване на броя на жените в детеродна възраст.

Докато през 2005 г. средният брой живородени от една жена е бил 1.31 деца, то през 2008 г. той достига 1.48, през 2009 г. - 1.57, през 2010 г. - 1.49 деца, през 2011 г. – 1.51, през 2012 г. – 1.50, през 2013 г. – 1.48, а през 2014 г. – 1.52 деца. Тези стойности на плодовитостта през последните години са най-високите след 1991 г., когато този коефициент е бил 1.65 деца.

Констатация: Броят на жените във фертилна възраст намалява и ще продължава да намалява, поради което ще намалява и абсолютният брой на ражданията в страната, но може да се запазва или увеличава тоталният коефициент на плодовитост, което означава, че биха могли да се увеличават случаите на реализиране на „отложени” раждания и на раждания на деца от по-висок ранг – второ, трето и повече.

Фигура 10: Тотален коефициент на плодовитост по местоживееене в страната, 2010-2014 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

Констатация: Коефициентът на обща раждаемост в градовете е по-висок от този в селата, поради по-младата възрастова структура на населението в градовете и по-големият брой родилни контингенти. Но тоталният коефициент на плодовитост е по-висок в селата, което поставя въпроса за качеството на отглеждането, възпитанието и социализацията на децата в селата.

⁵ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година

България има регресивен тип възпроизводство.

Нетният коефициент на възпроизводство⁶ в страната през 2014 г. е 0,730. През 2010, 2011, 2012 и 2013 г. е бил съответно: 0.712; 0.719, 0.715 и 0,712.

Таблица 7: Индекс на заместване на поколенията⁷ към 31.12. 2014 г.

Индикатор	Общо	В градовете	В селата
Деца (0-4 г.), бр.	337 656	254 656	83 000
Жени (15-40 г.*)средногодишно, бр.	1 147 929	896 099	251 830
Отношение "деца-жени"	0,294	0,281	0,330

* фертилната възраст на жените е 15–49 г., но поради факта, че броят на ражданията на жени над 40 г.е малък, индексът е изчислен към жените от 15 до 40 г. вкл.

Средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26.5 години през 2013 г. на **26.7 години през 2014 година**. Увеличава се и средната възраст на жените при сключване на първи брак - от 27.3 през 2013 г. на 27.5 години през 2014 година. При сравняване на двата показателя се очертава обща тенденция - раждането на първо дете да предхожда сключването на брак. Нарастват случаите на раждания на жени над 40 годишна възраст.

Констатация: Средната възраст на жените при раждане на първо дете и при сключване на брак продължава да се увеличава. Налага се обща тенденция – раждането на първо дете да предхожда сключването на брак.

Таблица 8: Брой родени деца по възраст на майката, 2011 г. – 2014 г.

Възраст на майката	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Под 15 г.	341	250	301	327
15-19 г.	7522	7213	6727	6393
20-24 г.	16635	16000	15101	14568
25-29 г.	21364	21115	20563	20883
30-34 г.	17127	16386	15705	16311
35-39 г.	7201	7486	7366	8061
40-44 г.	1142	1141	1220	1416
45-49 г.	59	73	70	106
Над 50 г.	4	11	5	11
Непоказано	7	3	3	7
Общо	71402	69678	67061	68083

Източник: НСИ; Таблица МТСП

През 2014 г. са регистрирани 1 200 случая на многоплодни раждания, което е с 82 случая повече отколкото през 2013 година. При 1 185 от случаите са родени по две деца, при 14 - по три, и в един случай са родени 4 деца.

През 2010 г. са регистрирани най-голям брой случаи на многоплодни раждания от 1960 г. досега - 1 244 случая.

⁶ Нетният коефициент за възпроизводство на населението показва средният брой момичета, които би родила една жена през фертилния си период и които биха доживели до нейната възраст при раждането, ако повъзрастовата плодовитост и смъртност останат такива, каквито са през отчетната година.

⁷ Отношение на деца от 0 до 4 години към жени във фертилна възраст.

Таблица 9: Многоплодни раждания – брой случаи

Година	Общо	Раждания на 2 деца	Раждания на 3 деца	Раждания на 4 деца
2010	1244	1191	53	:
2011	1119	1096	23	:
2012	1138	1116	22	:
2013	1118	1100	17	:
2014	1200	1185	14	1

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Общият брой на родените **близнаци** през 2014 г. е 2416, като момчетата са 1253, а момичетата – 1163.

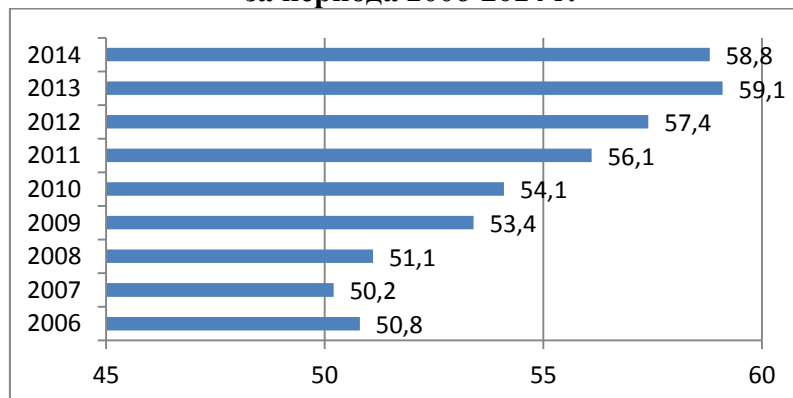
От 1991 г. се наблюдава трайна тенденция на увеличаване на абсолютния брой на извънбрачните раждания. Техният относителен дял нараства от 18.5% през 1992 г. на 42.0% през 2001 г. и на 59.1% през 2013 година. **През 2014 г. броят на живородените извънбрачни деца е 39 773, а делът им намалява незначително до 58.8%** от всички живородени. Относителният дял на извънбрачните раждания в селата (67.8%) е по-висок отколкото в градовете (55.9%). За 72.5% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че тези деца най-вероятно се отглеждат в семейна среда от родители, живеещи в съжителство без брак.

В регионален аспект най-висок е относителният дял на извънбрачни раждания в областите Ловеч (76.3%), Видин (75.4%) и Сливен (73.1%). Този дял е над 50% във всички области на страната с изключение на Благоевград и Кърджали, където той е съответно 42.0 и 44.9%.

Тенденцията на сравнително устойчивото нарастване на относителния дял на извънбрачните раждания е в съответствие с промяната от традиционния семеен модел за сключен граждански брак към свободно съжителство. Новият семеен модел променя и семейните отношения, и мястото и ролята на семейството в обществото, в посока на намаляване на тяхната икономическа, социална и традиционно - ценностна тежест и значимост.

Повишаването на извънбрачната раждаемост е характерно за повечето страни в Европейския съюз. Най-висок е относителният дял на извънбрачните раждания в Естония - 58.4%, и Словения - 57.6%, а най-нисък - в Гърция - 7.6%.

Фигура 11: Относителен дял на извънбрачните живораждания за периода 2006-2014 г.

Източник: НСИ; Графика МТСП

Таблица 10: Плодовитост според брачни и извънбрачни раждания, 2011/2014 г.

БРАЧНИ РАЖДАНИЯ						ИЗВЪНБРАЧНИ РАЖДАНИЯ					
ОБЩО	ПОРЕДНОСТ НА ДЕТЕТО					ОБЩО	ПОРЕДНОСТ НА ДЕТЕТО				
	Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непок.		Първо	Второ	Трето	Четвърто и повече	Непок.
2011 г.											
31305	15584	13559	1478	491	193	40097	21551	11457	3559	3118	412
2012 г.											
29591	14656	12866	1518	428	123	40087	21298	11648	3620	3243	278
2013 г.											
27339	13371	12019	1515	371	63	39722	21049	11589	3713	3187	184
2014 г.											
27938	13394	12554	1570	380	40	40145	21561	11786	3629	3038	131

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Констатация: Продължава да се задържа висок броят и относителният дял на живородените извънбрачни деца. Ражданията на деца с по-висок ранг от второ дете – трето, четвърто и повече деца, са по-често срещани при извънбрачните раждания.

Рискови групи по отношение на свободните съжителства и извънбрачните раждания, които се нуждаят от специална държавна подкрепа, са бременните и родилите млади девойки под 15 годишна възраст, както и децата родени от тях. Особено внимание следва да се отделя на семейства и двойки с три и повече деца, които живеят в свободно съжителство.

Значим социален риск крият изключително ранните раждания на момичета под 15 годишна възраст, както и ранните раждания на девойки между 15-19 години. Тези случаи се нуждаят от специално внимание и превенция от страна на държавата. Необходимо е да се повишава и сексуално-репродуктивната култура на тийнейджърите още в училище.

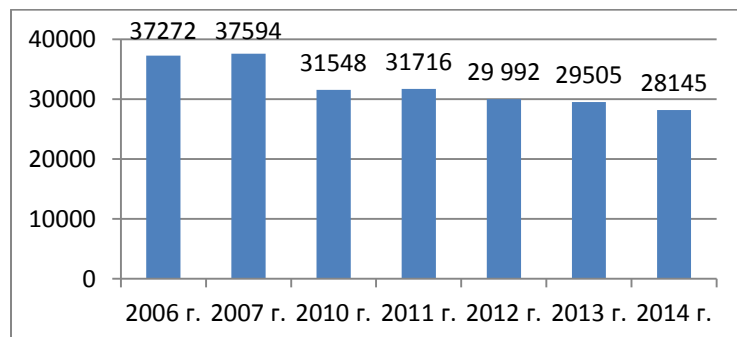
От 2007 до 2014 г. са родени 2912 деца от майки на възраст под 15 години. През 2014 г. за 320 майки под 15 години става дума а раждане на първо дете, а за 7 майки под 15 години – за раждане на второ дете.

Явлението **раждане на деца от деца** е социално рисково, както от гледна точка на физическото изпитание, така и от гледна точка на психическата неподготвеност за изпълнение на социалната функция с икономически измерения – „отговорно родителство”. Обичайна практика в подобни случаи е отговорностите да бъдат прехвърляни или към семействата на децата/момичетата, родили деца, или към държавните институции, което лишава родените и изоставени деца от семейна среда и поставя държавата пред сериозни икономически и морални изпитания.

1.2.1. Аборти

Ежегодно абортите съставляват почти половината от живородените деца.

Фигура 12: Брой аборти за периода 2003 – 2014 г.

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА); Графика МТСП

През 2014 г. общият брой на абортите е 28 145 при 68 083 раждания. В сравнение с 2013 г. (29 505) броят на абортите намалява с 1 360.

Таблица 11: Раждания и аборти през 2014 г.

Година	Раждания	Аборти	Раждания	Аборти
	Брой		На 1000 жени от 15-49 г.	
2012	69678	29992	42,5	18,3
2013	67061	29505	41,6	18,3
2014	68083	28145	42,8	17,7

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА)

Таблица 12: Раждания и аборти на 1000 жени във фертилна възраст (15-49 г.)

Година	Раждания на 1000 жени във фертилна възраст	Аборти на 1000 жени във фертилна възраст
1980	60,4	72,9
1990	49,2	67,2
1995	35,2	47,2
2000	37,0	30,6
2005	38,2	22,3
2013	41,6	18,3

Източник: МЗ, НЦОЗА - Кратък справочник „Здравеопазване 2014 г.“

От всички извършени аборти 2 735 са по медицински причини; 8 898 аборти са спонтанни; 16 517 са по желание, а 3 са класифицирани като „други видове“.

**Таблица 13: Извършени аборти в лечебните заведения през 2014 г.
по възрастови групи и видове аборти (брой)**

Възраст (в навършени години)	Всичко	Видове аборти			
		По мед. показания	Спонтанни	Други видове	По желание
Общо	28145	2735	8890	3	16517
< 15	130	29	72	-	29
15–19	2410	195	832	1	1382
20–24	5551	332	1453	-	3766
25–29	7382	510	2313	2	4557
30–34	6228	497	2114	-	3617
35–39	4885	877	1570	-	2438
40–44	1389	276	501	-	612
45–49	165	16	34	-	115
> 50	5	3	1	-	1

Източник: Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА)

Често абортът е рисков за бъдещите репродуктивни способности на жената, поради което следва да бъде оценяван като един от значимите фактори, оказващи въздействие върху демографския баланс на населението.

Легалният аборт продължава да се приема и да се използва често като предпочитан и достъпен изход за освобождаване от нежелана бременност, макар да са известни опасностите и вредите за здравето и детеродната способност на жената от подобна интервенция.

След 2012 г. няма регистрирани криминални аборти (извън лечебните заведения).

1.2.2. Семейства и семейни отношения. Бракове и разводи.

По данни на преброяването на населението и жилищния фонд през 2011 г. към 1.02.2011 г. населението в България живее в 3 006 376 домакинства (обикновени или колективни) със среден брой членове в домакинството – 2.4 лица. Близо три четвърти (73.3%) от всички домакинства в страната живеят в градовете. Към същата дата **семействата в страната са общо 2 123 224**, от които 1 537 777 (72.4%) живеят в градовете, а 585 447 (27.6%) живеят в селата. **Средният брой на членовете в едно семейство през 2011 г. е 2.7 лица при 3.0 през 1965 г. Най-голям е броят на семействата, съставени от двама съпрузи с никога невстъпвали в брак деца – 996 446 от всички семейства в страната.** Семействата от двама съпрузи без деца са 813 995, а семействата, съставени от един родител с никога невстъпвали в брак деца са 312 783.

Регистрираните юридически бракове през 2014 г. са 24 596 - с 2 653 повече спрямо предходната година. От всички регистрирани бракове 76.3% (18 756) са сред населението в градовете, докато в селата са сключени 5 840 брака. Коефициентът на брачност⁸ е 3.4‰, като за сравнение през 2013 г. той е бил 3.0‰, а през 2001 г. - 4.0‰.

⁸ Брой сключени бракове на 1 000 души от населението.

**Фигура 13: Коефициенти на брачност и бракоразводност
(На 1 000 души)**

Източник: НСИ

През 2014 г. средната възраст при сключване на първи брак за мъжете и жените е съответно 30.6 и 27.5 години. Спрямо предходната година средната възраст се увеличава с 0.3 години при мъжете и 0.2 години при жените.

Областта с най-много бракове на 1 000 души от населението е Кърджали (4.8%), следвана от областите Търговище (4.5%), Разград и Добрич - по 4.3%. Най-нисък е коефициентът на брачност в областите Видин - 1.7%, и Враца - 2.0%.

Броят на разводите през 2014 г. е 10 584 и е с 324 по-малък от този през 2013 година. От всички прекратени бракове 82.0% се отнасят за населението в градовете.

Най-голям е дялът на браковете, прекратени по „взаимно съгласие“ (62.6%), следват причините „несходство в характерите“ (27.4%) и „фактическа раздяла“ (7.5%).

През 2014 г. средната продължителност на брака до неговото прекратяване е 15.1 години.

Таблица 14: Средна възраст при развод през 2012–2014 г. по пол и местоживеене

Пол	Местоживеене		
	Общо	В градовете	В селата
2012 г.			
Мъже	41,3	41,3	41,3
Жени	37,7	37,7	37,4
2013 г.			
Мъже	42,9	42,8	43,2
Жени	39,3	39,3	39,5
2014 г.			
Жени	43,6	43,4	44,4
Мъже	40,1	39,9	40,6

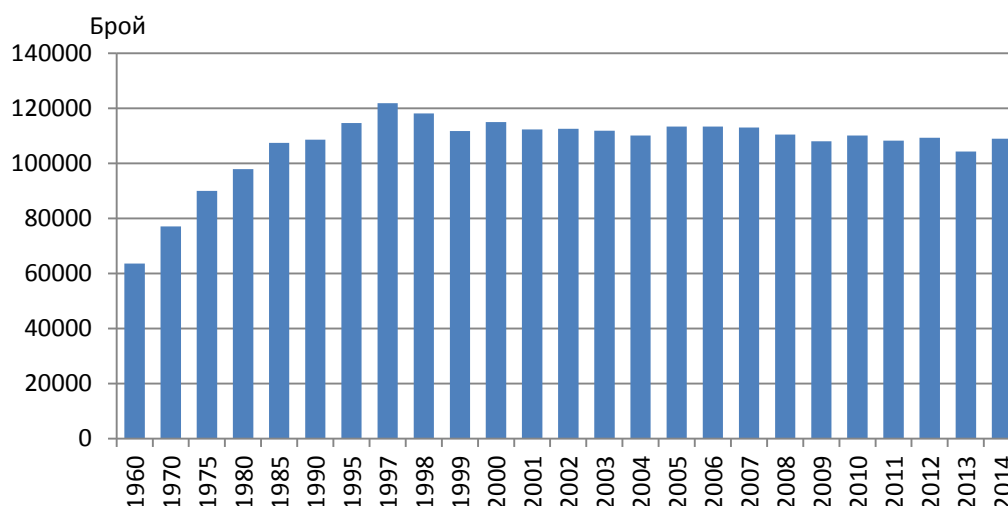
Източник на данните: НСИ, Изследване на брачността и бракоразводността; Таблица МТСП

1.3. СМЪРТНОСТ

1.3.1. Обща смъртност

Броят на умрелите през 2014 г. е 108 952 души, а коефициентът на обща смъртност⁹ - 15.1%. Спрямо предходната година броят на умрелите се увеличава с 4 607 случая, или с 4.4%. Нивото на общата смъртност продължава да е твърде високо.

Фигура 14: Умрели през периода 1950-2014 година

Смъртността сред мъжете (16.1‰) продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените (14.1‰). През 2014 г. на 1 000 жени умират 1 082 мъже. Продължават и силно изразените различия в смъртността сред градското и селското население. Коефициентът на смъртност е по-висок в селата (21.6‰) отколкото в градовете (12.7‰).

Общо за ЕС-28 коефициентът на смъртност през 2013 г. е 9.9‰. Равнището на общата смъртност на населението в България е най-високо сред европейските страни. С най-ниска смъртност са Ирландия - 6.4‰, и Кипър - 6.0‰. В Люксембург, Малта, Испания, Нидерландия и Франция коефициентът на смъртност е под 9.0‰. Освен в България, значително по-висока от средната за ЕС-28 е стойността на този показател само в Латвия - 14.3‰, и Литва - 14.0‰.

Високата обща смъртност се дължи предимно на умираанията в по-високите възрастови групи, които са разпределени по следния начин:

Таблица 15: Брой умираания по възрастови групи

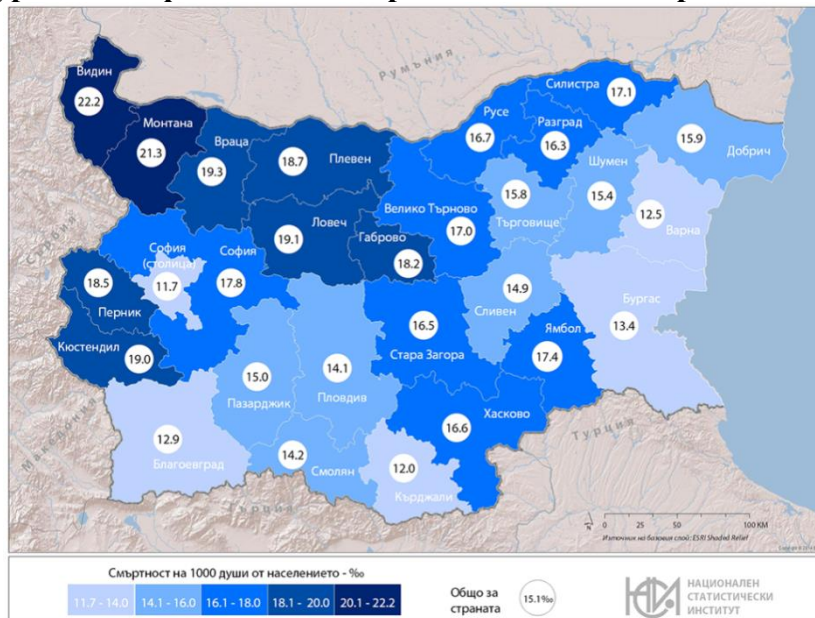
Възрастови групи	2012 г.	2013 г.	2014 г.
50-54 г.	3 732	3 501	3798
55-59 г.	5 749	5 601	5711
60-64 г.	8 625	8 078	8515
65-69 г.	10 255	10 409	11090
70-74 г.	12 376	11563	11995
75-79 г.	18 192	16 670	16347
80-84 г.	20 393	19 365	20514
85+ г.	23 713	22 943	24625

Източник НСИ, Таблица МТСП

⁹ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

С най-висока смъртност в страната са областите Видин - 22.2%, и Монтана - 21.3%, следвани от Враца (19.3%) и Ловеч (19.1%). Девет са областите със смъртност, по-ниска от общата за страната, като най-нисък е този показател в областите София (столица) - 11.7%, Кърджали - 12.0%, Варна - 12.5%, и Благоевград - 12.9%.

Фигура 15: Коефициент на смъртност по области през 2014 година

Таблица 16: Коефициенти на обща, детска и преждевременна смъртност

Година	Обща смъртност ¹⁰ ‰	Детска смъртност ¹¹ ‰	Преждевременна смъртност ¹² – %
1990	12.5	14.8	29.7
1995	13.6	14.8	28.3
2001	14.2	14.4	25.2
2005	14.6	10.4	24.6
2006	14.7	9.7	24.6
2007	14.8	9.2	24.1
2008	14.5	8.6	24.1
2009	14.2	9.0	24.4
2010	14.6	9.4	23.4
2011	14.7	8.5	23.3
2012	15.0	7.8	22.3
2013	14.4	7.3	22.4
2014	15,1	7,6	22,4

Източник: НСИ

¹⁰ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

¹¹ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

¹² Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиралията.

Шест са водещите болестни фактори и причини за умираанията за последните осем години, чието регулиране изисква предприемане на сериозни превантивни профилактични здравни дейности:

- Болести на органите на кръвообращението
- Новообразувания
- Болести на дихателната система
- Болести на храносмилателната система
- Външни причини за заболяемост и смъртност
- Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неклассифицирани другаде (R00-R99).

Умираанията при мъжете са с 4308 повече в сравнение с тези при жените.

Констатация: Нивото на общата смъртност все още е твърде високо. Смъртността сред мъжете продължава да бъде по-висока в сравнение със смъртността сред жените. Задържащото се високо ниво на смъртността се дължи предимно на умираанията на хора в по-високите възрастови групи.

Таблица 17: Умирения по причини

Година	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
Общо	113 374	113 438	113 004	110 523	108 068	110 165	108 258	109 281	104 345	108 952
Клас I. Някои инфекциозни и паразитни болести (A00-В99)	650	624	710	639	587	602	520	626	518	458
Клас II. Новообразувания (С00-Д48)	17 937	17 710	17 992	18 179	17 157	16 672	16 955	18 299	18274	18 110
Клас III. Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм (D50-D89)	152	160	179	134	160	133	144	135	143	159
Клас IV .Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата (E00-E90)	1 979	2 237	2 166	2 181	1 989	1 804	1 641	1 723	1446	1 542
Клас V. Психични и поведенчески разстройства (F00-F99)	121	118	76	90	77	89	77	87	85	79
Клас VI. Болести на нервната система (G00-G99)	831	841	975	1 026	954	976	995	1 124	959	1 056
Клас VII. Болести на окото и придатъците му (H00-H59)	4	6	3	-	7	2	6	4	2	2
Клас VIII. Болести на ухото и мастоидния израстък (H60-H95)	6	2	1	1	3	6	6	3	-	-
Клас IX. Болести на органите на кръвообращението (I00-I99)	74 932	75 332	74 380	71 492	71 306	74 392	72 581	71 645	67911	71 760
Клас X. Болести на дихателната система (J00-J99)	4 469	4 181	4 540	4 466	4 154	4 069	4 012	3 973	3512	3 935
Клас XI. Болести на храносмилателната система (K00-K93)	3 312	3 196	3 493	3 561	3 268	3 279	3 262	3 553	3628	3 852
Клас XII. Болести на кожата и подкожната тъкан (L00-L99)	52	37	35	24	27	32	22	32	43	50
Клас XIII. Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан (M00-M99)	86	69	54	52	38	42	58	48	40	55
Клас XIV. Болести на пикочо-половата система (N00-N99)	1 193	1 187	1 320	1 354	1 239	1 177	1 165	1 350	1289	1 350
Клас XV. Бременност, раждане и послеродов период (O00-O99)	8	9	9	5	4	6	2	3	8	5
Клас XVI. Някои състояния, възникващи през перинаталния период (P00-P96)	279	279	293	280	323	283	290	237	238	262
Клас XVII. Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации (Q00-Q99)	251	185	169	207	152	169	142	143	156	124
Клас XVIII. Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, неклассифицирани другаде (R00-R99)	3 181	3 351	2 812	2 933	3 207	3 396	3 562	3 238	3331	3 211
Клас XX. Външни причини за заболяемост и смъртност (V01-Y98)	3 931	3 914	3 797	3 899	3 416	3 036	2 818	3 058	2762	2 942

Източник: НСИ, Таблица МТСП

1.3.2. Преждевременна смъртност

Показателят за преждевременната смъртност¹³ през 2014 г. остава на нивото на предходната 2013 г. - 22.4%. В стойностите на показателя за преждевременната смъртност има съществени разлики при мъжете и жените. Докато умрелите жени на възраст до 64 години вкл. са 14.7% от всички умрели жени, то при мъжете този относителен дял е два пъти по-голям - 29.5%.

Таблица 18: Коефициенти на преждевременна смъртност през 2014 г. по местоживеене (%)

Пол	Местоживеене		
	Общо	Град	Село
Общо	22,4	24,7	18,7
Мъже	29,5	32,1	25,4
Жени	14,7	16,7	11,5

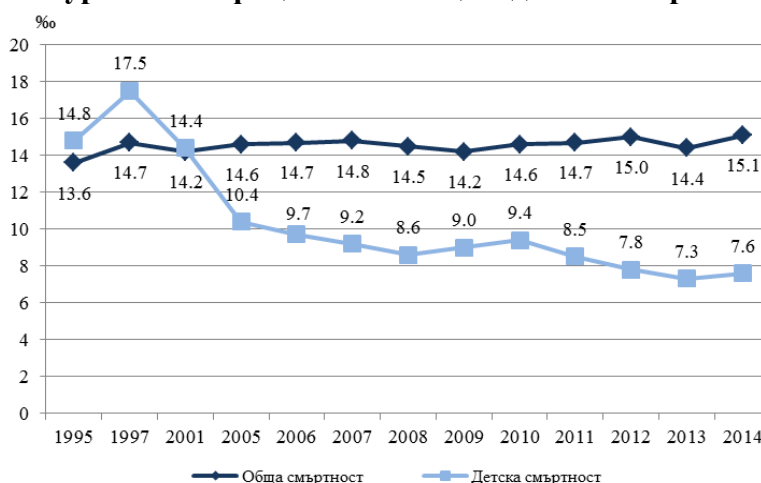
Източник: НСИ

1.3.3. Детска смъртност

През 2014 г. в страната са починали 517 деца на възраст до една година, а коефициентът на детска смъртност¹⁴ е 7.6‰. След регистрираното трайно намаление на нивото на детска смъртност от 1997 г. досега, през 2014 г. коефициентът на детска смъртност за първи път се покачва с 0.3‰. През 2001 г. той е 14.4‰, през 2005 г. - 10.4‰, а през 2013 г. - 7.3‰.

В регионален аспект през 2014 г. в общо единадесет области коефициентът на детска смъртност е по-нисък от средния за страната, като най-нисък е в областите Габрово - 1.3‰, и Смолян - 2.7‰. Най-висока стойност на коефициента на детска смъртност е регистрирана в област Сливен (15.4‰), следвана от Хасково (12.1‰) и Силистра (12.0‰). По-висок от общия за страната и със стойности над 10.0‰ е и коефициентът на детска смъртност в областите Шумен - 11.7‰, София и Видин - по 10.6‰.

Фигура 16: Коефициент на обща и детска смъртност

¹³ Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиралията.

¹⁴ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

Независимо от положителната тенденция в намаляването на нивото на детската смъртност в България след 1997 г., тя продължава да е по-висока от детската смъртност в страните от Европейския съюз.

Общо за ЕС-28 коефициентът на детска смъртност през 2012 г. е 3.8‰ а през 2011 г. е бил 3.9‰.

Сериозно внимание и предприемане на мерки изисква констатираната по-висока смъртност на децата в селата (на 1000 живородени).

Таблица 19: Умрели деца на възраст до 1 год. през 2012 г., 2013 г. и 2014 г.

Година	Общо	В градовете	В селата
Брой			
2012	536	368	168
2013	489	331	158
2014	517	340	177
На 1000 живородени			
2012	7,8	7,1	9,6
2013	7,3	6,7	9,3
2014	7.6	6.7	10.5

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Таблица 20: Умрели деца на възраст под 1 година (брой)

Година	Брой умрели деца
2004	814
2005	739
2006	720
2007	690
2008	668
2009	729
2010	708
2011	601
2012	536
2013	489
2014	517

Източник: НСИ; Таблица МТСП

Таблица 21: Коефициенти на детска смъртност по местоживеене

Период/ Година	Местоживеене		
	Всичко	В градовете	В селата
Коефициент на мъртва раждаемост ¹⁵ (‰)			
2014	7.3	6.6	9.4
Коефициент на неонатална смъртност ¹⁶ (‰)			
2014	4,4	3,9	6,0
Коефициент на късна неонатална смъртност ¹⁷ (‰)			
2014	1,3	1,1	1,8
Коефициент на постнеонатална смъртност ¹⁸ (‰)			
2014	3,3	2,8	4,5
Коефициент на перинатална смъртност ¹⁹ (‰)			
2014	10,4	9,4	13,6

Източник: НСИ, таблица МТСП

1.3.4. Майчина смъртност^{20, 21}

През 2014 г. стойността за майчина смъртност е 7.4.

До 2011 г. относително устойчива е тенденцията на намаляване на майчината смъртност. През 2011 г. майчината смъртност е с най-ниски стойности – 2.8, докато през 2000 г. тя е 17.6.

През 2012 г. обаче, майчината смъртност се увеличава – стойността на този показател е 4.3, а през 2013 г. нараства рязко до 12.0.

¹⁵ Дефиниция на Световната здравна организация - МКБ 10, том 2, стр. 155 – брой на мъртвородените разделен на броя на всички родени деца, умножено по 1000.

¹⁶ Неонаталната смъртност показва броя на умрелите деца от първия до двадесет и седмия ден от раждането им включително, на 1 000 живородени деца.

¹⁷ Късната неонатална смъртност е отношението между броя на умрелите деца от седмия до двадесет и седмия ден от раждането им включително, и броя на живородените деца.

¹⁸ Постнеонаталната смъртност (късна детска смъртност) е отношението между броя на умрелите деца от двадесет и осмия ден от раждането им до 1 година и броя на живородените, от които предварително е изваден броят на децата, умрели до двадесет и седмия ден от раждането им включително.

¹⁹ Перинаталната смъртност показва броя на мъртвородените деца и на тези от живородените, умрели през първите шест дни от раждането, на 1 000 родени (живородени и мъртвородени), т.е. смъртността от двадесет и осмата седмица на вътрешноутробното съществуване до края на шестия ден от живота.

²⁰ Майчината смъртност се изчислява като отношение между броя на умрели бременни или родилки към броя на живородените деца, умножено по 100 000 (или майчината смъртност се изчислява като съотношение на броя на умиращите по причини от клас "Бременност, раждане и послеродов период" и броя на живородените, умножено по 100 000).

²¹ Коефициентът за майчина смъртност е изразен като съотношение на броя на умрелите жени по причини от клас XV. Бременност, раждане и послеродов период, съгласно МКБ-X на 100 000 живородени деца. Коефициентът трябва да е съпроводен с цитиране на абсолютния брой на починалите жени, тъй като този брой е много малък и измененията се отразяват чувствително на коефициента. Например, през 2012 г. починалите жени са 3, през 2013 – 8, а през 2014 – 5.

Таблица 22: Майчина смъртност, 2000г.–2014г.

Години	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Майчина смъртност	17,6	19,1	16,5	5,9	10,0	11,3	6,8	10,6	6,4	4,9	7,9	2,8	4,3	12,0	7,4

Източник: НСИ; Таблица МТСП

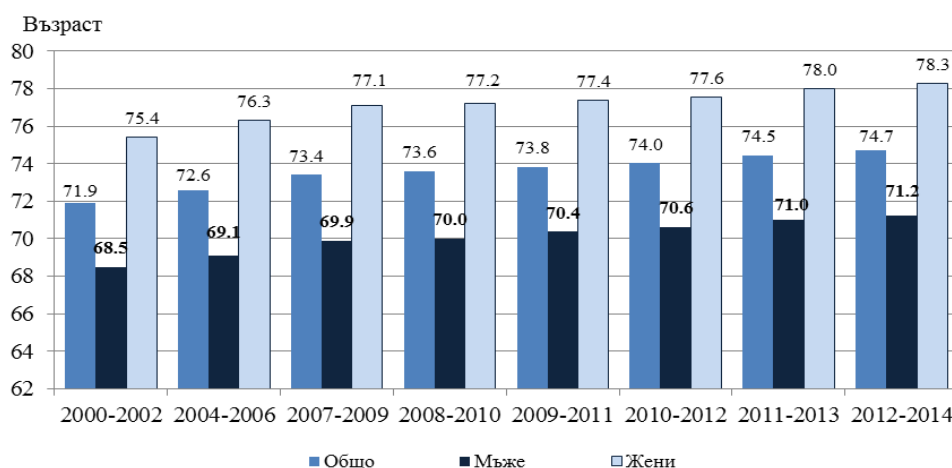
1.3.5. Средна продължителност на предстоящия живот

Различните равнища на смъртност сред мъжете и жените, както и сред населението в градовете и селата, определят и разликата в очакваната средна продължителност на предстоящия живот на различните групи население.

Средната продължителност на предстоящия живот общо за населението на страната, изчислена за периода 2012-2014 г., е 74.7 години и спрямо предходния период тя се увеличава с 0.2 години, т.е. с 2,4 месеца.

Средната продължителност на живота при мъжете е 71.2 години, докато при жените е със 7.1 години по-висока - 78.3 години. Средната продължителност на предстоящия живот е с 2.7 години по-висока за населението в градовете (75.5 години) отколкото за населението в селата (72.8 години).

Фигура 17: Средна продължителност на предстоящия живот по пол и периоди

Източник: НСИ

През 2013 г. общо за ЕС-28 очакваната средна продължителност на живота при раждане е 80.55 години. При мъжете и жените тя е съответно 77.8 и 83.3 години.

Наблюдават се съществени различия между очакваната продължителност на живота при раждане средно за населението на държавите-членки в ЕС-28 и за населението в България. През 2013 г. очакваната продължителност на живота при раждане за мъжете в България е с 6.5 години, а за жените – с 4.7 години по-ниска от тази при мъжете и жените в ЕС-28.

Таблица 23: Очаквана продължителност на живота при раждане (в години)

Държави	Мъже	Жени
2011 г.		
ЕС-28	77.3	83.1
България	70.7	77.8
2012 г.		
ЕС-28	77.4	83.1
България	70.9	77.9
2013 г.		
ЕС-28	77.8	83.3
България	71.3	78.6

Източник: Евростат; Таблица МТСП

Подобни различия съществуват и при очакваната продължителност на живота на населението в ЕС-28 и населението в България след 65 годишна възраст. През 2013 г. очакваната продължителност на живота на мъжете и жените над 65 години в България е с 3.7 години по-ниска от средната при мъжете и 3.4 по-ниска от средната при жените от държавите-членки на ЕС-28.

Таблица 24: Очаквана продължителност на живота след 65 год.възраст (в години)

Държави	Мъже	Жени
2011 г.		
ЕС-28	17.8	21.3
България	14.0	17.3
2012 г.		
ЕС-28	17.7	21.1
България	13.9	17.3
2013 г.		
ЕС-28	17.9	21.3
България	14.2	17.9

Източник: Евростат; Таблица МТСП

Констатация: Наблюдават се съществени различия между очакваната продължителност на живота при раждане средно за населението на държавите-членки в ЕС-28 и населението в България. Очакваната продължителност на живота при раждане за мъжете и жените в България е по-ниска от тази при мъжете и жените в ЕС-28. Очакваната продължителност на живота на мъжете и жените над 65 години в България е по-ниска от средната при мъжете и жените от държавите-членки на ЕС-28.

1.4. ВЪТРЕШНА И ВЪНШНА МИГРАЦИЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен: минус 2 112 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и броя на изселилите се от страната.

Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.3%²².

През 2014 г. седем области имат положителен механичен прираст: Кърджали (12.1%), София (столица) - (6.5%), Бургас (2.5%), Варна (2.1%), Хасково (1.0%) и Пловдив и Стара Загора - по 0.5%. С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (-11.6%), Враца (-7.4%) и Видин (-7.0%).

1.4.1. Преселвания между населените места в страната (вътрешна за страната миграция)

През 2014 г. в преселванията между населените места в страната са участвали 94 520 лица – с 8 142 лица повече в сравнение с 2013 г.

Най-голям брой преселвания между населените места в страната се наблюдава през 2010 г. – 151 694 души. През 2011 г. в преселванията вътре в страната участват 90 646 лица; през 2012 – 82 197 лица; през 2013 г – 86 378 лица.

От всички, които са променили своето обичайно местоживееене вътре в страната, 45.7% са мъже и 54.3% - жени.

По отношение на възрастовата структура с най-голям относителен дял сред преселващите се са лицата в репродуктивна възраст (61.1%): във възрастовата група 20 - 39 години (35.8%), следвани от лицата под 20 години (25.3%). Значително по-малък е дялът на 40 - 59-годишните (17.2%) и на тези на 60 и повече навършени години (21.7%).

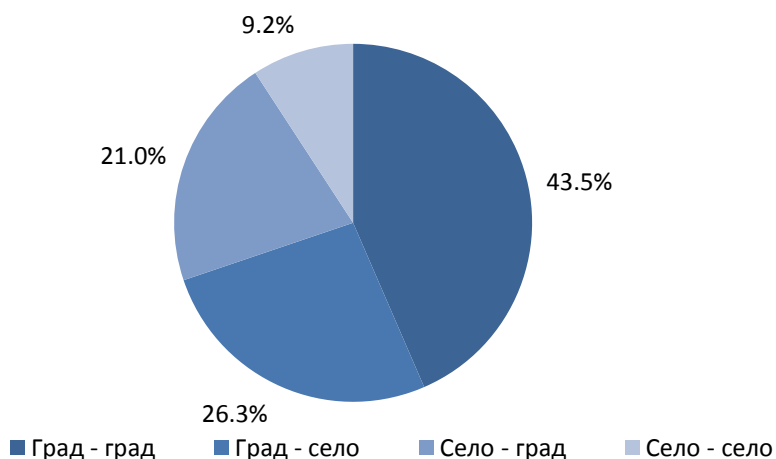
Най-голямо териториално движение има по направлението „град - град“ (43.5%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село - село“ (9.2%).

И през 2014 г. относителният дял на преселилите се от градовете в селата (26.3%) е по-голям отколкото в обратното направление - „село - град“ (21.0%). През 2013 г. относителният дял на преселилите се от градовете в селата е бил 23.5%, а от селата – в градовете - 21.6%.

---

²² Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината (на 1 000 души).

Фигура 18: Направления на вътрешната миграция през 2014 година

Източник: НСИ

В резултат на преселванията между градовете и селата населението на градовете е намаляло с 5 017 души, респективно с толкова се е увеличило населението в селата.

От преселващите се в страната за свое ново местоживеее най-голям брой са избрали област София (столица) (17 807). Областите с най-големи относителни дялове в миграционния поток към област София (столица) са София - 9.6%, Благоевград - 6.8%, Пловдив - 5.9%, Враца и Варна - съответно 5.2 и 5.1%.

Най-малко преселили се в столицата има от областите Разград и Силистра - по 0.8%.

Констатация: Въпреки незначителните отклонения и през 2014 г. продължава процесът на урбанизация на населението в страната. Най-голямо движение на населението вътре в страната се наблюдава по направлението град-град. Развива се обаче, процесът на миграция на населението по направлението град-село. Относителният дял на преселилите се от градовете в селата е по-голям отколкото в обратното направление - „село-град“. С най-голям относителен дял сред преселващите се са млади хора – на възраст под 20 г. и между 20 и 39 години.

1.4.2. Миграция от страната в чужбина (миграция извън страната/емиграция)

През 2014 г. 28 727 души са променили своя настоящ адрес от страната в чужбина, като от тях 54.8% са мъже. В сравнение с 2013 г. броят им се увеличава с 8594 души. На възраст между 20 - 39 години са 55% от емигрантите. Във възрастовата група 40 - 59 години относителният им дял е 25.8%. Най-младите емигранти (под 20 години) са 12.6%, а тези на 60 и повече навършени години - 6.6% от всички емигранти.

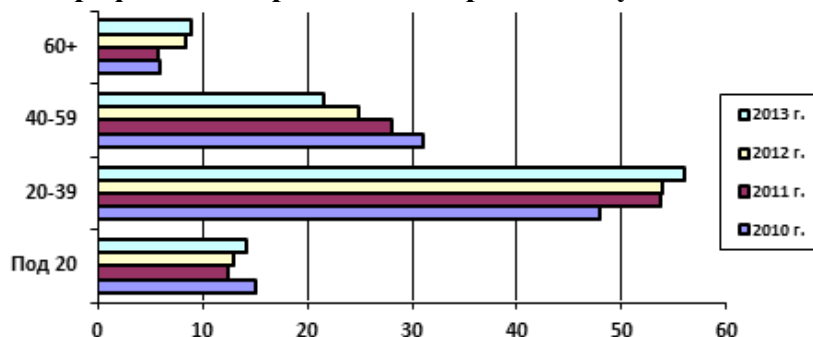
Таблица 25: Профил на мигрантите от страната в чужбина по възраст (%)

Година	Възраст			
	Под 20 г.	20-39 г.	40-59 г.	Над 60 г.
2010 г.	15.0	48.0	31.0	6.0
2011 г.	12,5	53,7	28.0	5,8
2012 г.	12.9	53.9	24.9	8.3
2013 г.	14,2	56.0	21,5	8,9
2014 г.	12.6	55.0	25.8	6.6

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Констатация: Миграцията на населението извън страната през 2014 г. нараства. Висок остава относителният дял на заминаващите в чужбина на възраст 20-39 г (55%) Нараства относителният дял на заминаващите в чужбина на възраст 40-59 години (от 21.5% през 2013 г. на 25.8% през 2014 г.).

Фигура 19: Профил на мигрантите от страната в чужбина по възраст (%)

Източник: НСИ; Графика МТСП

1.4.3. Миграция от чужбина в страната и имиграция

Лицата, които са сменили местоживеенето си от чужбина в България включва български граждани, завърнали се в страната, както и граждани на други държави, получили разрешение или статут за пребиваване в страната. **През 2014 г. 26 615 лица са променили своето обичайно местоживеене от чужбина в България.** Относителният дял на мъжете е 55.3%, а на жените - 44.7%.

Сред завърналите се и дошлите да живеят в страната 35.1% са във възрастовата група 20-39 години, а 28.1% са на възраст 40-59 години. Най-младите имигранти (под 20 години) са 18.4%, а най-възрастните - на 60 и повече години - 18.5%.

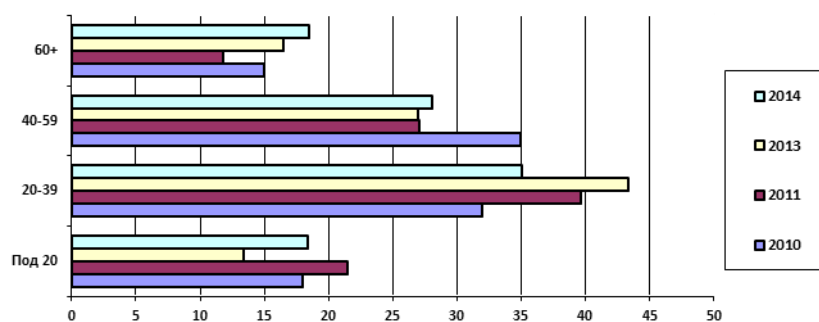
Най-висок е дялът на имигрантите от Турция (26.5%), Сирия (22.6%) и Руската федерация (15.2%).

Таблица 26: Профил на мигрантите от чужбина в страната по възраст (%)

Година	Възраст			
	Под 20 г.	20-39 г.	40-59 г.	Над 60 г.
2010 г.	18.0	32.0	35.0	15.0
2011 г.	21,5	39,6	27,1	11,8
2012 г.	13.9	37.0	32.5	16.5
2013 г.	13,4	43,3	27,0	16,3
2014 г.	18,4	35,1	28,1	18,5

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Фигура 20: Профил на мигрантите от чужбина в страната по възраст (%)

Източник: НСИ

Трудова имиграция (от страни извън ЕС в България)

По данни на Агенцията по заетостта²³ издадените през 2014 г. разрешения за работа на граждани от трети страни са общо 599, като 303 от тях са с издадени разрешения за работа, а 296 са допуснати до пазара на труда във връзка с издаване на „Единно разрешение за работа и пребиваване“. Постановени са 36 отказа. В предходната 2013 г. издадените разрешение за работа в България на граждани от трети страни са 706.

През 2014 г. най-голям брой разрешения за работа са издадени на 165 граждани на Китай, сред които преобладават инженерни длъжности и средно-технически персонал. Следват разрешения за работа на граждани от САЩ – 76 специалисти, работещи по трудово правоотношение предимно като преподаватели и спортисти; от Република Македония – 68 специалисти, предимно средно-технически персонал за изграждане на пътна инфраструктура; от Република Сърбия – 58, предимно спортисти и консултанти; от Република Турция – 56 лица – средно-технически персонал.

Бежанци

По данни на Държавната агенция за бежанците в България през 2014 г. броят на лицата, потърсили закрила е 11081; на 5162 лица е предоставен статут на бежанец; на 1838 лица е предоставен хуманитарен статут; 500 лица са получили отказ; за 2853 лица е прекратено производството.

²³ Годишник за 2014 г. на Агенцията по заетостта

1.4.4. Механичен прираст на населението (нетно салдо от външната миграция)

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст (нетното салдо от външната миграция), който също е отрицателен - минус 2 112 души. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от страната.

Намалението на населението в резултат на външната миграция, измерено чрез коефициента на нетна миграция, е -0.3% ²⁴.

Таблица 27: Външна миграция в периода 2012-2014 г.

Възраст	2012			2013			2014		
	Заселени	Изселени	Механичен прираст	Заселени	Изселени	Механичен прираст	Заселени	Изселени	Механичен прираст
Общо	14103	16615	-2512	18570	19678	-1108	26 615	28 727	-2 112
0 - 4	635	893	-258	730	507	223	1 561	486	1 075
5 - 9	386	345	41	574	701	-127	1 195	542	653
10 - 14	299	293	6	446	546	-100	862	739	123
15 - 19	644	607	37	738	1035	-297	1 267	1 839	-572
20 - 24	1475	2386	-911	2580	3333	-753	2 340	4 263	-1 923
25 - 29	1224	2674	-1450	2071	3425	-1354	2 594	4 342	-1 748
30 - 34	1261	2106	-845	1714	2314	-600	2 316	3 853	-1 537
35 - 39	1263	1786	-523	1680	1851	-171	2 091	3 354	-1 263
40 - 44	1248	1381	-133	1364	1476	-112	1 876	2 654	-778
45 - 49	1082	1117	-35	1201	1088	113	1 707	1 965	-258
50 - 54	1139	910	229	1196	858	338	1 877	1 549	328
55 - 59	1114	734	380	1254	802	452	2 011	1 241	770
60 - 64	1103	672	431	1282	719	563	2 086	904	1 182
65 - 69	699	345	354	953	405	548	1 742	651	1 091
70 - 74	313	165	148	438	258	180	616	149	467
75 - 79	152	85	67	194	211	-17	279	105	174
80 +	66	116	-50	155	149	6	195	91	104

Източник: НСИ, Таблица МТСП

Констатация: Отрицателният механичен прираст през 2014 г. се формира предимно от изселвания на лица на възраст от 15 до 49 години, като преобладават лицата на възраст 20-39 г. А положителният механичен прираст се формира главно от заселвания на лица в по-високите възрастови групи – над 60 години. Нараства положителният механичен прираст от заселвания на деца на възраст 0-4 и 5-14 години.

²⁴ Отношение на нетната миграция към средногодишното население през годината (на 1 000 души).

**ЧАСТ II. СТРУКТУРИ НА НАСЕЛЕНИЕТО.
СОЦИАЛНИ НЕРАВЕНСТВА, СОЦИАЛНИ ДИСБАЛАНСИ И
СОЦИАЛНА СИГУРНОСТ. РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ. СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ
НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЦЕСИ.**

2.1. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ПОЛ

Мъжете са **3 502 015 (48.6%)**, а жените - **3 700 183 (51.4%)**, или на 1 000 мъже се падат 1 057 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 51 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Таблица 28: Население към 31.12.2014 г. по възраст и пол

Възrastови групи	Пол		
	Всичко	Мъже	Жени
Общо	7 202 198	3 502 015	3 700 183
0	67 216	34 524	32 692
1 - 4	270 440	139 013	131 427
5 - 9	343 330	176 451	166 879
10 - 14	317 210	163 300	153 910
15 - 19	313 313	161 330	151 983
20 - 24	404 960	208 750	196 210
25 - 29	486 621	251 020	235 601
30 - 34	488 268	254 270	233 998
35 - 39	541 664	279 613	262 051
40 - 44	533 378	274 829	258 549
45 - 49	492 411	250 798	241 613
50 - 54	492 977	246 926	246 051
55 - 59	503 714	243 828	259 886
60 - 64	506 367	234 527	271 840
65 - 69	479 107	210 271	268 836
70 - 74	352 291	146 330	205 961
75 - 79	277 738	107 794	169 944
80 +	331 193	118 441	212 752

Констатация: Неравномерно е разпределението на мъжете и жените по възраст. Запазва се тенденцията с нарастване на възрастта да се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната. Това води до феминизация на социалните проблеми и предизвикателства в по-високите възрастни групи на населението.

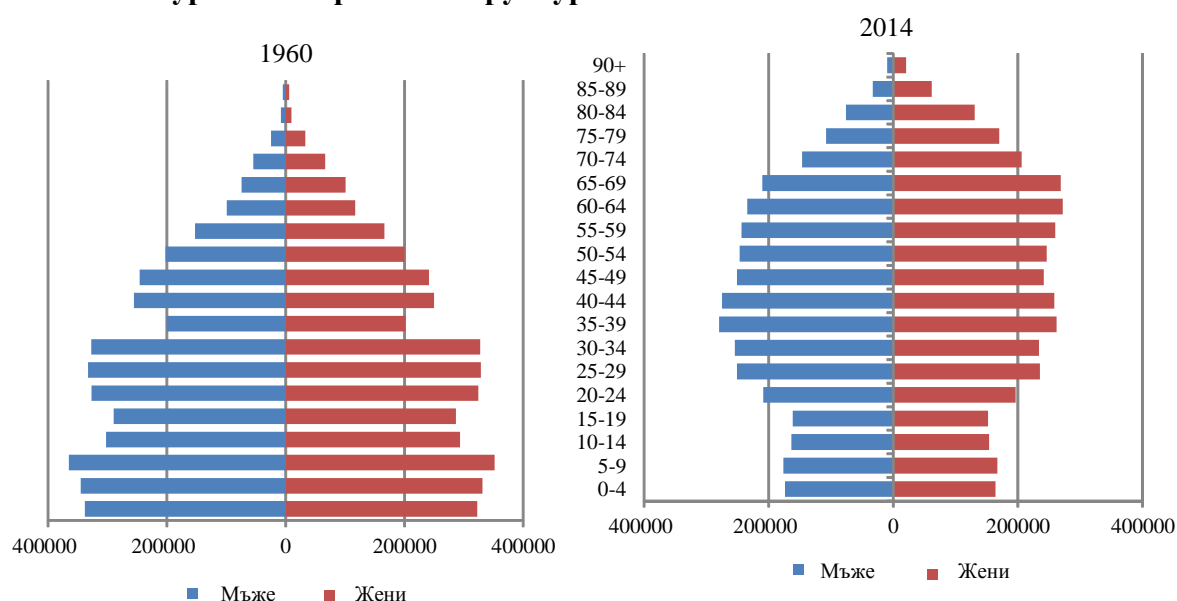
Неравномерно е разпределението на мъжете и жените и по местоживееене. Половото съотношение, т.е. броят на жените на 1000 мъже в страната е 1057, в градовете – 1073, а в селата -1014.

Констатация: Неравномерно е разпределението на мъжете и жените и по местоживееие. Броят на жените на 1000 мъже е значително по-висок в градовете, в сравнение с броят им селата. Това води до многоаспектни проблеми в социалните ролеви отношения – икономически, трудови, професионални, семейни и др.

2.2. СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ПО ВЪЗРАСТ

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2014 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 440 329, или 20.0% от населението на страната. В сравнение с 2013 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. увеличението е с 3.1 процентни пункта.

Фигура 21: Възрастова структура на населението към 31.12.1960 и 2014г.

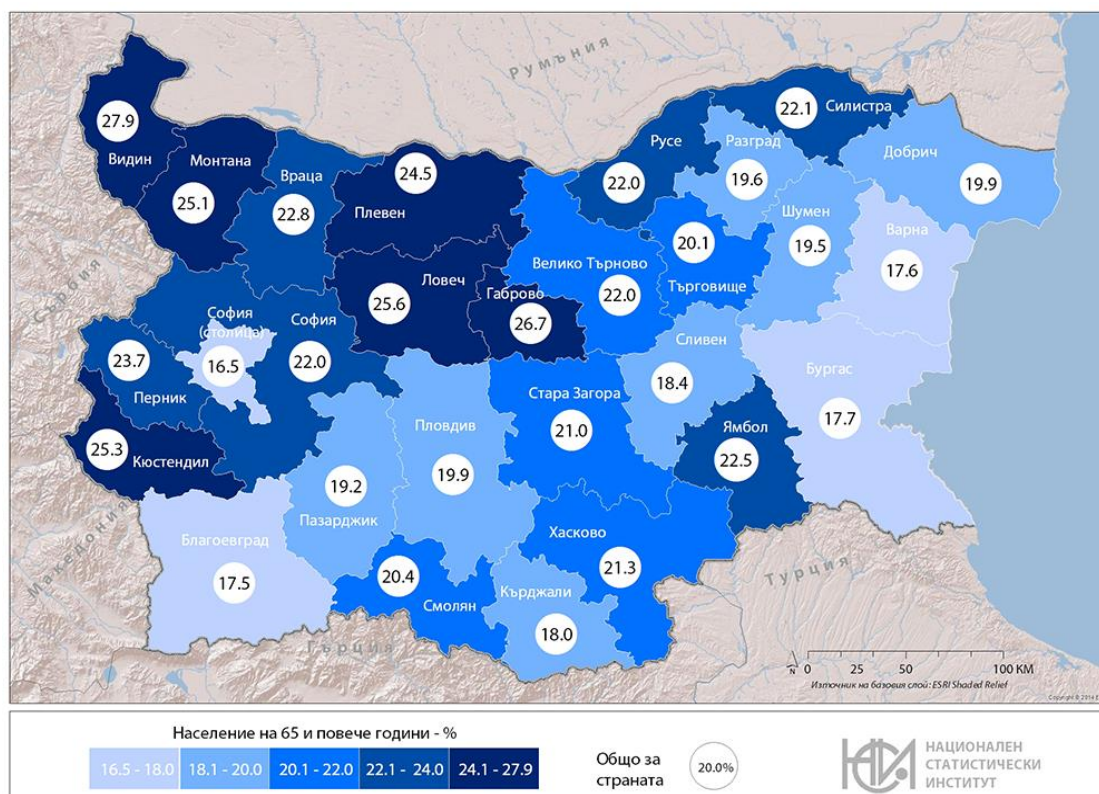

Източник: НСИ

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 23.2%, а на мъжете - 16.6%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея по-ниската средна продължителност на живота при тях.

В регионален аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (27.9%), Габрово (26.7%) и Ловеч (25.6%). Общо в седемнадесет области този дял е над 20.0% от населението на областта. Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) - 16.5%, Благоевград - 17.5%, Варна и Бургас - съответно 17.6 и 17.7%.

Фигура 22: Относителен дял на населението на 65 и повече навършени години към 31.12.2014 г. по области

Източник: НСИ

Процесът на остаряване на населението е характерен за повечето страни в Европейския съюз. В началото на 2014 г. общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 18.5%, или с 0.3 процентни пункта повече спрямо предходната година. Най-висок е този дял в Италия (21.4%), следвана от Германия (20.8%) и Гърция (20.5%). Най-нисък е делът на възрастното население в Ирландия - 12.6%.

Към 31.12.2014 г. децата до 15 години са **998 196**, или **13.9%** от общия брой на населението, като спрямо 2013 г. този дял се увеличава с 0.2 процентни пункта, а спрямо 2001 г. - с 1.1 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 18.0%, и Бургас - 15.2% от населението на областта. Общо в шестнадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.3%, следвана от област Смолян - 11.5%, и областите Перник и Кюстендил - съответно 11.8 и 11.9%.

Делът на най-младото население в ЕС-28 е 15.6%, като най-нисък е в Германия (13.1%), България (13.9%) и Италия (13.9%), а най-висок е в Ирландия (22.0%) и Франция (18.6%).

Към 31.12.2014 г. **общият коефициент на възрастова зависимост²⁵ е 51.2%**, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от

²⁵ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

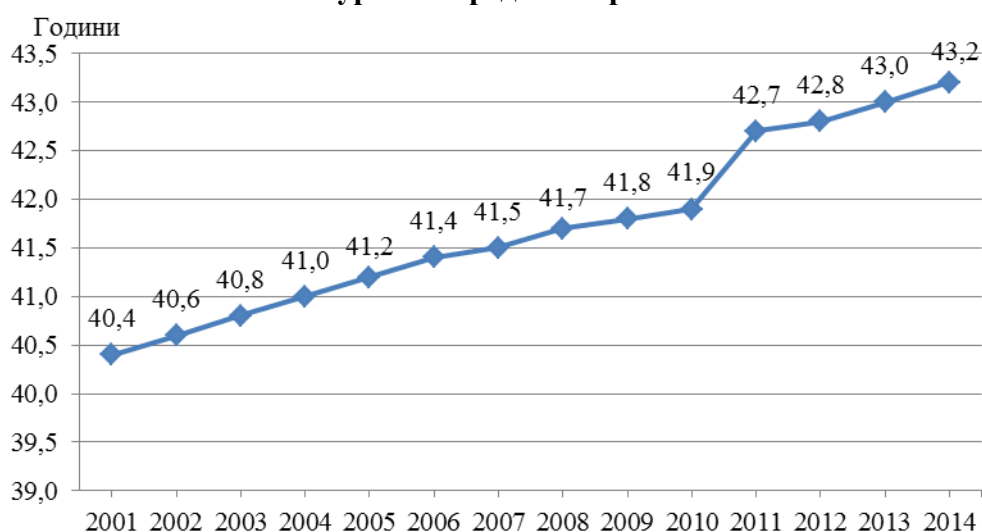
две лица в активна възраст. За сравнение, през 2005 и 2013 г. този коефициент е бил съответно 44.5 и 50.0%.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 46.2%, отколкото в селата - 66.6%. Общо в двадесет и две области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (66.8%), Ловеч (63.6%) и Монтана (62.4%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 43.1%, Благоевград - 46.5%, и Смолян - 46.7%.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата **средна възраст**, която от 40.4 години през 2001 г. нараства на 41.2 години през 2005 г. и достига **43.2 години в края на 2014 година**.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 42.1 години, а в селата - 46.0 години.

Фигура 23: Средна възраст на населението

Източник:НСИ

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - **под, във и над трудоспособна възраст**. Влияние върху съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както остаряването на населението, така и законодателните промени²⁶ при определянето на възрастовите граници при пенсиониране. За 2014 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст се запазват както през 2013 г. - до навършването на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2014 г. е 4 403 хил. души, или 61.1% от населението на страната, като мъжете са 2 310 хил., а жените - 2 093 хиляди. Броят на трудоспособното население намалява с над 68 хил. души, или с 1.5% през 2014 г. спрямо предходната година.

Към края на 2014 г. над трудоспособна възраст са 1 734 хил. души, или 24.1%, а под трудоспособна възраст - 1 065 хил. души, или 14.8% от населението на страната.

²⁶ Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 г.). Според последните изменения в Наредбата горната граница за населението в трудоспособна възраст се увеличава с 4 месеца всяка година до навършване на 65 години за мъжете и 63 години за жените.

Таблица 29: Население под, във и над трудоспособна възраст (%)

Година	Трудоспособна възраст		
	под	във	над
1990	21.6	55.5	22.9
1995	19.1	56.6	24.3
2001	16.3	59.2	24.5
2005	14.8	62.4	22.8
2006	14.6	62.8	22.6
2007	14.5	63.0	22.5
2008	14.5	63.2	22.3
2009	14.5	63.1	22.4
2010	14.6	62.7	22.7
2011	14.3	61.7	24.0
2012	14.4	61.8	23.8
2013	14.6	61.7	23.7
2014	14.8	61.1	24.1

Източник: НСИ

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез **коэффициента на демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). **Към 31.12.2014 г. това съотношение е 62.** За сравнение, през 2001 г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Най-благоприятно е това съотношение в областите Сливен - 78, Пазарджик - 71, Търговище и Шумен - по 68. Най-нисък е този показател в областите Смолян и Габрово, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 47, влизащи в трудоспособна възраст.

Констатация:

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2014 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 440 329, или 20.0% от населението на страната. В сравнение с 2013 г. дялът на населението в тази възрастова група нараства с 0.4 процентни пункта, а спрямо 2001 г. увеличението е с 3.1 процентни пункта.

Към 31.12.2014 г. децата до 15 години са 998 196, или 13.9% от общия брой на населението, като спрямо 2013 г. този дял се увеличава с 0.2 процентни пункта, а спрямо 2001 г. - с 1.1 процентни пункта.

Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен - 18.0%, и Бургас - 15.2% от населението на областта. Общо в шестнадесет области този дял е под общия за страната, като най-нисък е в област Габрово - 11.3%, следвана от област Смолян - 11.5%, и областите Перник и Кюстендил - съответно 11.8 и 11.9%.

Към 31.12.2014 г. общият коефициент на възрастова зависимост²⁷ е 51.2%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-

²⁷ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

малко от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2005 и 2013 г. този коефициент е бил съответно 44.5 и 50.0%.

Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 46.2%, отколкото в селата - 66.6%. Общо в двадесет и две области на страната този показател е над 50.0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (66.8%), Ловеч (63.6%) и Монтана (62.4%), а най-благоприятно - в областите София (столица) - 43.1%, Благоевград - 46.5%, и Смолян - 46.7%.

Остаряването на населението води до повишаване на неговата средна възраст, която от 40.4 години през 2001 г. нараства на 41.2 години през 2005 г. и достига 43.2 години в края на 2014 година.

Процесът на остаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 42.1 години, а в селата - 46.0 години.

2.3. ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. образователната структура на населението на 7 и повече навършени години, (6 891 177 души) е следната:

Таблица 30: Структура на населението по признака образование (2011 г.)

Образование	Брой
Висше	1 348 650
Средно	2 990 424
Основно	1 591 348
Начално	536 686
Незавършено начално	328 803
Никога не посещавали училище	80 963
Дете	14 303

Източник: НСИ

Степента на завършено образование е основен фактор и важно условие за повишаване на заетостта, получаването на по-високи доходи и ограничаване на бедността, както и за постигане на по-добро качество и стандарт на живота на населението. Това е фактор и условие и за балансирано демографско развитие на населението, и подобряване на качеството на човешките ресурси.

Колкото по-висока е степен на образование, толкова по-малко хората са застрашени от бедност и риск от бедност.²⁸ **Нивото на образование има значително въздействие върху риска от бедност:**²⁹ в ЕС през 2011 г., почти една четвърт от населението на възраст над 18 години с ниско образование е в риск от бедност, в

²⁸ Лица в риск от бедност, са тези, които живеят в едно домакинство с приравнен разполагаем доход под прага на риска от бедност - праг, който се определя на 60% от средния национален приравнен разполагаем доход (след социалните трансфери). Приравненият доход се изчислява като се раздели общия доход на домакинствата по своя размер, определен след прилагане на следните тежести: 1.0 до първия възрастен, 0.5 за всеки друг член на домакинството на възраст 14 или повече години и 0,3 за всеки член на домакинството на възраст по-малко от 14 г.

²⁹ European social statistics pocketbook, 112/2013 - 17 July 2013

сравнение с 14% от тези със средно образование и 7% с високо образование.³⁰ Във всички държави-членки, най-нисък риск от бедност е регистриран за лица с висока степен на образование. През 2011 г. делът на лицата с ниско ниво на образование, които са изложени на риск от бедност, варира от 12% в Холандия до **44% в България**, а за тези със средно образование той варира между 8% в Малта и Чехия и 21% в Литва и за тези с високо образование между 2% в Румъния и Португалия и 10% в Испания. **Най-големите разлики в изложени на риск от изпадане в бедност на лицата с ниски и високи нива на образование са регистрирана в България (44% за тези с ниско образование и 4% за тези с висше образование)**, Хърватия (38% и 5%), Румъния (35% и 2%) и Кипър (29% и 4%), а най-малък в Холандия (12%, 6%) и Дания (17% и 9%).

През учебната 2013/2014 г. от общо 751 001 учащи 17 794 са напуснали образователната система, вкл.: от първи до четвърти клас – 5 418; от пети до осми клас – 6 679; от девети до тринадесети клас – 5 643; професионално обучение след средно образование - 54. Сред причините за напускане на училище доминират семейните причини и заминаване в чужбина.

Завършилите през 2014 г. имат следното разпределение:

Таблица 31: Завършили по степени на образование през 2014 г.

Образование	Брой
Висше	63 373
Средно	53 487
Основно	57 798

Източник: НСИ

2.3.1. Структура на работната сила по пол, възраст и образование³¹

През 2014 г. икономически активните лица с ниско образование (основно и начално и по-ниско от началното) нарастват до 462 хиляди и съставляват близо 14% от работната сила в България. През 2013 г. те са били съответно: 436.9 хиляди и 13% от работната сила.

69.9 хил. лица, или 2.1% от работната сила в България (15-64 години), са с начално и по-ниско образование, което затруднява мобилността на тази група на пазара на труда и възпроизвежда бедност. През 2013 г. те са били съответно: 66.3 хил. лица, или 2% от работната сила.

Във възрастовата група 15-24 години 6,2 хил. лица, или малко над 3.1% за групата, са с начално и по-ниско образование.

Във възрастовата група 25-34 години броят на лицата с начално и по-ниско образование е 22,8 хил., а относителният им дял в групата е 3%.

³⁰ Данните са класифицирани в съответствие с Международната стандартна класификация на образованието (ISCED 1997): висше образование съответства на нива ISCED 5 и 6, средно образование съответства на ISCED нива 3 и 4 (средно и професионално обучение след средно образование) и ниско образование - ISCED нива 0-2 (предучилищно, начално и прогимназиално (основно) образование).

³¹ Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила

**Таблица 32: Брой и структура на работната сила през 2014 г.
по пол, възраст и образование**

Възраст Степени на образование	Брой - хиляди ³			Структура ³ - %		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
Общо	3365,9	1798,6	1567,3	100,0	100,0	100,0
Висше	997,1	409,4	587,7	29,6	22,8	37,5
Средно	1906,8	1111,6	795,2	56,7	61,8	50,7
Средно, с придобита професионална квалификация	1232,9	808,0	424,9	36,6	44,9	27,1
Средно общо	673,9	303,7	370,2	20,0	16,9	23,6
Основно	390,9	238,3	152,6	11,6	13,2	9,7
Начално и по-ниско	71,1	39,3	31,8	2,1	2,2	2,0
15 - 64	3308,7	1763,1	1545,6	100,0	100,0	100,0
Висше	975,9	397,0	578,8	29,5	22,5	37,5
Средно	1881,8	1095,3	786,5	56,9	62,1	50,9
Средно, с придобита професионална квалификация	1216,0	795,9	420,1	36,8	45,1	27,2
Средно общо	665,8	299,4	366,4	20,1	17,0	23,7
Основно	381,1	232,0	149,1	11,5	13,2	9,6
Начално и по-ниско	69,9	38,7	31,2	2,1	2,2	2,0
15 - 24	200,3	119,2	81,1	100,0	100,0	100,0
Висше	22,3	9,0	13,3	11,1	7,6	16,3
Средно	149,7	90,9	58,8	74,7	76,2	72,5
Средно, с придобита професионална квалификация	72,6	50,4	22,2	36,2	42,3	27,4
Средно общо	77,1	40,5	36,6	38,5	34,0	45,1
Основно	22,2	14,8	7,4	11,1	12,4	9,1
Начално и по-ниско	6,2	4,5	(1,7)	3,1	3,8	(2,1)
25 - 34	767,7	428,8	338,8	100,0	100,0	100,0
Висше	266,2	110,7	155,5	34,7	25,8	45,9
Средно	408,0	259,7	148,3	53,2	60,6	43,8
Средно, с придобита професионална квалификация	248,6	180,8	67,8	32,4	42,2	20,0
Средно общо	159,4	78,9	80,5	20,8	18,4	23,8
Основно	70,6	45,5	25,1	9,2	10,6	7,4
Начално и по-ниско	22,8	12,9	9,9	3,0	3,0	2,9

¹Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ.

²Поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни.

³Поради направените закръглени в някои случаи общите данни могат да се различават незначително от сумата на отделните групи, включващи се в тях.

Таблица 33: Коефициент на заетост по възраст, образование и пол през 2014 г. ^{1,2}
(%)

Възраст Степени на образование	Пол		
	Всичко	Мъже	Жени
Общо	48,0	52,7	43,6
Висше	69,8	71,5	68,7
Средно	54,8	60,4	48,5
Средно, с придобита професионална квалификация	60,6	64,3	54,5
Средно общо	46,6	51,8	43,1
Основно	20,8	26,3	15,8
Начално и по-ниско	11,4	16,0	8,4
15 - 64	61,0	63,9	58,2
Висше	81,7	84,5	79,9
Средно	65,2	69,1	60,3
Средно, с придобита професионална квалификация	70,3	73,2	65,4
Средно общо	57,4	60,1	55,4
Основно	32,2	36,8	27,0
Начално и по-ниско	19,2	22,4	16,4
15 - 24	20,7	24,0	17,3
Висше	53,0	51,7	53,9
Средно	30,8	35,8	25,3
Средно, с придобита професионална квалификация	42,0	44,4	37,5
Средно общо	24,4	28,7	20,9
Основно	4,6	6,5	(2,6)
Начално и по-ниско	(6,9)	(10,3)	(3,1)
25 - 34	68,3	73,3	62,9
Висше	80,1	84,0	77,6
Средно	72,5	78,0	64,2
Средно, с придобита професионална квалификация	77,2	81,4	67,4
Средно общо	66,1	71,1	61,9
Основно	43,1	50,1	34,8
Начално и по-ниско	18,1 21,7	22,0 27,5	15,3 17,0

¹Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ.

²Поради малкия обем на извадката данните, оградени в скоби, не са достатъчно точни.

Заетите лица на възраст 15-64 навършени години са 2 927.4 хиляди. Коефициентът на заетост за населението в същата възрастова група е 61.0%, съответно 63.9% за мъжете и 58.2% за жените.

Коефициентът на заетост за населението на възраст 20-64 навършени години е 65.1%, или с 1.6 процентни пункта по-висок в сравнение с 2013 година. При мъжете коефициентът на заетост за тази възрастова група се увеличава с 1.7 процентни пункта, а при жените - с 1.3 процентни пункта, като достига съответно 68.1 и 62.0%.

Коефициентът на заетост за възрастовата група 55-64 навършени години е 50.0%. В сравнение с 2013 г. той отбелязва нарастване с 2.6 процентни пункта както при мъжете, така и при жените, като достига съответно 54.5 и 46.0%.

Безработните лица са 384.5 хил., от които 221.4 хил. са мъже и 163.1 хил. - жени.

Коефициентът на безработица намалява с 1.5 процентни пункта в сравнение с 2013 г. и достига 11.4%. Намалението е почти еднакво за мъжете и за жените, като коефициентът на безработица достига 12.3% за мъжете и 10.4% за жените.

Коефициентът на безработица за възрастовата група 15-24 навършени години е 23.8%, а за възрастовата група 15 - 29 навършени години - 17.7%. В сравнение с 2013 г. коефициентът на безработица намалява съответно с 4.6 и 4.1 процентни пункта.

Продължително безработни (от една или повече години) са 232.5 хил., или 60.5% от всички безработни лица. Коефициентът на продължителна безработица е 6.9% - съответно 7.7% за мъжете и 6.0% за жените.

Икономически неактивните лица на възраст 15-64 навършени години са 1 486.9 хил., от които 653.8 хил. са мъже и 833.0 хил. - жени. Коефициентът на икономическа неактивност (15-64 навършени години) е 31.0% - съответно 27.1% за мъжете и 35.0% за жените.

Броят на обезкуражените лица на възраст 15-64 навършени години е 188.7 хиляди.

Относителният дял на **рано напусналите образование и обучение** от населението на 18-24 навършени години е 12.9%, за мъжете – 12.8%, за жените – 12.9%.

Относителният дял на **завършилите висше образование от населението на възраст 30-34 навършени години** е 30.9%.

В следващата таблица може да се проследи динамиката на относителния дял на рано напусналите образование и обучение (18–24 навършени години) по статистически райони (%) в периода от 2005 г. до 2014 г.³².

Таблица 34: Относителен дял на рано напусналите образование и обучение (18 – 24 навършени години) по статистически райони (%)

Статистически райони	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
Общо	20,4	17,3	14,9	14,8	14,7	13,9	11,8	12,5
Северозападен район	22,8	18,0	17,1	15,4	15,2	17,2	16,6	20,8
Северен централен район	22,9	20,9	19,4	19,9	17,5	17,9	17,1	14,9
Североизточен район	23,1	20,4	19,5	21,8	20,9	18,7	14,3	13,6
Югоизточен район	26,0	25,4	22,7	20,8	22,1	18,5	19,3	21,1
Югозападен район	10,7	7,3	6,3	5,0	4,5	4,3	3,4	4,0
Южен централен район	27,0	22,9	15,4	16,3	17,9	16,5	15,0	15,9
Статистически райони	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
Общо	12.5	12.9	-	-	-	-	-	-
Северозападен район	18.2	20.8	-	-	-	-	-	-
Северен централен район	15.9	17.9	-	-	-	-	-	-
Североизточен район	14.3	15.6	-	-	-	-	-	-
Югоизточен район	19.8	16.8	-	-	-	-	-	-
Югозападен район	4.8	5.9	-	-	-	-	-	-
Южен централен район	15.0	13.0	-	-	-	-	-	-

Източник: Наблюдение на работната сила, НСИ.

През 2014 г. пет от общо шестте статистически района се характеризират със стойности на преждевременно напусналите училище, които са по-високи от средните за страната с 0,1 – 7,9 процентни пункта. Най-висок е дялът на тази група младежи съответно в Северен централен и Северозападен райони, в които почти всеки пети-шести (17,9% и 20,8%) е без средно образование и не участва в никаква форма на образование или обучение.

³² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database – edat_lfse_16

Констатация: Нараства коефициентът на заетост на населението - във възрастовата група 20-64 навършени години с 1,6 процентни пункта в сравнение с 2013 г. а, във възрастовата група 55-64 г. - с 2,6 процентни пункта, като увеличението е еднакво при мъжете и при жените. Рано напусналите образование и обучение на възраст 18-24 г. съставляват 12,9% общо за страната, за мъжете – 12,8%, а за жените – 12,9%.

Таблица 35: Брой на населението на 25-64 навършени години през 2014 г. по образование, местоживееене и пол

(Хиляди)

Образование	Местоживееене			Пол		
	Всичко	Град	Село	Всичко	Мъже	Жени
Общо	4059,5	3077,2	982,3	4059,5	2039,0	2020,5
Начално и по-ниско	165,6	74,4	91,1	165,6	74,7	90,9
Основно	601,8	264,2	337,5	601,8	324,6	277,2
Средно общо	782,7	582,7	200,0	782,7	324,8	458,0
Средно, с придобита професионална квалификация	1413,2	1133,1	280,1	1413,2	885,9	527,3
Висше	1096,2	1022,7	73,5	1096,2	429,1	667,1

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила

Таблица 36: Структура на населението на 25-64 навършени години през 2014 г. по образование, местоживееене и пол

(Проценти)

Образование	Местоживееене			Пол		
	Всичко	Град	Село	Всичко	Мъже	Жени
Общо	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Начално и по-ниско	4,1	2,4	9,3	4,1	3,7	4,5
Основно	14,8	8,6	34,4	14,8	15,9	13,7
Средно общо	19,3	18,9	20,4	19,3	15,9	22,7
Средно, с придобита професионална квалификация	34,8	36,8	28,5	34,8	43,4	26,1
Висше	27,0	33,2	7,5	27,0	21,0	33,0

Източник: НСИ, Наблюдение на работната сила

2.3.2. Образованието в Р България през учебната 2014/2015 г.³³

2.3.2.1. Предучилищно образование

През учебната 2014/2015 година броят на самостоятелните детски градини с директор е 1 991, или с 60 по-малко в сравнение с учебната 2013/2014 година. **Броят на децата, настанени в детски градини през учебната 2014/2015 година, е 241.1 хил., което е със 17.9 хил., или с 8.0% повече от броя им през учебната 2010/2011 година и с 0.2% повече в сравнение с предходната учебна година.**

Обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, намалява от 83.6% за учебната 2013/2014 година на 82.9% за учебната 2014/2015 година.

Средният брой деца в една детска градина за страната е 121, като за градовете е значително по-голям - 162, а за селата - 62. Средният брой деца, формиращи една група, е същият като през предходната година – 24, като в градовете е 25, а в селата - 20.

Педагогическият персонал, зает в детските градини, е 20.5 хил., от които 19.2 хил. са детски учители. **В сравнение с предходната учебна година общият брой на педагогическия персонал се увеличава с 273 души, или с 1.3%.**

Броят на лицензираните частни детски градини продължава да нараства - през учебната 2014/2015 година в страната функционират 88, или с 13 повече от предходната година, но все още са алтернатива само за малка част от родителите. Частните детски градини са посещавани от 3 292 деца, представляващи едва 1.4% от общия брой на децата в детските градини.

2.3.2.2. Общо образование

В началото на учебната 2014/2015 година учебни занятия се водят в 2 019 общообразователни училища, от които 149 начални, 1 325 основни, 7 прогимназии, 137 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). В сравнение с предходната учебна година **общият брой на общообразователните училища намалява със 7 поради закриване или преобразуване.**

През учебната 2014/2015 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 604.5 хил., от които 105.7 хил. са в селата. **В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование намалява с 1.8 хил., или с 0.3%.**

През учебната 2013/2014 година общообразователните училища по различни причини са напуснали 13.8 хил. ученици, от които 11.8 хил. в основното образование. Най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 5.9 хил., или 42.7% от общия брой на напусналите, следван от дела на заминалите в чужбина - 39.6%, и на напусналите поради нежелание да учат - 10.1%.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 82.9%, като от тях най-голям е дялът на изучаващите английски език - 89.9%.

През 2014 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 45.3 хил. ученици, а средно образование - 27.3 хил. души.

---

³³ Данните са на НСИ

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните училища през учебната 2014/2015 година са 45.2 хил., или със 111 повече в сравнение с предходната година. Учителите с високо образование (завършена образователно-квалификационна степен „бакалавър” или „магистър”) са 92.5%, докато 7.1% са завършили образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” или еквивалентна в миналото степен.

В учителската професия преобладават жените, които съставляват 85.0% от общия брой на учителите.

В една паралелка в дневните общообразователни училища има средно по 21 ученици.

Към 01.10.2014 г. в страната функционират 70 частни общообразователни училища, от които 5 начални, 30 основни, 1 прогимназия, 27 гимназии и 7 средни общообразователни училища (СОУ). В тях учат общо 7 017 ученици, което е само 1.2% от общия брой на учениците в общото образование.

През учебната 2014/2015 година в училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности учат общо 3.6 хил. деца, или с 6.9% по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 828 учители специалисти и 335 възпитатели.

2.3.2.3. Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2014/2015 година се осъществява в 23 училища по изкуствата, 24 спортни училища, 394 професионални гимназии и 40 професионални колежа с прием след средно образование. **Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 141.0 хил. и в сравнение с учебната 2010/2011 г. намалява с 20.5 хил., или с 12.7%, а в сравнение с предходната учебна година се увеличава с 0.2 хил., или с 0.1%.**

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 60.0% от общия брой на учениците в тази образователна степен.

В програмите за придобиване на III степен професионална квалификация най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в областите „Технически науки и технически професии“ - 29.7%, следван от този на учениците в „Стопански науки и администрация“ - 17.6%. В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в „Технически науки и технически професии“ (28.5%) и „Услуги за личността“ (22.3%).

През настоящата учебна година учителите в професионалните училища са общо 12.5 хиляди. Преобладаващата част от тях - 94.2%, са високообразовани с придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър” или „магистър”.

През 2014 г. средно образование в училищата по изкуствата, спортните училища, професионалните гимназии и професионалните училища с диплома са завършили 26.2 хил. души.

Втора и трета степен професионална квалификация през 2014 г. са придобили съответно 4.6 хил. и 15.2 хил. души.

В професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас 459 ученици са получили първа степен професионална квалификация.

В професионалните колежи с прием след завършено средно образование 1 097 души са придобили четвърта степен професионална квалификация.

През учебната 2014/2015 година 2 029 ученици се обучават в 56 частни професионални училища, което е едва 1.4% от всички ученици в професионалното образование.

В програми за професионално обучение срещу заплащане за придобиване на степен на професионална квалификация в центрове за професионално обучение (ЦПО), професионални гимназии и професионални колежи са записани 15.7 хил. лица на възраст 16 и повече години. По степени на професионална квалификация разпределението им е: първа степен - 6.5 хил., втора степен - 3.8 хил., трета степен - 5.4 хил., и четвърта степен - 25 души.

2.3.2.4. Висше образование

През учебната 2014/2015 година общият брой на студентите в България, включващ записаните в четирите образователно-квалификационни степени („професионален бакалавър”, „бакалавър”, „магистър” и „доктор”), възлиза на 279.0 хил., което е с 6.3 хил. и с 1.5% по-малко в сравнение с предходната година и с 2.2% по-малко в сравнение с учебната 2010/2011 година.

Констатация:

Увеличава се броят на децата, настанени в детските градини.

През учебната 2014/2015 г. нараства броят на децата, настанени в детски градини – със 17.9 хил. или с 8.0% в сравнение с предходната учебна година. Незначително, но намалява обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване – от 83.6% на 82.9%.

Намалява със 7 (14 в предходната уч. г.) броят на общообразователните училища поради закриване или преобразуване.

Намалява броят на учениците в общото образование - с 1.8 хил.

През учебната 2013/2014 година общообразователните училища по различни причини са напуснали 13.8 хил. (13.5 хил. през 2012/2013 г.) ученици, от които 11.8 хил. в основното образование. Най-голям е относителният дял на учениците, които са напуснали по семейни причини - 5.9 хил., или 42.7% от общия брой на напусналите, следван от дела на заминалите в чужбина - 39.6%, и на напусналите поради нежелание да учат - 10.1%.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 82.9%, като от тях най-голям е дялът на изучаващите английски език - 89.9%.

Намалява броят на записаните в различните степени на висшето образование за 2014/2015 академична година студенти - с 1.5% в сравнение с предходната година.

2.4. ЗДРАВЕН СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО

2.4.1. Здравен статус на населението и устойчиво развитие.³⁴

Осигуряването на добро здраве е важен фактор за успешната бъдеща трудова заетост и професионална реализация, както и за дългосрочния потенциал за развитие на отделния човек, организация или държава в глобалната икономика. От края на 80-те години по методика на ООН здравето е включено като един от фундаменталните измерители на индекса на човешкото развитие. Също така то (чрез показателя „продължителност на живота“) се приема като един от най-съществените показатели на качеството на живота.

Все по-често се споделя становището, че на здравето на населението следва да се гледа не като на съпътстващ продукт на благоденствието, а като на нещо, което е и вложение в бъдещия икономически растеж. Допълнителните инвестиции за по-добро здравеопазване за населението са необходими не само от социални и етични съображения, но в дългосрочен план те ще да допринесат за подобряване на конкурентоспособността на нацията в икономическо отношение. Необходим е качествено нов подход към финансирането на здравеопазването, основан на разбирането, че здравните разходи са инвестиция, която се възвръща чрез „*добавени години живот в добро здраве*“ за пациентите и чрез преки икономически резултати, водещи до подобряване на благосъстоянието на цялото население.

В отговор на тези нови аргументи за икономическата значимост на инвестициите в здравеопазването Стратегията „Здраве 2020“ на Европейския регионален комитет на СЗО акцентира върху насърчаване и инвестирането в здравето на хората през целия им живот и реализиране на основни демократични ценности – солидарност, устойчивост и равнопоставеност.

На здравето е отредена важна роля и в стратегията „Европа 2020“, като в съобщението си от 29 юни 2011 г., озаглавено „Бюджет за стратегията „Европа 2020“, Европейската комисия подчертава, че „подкрепата за постигане на добро здраве представлява неразделна част от целите за интелигентен и приобщаващ растеж в стратегията „Европа 2020“. Запазването на здравето и активността на хората за по-дълъг период има положителен ефект върху производителността и конкурентоспособността. Иновациите в здравеопазването спомагат за посрещане на предизвикателството, свързано с устойчивостта в сектора в контекста на демографските промени, като за постигането на „приобщаващ растеж“ е важно да се работи за намаляване на неравенството по отношение на здравето.

Здравословното състояние на населението зависи от множество фактори, чието различно действие може да доведе до ограничаването или възпроизвеждането на различни видове неравенства: условия на живот, типове здравно поведение, психосоциални фактори, професия, възможности за достъп до здравни грижи и услуги и др.

Неравенствата по отношение на здравето освен, че са несправедливи, имат и висока икономическа и социална цена. Според експерти 50% от разликите в икономическия растеж между бедните и богатите страни се дължат на разликите в здравето и продължителността на живота. От друга страна, според наличните данни сам по себе си икономическият растеж може да не доведе до намаляване на неравенствата. За ограничаване на неравенствата по отношение на здравето икономическият растеж трябва да бъде придружен от допълнителни политически

---

³⁴ МЗ, Годишен доклад за състоянието на здравето на гражданите и изпълнението на Националната здравна стратегия през 2012 г., публикувано на 11.11.2013 г.

мерки и трябва да се обърща по-голямо внимание на разпределението на богатата. Освен това, положителното влияние на БВП на глава от населението върху здравето на гражданите и равенството по отношение на здравето до голяма степен зависи от правилната комбинация от политики за намаляване на различията и подобряване на общото здравословно състояние на населението чрез оптимизиране на връзката между ползата за здравеопазването и наличните ресурси.

Системата на здравеопазването играе ключова роля при осигуряването на добро общо здравословно състояние на населението. Наличието на инфраструктура, оборудване и достатъчен брой медицински персонал и достъпът до качествено здравеопазване за всички граждани, независимо от дохода, социалния статус, местонахождението и националността им, е от съществено значение за преодоляване на съществуващото значително неравенство по отношение на здравето. Едновременно с това са необходими мерки по отношение на различните фактори, които пораждат неравенства или ги задълбочават, в т.ч. политики, насочени към преодоляване на социалните и регионалните различия.

Нараства броят на хоспитализираните случаи – от 2 040 666 през 2012 г. – на 2 323 313 през 2014 г.

Нараства броят на хоспитализираните случаи при децата на възраст между – 17 години – от 299 304 през 2012 г. – на 315 337 през 2015 г.

Таблица 37: Хоспитализирани случаи (изписани и умрели) в стационарите на лечебните заведения по възраст на заболялите

Година	Възраст (в навършени години)				
	Общо	0-17	18+	от тях:	
				18-64	65+
Брой					
2012	2040666	299304	1741362	1075512	665850
2013	2221115	308255	1912860	1172805	740055
2014	2323313	315337	2007976	1219605	788371
На 100 000 население					
2012	27936,6	25373,1	28430,3	22704,8	47969,2
2013	30572,3	26159,7	31426,6	25058,9	52614,2
2014	32161,3	26713,2	33225,5	26429,9	55169,5

Източник: Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Нарастват регистрираните заболявания от злокачествени новообразувания - от 3819,0 на 100 000 през 2013 г. – на 3867,7 на 100 000 през 2014 г.

Таблица 38: Регистрирани заболявания от злокачествени новообразувания по локализация (на 100 000 население)

Локализация на новообразуванието по МКБ-10	2013		2014	
	Общо	в т.ч.: ново-открити	Общо	в т.ч.: ново-открити
Общо	3819,0	461,9	3867,7	442,0
Устни, устна кухина и фаринкс	103,0	11,7	100,4	11,0
в т.ч.: устна	52,8	2,3	49,8	2,3
Храносмилателни органи	562,6	103,3	573,1	103,5
в т.ч.: стомах	70,9	18,8	70,9	18,5
дебело черво	244,8	32,3	251,1	33,9
ректосигмоидална област, право черво (ректум), анус и анален канал	177,8	24,8	181,9	24,8
Дихателни органи и гръден кош	218,4	59,7	214,6	53,8
в т.ч.: трахея, бронхи и бял дроб	141,3	50,4	137,5	44,9
Кости и ставни хрущяли	10,9	0,9	10,8	0,6
Меланом и други злокачествени новообразувания на кожата	818,7	63,9	820,2	64,0
Мезотелиална и меки тъкани	38,9	4,3	39,0	4,5
Млечна жлеза	688,1	52,8	697,3	48,9
в т.ч.: млечна жлеза при жените	1326,8 ¹⁾	101,5 ¹⁾	1344,1 ¹⁾	93,6 ¹⁾
Женски полови органи	1121,9 ¹⁾	86,6 ¹⁾	1131,5 ¹⁾	81,3 ¹⁾
в т.ч.: шийка на матката	396,4 ¹⁾	28,4 ¹⁾	401,9 ¹⁾	27,4 ¹⁾
тяло на матката	480,9 ¹⁾	33,5 ¹⁾	483,7 ¹⁾	30,8 ¹⁾
яйчник	191,9 ¹⁾	19,7 ¹⁾	194,9 ¹⁾	18,6 ¹⁾
Мъжки полови органи	504,4 ²⁾	82,5 ²⁾	529,4 ²⁾	70,2 ¹⁾
в т.ч.: простата	385,2 ²⁾	74,8 ²⁾	407,6 ²⁾	63,2 ²⁾
Пикочна система	248,9	32,2	260,2	32,9
в т.ч.: пикочен мехур	171,0	21,5	177,8	22,1
Око, главен мозък и други части на централната нервна система	44,3	8,4	45,1	8,4
Щитовидна и други ендокринни жлези	69,2	4,1	72,3	4,1
Неточно определени, вторични и неуточнени локализации	43,3	18,3	69,8	3,9
Лимфна, кръвотворна и сродните им тъкани	151,3	17,5	153,8	17,4
Самостоятелни (първични) множествени локализации	0,0	0,0	-	-

¹⁾ На 100 000 жени; ²⁾ На 100 000 мъже;

Източник: Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Намаляват болните под наблюдение на психиатричните заведения, клиники, отделения, кабинети и амбулатории – от 1990,2 на 100 000 през 2013 г. – на 1837,4 на 100 000 през 2014 г.

Таблица 39: Болни под наблюдение на психиатричните заведения, клиники, отделения, кабинети и амбулатории на 31.12 по вид на заболяването

Наименование на болестите по МКБ-10	2013 г.		2014 г.	
	Брой	на 100 000 население	Брой	на 100 000 население
Общо	144203	1990,2	132332	1837,4
Психични и поведенчески разстройства	135314	1867,5	125119	1737,2
Деменция	2492	34,4	2495	34,6
Делир, непредизвикан от алкохол и други психоактивни вещества	510	7,0	395	5,5
Други разстройства, дължащи се на мозъчно заболяване	4311	59,5	3971	55,1
Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на алкохол	11193	154,5	9836	136,6
Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на други психоактивни вещества	1299	17,9	1374	19,1
Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на опиоиди	1140	15,7	1143	15,9
Шизофрения, шизотипни и налудни разстройства	35605	491,4	34006	472,2
Шизофрения	28224	389,5	27337	379,6
Остри и преходни психотични разстройства	2616	36,1	2643	36,7
Разстройства на настроението [афективни разстройства]	25030	345,4	23123	321,1
Маниен епизод	2620	36,2	2196	30,5
Биполарно афективно разстройство	6704	92,5	6644	92,2
Депресивен епизод	6501	89,7	5882	81,7
Рецидивиращо депресивно разстройство	8321	114,8	7647	106,2
Невротични, свързани със стрес и соматоформни разстройства	14029	193,6	13013	180,7
Разстройства на храненето, съня и сексуалността	122	1,7	132	1,8
Разстройства на личността и поведението в зряла възраст	5523	76,2	5106	70,9
Умствена изостаналост	31184	430,4	28760	399,3
Специфични разстройства в развитието	953	13,2	861	12,0
Генерализирани разстройства в развитието	797	11,0	472	6,6
Аутизъм	.	.	110	1,5
Хиперкинетични разстройства	648	8,9	515	7,2
Други разстройства в поведението и емоциите	570	7,9	350	4,9
Неорганична енуреза	393	5,4	55	0,8
Всички останали класове болести	8889	122,7	7213	100,1
Епилепсия	8880	122,6	7191	99,8

Източник: Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Нарастват освидетелстваните лица над 16-годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане - от 9,9 на 1000 население над 16 г. възраст през 2012 г. – на 11,4 на 1000 население над 16 г. възраст през 2014 г.

Таблица 40: Освидетелствани лица над 16-годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане

Година	Трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане								Общо	
	над 90%		71% – 90%		50% – 70%		до 50%			
	брой	%	брой	%	брой	%	брой	%	брой	на 1000 населени е над 16 г.
2012	14715	23,7	20114	32,4	19749	31,8	7469	12,1	62047	9,9
2013	15939	23,2	22670	32,9	22190	32,2	8078	11,7	68877	11,1
2014	15380	21,8	22783	32,4	23062	32,8	9138	13,0	70363	11,4

Източник: Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

Най-висок е броят на освидетелстваните лица над 16 годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане на лицата във възрастовата група 50-59 години – 68 948 души за 2014 г.

Таблица 41: Освидетелствани и преосвидетелствани лица над 16-годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане-2014г.

ВЪЗРАСТ	2014	
	брой	%
ОБЩО		
16 - 19 год.	1833	1,0
20 - 29 год.	6258	3,3
30 - 39 год.	12762	6,6
40 - 49 год.	27663	14,4
50 - 59 год.	68948	35,9
60 - 64 год.	34476	17,9
65+ год.	40214	20,9
ВСИЧКО	192154	100,0
на 1000 ч. над 16 г.		31,2
МЪЖЕ		
16 - 19 год.	1015	1,1
20 - 29 год.	3522	3,6
30 - 39 год.	6690	6,9
40 - 49 год.	13267	13,7
50 - 59 год.	32161	33,1
60 - 64 год.	22115	22,8
65+ год.	18256	18,8
ВСИЧКО	97026	100,0

ЖЕНИ		
16 - 19 год.	818	0,8
20 - 29 год.	2736	2,9
30 - 39 год.	6072	6,4
40 - 49 год.	14396	15,1
50 - 59 год.	36787	38,7
60 - 64 год.	12361	13,0
65+ год.	21958	23,1
ВСИЧКО	95128	100,0

Източник: Национален център за обществено здраве и анализи (НЦОЗА)

2.5. ЕТНИЧЕСКА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. и на принципа на самоопределянето по признака етническа принадлежност, броят на етническите българи е 5 664 624, броят на етническите турци е 588 318, броят на ромите е 325 343, броят на самоопределилите се от друг етнос е 49 304, а на тези които не се самоопределят по етнически признак е 53 391.

2.6. РЕЛИГИОЗНА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО

Според окончателните данни на НСИ от преброяването на населението през 2011 г. и на принципа на самоопределянето по признака вероизповедание, населението има следният профил:

Таблица 42: Структура на населението по признака вероизповедание (2011 г.)

Вероизповедание	Брой
Източноправославно	4 374 135
Католическо	48 945
Протестантско	64 476
Мюсюлманско-сунитско	546 004
Мюсюлманско-шиитско	27 407
Мюсюлманско	3 728
Арменско апостолическо православно	1 715
Израилтянско/юдаизъм	706
Друго	9 023
Няма	272 264
Не се самоопределят	409 898

Източник: НСИ

2.7. ТЕРИТОРИАЛНА СТРУКТУРА И ТЕРИТОРИАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Неравномерно е разпределението на населението в страната.

Към 31.12.2014 г. в градовете живеят 5 267 480 души, или 73.1%, а в селата - 1 934 718 души, или 26.9% от населението на страната.

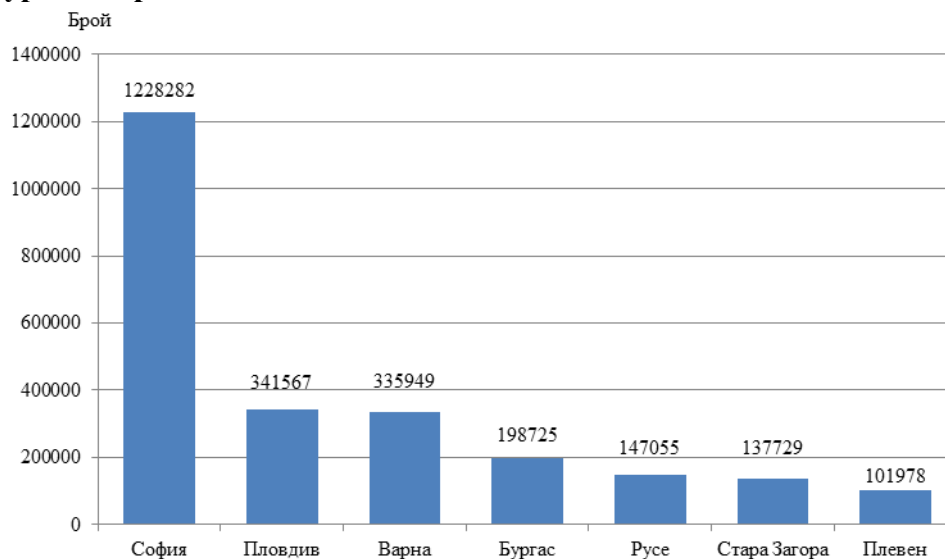
Към края на 2014 г. населените места в България са 5 266, от които 257 са градове и 5 009 - села. Разпределението на населението по населени места в края на годината е резултат от неговото естествено и механично движение, а така също и от административните промени в селищната структура на страната. През 2014 г. с решения на Министерския съвет са закрити две населени места, като едното е присъединено към друго населено място.

Към края на годината населените места без население са 164. Най-голям брой населени места без население има в областите Габрово, Велико Търново и Кърджали - съответно 61, 57 и 11.

В 1 135, или в 21.6% от населените места живеят от 1 до 49 души включително.

С население над 100 хил. души са седем града в страната, в които живеят 34.6% от населението на страната.

Фигура 24: Градове с население над 100 000 жители към 31.12.2014 година

Източник:НСИ

Към края на 2014 г. страната е разделена на 6 статистически района, 28 области и 264 общини.

Статистически райони

Близо половината от населението на страната (49.6%) живее в Югозападния и Южния централен район, като тяхното население е съответно 2 125 хил. (29.5%) и 1 446 хил. души (20.1%). Югоизточният и Североизточният район са следващите по брой на населението - съответно с 1 059 хил., или 14.7%, и 950 хил. души, или 13.2% от населението на страната. В Северния централен район живеят 826 хил. души, а в Северозападния - 797 хил. души, или съответно 11.5 и 11.1% от населението на страната.

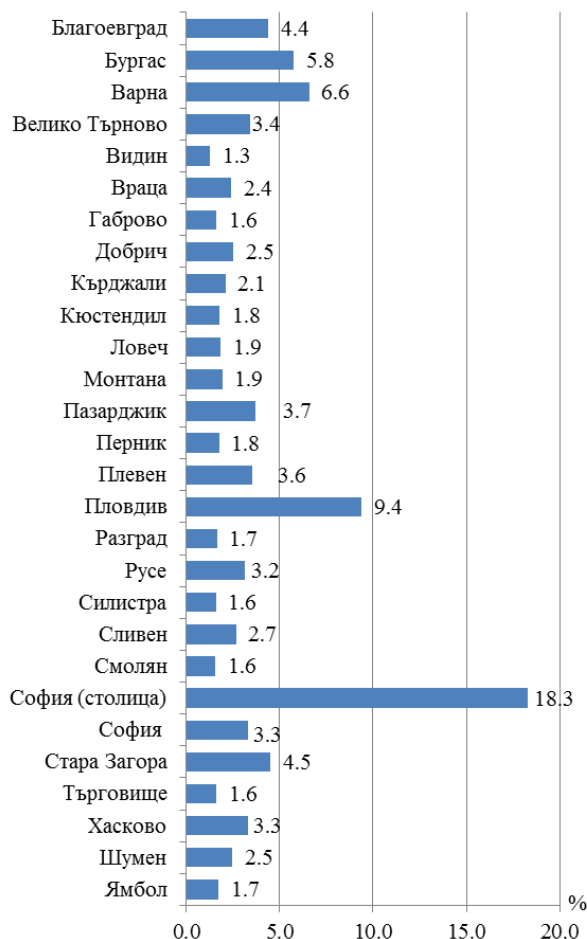
През 2014 г. и в шестте статистически района населението намалява спрямо 2013 г., като най-голямо е намалението в Северозападния - с 1.6%, а най-малко - в Югозападния район - с 0.1%.

Области

Най-малка по брой на населението е област Видин, в която живеят 93 361 души, или 1.3% от населението на страната, а най-голяма е област София (столица) - 1 316 557 души (18.3%). В шестнадесет области населението е под 200 хил. души и общо в тях живеят 30.6% от населението на страната. С брой на населението от 200 хил. до 300 хил. души са шест области, които обхващат 20.5% от населението на страната. Шест са областите с брой на населението над 300 хил. души, като в първите три от тях - София (столица), Пловдив и Варна, живее повече от една трета от населението на страната (34.2%).

Две са областите, чието население се увеличава през 2014 спрямо 2013 г. - София (столица) - с 0.5% и Кърджали - с 1.0%. При всички останали области има намаление на населението, като най-голямо е то за областите Видин - 2.2% и Смолян - 1.9%.

Фигура 25: Относителен дял на населението по области към 31.12.2014 година

Източник:НСИ

Общини

Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 66 общини с население под 6 000 души живее едва 3.5% от населението на страната. В същото време в деветте общини с население над 100 хил. души живее 40.2% от населението на страната. Най-голяма по брой на населението е община Столична (1 316 557), следват общините Варна (344 775) и Пловдив (341 567). Най-малката община в страната е Трекляно - 625 души.

Таблица 43: Размер на общините според броя на населението им към 31.12.2014 г.

Размер на общината	Общини		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	264	100	7202198	100.0
До 5 999	66	25.0	254588	3.5
6 000 - 19 999	120	45.5	1319496	18.3
20 000 - 49 999	50	18.9	1424653	19.8
50 000 - 99 999	19	7.2	1306459	18.1
100 000 и повече	9	3.4	2897002	40.2

Източник: НСИ

По данни на Евростат гъстотата на населението³⁵ в България е сред ниските в Европейския съюз – 66.7 души на кв. км.

За сравнение гъстотата на населението в Белгия е 368.8; в Германия – 230.0; в Чешката република – 135.1; в Гърция – 84.0; в Румъния – 86.9; в Естония – 30.3 и др.

³⁵ Брой лица на кв. км.

2.8. КАЧЕСТВО И СТАНДАРТ НА ЖИВОТА

2.8.1. Брутен вътрешен продукт

През 2014 г. БВП възлиза на 83 612 млн. лв. по текущи цени. БВП за 2014 г. нараства в реално изражение с 1.5%.

Таблица 44: Реален ръст на БВП – обем

Процентно изменение спрямо предходната година/Годишен темп на нарастване на обема на БВП

Страни	2012	2013	2014
ЕС (28)	-0,5	0,2	1,4
България	0,2	1,3	1,5
Гърция	-7,3	-3,2	0,7
Румъния	0,6	3,5	2,8
Сърбия	-1,0	2,6	-1,8
Турция	:	:	:

Източник: Евростат

**Таблица 45: БВП на глава от населението
в стандарти на покупателна способност (PPS) Индекс (ЕС28 = 100)**

Страни	2012	2013	2014
ЕС (28)	100	100	100
България	45	45	45
Гърция	74	73	72
Румъния	53	54	54
Сърбия	37	37	35
Турция	52	53	53

Източник: Евростат

Таблица 46: Хора, изложени на риск от бедност или социално изключване

Държави	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Брой в хил./ Структура в %					
ЕС-28	:	118,008	121,314	124,060	122,897	121,951
	:	23.7	24.3	24.7	24,5	24,4
България	3,511	3,719	3,693	3,621	3,493	2,909
	46.2	49.2	49.1	49.3	48.0	40,1
Гърция	3,007	3,031	3,403	3,795	3,904	3,885
	27.6	27.7	31	34.6	35,7	36,0
Румъния	9,112	8,890	8,630	8,907	8,601	8,549
	43.1	41.4	40.3	41.7	40,4	40,2
Сърбия	:	:	:	:	3,005	:
Турция	:	:	:	:	:	:

Източник: Евростат

2.8.2. Домакинства - доходи, разходи, потребление³⁶

2.8.2.1. Доходи на домакинствата

През 2014 г. годишният общ доход средно на лице от домакинство е 4 813 лв. и остава без промяна спрямо 2013 година.

Работната заплата формира 54.2% от общия доход на домакинствата, което е с 1.1 процентни пункта повече в сравнение с 2013 година.

В абсолютна стойност доходът от работна заплата средно на лице от домакинство се увеличава с 53 лв. (2.1%) на годишна база и през 2014 г. достига 2 610 лева.

През 2014 г. относителният дял на доходите от пенсии е 25.8% от общия доход на домакинствата и нараства с 0.3 процентни пункта спрямо 2013 година. Доходите от всички социални трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетения при безработица) формират 29.4% от общия доход на домакинствата.

Относителният дял на дохода от домашно стопанство намалява спрямо 2013 г. и е 1.4% от общия доход на домакинствата.

2.8.2.2. Разходи на домакинствата

През 2014 г. българските домакинства са изразходвали 4 509 лв. средно на лице, което е с 1.0% повече в сравнение с 2013 година.

За храна са изразходвани 1 458 лв. средно на лице от домакинството. Относителният дял на разходите за храна от общия разход намалява от 33.2% през 2013 г. на 32.3% през 2014 година.

През 2014 г. намаляват с 4.1% спрямо 2013 г. и разходите за жилище, вода, електроенергия и горива. Всички други разходи се увеличават на годишна база, като най-съществено е увеличението при разходите за облекло и обувки (с 11.0%), жилищно обзавеждане и поддръжка на дома (с 9.2%), транспорт (с 6.9%) и разнообразни стоки и услуги (с 6.5%).

2.8.2.3. Потребление на домакинствата

Данните показват, че настъпват промени в структурата на потреблението на българските домакинства. През 2014 г. домакинствата намаляват консумацията на хляб и тестени изделия с 4.6 кг (спрямо 2013 г.) и тя достига 93.2 кг средно на лице.

Повишава се слабо консумацията на безалкохолни напитки, месо и плодове.

Понижение се наблюдава при консумацията на прясно и кисело мляко, зеленчуци, картофи и месни произведения.

На годишна база се увеличава потреблението средно на лице от домакинство на алкохолни напитки (от 27.1 на 28.4 л) и цигари (от 596 на 603 бр.).

---

³⁶ По данни на НСИ

2.8.2.4. Качество на живота – нужни са нови измерители.

Устойчивото развитие и благосъстоянието са основни цели на „Договора за Европейския съюз”(член 3).

Напоследък се наблюдава нарастващо обществено и политическо внимание към търсенето на нови измерители на прогреса, благосъстоянието и устойчивото развитие, които да доведат до по-изчерпателно познание за обществените отношения и подобрения на предприеманите политики. Със своето Съобщение до Съвета и до Европейския парламент „Отвъд БВП³⁷: измерване на напредъка в свят на промени” от 20 август 2009 г., Европейската комисия постави началото на една продължаваща и до момента дискусия относно необходимостта, значимостта и полезността да възприемем сложното социално развитие отвъд традиционното измерване на икономическия растеж. Инициативата на Европейската комисия е подкрепена и от Европейския парламент, от Европейския икономически и социален комитет, от Комитета на регионите, както и от статистическите служби на държавите – членки на Европейския съюз.

В своята резолюция от 8 юни 2011 г. Европейският парламент изтъкна, че БВП е показател, който сам по себе си не е достатъчен за измерването на обществения прогрес, на устойчивостта на околната среда, ефикасното използване на ресурсите, социалното приобщаване и социалния напредък.

Водещи експерти отстояват тезата, че като показател за измерване и сравнения, БВП страда от три основни слабости: (1) представлявайки монетарен агрегат, той обръща малко/или никакво внимание на разпределителните проблеми, на елементите на човешка дейност или на благосъстоянието, за което няма директна или индиректна пазарна оценка; (2) възникват проблеми по отношение измерването на непазарния продукт и неговото агрегиране с пазарната продукция; (3) той измерва производствените потоци, но в голяма степен игнорира влиянието на производствените дейности върху наличните ресурси, включително и природни.

Освен показателите за измерване на икономическото развитие и производителността, съществуват и други фактори и показатели, които оказват влияние върху жизнения стандарт и качеството на живота и които не се отчитат в пълна степен с оглед на предприемане на адекватни и ефективни политики.

Подобряването на познанията по отношение на измерването на качеството на живота и разширяване би могло да става чрез използване на разнообразни надеждни показатели и индикатори за анализ и оценка постиженията във всички основни области на живота като: стопански ресурси и лишения; здравеопазване и достъп до здравни грижи; заетост и качество на работните места; баланс между професионалния и личния живот; семейни отношения и подкрепа; социално приобщаване/изолация (живот на общността и социално участие); образование и обучение; качество на жилищния фонд и местна околна среда; социален капитал и качество на обществото; качество на обществените услуги; субективно усещане за благоденствие (включително щастие, удовлетвореност от живота, оптимизъм за бъдещето) и др.

По Евростат, за измерване и сравнителни съпоставки между страните-членки за качество на живота са възприети няколко основни групи показатели, отнасящи се до: Околна среда; Цялостен житейски опит; Материални условия на живот; Продуктивна или основна дейност; Образование; Здравеопазване; Свободно време и социални контакти/взаимоотношения; Икономическа и физическа безопасност; Управление и основни права.

---

³⁷ Брутен вътрешен продукт

ЧАСТ III.

УПРАВЛЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ. ТРАНСФОРМИРАНЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В НОВИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ. РАЗПОЗНАВАНЕ И ИЗПОЛЗВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА „ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОЗОРЦИ”.

3.1. ДЕМОГРАФСКИ ПРОМЕНИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Трайните демографски промени, тенденции и предизвикателства са свързани с:

- Трайно намаляване на броя на населението – от 8 149 468 души през 2000 г. на 7 202 198 души през 2014 г. По данни на НСИ броят на населението между преброяванията намалява: през 1986-1992 г. – с 461 332 души; през 1993-2001 г. с 558 416 души; през 2001-2011 г. - с 564 331 души.
- Траен отрицателен естествен прираст – трайно задържане на ниски нива на раждаемост, които не могат да компенсират трайно високите нива на смъртност;
- Трайно намаляване на родилните контингенти (трайно намаляване на жените в детеродна възраст). Броят на жените във фертилна възраст към 31.12.2014 г. е 1 580 хил., като спрямо 2001 г. намалява с над 306 хил. жени.
- Незадоволително ниво на репродуктивна култура на населението в репродуктивна възраст. Високи са нивата на абортите по желание. Ежегодно абортите съставляват почти половината от живородените деца;
- Независимо от положителната тенденция в намаляването на нивото на детската смъртност в България, тя продължава да е по-висока от тази в страните от Европейския съюз;
- Майчината смъртност остава висока;
- Преждевременната смъртност, особено сред мъжете продължава да бъде висока;
- Висока е миграцията и емиграцията на младежи;
- Продължава процесът на демографско остаряване, изразяващ се в намаляване на абсолютния брой и относителния дял на населението на възраст под 15 години и увеличаване на дела на населението на 65 и повече години;
- В резултат на процеса на остаряването на населението, сериозни изменения претърпява неговото разпределение в трите възрастови групи под-, в- и над-трудоспособна възраст, което има пряко отражение върху икономическата и социална сфера;
- След 2008 г. настъпва устойчива стагнация по отношение на подмладяването и възпроизводството на трудоспособното население;
- Неравномерно е териториалното разпределение на населението. Развива се тенденцията на обезлюдяване на населени места;
- Запазва се тенденцията на увеличаване на относителния дял на градското население и намаляване на населението в селата и др.

3.2. ОТРАЖЕНИЕ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ И УСТОЙЧИВОСТТА НА СОЦИАЛНИТЕ СИСТЕМИ И ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ. ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИСКАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.

Бързото намаляване и застаряването на населението в България, задълбочаването на тежките демографски дисбаланси и възпроизвеждането на социални неравенства между големи социални групи в последните десетилетия, неминуемо водят до задържане и спад в икономическото развитие на страната в дългосрочен план.

Европейската комисия отчита, че застаряването на населението се превръща във все по-значим проблем на програмирането и финансирането в социалната област. Очаква се публичните разходи, свързани със застаряването на населението, да се увеличат средно с около 4,75 процентни пункта в Европейския съюз до 2060 г. и с повече от 5 процентни пункта в Евророната - по-специално чрез разходи за пенсии, здравеопазване и дългосрочни грижи.³⁸ **Очакванията за увеличаване на публичните разходи към 2060 г. в България, поради застаряването на населението, е с около 4 процентни пункта от националния брутен вътрешен продукт.**

Симулации на експерти на Световната Банка³⁹ показват, че дори и при по-оптимистични предположения, демографската трансформация на България ще оказва трайно натиск върху бюджета и ще възпрепятства икономическия растеж. Със свиването на работната сила с близо 40% до 2050 г., реалният ръст на БВП се очаква да се забави до 0.7% на година до края на прогнозния период съгласно основния сценарий. Публичните разходи като дял от БВП се очаква да нараснат в дългосрочен план в резултат на разходите за обществено здравеопазване, дългосрочни грижи и държавни трансфери към пенсионната система, в резултат на което съотношението дълг към БВП на България се очаква да нарасне от 18 на 51% до края на прогнозния период. Продължителните първични дефицити ще са най-важната движеща сила на натрупването на държавен дълг в рамките на прогнозния период, добавяйки около 0.9 процентни пункта годишно към коефициента дълг/БВП.

Анализите на различните сценарии на експертите на Световната Банка показват, че правителството може да играе значителна роля за смекчаване на тези ефекти.

Промените във възрастовата структура оказват влияние върху икономическите резултати и икономическия растеж, и по друга причина - икономическото поведение на хората се променя в зависимост от тяхната възраст. Жизненият цикъл може да бъде разделен на три етапа: период на до трудова дейност, трудова дейност и период след трудова дейност. През първия и последния от етапите хората потребяват повече, отколкото произвеждат, а на втория етап те произвеждат повече, отколкото потребяват. Продължителността на тези етапи за всеки човек са различни и зависят от множество фактори, нямащи отношение към биологията: икономическата структура на обществото, условията на живот, държавни програми в интерес на децата и възрастните хора; възможности за получаване на образование, различия в равнищата на раждаемост между бедни и богати слоеве от населението;

---

³⁸ Съобщение на Европейската комисия до Европейския Парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, озаглавено „Справяне с последиците от застаряването на населението в ЕС, април 2009 г.,

³⁹ Доклад на Световната Банка „Смекчаване на икономическото въздействие на застаряването на населението: възможни варианти за България”, 2013 г.

потребности и надежди на семейството; здравето и други фактори. На първия и последния етап от своя жизнен цикъл хората преживяват „дефицит на жизнения цикъл”, тъй като тяхното потребление е по-високо, отколкото техните доходи. Потреблението през тези два етапа се характеризира главно от междупоколенчески частни трансфери или държавни плащания, които играят важна роля в преразпределението на ресурсите от хората в трудоспособна възраст към децата и възрастните хора. Съвкупният дефицит зависи от броя на лицата във всеки етап. Във връзка със застаряването на населението се предполага, че на третия етап хората са повече, което и довежда до по-високо равнище на дефицита.⁴⁰

Демографските дисбаланси се превръщат в проблем на макро-фискалната стабилност и устойчивостта на всички социални системи – пазар на труда, пенсионна система, здравна система, системата за социално подпомагане и дългосрочни грижи, образователната система и др. В този смисъл демографските дисбаланси поставят на изпитание и внасят нови аспекти в цялостната система за национална сигурност на страната.

3.3. ОСОБЕНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ДЕМОГРАФСКА ПОЛИТИКА В ОТГОВОР НА ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ.

3.3.1. Демографска политика

Демографската политика най-често се определя като система от нормативно регламентирани мерки на държавата, отразяващи възгледите и целите на публичната власт в областта на демографските явления и процеси, и тясно свързани с тях други области.

Традиционно българската демографска политика е насърчителна, има пронаталистичен характер и е насочена към насърчаване на раждаемостта, намаляване на смъртността, а при определени обстоятелства и необходимост – насърчаване на заселванията.

Българската демографска политика е открита и публична.

Демографската политика е основана на научни постижения в областта на социологията, демографията, статистиката, философията, психологията, социалната психология, урбанистиката, икономиката и др., но тя не е наука.

Демографската политика е управленски и административен подход, средство за идентифициране и изпълнение на комплексни управленски мерки за балансирано демографско развитие на населението и за дългосрочно адаптиране на всички секторни политики към демографските промени и предизвикателства с цел запазване на устойчив икономически растеж на страната.

България е първата държава-членка на Европейския съюз, която има разработени и приети от Министерския съвет дългосрочни, комплексни стратегически документи в отговор на демографските предизвикателства, а именно - **две издания на Национална стратегия за демографско развитие на населението: първото издание Национална стратегия за демографско развитие на Република България (2006-2020 г.)** и второто издание (след преброяването на населението през 2011 г.) **Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България” (2012-2030 г.)** През 2012 г., когато се провежда Европейската

---

⁴⁰ Международно бюро по труда, МОТ, Заетост и социална защита в новия демографски контекст – Доклад на Комитета по Заетост и Социална защита в Новия Демографски Контекст - Employment and social protection in the new demographic context (general discussion) - Report of the Committee on Employment and Social Protection in the New Demographic Context;

година за активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията, в МТСП е разработен и приет от МС **трети базов уникален документ**, определящ насоките за развитие на демографската политика – **Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.)**.

3.3.2. Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България” (2012-2030 г.)

Стратегията за демографско развитие е националният отговор на демографската промяна, пред която е изправена Европа, изразяваща се във все по-ниски нива на раждаемост, остаряване на населението и интензивни миграционни процеси. Основните елементи на Националната стратегия за демографско развитие са формулирани в съответствие с разбиранията за демографска политика на ниво Европейски съюз, изразени в Зелената книга на Европейската комисия “Посрещане на демографската промяна: нова солидарност между поколенията” и Съобщенията в тази област - “Към Европа за всички възрасти” 1999г., “Демографското бъдеще на Европа – от предизвикателство към възможност” от 2006г., “Укрепване на връзките между поколенията” от 2007г., “Посрещане на социалните нужди в застаряващото общество” от 2009г., Заключенията на Съвета от 7 юни 2010г. „Активен живот на възрастните хора“ (Испанско председателство), Заключения на Съвета от 6-7 декември 2011г. относно въздействието, което застаряването на работната сила и на населението оказва върху политиките за заетост (Белгийско председателство), Заключения на Съвета от 17 юни 2011г. относно Съвместяване на професионалния и семейния живот в условията на демографските промени (Унгарско председателство), Заключения на Съвета от 3 октомври 2011г. относно Овладеяване на демографските предизвикателства: Сътрудничество между институциите на държавите-членки по демографските въпроси и съвместяването на професионалния и семейния живот - за постигане на съвместимост между кариера и семейство (Полско председателство). Отделено е внимание върху необходимостта от отчитане на демографските промени при изпълнение на заложените цели в Европейската стратегия „Европа 2020”. Отчетени са и насоките за работа в областта на демографското развитие на населението в Програмата за действие, приета от Международната конференция за населението и развитието, проведена в Кайро от 5 до 13 септември 1994г., както и в **Международния план на ООН за действие по застаряването от Мадрид 2002г. и в Регионалната стратегия за Европа към него**. Чрез изпълнението на заложените стратегически цели за демографското развитие на населението в България до 2030г. могат да бъдат реализирани **Целите на хилядолетието, определени в Декларацията на ООН за хилядолетието**, приета от държавни и правителствени ръководители на 189 държави-членки на Организацията на обединените нации на 8 септември 2000г. в Ню Йорк.

България подкрепя петте политически цели, определени през октомври 2006 г. в Съобщението на Европейската комисия относно демографското бъдеще на Европа, вкл.:

1. Насърчаване на демографското обновяване в Европа чрез създаване на по-добри условия за семействата, вкл.: по-добро съчетаване на семеен с професионален живот, финансови стимули в подкрепа на семействата с деца или със зависими членове, подобряване и разнообразяване на услугите за отглеждане на деца или зависими членове на семействата и др.

2. Насърчаване на заетостта в Европа, като се осигуряват повече работни места и по-дълъг трудов стаж с по-добро качество, вкл. предприемане на специални мерки за подобряване на мобилността и участието на пазара на труда на младите, жените и възрастните; удължаване на трудовия живот в добро здраве; учене през целия живот; развиване на системи за гъвкавост и сигурност на работните места; разкриване на нови «зелени» и «бели» работни места и др.

3. По-продуктивна и по-динамична Европа, вкл.: развиване на т.нар. «сребърна икономика», социално предприемачество и др.; повишаване на производителността и конкурентоспособността в условията на все по-застаряващо население; инвестиции в образованието и научноизследователската дейност и др.

4. Приемане и интеграция на мигранти в Европа, вкл. толериране единствено на легалните форми на миграции.

5. Осигуряване на устойчиви публични финанси в Европа, като по този начин се гарантира адекватна социална сигурност и равнопоставеност на поколенията, вкл. предприемане на реформи в пенсионните системи; увеличаване на ефикасността на системите за здравеопазване и на системите за дългосрочни грижи.

Непротиворечивото съчетаване на европейския подход с българските национални специфики и задачи за адекватно посрещане на демографските предизвикателства, предизвиква интерес от страна на европейските институции. По време на провеждането на Втория Европейски демографски форум България е поканена да представи стратегията като добра практика.

Стратегията за демографско развитие е един от най-комплексните, най-дългосрочните и широко консенсусни стратегически документи в България.

Стратегията е разработена на основата на комплексен анализ на ключови параметри на демографската обстановка в страната и на факторите, от които тези параметри зависят в началото на XXI век. Заложени са налични прогнози за демографското развитие до 2030 г. Стратегията е съобразена с Конституцията на Република България, основни нормативни актове и научни изследвания, съотнесими с демографското развитие на населението.

Стратегията обхваща периода 2012–2030г., в рамките на който могат да се отграничат два основни под-периода. Първият под-период е до 2015 г. като действията и приоритетите ще бъдат насочени към доизграждане на основните елементи на активната демографска политика: промяна и доразвитие на нормативната база, създаване на нови, укрепване и координиране на съществуващи управленски структури и изграждане на Национален институционален механизъм за действие, осигуряване на финансиране и реформиране на социалните системи в съответствие с демографските промени и тенденции, вкл.: образователна система, здравеопазване, системата за социална подкрепа на семействата, децата и хората в риск, системата на пазара на труда, пенсионната система и др. **В оставащия период от 15 години до 2030г.** следва да бъдат въведени всички компоненти на активната демографска политика, заложени в настоящата стратегия.

Особеност на демографската стратегия

Ключова особеност на българската демографска стратегия е това, че в условията на демографски преход, от режим на нарастване на населението към режим на неговото намаляване и остаряване, **тя е изградена върху разбирането, че усилията следва да бъдат насочени не просто и не само към механично демографско възпроизводство, но и към развитие, и постигане на високо качество на човешкия капитал.**

Основна стратегическа цел, приоритети и направления

Основната стратегическа цел през периода 2012-2030 г. е забавяне на темповете на намаляване на броя на населението с тенденция за стабилизирането му в дългосрочен план и осигуряване на високо качество на човешкия капитал, включващ хората с тяхното здравословно състояние, образование, квалификация, способности и умения. Насоките за бъдещата работа са разписани в 5 стратегически приоритета, 12 оперативни направления и 87 мерки и задачи.

Административна отговорност за координация, мониторинг и отчитане на изпълнението на стратегията за демографско развитие и на демографската политика

Министърът на труда и социалната политика ръководи, контролира и координира дейността по анализиране, оценяване и прогнозиране на демографските процеси, осъществява мониторинг и контрол, и отчита пред Министерския съвет изпълнението на демографската политика.

Национален институционален механизъм за реализация на демографската стратегия

Стратегията за демографско развитие осигурява визията за бъдещите изменения в нормативната уредба и в практиката на държавните органи и другите организации. **Тя е основният документ, който консолидира различните намерения и действия в секторните политики и допринася за тяхната еднопосочност и синергизъм за балансирано демографско развитие на населението.**

Успехът на Националната стратегия за демографско развитие на населението е гарантиран при прилагане на строг, последователен, интегриран междуинституционален и междусекторен подход; при едновременно изпълнение на заложените в стратегията цел, приоритети, направления и задачи; при поддържане и развиване на устойчив административен капацитет за изпълнение на демографската политика на национално и на регионално ниво; при оптимизиране на използването на националните ресурси – природни, материални, икономически, финансови, човешки.

Постигането на целите на Националната стратегия за демографско развитие на населението изисква значителни финансови, институционални и човешки ресурси, активни действия от страна на правителството и партньорство между различните държавни институции, местните органи на властта, организациите на работодателите, синдикатите, структурите на гражданското общество.

Едно от най-важните условия за успешно изпълнение на целите на Стратегията е наличието на развит капацитет на всички отговорни институции и партньори на национално, регионално и местно равнище. Ето защо, следва да се предприемат определени действия за подпомагане повишаването на капацитета и подобряване на координацията между отговорните институции и партньорите.

За изпълнението на Националната стратегия за демографско развитие на населението са ангажирани и включени 14 министерства, Националната здравно-осигурителна каса, Националният статистически институт, Националният осигурителен институт, Националното сдружение на общините в Р България, държавни агенции, Български червен кръст, неправителствени организации, научни институти и др.

Към министъра на труда и социалната политика вече осма година функционира **Междуведомствена работна група по демографските въпроси**, която включва над 87 експерти от всички участващи в реализирането на демографската политика институции, структури и организации.

Разработена е и действа **Система от показатели и индикатори за мониторинг на изпълнението на демографската стратегия на три нива – национална статистика, административна статистика и представителни социологически или интердисциплинарни проучвания.**

Ежегодните Мониторингови доклади за изпълнението на **ежегодните Оперативни планове** предлагат изчерпателен анализ на въздействието на демографските процеси върху населението и предоставят информация за предприеманите мерки от институциите по изпълнение на Стратегията, както и съдържат анализ и отправят препоръки за последващи действия по отделните направления на Стратегията. Те служат и за основа при осъществяването на ангажиментите на Република България в рамките на Европейската комисия, ООН, Съвета на Европа.

Принос за изпълнение на целта, приоритетите, направленията и задачите на Националната стратегия за демографско развитие на населението могат да имат всички заинтересовани и действащи в съответствие с нейната философия страни.

Финансиране

Осъществяването на заложените в Стратегията цели изисква значителни финансови ресурси. Отделните министерства, агенции и ведомства при ежегодното определяне на политиката си и планиране на собствения си бюджет следва да предвиждат необходимите средства и за изпълнение на целта, приоритетите, направленията и задачите на Националната стратегия за демографско развитие на населението. По този начин средствата от държавния бюджет ще бъдат максимално ефективно използвани за постигане на целите на Стратегията и при реализиране на **свързани политики.**

Освен средства от държавния бюджет за изпълнение на Стратегията могат да бъдат акумулирани средства от: общинските бюджети и извънбюджетни фондове на общините; средства от европейските структурни фондове; финансови ресурси на неправителствени организации; други международни (външни) източници.

Информационно осигуряване, мониторинг и отчитане на изпълнението на демографската стратегия

Ключов фактор за осъществяване на стратегията е наличието на навременна, пълна и надеждна информация за демографското състояние на населението и тенденциите в неговото развитие, за последствията от негативните демографски процеси и за причините, които ги пораждат. Единствено наличието на подходящо информационно осигуряване прави възможно концентрирането на общественото внимание върху проблемите на демографското развитие, предизвикването и поддържането на обществена дискусия и постигането на консенсус за политиките, които са необходими за постигане на качествен обрат в демографското развитие.

3.3.3. Реалистични възможности за ограничаване на демографския натиск от свиването и застаряването на населението върху социалните системи и публичните финанси.

Решаването на демографските проблеми в дългосрочен план изискват устойчиво мобилизиране на целия наличен ресурс и използване на всички налични инструменти на държавата.

В краткосрочен и средносрочен план е необходимо по-добре да бъдат използвани идентифицираните възможности на т.нар. „демографски времеви

прозорци”, в рамките на които предприемането на едновременно прилагани и свързани мерки може да доведе до реални резултати и подобрения, до компенсиране на демографските дисбаланси и застаряването на населението, до намаляване на демографския натиск върху публичните финанси, стабилността на социалните системи и икономическия растеж.

3.3.3.1. Мерки с компенсиращ характер по отношение на Раждаемостта

Очакванията за раждаемостта в следващите десетилетия са тя да продължава да намалява, основно (за ок. 60% от случаите) поради намаляване и свиване на родилните контингенти.

Реалистичните възможности на държавата са свързани с предприемане на мерки за поддържане в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план на коефициент на плодовитост около 1.5.

Факторите, които оказват въздействие върху взимането на решение за раждане и отглеждане на дете са комплексни и се отнасят до създаване на по-спокойна, предвидима и сигурна семейна и обществена среда.

Трайната нагласа на младите хора за възпроизвеждане на двудетен семеен модел разкрива известни резерви за повишаване на раждаемостта. В краткосрочен план те се състоят в създаване на условия за намаляване на броя на отложените раждания, а в средносрочен и дългосрочен план - в реализиране в по-висока степен на предпочитания модел на българското семейство - семейство с две деца, чрез създаването на подходяща социално-икономическа среда за тяхното отглеждане и възпитание.

Ето защо усилията на държавата следва да бъдат насочени към създаване на подходящи условия за раждане, отглеждане, възпитание, материална обезпеченост и социална реализация на толкова деца, колкото родителската двойка би искала да има.

Освен максимално обхватните и дългосрочни мерки в подкрепа на раждаемостта, семействата и децата, заложи в Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Р България (2012-2020 г.), следва да се предприемат или да се поддържат вече предприети краткосрочни мерки, както за създаване на условия за раждането на второто дете в семейството, така и за реализиране на желания от младите хора двудетен семеен модел посредством:

- 1. Финансова подкрепа за семействата с деца** чрез увеличаване на средствата за социално подпомагане при раждане и отглеждане на деца и въвеждане на периодична оценка на въздействие.
- 2. Поддържане и разширяване на обхвата на мерките, свързани с гъвкаво съчетаване на семеен с професионален живот** чрез гарантиране на по-добър достъп на децата до детски ясли, детски градини и предучилищни форми на обучение; подобряване на възможностите за трудова реализация на родителите с деца, осигуряване на възможност за работа при гъвкаво работно време и работа от вкъщи на родителите; развиване на подходяща инфраструктура и подобряване на качеството, и разнообразяване на услугите за отглеждане на децата.
- 3. Въвеждане в средния курс на образователната система на обученията за повишаване на информираността на младите хора, консултиране по сексуално-репродуктивно здраве и отговорно родителство и използване на резервите за намаляване на абортите по желание, а с това и ограничаване, и намаляване на рисковете за репродуктивното здраве на девойките и жените.**

4. Организиране на добра здравна грижа за бременните жени, особено в първите месеци на бременността и използване на резервите за повишаване на раждаемостта чрез намаляване на броя на абортите по медицински причини и на спонтанните аборти. Редуциране на патологиите по време на бременността, превенция на зачеването и раждането на деца с генетични увреждания, превенция на раждането на недоносени деца и др.
5. Развитие и инвестиране в асистирана репродукция за двойки с репродуктивни проблеми, но и по-широко популяризиране, и облекчаване на процедурите за осиновявания сред двойките с репродуктивни проблеми.
6. Създаване на среда и условия за подходяща организация на свободното време на младите хора и семействата с деца - занимания със спорт, култура, доброволчество, учене през целия живот, обучения, повишаване на знанията и квалификацията и др.
7. Подобряване на качеството на здравните услуги и на достъпа до тях за децата и техните родители.

3.3.3.2. Мерки с компенсиращ характер на Пазара на труда

Възможни подходи и мерки за посрещане на демографските предизвикателства, свързани със застаряване и намаляване на работната сила⁴¹

Икономическите последици от застаряването на населението върху пазара на труда и неговото функциониране са многопосочни: очаква се да намалява количеството и качеството на труда; очаква се натиск за повишение на заплатите, което, в случай че не кореспондира с растежа на производителността на труда, може да доведе до влошаване на конкурентоспособността на икономиката в дългосрочен план; очакват се неблагоприятни промени в образователното равнище на работната сила, професионалните компетенции и адаптивност към промените и др.

Демографските промени, застаряването и неравномерното териториално разпределение на населението изискват реструктуриране на икономиката и промяна в политиките за заетост и управление на човешките ресурси.

Едно от най-големите предизвикателства в следващите десетилетия ще бъде осигуряване на възможност за приемане и посрещане на последствията от застаряване на работната сила и насърчаване на заетостта на възрастните хора.

Ако относително по-многочислената работна сила на по-висока възраст би имала **продуктивни работни места**, то това ще доведе до жизнен цикъл с положително салдо (намаляване на броя на зависимите). Такава ситуация благоприятства развитието, т.к. се разширяват възможностите за съхраняване и мултиплициране на инвестициите, и в същото време би могло, да се осигурява намаляване на някои разходи за образование. Намаляването на броя на зависимите ще позволи да се намали или освободи финансов ресурс за оптимизиране както на личните, така и на държавните инвестиции за подобряване на качеството на човешките ресурси.

---

⁴¹ В страни с устойчиво високо равнище на безработица, поради финансовата и икономическа криза, опасенията за недостиг/свиване на размера на работната сила, могат да се възприемат като парадоксални. Въпросът за дефицита на работна сила в условията на намаляващо и застаряващо население е дългосрочен структурен проблем, но се оказва че той е често пренебрегван и изключван от политическия дневен ред. Недостиг на квалифицирана работна сила и в момента се наблюдава в такива държави като: Германия, Швеция, Чехия, Литва, Латвия, Полша, Румъния, САЩ, Китай и др. В страни с ниски равнища на доходи, недостигът на медицински специалисти, специалисти по дългосрочни грижи, инженерни кадри и др., и в момента е изключително висок (МОТ).

Осигуряването на продуктивни работни места, особено за работната сила в по-високите възрастови групи (т.к. тя ще бъде по-многочислената в следващите десетилетия) може да се определи като „демографски прозорец” или демографски дивидент. Подобен демографски дивидент могат да имат мерки за активиране и включване на пазара на труда на големи социални групи, които са изпаднали в състояние на икономическа зависимост, поради безработица, ниско образование и квалификация, различна степен на увреждане, полагане на труд за гледането на други зависими членове в семейството и др.

Използването на възможностите, които този „демографски прозорец” или демографски дивидент предоставя за икономически растеж и финансово стабилизиране на социалните системи, са свързани с:

- **Предприемане на мерки в подкрепа на икономика, която създава производителни работни места за все по-застаряващото население в активна трудоспособна възраст;**
- **Осигуряване на пълна и производителна заетост за потенциалната работна сила.**

Проблем за използването този демографски прозорец се състои в дефицит на възможности за продуктивна заетост, вкл.: висока безработица; ниско равнище на квалификация на работната сила; висока заетост с нископроизводителен или непроизводителен труд; висок дял на неформалната заетост; ниски работни заплати, съобразно реалните потребности за нормално възпроизводство на работната сила.

Промененият и променящият се профил на работната сила на пазара на труда в резултат на демографските дисбаланси и застаряването на населението изисква спешен и неотложен преглед, и когато се налага - промяна и адаптиране на всички мерки и програми към новата ситуация, вкл.:

1. **Използване на резерви за стабилизиране на пазара на труда и на работната сила чрез включване на невключени социални групи** (увеличаване на количеството труд) – младежи; възрастни в добро здраве; жени в определени възрастови групи; хора с увреждания, позволяващи полагане в определена степен на определен вид труд; роми; обезкуражени и др.

2. **Повишаване на производителността на труда.**⁴² Такава мярка е в пряка зависимост от състоянието на икономиката и бизнеса; броя и качествата (образование, квалификация, умения, здравословно състояние и др.) на активното население в трудоспособна възраст; степента на равномерно териториално разпределение на населението и равномерно икономическо развитие на отделните региони на страната; наличие на психологически, икономически и финансови условия за повсеместно

---

⁴² Повишаването на производителността на труда не е лека задача. Например при Япония, която е една от най-развитите икономики и същевременно най-бързо стареещата страна в света, според разчети на ООН, при всички други равни условия, Япония трябва да осигури повишаване на производителността на труда с 2.6% на година, за да съхрани ежегоден ръст на доходите на човек от населението с 2% в течение на следващите 50 години и да компенсира негативните последствия от намаляването на трудоспособното население. Т.е. за преодоляване на засилващите се последствия от застаряването на населението в Япония ще се наложи обезпечаване на увеличаване на темповете на ръст на производителността на трупа с повече от 80%. Трябва да се отчита и това, че застаряването на населението не се отразява пряко върху производителността. Тя е висока или ниска в зависимост от степента на повишаване на знанията, иновациите, въвеждането на иновативни методи за работа и нови технологии. Въпреки, че иновациите и творческият подход се считат за характеристика повече на младите хора, те напълно могат да бъдат съотносими и към по-възрастните.

развитие на предприемачеството и иновациите; подобрения на производствения процес; обща икономическа и фискална стабилност и др.

3. Повишаване на ролята, значението и относителния дял на доходите от труд в структурата на общите приходи.

4. Радикално ограничаване на дела на неформалната заетост за всички социални групи на пазара на труда, както и относителния дял на неформалната икономика в живота на страната.

5. Инвестиране и привличане на чуждестранни инвестиции във високо доходни и иновативни високо технологични бизнеси и сектори на икономиката с висока възвращаемост на инвестициите. Развитие на нови, перспективни бизнес направления и икономически сектори, допринасящи за екологичното равновесие и развитие на технологиите, развитие на т.нар. „сребърна икономика”, поощряване на разкриването на „бели” и „зелени работни места” и др.

6. Разширяване на дела на учените през целия живот и превръщането на ученето през целия живот в елемент на националната народопсихология и култура.

7. Адаптиране на учебните програми във всички степени на образователната система към изискванията на добрата бизнес-практика и постигането на конкретни практически социални, икономически и финансови ползи и резултати.

8. Разработване на дългосрочна политика за намаляване на младежката емиграция и за разумно привличане на имигранти.

9. Недопускане на дискриминация на работното място.

10. Поддържане на джендър баланс по отношение на заетостта и заплащането, равно заплащане за равен труд, равни възможности за кариерно развитие и израстване в професията и на работното място, равно третиране на жените и мъжете на пазара на труда.

11. По-активно въвеждане на гъвкави форми на труд, заетост и заплащане на труда за всички възрастови групи, при пълна заетост⁴³.

12. Създаване на обществена чувствителност и умения за управление на възрастта на работната сила, както в държавната администрация, така и в частния сектор. Насърчаване на въвеждането в предприятията на стратегии за управление на възрастта, които ще засилят тяхната конкурентоспособност, като използват опита и конкретните качества на възрастните работници.

13. Предприемане на дейности за приспособяване на работната среда към потребностите на по-възрастните работници. Повишаване на нивата на заетост на възрастните работници чрез подобряване на условията на труд, приспособяване на работните места, инвестиране в ученето през целия живот и премахване на пречките пред заетостта, включително тези, които са свързани с дискриминация, въвеждане на устойчиви мерки и програми за поддържане на активен живот на възрастните хора на пазара на труда и др.

14. Подобряване на здравната профилактика и на достъпа до здравни услуги по месторабота и местоживееене.

15. Усъвършенстване на трудовото законодателство и на нормативната база за гарантиране на активен живот на възрастните хора на пазара на труда в

---

⁴³ Гъвкавата система на заплащане на труда изисква включване в структурата на работната заплата на повече променливи компоненти, например – премии, бонуси и др. Препоръчва се съотношението между максимална и минимална работна заплата да продължава да намалява и да е по-ниско от 1.5., на първо място за работни места, ценността на които нараства за сметка на повишаване на производителността и квалификацията на работниците (MOT).

контекста на Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията– 2012.

16. Развиване на механизма „Корпоративна социална отговорност“.

3.3.3.3. Мерки с компенсиращ характер в Пенсионно-осигурителната система

Демографските тенденции, свързани със застаряването на населението водят до **значително увеличение на публичните разходи за пенсии**. Реформите в пенсионната система обаче, могат да доведат до положителни резултати по отношение на устойчивостта на публичните финанси – чрез въвеждане на по-строги изисквания за получаване на пенсия от държавното обществено осигуряване, чрез разумно повишаване на пенсионната възраст и/или стажа, чрез ограничаване на достъпа до схеми за ранно пенсиониране и др.

Планирани в рамките на дълъг период, тези реформи се очаква да доведат до по-голямо участие на трудовия пазар на по-възрастните работници, като това може да бъде и в резултат на по-стабилната връзка между пенсиите и вноските за пенсии, което представлява допълнителен стимул за по-дълго оставане на пазара на труда.

Успоредно с реформите на публичните пенсионни системи, са необходими мерки за подобряване на функционирането или усъвършенстване на **допълнителните пенсионни схеми**.

Поради трайната тенденция на застаряване на населението, неминуемо е в бъдеще да се очаква значително увеличение на разходите за пенсии. Следва да се има предвид, че предприеманите реформи и мерки за финансово стабилизиране на пенсионната система са важни за подобряване на стандарта и на качеството на живота не само за настоящите, но и за бъдещите пенсионери.

Поради трайната тенденция на спад в раждаемостта; тенденцията на нарастване на очакваната продължителност на живота при раждане; тенденцията на нарастване на продължителността на живота след навършване на 65 годишна възраст на населението; тенденцията на запазване на по-бързия темп на нарастване на населението във високите възрастови групи в сравнение с населението в младежките възрастови групи, **т.е дори само по обективни демографски причини, се очаква в дългосрочен план дефицитът в Пенсионната система да продължава да се възпроизвежда и в следващите години.**

Увеличаването на очакваната продължителност на живота при раждане, както и увеличаването на продължителността на активния трудов живот и трудова заетост в добро здраве, създават „демографски прозорец“ или демографски дивидент, свързан с подобряване на възможностите за нарастване на държавни и частни спестявания и натрупване на капитал за „старини“.

Пречки пред използването на този „демографски прозорец“ са: намаляване на общата численост на работната сила; ниски заплати; ниски осигурителни ставки; висок относителен дял на неформалната заетост и на неформалната икономика; деформирано разпределение и преразпределение на публичните и частните финанси чрез системата на социалните плащания и др.

Управлението на дефицита в Пенсионната система, поради намаляването и застаряването на населението, е възможно да бъде постигано чрез широк обществен консенсус относно приемането на дългосрочни и устойчиви мерки, които да гарантират справедливост за всички социални групи и солидарност между поколенията.

В резултат на множество разработки, анализи, прогнози и обсъждания, са идентифицирани следните възможности за използване на т.нар. „демографски прозорци” или демографски дивиденти в Пенсионната система:

1. Въвеждане на адекватни правила и изисквания за получаване на пенсия от държавното обществено осигуряване: чрез разумно повишаване на пенсионната възраст и/или стажа; чрез ограничаване на достъпа до схеми за ранно пенсиониране и др.
2. Въвеждане на периодична оценка на въздействието на състоянието, мерките и програмите на Пазара на труда върху Пенсионната система в дългосрочен план.
3. Въвеждане на периодична оценка на въздействието на политиката по доходите върху Пенсионната система и идентифициране на възможности за ограничаване на риска за изпадане в бедност на възрастните хора в дългосрочен план.
4. Въвеждане на периодична оценка на въздействието на мерките и програмите в системата на Здравеопазването върху Пенсионната система.
5. Строго обвързване на всички видове разходи на Пенсионната система с осигурителния принос на осигуряваните на основата на обстоятелствен анализ и широк обществен консенсус.
6. Оптимизиране на приходите в Пенсионната система чрез преглед и анализ на всички действащи механизми за това. Ограничаване на нерегламентирания трудов пазар и нерегламентираната трудова заетост, с оглед защита правата на заетите и осигуряване на по-високи приходи за пенсионната система.
7. Оптимизиране на разходите в осигурителната система.
8. Обсъждане на възможности за въвеждане на многофондова система във втори и трети стълб на пенсионната система, постепенно намаляване на таксите и удръжките, създаване на механизъм за гарантиране на средствата от вноски на осигурените лица във фазата на натрупване в допълнителното задължително пенсионно осигуряване и др.
9. Укрепване на Фонд „Сребърен” за стабилизиране на Пенсионната система и за посрещане на демографските предизвикателства в дългосрочен план.
10. Постигане на приемлив и устойчив баланс между продължителността на трудовия живот и времето, прекарано в пенсия чрез мотивиране на имащите право на пенсии да продължат активния си трудов живот, ако работоспособността и здравословното им състояние позволяват това, като специално внимание се отдели на хората, които се пенсионирали по-рано.
11. Развитие на механизма за координация на системите за социална сигурност.
12. Подобряване информираността на гражданите за характеристиките, възможностите и значението на пенсионната система с цел повишаване на доверието на всички групи от населението към пенсионната система.
13. Осигуряване на възможности за гъвкавост при пенсиониране в съчетание с легална трудова заетост.
14. Увеличаване на поощренията за заетост за възрастните хора.

3.3.3.4. Мерки с компенсиращ характер в системата на Дългосрочните грижи

За все по-застаряващото население ще бъдат необходими и все по-високи публични разходи за **дългосрочни грижи**, тъй като възрастните и най-възрастните ще съставляват най-бързо растящата социална група в обществото в бъдеще.

Понастоящем грижите за възрастни хора с нарушено и тежко здравословно състояние се предоставят в много голяма степен неофициално от роднини, което се отразява на качеството на заетостта. Промените в структурите на семействата, все по-активното участие на жените на пазара на труда и все по-голямата географска мобилност, следва да доведат до намаляване на неофициалните грижи и до тяхната професионализация. За държавите, в които официалните системи за полагане на грижи са по-слабо развити, очакваното увеличение на публичните разходи за дългосрочни грижи може да подцени бъдещия натиск върху публичните финанси, в резултат на вероятната необходимост от повече официално предоставяне на грижи.

Поради трайните негативни демографски тенденции: спад в раждаемостта; нарастване на очакваната продължителност на живота при раждане; нарастване на продължителността на живота след навършване на 65 годишна възраст на населението; запазване на по-бързия темп на нарастване на населението във високите възрастови групи в сравнение с населението в младежките възрастови групи и др. **очакванията са по-бързо нарастване на потребностите от дългосрочни грижи от възможностите на публичните финанси да ги покрива и да ги финансира.** Поради свиването и намаляването на работната сила в следващите десетилетия, се очаква да нараства търсенето на дългосрочни грижи извън семейните, роднинските и неформалните структури и трансфери. Това означава дългосрочните грижи да „излязат” от неформалната сфера на социалните и семейни отношения за взаимопомощ и грижа и да се професионализират с всички последствия, произтичащи от това, както за потребителите на тези услуги, така и за предоставящите ги.

Очакванията са цените на дългосрочните грижи и услуги за възрастни хора рязко да нарастват, което може да се окаже непосилно за много потенциални бенефициенти и семейства, да ги ограничи в достъпа им до услуги или да ги обрече на риск от дълготрайно обедняване.

Необходимо е да бъдат предприемани иновативни подходи и да бъдат взимани иновативни управленски решения за намаляване на натиска на нарастващите потребности от дългосрочни грижи върху публичните финанси, например чрез:

- 1. Създаване на подходяща рамка и условия за мобилизиране на потенциала на възрастните хора.**
- 2. Осигуряване на подходящо обучение за персонала за полагане на грижи.**
- 3. Децентрализиране и диверсифициране на полагането на дългосрочни грижи.**
- 4. Развитие на т.нар. „сребърна” икономика.**
- 5. Разработване и усъвършенстване на стандарти за полагане на дългосрочни грижи.**
- 6. Обсъждане и приемане на най-добър модел за финансиране на дългосрочните грижи. Развитие на социални услуги в общността, насочени към предоставяне на дългосрочни грижи в семейна или в среда близка до семейната.**
- 7. Развитие на публично-частното партньорство при предоставяне на социални услуги за възрастни хора.**

8. Развитие на доброволчеството при предоставяне на услуги за възрастни хора.
9. Използване на потенциала на българските читалища за повишаване на информираността и за улесняване на достъпа на възрастните хора до институциите и до обществените услуги.
10. Насърчаване на инициативи за укрепване на солидарността между поколенията като един от основните фактори за засилване на социалното сближаване и развитието на култура на участието, в която се включват жени и мъже от всички възрасти;
11. Инвестиране в развитието на подходяща инфраструктура за предоставяне на услуги за възрастни, вкл. създаване на териториални комплексни центрове за възрастни хора, прилагане на клъстърен подход и развиване и на други дейности, освен здравни и социални услуги и др.

3.3.3.5. Мерки с компенсиращ характер в системата на Образованието

По отношение на разходите, свързани с **публичното образование**, въпреки очаквания все по-малък брой на деца през следващите десетилетия, за постигането на целите на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора (2012-2030 г.), както и за постигането на съществено подобрене на качеството на образованието за всички възрасти, **в бъдеще се очаква да бъдат необходими повече разходи за образование.**

Инвестициите в човешкия капитал и в работната сила, съставена от младежи и възрастни, ще бъдат жизненоважни за бъдещия растеж на производителността при намаляващо и застаряващо население и намаляваща работна сила.

От гледна точка на демографските предизвикателства и на смекчаване на икономическите и фискални последици от застаряването на населението, ключови ще бъдат:

1. Разработване и реализиране на цялостна концепция, стратегия и на оперативни планове за учене през целия живот за всички възрасти.
2. Разработване и прилагане на строги механизми за ограничаване на отпадането на децата от всички степени на образователната система.
3. Оптимизиране на учебните програми и на учебния материал с оглед на намаляване на времето на пребиваване в образователната система на децата и младежите, без това да се отразява на техните знания и подготовка.
4. Разработване на учебни програми за придобиване и усвояване на нови знания и умения на поколението на възраст 50+ години, съобразени с потребностите на бизнеса и на пазара на труда.
5. Създаване на подходящи условия за подобряване на достъпа до образование и обучение (като се вземат предвид различните причини за неучастие).
6. Въвеждане на адекватни форми и механизми за контрол върху качеството на образованието и обучението.
7. Подобряване на информираността на гражданите за необходимостта и възможностите за участие в образование и обучение.
8. Увеличаване дела на публичните разходи за образование.
9. Развиване на нови области на изследователската дейност, свързани с изучаване на потребностите и начина на живот на възрастните хора, социално икономическите и културни аспекти на стареенето и др.

10. Развиване на нов тип наука или научна дисциплина - за остаряването на населението, с прилагане на широк интердисциплинарен подход и съвместяване на концепции не само от областта на демографията, но и на икономиката, философията, социологията, психологията, със специално внимание към биogerонтологията, гериатрията, биологията, биомедицината и др.

3.3.3.6. Мерки с компенсиращ характер в системата на Здравеопазването

Застаряването на населението оказва много сериозни обществени и икономически последици върху здравната система. По-високите разходи са предизвикани не от самото застаряване на населението, а от нездравословното остаряване. За да се намали негативното влияние на стареенето на населението върху здравната система, възрастните хора трябва да останат по-дълго време здрави и пълноценни за техните семейства и общности.⁴⁴

Все повече на преден план се поставя потенциалът на възрастните хора и се подчертават възможностите, които предлага едно застаряващо общество и по точно едно здравословно застаряващо общество. На застаряването на населението не се гледа само като обременяване на обществото като цяло, а и на социалните и здравните системи в частност. Този негативен поглед започва постепенно да се променя. Здравословното остаряване на възрастните хора е основна предпоставка, за да се видят положителните аспекти, които носи демографската промяна, както за възрастните хора, така и за цялото общество. От значение е и пълноценното използване на опита на възрастните хора.

През ноември 2011г. Европейската комисия (ЕК) прие Третата многогодишна програма Health for Growth (2014-2020), която има за цел да отговори на икономическите и демографските предизвикателства на здравните системи в отделните страни и да създаде условия за продължителна активност в добро здраве на гражданите. Освен това, през 2011г. бе стартиран пилотен проект [European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing](#). Неговата главна цел е до 2020 г. средната продължителност на живота в добро здраве в ЕС да се удължи с две години.

ЕК работи също така активно, за развитието и прилагането на други политики и мерки, насочени към достойно остаряване в добро здраве и подпомага страните - членки при подобряване на ефективността на техните здравни системи.

Основополагащият документ Стратегия Европа 2020 насърчава по-дълг активен и достоен независим живот в добро здраве с цел допринасяне за по-висока обществена производителност на труда и по-голяма икономическа конкурентоспособност. Това следва да бъде постигнато с иновативни подходи и мерки в секторите на здравните и социалните услуги, както и постигането на условия за безопасност и работа, които да са съобразени с възможностите на възрастните хора.

Бързото нарастване на възрастното население поставя поредица от въпроси, свързани с необходимостта на нарастване на публичните разходи за здравеопазване, поради очакванията за по-интензивно и по-продължително използване на медицинските услуги.

Демографското развитие изисква системата на здравеопазването, здравните и другите съпътстващи услуги да бъдат така развити, че тяхната организация и капацитет да съответстват на нуждите на възрастните хора. Всички нуждаещи се от грижи лица

---

⁴⁴ Сборник „Иновативни подходи за насърчаване на здравословен, активен и достоен живот на възрастните хора, издание на МТСП, София, 2013 г. (стр.103-110).

трябва да получат услуги, необходими за запазване на тяхното здраве, самостоятелност и достойнство. Всички групи от населението, независимо от възраст, пол, финансов статус и местоживеене следва да имат равен достъп до висококачествени здравни услуги (включително, превенция, лечение, рехабилитация и палиативни грижи).

За да се намали негативното влияние на демографските промени върху здравната система и да се усети положителното им влияние върху други сфери, като икономическата и социокултурната сфера, е необходимо да се инвестира в качествени здравни услуги и здравни технологии за ранна диагностика и лечение на заболяванията, както и в превенцията, възпитаване на здравословен начин на живот и профилактика на болестите сред населението. Воденето на здравословен начин на живот и ранната диагностика на заболяванията позволява на хората да останат в добро здраве и да бъдат продуктивни за по-дълго време. Обновяването на технологиите и въвеждането на новоразработени и по-ефикасни методи за ранна диагностика и лечение, в краткосрочен план са основен фактор за нарастването на разходите в системата на здравеопазването, но в дългосрочен план използваният целесъобразно технически и технологичен ресурс може да доведе до икономии на разходи.

Сред препоръчителните мерки за посрещане на демографските предизвикателства в областта на здравеопазването са:

- 1. Създаване на условия за остаряване в добро здраве.**
- 2. Създаване на условия за продължителна трудова и социална активност в добро здраве на гражданите.**
- 3. Предприемане на мерки за удължаване на средната продължителност на живота в добро здраве с 2 години до 2020 г.⁴⁵**
- 4. Подобряване ефективността на здравната система.**
- 5. Подобряване на качеството на здравното обслужване.**
- 6. Въвеждане на иновативни подходи и мерки в секторите на здравните и социалните услуги.**
- 7. Подобряване на условията за безопасност и работа, съобразени с възможностите на възрастните хора.**
- 8. Създаване на условия за равен достъп до висококачествени здравни услуги, вкл. превенция, лечение, рехабилитация и палиативни грижи.**
- 9. Инвестиране в качествени здравни услуги и здравни технологии за ранна диагностика и лечение на заболяванията.**
- 10. Възпитаване на здравословен начин на живот и профилактика на заболяванията сред населението.**
- 11. Инвестиране във високи технологии в сектора на здравеопазването.**

3.3.3.7. Мерки с компенсиращ характер по отношение на неравномерното териториално разпределение на населението

Ограничаването на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата изисква мобилизиране на сериозни институционални и организационни ресурси, насочени към оптимизирането на жилищната политика, градоустройствените планове, инфраструктурата и др. Осъществяването на този приоритет е неразривно свързано със засилването на ролята на регионалната политика и обвързване на плановете за регионално развитие с

---

⁴⁵ Пилотен проект [European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing](#).

нормализирането на вътрешно миграционните процеси. Конкретните мерки в това отношение включват:

1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие.
2. Възраждане на селските райони - **състоянието на българското село изисква създаването на алтернативна заетост на основата на природните ресурси, туризма, местните услуги. Решенията трябва да се търсят и в подобряване на достъпа за работа в близките градове, което да задържи населението в селските райони и да ги превърне в привлекателно място за работа и живот.**
3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие.
4. Рационално разпределение на местни (локални) инфраструктури и услуги за осигуряване на балансиран растеж на регионите, въвеждане на клъстерен подход за развитие на икономиката и бизнес средата.
5. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони.
6. Разработване на цялостна програма за икономическо и социално развитие на пограничните и полупланинските райони, в която водещо място да заемат привличането на инвестиции и развитието на трансгранично сътрудничество между населените места от двете страни на границите.
7. Развитие на устойчиви, динамични и сплотени градски центрове, свързани помежду си и допринасящи за благосъстоянието на заобикалящите ги по-слабо урбанизирани територии.
8. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата.
9. Разработване на програма за решаване на проблема с “гетоизацията” чрез създаване на градоустройствени планове в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.
10. Устойчиво подобряване на жилищните условия за ромите чрез гарантиране на изпълнението на планове за действие и програми за подобряване на жилищните условия на ромите.
11. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях.
12. Подобряване на транспортната, търговската, социалната и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях.
13. Обвързване на концесионирането с устойчив принос за развитието на територията, инфраструктурата и населението.
14. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот.
15. Разработване на областни и/или общински демографски стратегии, съобразно спецификите на демографското развитие на населението.
16. Разработване на дългосрочен план за реновиране и използване на сградния фонд в региони и райони със значително намаляване на броя на населението и с тенденции към обезлюдяване; разработване на пилотни проекти за изграждане на териториални комплекси за възрастни хора.

Намаляването и застаряването на населението се очертава като дълготраен и необратим социален процес за България, затова и отговорът на това предизвикателство следва да се насочи не просто към механична промяна на основни демографски показатели, а към прилагане на мейнстриймिंग подход и развитие на интегрирана политика, насочена към мобилизиране и пълноценно

използване на възможностите на наличните човешки ресурси, и целенасочено инвестиране в повишаване на качеството на човешкия капитал.

Балансираното демографско развитие на населението в страната ни е национален и социален приоритет от огромно значение, изискващ максимална концентрация на усилията и провеждане на активна, целенасочена и последователна правителствена политика, както и обединение и координиране на действията на органите на властта, институциите и структурите на гражданското общество на централно, регионално и местно ниво.

Обществото следва да бъде подготвено да приеме намаляването и застаряването на населението като неизбежна даденост през следващите десетилетия, в които институциите ще трябва да концентрират усилията си и да се изправят достойно пред целия набор от промени, които съпътстват този процес.

В духа на съвременните европейски тенденции и разбиране, институциите в България следва да възприемат позитивен подход към това явление и по този начин да намират не само най-верният път към справяне с възникващите проблеми, но и да превръщат предизвикателствата в нови възможности за устойчиво развитие.

ЧАСТ IV. МОНИТОРИНГОВ ОТЧЕТ ЗА 2014 г. ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.)

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 1 – Насърчаване на раждаемостта чрез създаване на среда, благоприятна за отглеждането и възпитанието на деца

1.1. Финансови стимули за раждане и отглеждане на деца

1.1.1. Финансова подкрепа за семействата с деца. Годишна оценка на ефективността и ефикасността на диференцирания подход при месечните семейни помощи за деца.

1.1.1.1. Изпълнение на програмата „Подпомагане на семейства с деца”.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Социално включване”

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Изпълнението на програмата е регламентирано в Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) и Правилника за неговото прилагане (ППЗСПД).

Семейните помощи имат за цел да подпомогнат отглеждането на деца в семейна среда, както и да равнопоставят осигурените и неосигурените жени, гарантирайки им възможност да посрещнат увеличените разходи, както преди раждането на децата им, така и да подпомогне раждането и отглеждането на децата в семейна среда. Отпускането и предоставянето на семейните помощи за деца е в пряка зависимост от равнището на доходите и демографските процеси в страната. Факторите, които оказват въздействие върху реализацията и обхвата на програмата за семейни помощи за деца са свързани с: икономическото развитие; равнището на безработица; равнището на раждаемост; увеличаване или намаляване на броя на децата, обхванати от системата на образованието.

По тази програма се отпускат следните видове помощи: еднократна помощ при раждане на дете; еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на 1 година; еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на 1 година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение; месечни помощи за отглеждане на дете до 1 година; месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст; еднократна помощ при бременност и целеви помощи за ученици; месечна добавка за деца с трайни увреждания и целева помощ за пътуване на многодетни майки с железопътния и автобусния транспорт.

Семейните помощи се отпускат след проверка на доходите на семействата. Доходният критерий не е въведен по отношение отпускането на: еднократната помощ при раждане на дете; еднократната помощ за отглеждане на дете до 1 година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение; еднократната помощ за отглеждане на близнаци до навършване на 1 година; семейни помощи за деца с трайни увреждания; семейни помощи за деца, настанени за отглеждане в семейство на роднини, близки или

приемно семейство по реда на чл. 26 от ЗЗД; целевата помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки.

По Закона за държавния бюджет (ЗДБ) за 2014 г. бяха осигурени **556 397 462** лв. за помощи по Закона за семейни помощи за деца, като изплатените средства за 2014 г. са в размер на **570 845 821** лева.

В ДВ, бр. 109 от 20.12.2013 г., в сила от 01.01.2014 г. е обнародван Закона за държавния бюджет на Република България за 2014 г., с който са определени размерите на семейните помощи за деца.

През 2014 г. се запази размерът на средномесечния доход за отпускане на семейни помощи за деца, за които се прилага доходен тест в размер на 350 лв. на член от семейството. Запазиха се и размерите на месечните и еднократни помощи и добавки за деца.

През 2014 г. е отчетено **увеличение на отпуснатите помощи за родени деца, както и увеличение в броя на децата-близнаци и в броят на отпуснатите помощи на майки-студентки редовна форма на обучение спрямо миналата година.**

При направения сравнителен анализ между 2013 г. и 2014 г. е видно, че средномесечният брой на семействата, които получават месечни помощи за деца до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст е **намалял с 13 572 семейства**, а с **20 177** средномесечно са **по-малко децата**, за които е изплащана помощта. **Промяната в размера на помощта за второ дете от 35 лв. на 50 лв. е довела до увеличаване на изплатените месечни помощи.**

Отчетено е и **увеличение на средномесечния брой на децата**, за които е отпусната месечна добавка за дете с трайно увреждане **по реда на чл. 8д от ЗСПД**, а **увеличения размер на помощта** от 217 на 240 лева от 01.01.2014 г. **доведе и до увеличение на изплатената сума.**

Осигурената финансова подкрепа по програма „Подпомагане на семейства с деца” през 2014 г. е допринесла за посрещане на част от разходите на семействата при бременност, раждане и отглеждане на децата в семейна среда.

За отчетния период януари - декември 2014 г. по реда на ЗСПД са отпуснати семейни помощи при бременност, раждане и отглеждане на деца, както следва:

- **Еднократни помощи при раждане на дете.** През 2014 г. са отпуснати помощи за 69 163 родени деца. Изплатената сума е 26 238 340 лв. През 2013 г. са отпуснати еднократни помощи за 68 080 родени деца. Изплатената сума е 25 620 985 лв. Отчита се увеличение с 1,6% (1 083 деца). Отпускането на помощта не е обвързано с дохода на семейството.
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци до навършване на 1 година.** През 2014 г. дирекциите „Социално подпомагане” са изплатили за 2 264 деца близнаци сумата 2 686 475 лв. За 2013 г. са изплатени средства в размер на 2 366 905 лв. за 1 993 деца близнаци. В сравнение с 2013 г. се наблюдава увеличение, като помощта е изплатена на 271 деца близнаци повече, което представлява 13,6%.
- **Еднократна парична помощ за отглеждане на дете до навършване на 1 година от майка студентка, учаща в редовна форма на обучение.** За 2014 г. на 7 207 майки студентки са изплатени еднократни парични помощи за отглеждане на дете до навършване на 1 година в размер на 20 742 699 лв. За 2013 г. са подпомогнати общо 4 532 майки. Изплатената сума е 12 990 474 лв. През 2014 г. се отбелязва значителен ръст в тенденцията за увеличаване на броя на подпомогнатите по ЗСПД майки студентки с 59,0% (2 675 майки студентки), като се отчита чувствително увеличение на случаите (с 260,35%) спрямо планираните целеви стойности за 2014 г.
- **Месечни помощи за отглеждане на дете до една година.** За отчетния период януари – декември 2014 г. с месечни помощи за отглеждане на дете до навършване на 1

година средномесечно са подпомогнати 20 765 майки. Изплатената сума е 24 961 948 лв. За същия период на 2013 г. средномесечно са подпомогнати 21 417 майки. Изплатената сума е 26 111 263 лв. Наблюдава се намаление на подпомогнатите майки с деца до 1 година с 3,0% (652 майки). Отпускането на месечната помощ за отглеждане на дете до една година е обвързано с дохода на семейството.

- **Месечни помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст.** През 2014 г. с месечни помощи за деца средномесечно са подпомогнати 523 753 семейства за 777 726 деца. Изплатената сума е 396 485 015 лв. През 2013 г. средномесечно са подпомогнати 537 325 семейства за 797 903 деца. Изплатената сума е 352 416 070 лв. Наблюдава се намаление на средномесечния брой на семействата, които получават месечни помощи за деца до завършване на средно образование по чл. 7 от ЗСПД (където има доходен критерий), с 2,5% (13 572 семейства по-малко в сравнение с 2013 г.). С 20 177 (2,5%) средномесечно са по-малко децата, за които е изплатена помощта.

- **Еднократна помощ при бременност.** За периода от 01.01.2014 г. до 31.12.2014 г. с еднократна помощ при бременност са подпомогнати общо 17 403 жени. Изплатената сума е 2 603 047 лв. За същия период на 2013 г. са подпомогнати общо 18 082 бременни жени. Изплатената сума е 2 716 445 лв. Отчита се намаление с 3,75% (679 жени). Отпускането на еднократната помощ при бременност е обвързано с дохода на семейството.

- **Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст.** За 2014 г. средномесечно са изплатени месечни добавки за деца с трайни увреждания на 24 946 деца. Изплатената сума е в размер на 84 660 011 лв. За 2013 г. такава добавка е изплатена средномесечно на 23 650 деца, за сумата от 68 619 001 лв. Отчита се увеличение със 5,5% (1 296 деца), както и увеличение на случаите (с 13,4%) спрямо планираните целеви стойности за 2014 г.

- **Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната за многодетни майки.** През отчетния период средномесечно са подпомогнати 12 823 лица, като изплатената сума е 694 268 лв. За 2013 г. са подпомогнати 14 873 лица. Изплатената сума е 768 410 лв. Наблюдава се намаление на случаите с 13,8% (2 050 случая).

- **Еднократна целева помощ за ученици.** За периода януари – декември 2014 г. са отпуснати помощи за 47 096 деца-първокласници за покриване на част от разходите в началото на учебната година. Изплатената сума е 11 774 018 лв. Приемът на молби-декларации започва след записване на децата в първи клас за съответната учебна година. За 2013 г. са отпуснати целеви помощи за ученици за 48 845 деца-първокласници. Изплатената сума е 12 191 162 лв. Отчита се намаление в броя на децата, за които е отпусната помощта през 2014 г. спрямо отчетния период на 2013 г. с 3,6% (1 749 деца-първокласници) и увеличение на случаите (с 4,65%) спрямо планираните целеви стойности за 2014 г.

Със Закона за държавния бюджет на Република България (ЗДБРБ) за 2014 г. са въведени диференцирани размери на месечните помощи за деца до завършване на средно образование, като за първо дете размерът на помощта е 35 лв., за второ дете - 50 лв., и за трето и всяко следващо дете по 35 лв. Същевременно, чрез промени в ЗСПД, в сила от 01.01.2014 г., са регламентирани по-високи размери на месечните помощи за второ дете в семейството, дете с трайни увреждания и дете-близък. Помощта за деца с трайни увреждания е в размер на 100 лв., като този размер е обвързан с по-високия размер на помощта за второ дете (чл. 61, ал. 5 от ЗДБРБ за 2014 г.). При едновременно раждане и отглеждане на деца-близници, за тази целева група е определен по-висок

размер на помощта – 75 лв. или 150% от размера на помощта за второ дете (чл. 61, ал. 3 от ЗДБРБ за 2014 г.).

Съгласно чл. 61, ал. 12 от ЗДБРБ за 2014 г. (обн., ДВ, бр. 109 от 20.12.2013 г., в сила от 1.01.2014 г.), месечната добавка по чл. 8д от ЗСПД е в размер на 240 лв., като този размер за 2013 г. беше променен от 189 лв. на 217 лв. (считано от 01.09.2013 г.).

Чрез Преходните и Заключителни разпоредби към Постановление на Министерския съвет за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за семейни помощи за деца е въведена съществена промяна и в § 1а от Допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане. Тази промяна е във връзка с Постановление № 33 на Министерския съвет от 2013 г., с което се допусна неравнопоставеност между голяма част от учениците, ползващи социални услуги – резидентен тип. С промяната се постига равнопоставеност на децата, настанени в резидентна грижа при посещаване на училище и гарантиране на това право, независимо от наличие на увреждане и в съответствие с принципа на недопускане на дискриминация и с оглед изчерпателност на обхвата на целевата група. Така всички ученици, настанени в специализирани институции за деца (а не само тези от домовете за деца, лишени от родителска грижа), както и в социалните услуги от резидентен тип – преходно жилище, кризисен център и център за настаняване от семеен тип, от 01.01.2014 г. получават месечни средства за джобни разходи. Тези средства се определят ежегодно с Решение на Министерския съвет за съответната година и се изплащат чрез бюджетите на общините, на чиято територия се намират съответните услуги.

Таблица 47: Финансова подкрепа по програма „Подпомагане на семейства с деца” по ЗСПД - съпоставка по години за периода 2010–2014 г.

Показатели	Мярка	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
I. По Закона за семейните помощи за деца	лева	570 845 821	503 800 715	490 131 006	489 768 436	467 471 662
1.Еднократни помощи при раждане на дете	бр.деца	69 163	68 080	68 614	69 736	72 226
	лева	26 238 340	25 620 985	25 802 623	26 502 304	27 735 480
2.Еднократни помощи за отглеждане на близнаци до 1 год.	бр.деца	2 264	1 993	1 935	2 028	2 056
	лева	2 686 475	2 366 905	2 127 174	2 423 403	2 370 120
3.Еднократна помощ на дете до 1 год. на майка студентка	бр.случаи	7 207	4 532	3 090	2 344	1 934
	лева	20 742 699	12 990 474	8 739 362	6 401 078	4 953 780
4.Месечни помощи за отглеждане на дете до 1 год.	ср.м.бр. случаи	20 765	21 417	21 773	21 577	23 201
	лева	24 961 948	26 111 263	26 683 967	26 244 292	28 998 023
5.Месечни помощи за деца до навършване на 20 години	ср.м.бр. деца	777 726	797 903	808 680	820 892	839 698
	лева	396 485 015	352 416 070	352 729 121	357 884 887	365 100 984
6.Еднократни помощи при бременност	бр.случаи	17 403	18 082	18 210	17 669	17 639
	лева	2 603 047	2 716 445	2 815 009	2 942 371	2 694 807

7.Месечна добавка за деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст	ср.м.бр. деца	24 946	23 650	22 549	21 205	20 126
	лева	84 660 011	68 619 001	63 481 573	59 607 186	46 444 409
8.Целева помощ за безплатно пътуване с железопътния и автобусния транспорт в страната на многодетни майки	бр.случаи	12 823	14 873	14 921	14 719	15 521
	лева	694 268	768 410	927 434	966 502	882 822
9.Целеви помощи за ученици	бр. деца	47 096	48 845	45 549	45 434	42 399
	лева	11 774 018	12 191 162	6 824 743	6 796 413	6 430 813

Източник: АСП

1.1.1.2. Предоставяне на финансови средства по реда на Закона за закрила на детето (ЗЗД) - програма “Закрила на детето чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда”

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Социално включване”

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Повишаването на ефективността, ефикасността и въздействието на политиката в областта на социалното включване – мерки, насочени към деинституционализация на грижата за деца и комплексна подкрепа на деца в семейна или близка до семейната среда се осъществява чрез изпълнението на програма “Закрила на детето чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда” по Закона за закрила на детето (ЗЗД).

Целта на Програма “Закрила на децата чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда” е оказване на финансова подкрепа на семействата и е в съответствие и изпълнение на принципите за закрила - отглеждане на децата в семейна среда. Финансовата подкрепа е част от работата по превенция на изоставянето, реинтеграция, настаняване на деца в семейства на роднини и близки, настаняване в приемни семейства.

По програмата се реализират приоритетите на държавната политика за подкрепа на децата в риск, регламентирани в нормативната уредба.

С утвърдения и коригиран бюджет за 2014 г. средствата за дейностите по Закона за закрила на детето са в размер общо на 17 000 000 лева.

В рамките на утвърдения за 2014 г. държавен бюджет: 8 900 000 лв. за помощи по ЗЗД (финансова подкрепа за превенция на изоставянето, реинтеграция, при настаняване на деца в семейства на роднини и близки, при настаняване на деца в приемни семейства); 1 500 000 лв. – предвидени за възнаграждения и осигуровки на професионални приемни родители, по ЗЗД са изразходвани средства, както следва:

- За финансова подкрепа за превенция на изоставянето, реинтеграция, при настаняване на деца в семейства на роднини и близки, при настаняване на деца в приемни семейства през 2014 г. са изразходвани средства в общ размер на **11 298 990**

лева при първоначално утвърден бюджет от 8 900 000 лв. и впоследствие коригиран бюджет от 11 298 990 лв.;

- За възнаграждения и осигурителни вноски средномесечно на 843 професионални приемни родители през 2014 г. са изразходвани средства в общ размер на **5 487 302** лева при първоначално утвърден бюджет от 1 500 000 лв. и коригиран бюджет 4 953 528 лв.

За отчетния период от месец януари до месец декември 2014 г. информацията е следната:

- За превенция на изоставянето са отпуснати помощи за **47 средномесечен брой случаи**;
- За реинтеграция на деца - за **15 средномесечен брой случаи**;
- За деца, настанени в семейство на роднини или близки са отпуснати помощи за **4 444 средномесечен брой случаи**;
- За деца, настанени в приемни семейства - за **1 109 средномесечен брой случаи**.

Таблица 48: Показатели за изплатените помощи по ЗЗД за 2014 г. и 2013 г.:

Програма “Закрила на децата чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда”	Мерна единица	По Закона за бюджета за 2014 г.	Отчет за 2014 г.	По Закона за бюджета за 2013 г.	Отчет за 2013 г.
Превенция на изоставянето	Ср.м.бр.случаи	200	47	200	66
Реинтеграция	Ср.м.бр.случаи	200	15	200	20
Настанени деца при роднини и близки	Ср.м.бр.случаи	5 500	4 444	5 100	4 420
Настанени деца в приемни семейства	Ср.м.бр.случаи	1 500	1 109	1 200	1 096
Общо:	Ср.м.бр.случаи	7 400	5 615	6 700	5 602

Източник: АСП

Таблица 49: Показатели за изплатените помощи възнаграждения и осигурителни вноски на професионални приемни семейства за 2014 г. и 2013 г.

Възнаграждения и осигурителни вноски за професионални приемни семейства	Мерна единица	Отчет за 2014 г.	Отчет за 2013 г.
	Ср.м.бр.случаи (родители)	843	794
	Изплатена сума	5 487 302	4 572 108

Източник: АСП

1.1.5. Осигуряване на достъп до безплатни консултации и медицински грижи на бременни жени, родилки и новородени. (Свързана и с мярка 2.1.1.)

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

НЗОК заплаща в извънболничната помощ медицински дейности, вкл. медико-диагностични дейности (МДД), на изпълнителите на първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП) и на специализирана извънболнична медицинска помощ (СИМП), които изпълняват програма „Майчино здравеопазване“ съгласно Приложения № № 13 и 15 на Националния рамков договор (НРД) 2014, в съответствие с Наредба № 39 на МЗ.

НЗОК заплаща раждането за всички бременни жени по клинична пътека (КП) № 141 „Раждане, независимо от срока на бременността, предлежанието на плода и начина на родоразрешение“. НЗОК заплаща в болничната помощ лечението на бременни с повишен или с реализиран риск по клинични пътеки „Стационарни грижи при бременност с повишен риск преди 37 г.с.“ и „Интензивни грижи при бременност с реализиран риск“, процедури №№ 09 и 10 „Интензивно лечение, мониторинг и интензивни грижи с механична вентилация и/или парантерално хранене“ и „Интензивно лечение, мониторинг и интензивни грижи без механична вентилация и/или парантерално хранене“.

1.1.5.1. Предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени – бременни и родилки.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

НЗОК чрез трансфери от Министерството на здравеопазването извършва разходи за здравнонеосигурени лица: един профилактичен преглед и изследвания за всички здравнонеосигурени жени, независимо от начина на родоразрешение, съгласно чл.82, ал.1, т.2 от Закона за здравето и в съответствие с чл.19 от Наредба №26 от 2007г. за предоставяне на акушерска помощ на здравнонеосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Дейности в тази насока през 2014 г. са осъществявани по реда на Наредба № 26/2008 г. на МЗ за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени.

1.1.7. Обезщетения за майчинство

1.1.7.1. Обезщетения за майчинство по Кодекса за социално осигуряване (КСО).

Национален осигурителен институт (НОИ)

От бюджета на Държавното обществено осигуряване се изплащат следните обезщетения свързани с осигуряването за риска майчинство – **парични обезщетения за бременност и раждане, парични обезщетения за отглеждане на малко дете и парични обезщетения при осиновяване на дете от 2 до 5-годишна възраст.**

През 2014 г. бяха запазени нормативните условия за отпускане на обезщетенията за бременност и раждане на нивата от 2013 г. (продължителност на отпуска при бременност и раждане в размер на 410 календарни дни). Промяна настъпи при изчисляване размера на обезщетението, което е 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход за периода от 18 календарни месеца (вместо 24 календарни месеца до края на 2013 г.), предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност поради бременност и раждане.

През 2014 г. са изплатени **парични обезщетения за бременност и раждане** в размер на 297,5 млн. лв. или с 26,0 млн. лв. повече от плана за годината. Изплатени са 13 095,5 хиляди работни дни (с 14,0 на сто повече от планираните) при среднодневно обезщетение от 22,72 лв., което е с 3,8 на сто по-ниско от планираното.

Със Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2014 г. се промени размера на паричното обезщетение за отглеждане на малко дете по чл. 53, ал. 1 и 2 от КСО и през цялата 2014 г. той е 340 лв.

За **обезщетения за отглеждане на малко дете** са изплатени 144,3 млн. лв., което е икономия спрямо плана с 11,5 млн. лв. (7,3 на сто), изплатени са 9 442,6 хиляди

работни дни (с 1,8 на сто по-малко от планираните) при среднодневно обезщетение от 15,28 лв., което е с 5,6 на сто по-ниско от планираното.

В сила от 01.01.2014 г. беше регламентирано правото на парично обезщетение при осиновяване на дете от 2- до 5-годишна възраст при условията на пълно осиновяване. Осиновителите имат право на обезщетение в размера като на паричното обезщетение при бременност и раждане за срок от 365 дни, но не по-късно от навършване на 5-годишна възраст на детето. През 2014 г. са изплатени 628 броя обезщетения за осиновяване на дете от 2 до 5 години в размер на 325,3 хил. лв.

1.2. Съвместяване на родителството с трудово-професионалната реализация.

1.2.4. Разширяване на системата за контрол върху работодателите за спазване на трудовото законодателство в частта му, осигуряваща закрила на бременни жени и млади майки и предотвратяваща злоупотребата с детски труд.

1.2.4.1. Осъществяване на контрол и проверки за спазване на трудовото законодателство.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА „ГИТ“)

Осъществяване на ефективен контрол от страна на ИА ГИТ относно спазване на законодателството в областта на труда, заетостта и държавната служба

В изпълнение на тази Оперативна цел от плана за дейността на ИА ГИТ през 2014 г. са извършени общо **52 543** проверки.

С представители на държавни контролни органи са извършени 2039 съвместни проверки.

В присъствието на представители на синдикати са извършени 319 проверки и на членове на КУТ/ГУТ – 1756 бр.

Проверени са 41 975 предприятия от всички икономически дейности с общо 1 462 993 зает персонал в тях. От всички проверени предприятия – 97 % са малки и средни.

Посетени за **първи път** от инспектор по труда са 10 397 предприятия или 25 % от общо проверените предприятия.

По време на проверките са констатирани общо 245 478 нарушения на нормите на трудовото законодателство и на законодателството за насърчаване на заетостта, от които 942 нарушения за неизпълнени предписания или само 0.4 % от всички констатирани нарушения.

Констатираните нарушения на законови норми се разпределят както следва:

– нарушения на норми в областта на здравословните и безопасни условия на труд – 114 135 бр. или 46.4% от общия брой;

– нарушения на норми в областта на трудовите правоотношения – 130 503 бр. или 53.2% от общия брой;

– нарушения на норми от Закона за насърчаване на заетостта – 666 бр. или 0.3 % от общия брой;

– нарушения на норми от Закона за държавния служител – 174 бр. или 0.1 % от общия брой.

Най-голям брой нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд са констатирани по организацията на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд – 65 347 бр. (57.3%).

В областта на трудовите правоотношения най-често констатираните нарушения са на нормите във връзка с възникването им (22 695 броя нарушения – 17.4%) и по заплащане на труда (16 150 броя нарушения – 12.4%).

За отстраняване на констатираните нарушения са **приложени общо 241 364 принудителни административни мерки**, в т.ч. 240 961 предписания на основание КТ и са спрени от експлоатация 682 машини и работни места, застрашаващи живота и здравето на работещите.

През отчетния период са установени 2381 случая на лица без сключени писмени трудови договори.

От инспекторите по труда са дадени 1692 устни разпореждания за отстраняване на констатираните административни нарушения в хода на проверката.

До прокуратурата са подадени 84 сигнала за нарушения на различни норми на трудовото законодателство.

За периода от 01.01 до 31.12.2014 г. са изплатени над 49 млн. лв. забавени дължими трудови възнаграждения в резултат на извършените проверки от контролните органи на ИА ГИТ.

Потърсена е административно наказателна отговорност, като общия брой на съставените АУАН е 9817 броя, в т.ч. на нарушителите на трудово-правните норми са съставени 7189 АУАН.

Връчени са общо 8991 наказателни постановления. **Общият размер на сумите от глоби по влезлите в сила наказателни постановления е 11 509 183 лв.**

През 2014 г. са постъпили **12 325 искания и сигнали**, от които 9759 от граждани, като в законоустановения срок са решени общо 12 278, а останалите са в процес на решаване.

От контролните органи на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” са дадени **82 150 консултации и технически съвети** за най-ефективните методи за прилагане на нормативните актове на работодатели, преки ръководители, длъжностни лица, представители на синдикални организации и работещи.

Наименование на областта на политика /бюджетната програма	Уточнен План 2014 г. (в лева)
1. Политика в областта на ТРУДОВИТЕ ОТНОШЕНИЯ	7 883 553
2. Бюджетна програма ОСИГУРЯВАНЕ НА ПОДХОДЯЩИ УСЛОВИЯ НА ТРУД	7 883 553

Източник: ИА ГИТ

1.2.6. Поддържане и разширяване на обхвата на мерките, свързани с гъвкаво съчетаване на семеен с професионален живот чрез гарантиране на по-добър достъп на децата до детски ясли, детски градини и предучилищни форми на обучение; подобряване на възможностите за трудова реализация на родителите с деца, осигуряване на възможност за работа при гъвкаво работно време и работа от къщи на родителите; развиване на подходяща инфраструктура и подобряване на качеството, и разнообразяване на услугите за отглеждане на децата.

1.2.6.1. Насърчаване на работодателите да наемат на работа регистрирани безработни лица - самотни родители и/или майки с деца до 3-годишна възраст (чл. 53 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Агенция по заетостта (АЗ)

Активна политика на пазара на труда, провеждана от Агенцията по заетостта

Активната политика на пазара на труда, провеждана от Агенцията по заетостта включва програми за заетост, насърчителни мерки по Закона за насърчаване на

заетостта и схеми по ОП РЧР за запазване и увеличаване на заетостта, ограничаване на безработицата чрез субсидиране на работни места, както и за повишаване качеството на работната сила чрез провеждане на обучения на възрастни за ограмотяване, придобиване на професионална квалификация, придобиване и усъвършенстване на ключови компетентности и мотивационно обучение.

Активната политика на пазара на труда се финансира със средства от държавния бюджет и Европейския социален фонд, чрез Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”.

Средствата от държавния бюджет се изразходват за програми и мерки за обучение на възрастни и за професионално ориентиране, програми и мерки за запазване и за насърчаване на заетостта, програми и мерки за насърчаване на безработните към самостоятелна заетост, защита на вътрешния пазар на труда и за изпълнение на международни договори за обмен на работна сила, по които Република България е страна, изследване и прогнозиране на пазара на труда, както и за набирането, обработката и разпространението на информация за пазара на труда и оценка на ефекта от прилагането на мерките и програмите на активната политика и др.

Съотношението в разпределението на изразходваните средства за различните инициативи през последните години показва тенденция на трайно нарастване на съфинансирането от ЕСФ, чийто дял през 2014г. възлиза на 61.5% от всички средства за активна политика през годината (2010г.: 35.0%; 2011г.: 57.5%; 2012г.: 72.3%, 2013г.: 78.7%). Силно намаляващият размер и, съответно, относителен дял на средствата за квалификация по чл. 63 от Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ) се компенсират чрез дейностите по Оперативната програма, които в голямата си част са насочени към обучение на безработни и заети лица.

През годината Агенцията по заетостта е изпълнявала 18 програми, 23 мерки по Закона за насърчаване на заетостта, както и редица схеми по ОП РЧР. През 2014г. са действали 256 регионални програми, както и „други програми, реализирани чрез партньорство на бюрата по труда”.

През 2014 г. общо за активна политика са изразходвани 212 137.4 хил. лв., в т.ч. 81 723.3 хил. лв. от Държавния бюджет за осъществяване на програми, насърчителни мерки и квалификация (по чл. 63 от ЗНЗ) и 130 414.2 хил. лв. за реализиране на схемите на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси”, съфинансирана от ЕСФ. Общият брой на включените в обучение и в заетост безработни и заети лица през 2014г. възлиза на 122 080 (по програми и насърчителни мерки, финансирани със средства от Държавния бюджет, вкл. квалификационно обучение по чл.63 от ЗНЗ, и по схемите на ОП РЧР, с източник на финансиране ЕСФ и ДБ).

Активната политика на Агенцията по заетостта на пазара на труда е насочена към безработни и заети лица.

През 2014 г. безработните, включени в обучение и заетост (по програми и насърчителни мерки по ЗНЗ и по ОП РЧР) са 99 390 лица. Някои схеми на ОП РЧР („Първа работа”, „Подкрепа за заетост”, „Ново работно място”) предлагат както обучение, така и последваща заетост, т.е. част от безработните лица се включват и в обучение и в заетост след обучение.

От общия брой на безработните лица, включени в Активната политика на Агенцията по заетостта:

- включените в заетост и в заетост след обучение са 67 696;
- включените в обучение са 31 694;
- включените в консултиране са 338.

От общия брой на безработните (31 694 лица), включени в обучение през 2014г.:

- в обучение по схемите на ОП РЧР – 22 744 лица;

- в обучение по програми, финансирани от държавния бюджет – 8 698 лица;
- в обучение по чл. 63 от ЗНЗ - 252 лица.

Заетите лица, включени в обучение за придобиване на професионална квалификация и/или ключови компетентности по схемите на ОП РЧР, са 21 079. В консултиране по схема „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда” са включени 1273 заети лица.

През 2014 г. в заетост и обучение **по програми за заетост и обучение**, финансирани със средства от държавния бюджет са включени общо 56 540 лица безработните лица.

По програми за заетост и обучение, финансирани със средства от държавния бюджет в заетост и обучение са включени общо 54 170 лица безработните лица. От тях включените в заетост са 45 220 лица, а в обучение 8 950 лица. Най-голям е броят и делът на включените в субсидирана заетост по НП ”ОСПОЗ” – 33 338 лица.

По **насърчителни мерки за заетост и обучение** от Закона за насърчаване на заетостта, финансирани със средства от държавния бюджет, е субсидирана заетостта на 2 370 лица.

През 2014 г. в обучение и заетост в схемите на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са включени общо 65 288 лица (в т.ч.: в обучение – 43 823 безработни и заети лица и в заетост след обучение – 19 854 безработни лица). В консултиране са включени 1 611 безработни и заети лица.

1.2.6.2. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за наемане на майки с деца от 3 до 5-годишна възраст (чл. 53а от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта

През 2014 г. по чл. 53а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 237 безработни лица, от тях 91 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 430 325 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

По условията на мярката са финансирани разходите на работодатели, които осигуряват заетост на самотни родители и майки с деца до 3-годишна възраст, за трудови възнаграждения и задължителните плащания по трудовото и осигурителното законодателство. През 2014 г. планираният период на субсидиране със средства от държавния бюджет е до 6 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011 г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв.

1.3. Образование, здравеопазване и социално развитие на децата.

1.3.1. Въвеждане на преференции в ползването на публични услуги за социалните инвестиции са непарична форма на предоставяне на месечните помощи за деца и целевата помощ за ученици, отпускани по ЗСПД.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Месечни помощи за деца по ЗСПД (до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст по реда на чл. 7; за отглеждане на деца до навършване на една година по реда на чл. 8 и целевата помощ за ученици записани за първи път в първи клас на държавно или общинско училище по реда на чл.10а), **могат да се предоставят изцяло или частично под формата на социални инвестиции** с цел осигуряване на равни възможности за децата при

тяхното отглеждане, възпитание, обучение, образование, опазване на здравето, развитие и социализация в случаите, когато:

- Родителите не полагат грижи към децата си;
- Семейната помощ не се използва по предназначение.

При наличие на някои от тези обстоятелства, месечните и целевата помощи могат да се предоставят заедно или поотделно под формата на социални инвестиции за:

- Пълно или частично заплащане на такса за детска ясла или детска градина;
- Пълно или частично заплащане на столово хранене;
- Закупуване на облекло, обувки, учебни пособия и др.

Предоставянето на семейната помощ под формата на социална инвестиция се определя в зависимост от индивидуалните потребности на детето. При отказ на семейството да получи непаричната семейната помощ, то се лишава от помощта за месеца на отказа.

Семейните помощи, предоставяни изцяло или частично под формата на социална инвестиция допринася за гарантиране възможността за отглеждането, възпитанието, обучението, опазване на здравето и развитието на децата, в случаите на неполагане на необходимите грижи от страна на родителите.

През 2014 г. няма промяна в законодателството при предоставянето на семейните помощи под формата на социални инвестиции. Броят на семействата, на които са предоставени месечни помощи за техните деца е малък на фона на броя на подпомогнатите семейства – средномесечно 523 753 семейства.

Таблица 50: Отчетни данни за 2014 г., в т.ч. съпоставено с предходни години:

Показател	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Средномесечен брой случаи, за които месечните помощи за дете до завършване на средно образование, но не повече от 20-годишна възраст са предоставени под формата на социални инвестиции	314	312	362	321	558
Средномесечен брой случаи, на които месечните помощи за отглеждане на дете до навършване на една година са предоставени под формата на социални инвестиции	1	2	1	10	58
Средномесечен брой случаи, на които целевите помощи за ученици са предоставени под формата на социални инвестиции	1	0	1	2	386

Източник: АСП

Данните ясно показват, че социалните инвестиции, така както са уредени в ЗСПД, са неефективен инструмент.

1.3.1.2. Мониторинг в образователни, здравни и социални институции за деца.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

През 2014 г. експертите на ДАЗД са извършили 154 проверки по сигнал на различни образователни и социални заведения, и отдели „Закрила на детето“ към дирекциите "Социално подпомагане" на територията на страната. **Водещи по брой са извършените проверки в образователните заведения, които са 60 броя (39%), следвани от проверените 43 броя (28%) дирекции „Социално подпомагане“, 31 броя**

(20%) в доставчици на социални услуги за деца, 19 броя (12%) в специализирани институции за деца, и една (1 %) проверка по сигнал в лечебно заведение.

При извършените **60** (шестдесет) проверки по сигнал в **образователните заведения** /училища и детски градини/, в преобладаващия брой случаи, е проверявано правото на детето на закрила срещу насилие по чл. 19 от Конвенцията на ООН правата на детето, както и правото на детето на закрила, регламентирано в чл.10, ал.1 от Закона за закрила на детето.

Проверки по сигнал са извършени в обслужващо звено Средношколко общешжитие Враца. 9 *специални училища*: IV ПУИ "Проф. Димитър Кацаров" - гр. София; III ПУ- гр. София; I ПУ "Проф. д-р Г. Ангушев" гр. София; VI ПУ -- гр. София; ВУИ, с. Керека, общ. Дряново -2 бр.; ВУИ "Н. Й. Вапцаров" - гр. Завет, обл. Разград; СПИ „Христо Ботев" - с. Варненци, общ. Тутракан. обл. Силистра; Помощно училище интернат "Св. Св. Кирил и Методий" - с. Кривия, общ. Провадия обл. Варна, както и в останалите **37** училища:

Професионална гимназия по промишлени технологии „Атанас Буров"- гр. Русе;

Професионална гимназия по електротехника и електроника гр. Пловдив;

Професионална гимназия по машиностроене и транспорт гр. Варна;

Национална гимназия по древни езици и култури „Константин Кирил Философ" - гр. София;

Търговска гимназия - гр. Бургас;

ОУ „Ангел Кънчев" - гр. Русе;

ОУ "Васил Левски." - с. Кръстава, общ. Велинград. обл. Пазарджик;

ОУ „Д-р Петър Берон" - с. Царевци. общ. Аврен, обл. Варна;

ОУ "Н. Й. Вапцаров" - гр. Разград;

120 ОУ- гр. София;

ОУ „Митьо Станев" - гр. Стара Загора;

ОУ „Христо Смирненски" - гр. Кермен, обл. Сливен;

ОУ "Виктория и Крикор Тютюнджян" - гр. Пловдив;

06 ОУ „Граф Н. П. Игнатиев" гр. София;

34 ОУ „Стою Шишков" - гр. София;

ОУ „Ангел Кънчев" - гр. Варна;

ОУ "Елин Пелин" - гр. Пловдив;

СОУ „Св. Климент Охридски" - гр. Борово, област Русе;

СОУ "Иван Момчилов" - гр. Елена. област Велико Търново;

СОУ „ Васил Левски" - гр. Стара Загора;

СОУ „ Христо Проданов" - гр. Карлово. обл. Пловдив;

СОУ "Св. Св. Кирил и Методий" - гр. Пловдив;

Частно езиково училище „Малкият принц" - гр. Варна;

132 СОУ „Ваня Войнова" - гр. София;

135 СОУ "Ян Амос Коменски" - гр. София;

93 СОУ "Александър Теодоров - Балан" - гр. София;

ОУ „Хан Аспарух", гр. Добрич;

ОУ "Й. Йовков", гр. Варна;

ОУ "Цар Симеон" гр. Варна;

Професионална гимназия по геодезия и строителство "В. Левски", гр. Варна;

ОУ „Иван Вазов", гр. Варна;

Начално училище „Христо Ботев" - с. Писарово.

СОУ "Стоян Заимов" – Плевен;

Професионална гимназия по транспорт „Владимир Минчев" с. Владимирово;

1 СОУ "Св. Седмочисленици" – гр. Търговище;

ОУ "Св. Климент Охридски" - с. Алеко Константиново. общ. Пазарджик;
ОУ "Антон Страшимиров" с. Дебелт. обл. Бургас.

Проверени са и **13 детски заведения**: 7 Целодневни детски градини /ЦДГ/ и 6 Обединени детски заведения /ОДЗ/: ЦДГ №18 „Дора Габе“- гр. Добрич; ЦДГ №4 "Митко Палаузов" - гр. Разград; ЦДГ "Детелина" -- гр. Самоков, обл. Софийска: : ЦДГ "Албена" - гр. Пловдив и 56 ОДЗ - гр. София; 112 ЦДГ - гр. София: ОДЗ № 6 „Юрий Гагарин" - гр. Пазарджик; ЦДГ „Десислава" - гр. Пловдив; ЦДГ „Незабравка" - гр. Русе; 140 ОДЗ - с. Долни Богров, Столична община; ОДЗ „Българче", гр. Варна: ОДЗ „Детски свят", гр. Варна; ОДЗ „Славейче", гр. Варна.

При проверките по сигнал в образователните институции, отново е констатирано, че персоналът все още няма умения и познания, за да идентифицира „дете в РИСК", както и не разпознава органите за закрила на детето като партньори. Във вътрешните правила в училищата и детските градини не е регламентиран реда за действие при сигнал за насилие над дете или инцидент, както и реда за подаване на жалби и сигнали. Не е разработена документацията и не са предприети действия, които се изискват по Механизма за противодействие па училищния тормоз и агресия между учениците в училище. Установени са пропуски, свързани с длъжностните характеристики на педагогическия персонал, в които не е регламентирано изискване за информиране на компетентните органи, в случаи, при които стане известно, че дете се нуждае от закрила, както и, че не е регламентирано познаването и прилагането на нормативните актове в областта на закрилата на детето.

При проверките в обектите от този тип са установени и пропуски, които са свързани с работата на Екипа за подпомагане на обучението и възпитанието на деца и ученици със специални образователни потребности.

При липса на ресурс и невъзможност ръководството на учебното заведение да се справи със създалата се ситуация, не е търсено съдействие на външни специалисти - ДСП/ОЗД и ЦОП, за справяне с проблема. Прилагани са наказания спрямо ученици преди да са изчерпани възможностите за корекционно въздействие. Спрямо учениците са налагани неоснователни наказания и са използвани методи на въздействие, които травмират децата и нарушават личното им достойнство, с което от страна на учителите са нарушени нормите на Правилника за прилагане на Закона за народната просвета и Етичния кодекс на работещите с деца.

Установен е занижен контрол от страна на директорите по отношение задълженията на педагозите да информират родителите за развитието на ученика, спазване на училищната дисциплина, както и за уменията му за общуване и интегриране в училищната среда.

В някои от обектите са установени пропуски и нарушение по отношение на пропускателен режим, охрана и видео-наблюдение.

В голяма част от проверените учебни заведения са установени пропуски по отношение работата на *педагогическия съветник*, предвид липсата на документация удостоверяваща работата му с ученици, родители и учители - методи на работа и постигнати резултати.

Мониторинг в лечебни заведения

През отчетния период е извършена една проверка по сигнал за нарушени права на дете в *лечебно заведение*, в ДКЦ "Изток" - Пловдив.

През 2014 г. служителите на ГДКПД в ДАЗД извършиха 39 /тридесет и девет/ проверки за проследяване изпълнението на дадени задължителни предписания. От тях, в тринадесет проверки - 10 в МБАЛ и 3 в ДСП, е проверено изпълнението на дадени задължителни предписания от извършена планова проверка през 2013 г. на тема "Ранни раждания" и превенция на изоставянето на новородени деца на ниво родилен дом".

При извършените проверки в МБАЛ, за проследяване изпълнението на дадени след извършени през 2013 г. планови проверки задължителни предписания от председателя на ДАЗД е констатирано, че пропуските и нарушенията са отстранени в по-голямата си част, персоналят на акушеро-гинекологично отделение/родилно отделение е запознат с нормативната база в областта на закрилата на детето, утвърдени са вътрешни правила относно ред и организация на дейностите по прилагане на Методическо ръководство за работа по превенция на изоставянето на деца на ниво родилен дом и реда за уведомяване по чл. 7 от ЗЗДет., определени са длъжностни лица, които да отговарят за своевременното уведомяване на ОЗД при ДСП за дете в непосредствен риск от изоставяне, както и за дете, което се нуждае от закрила, а в длъжностните характеристики на персонала е регламентирано и задължението за съдействие по чл. 7 от ЗЗДет., проведено е обучение на персонала на лечебното заведение за запознаване с нормативната база в областта на закрилата на детето и държавната политика за намаляване броя на децата в специализирани институции. Установено е, че е подобро сътрудничеството на лечебните заведения със съответните дирекции "Социално подпомагане".

При повторната проверка в "МБАЛ - Ихтиман" ЕООД - гр. Ихтиман е констатирано изпълнение на 2 точки, а 1 точка е изпълнена частично. В хода на проверката комисията е констатирала, че не за всички малолетни и непълнолетни родилки са подадени сигнали, съгласно задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и 2 от ЗЗДет. Впоследствие на началника на АГО е съставен АУАН през м. 07 2014 г.

1.3.2. Подобряване на социалната инфраструктура и насочването ѝ към осигуряване на благоприятни условия за отглеждане и социално развитие на деца.

1.3.2.1. Поддържане на Национална информационна система на ДАЗД, във връзка с проследяване на процесите протичащи по секторни политики в областта на закрилата на децата по отношение намаляване на негативните демографски процеси.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

Като специализиран орган за ръководство, координиране и контрол за осъществяване на държавната политика по дейности за закрила на детето в Република България, председателят на ДАЗД има изрично регламентирано правомощие в чл.17а, ал. 1, т.9 от *Закона за закрила на детето*, за изграждане и поддържане на национална информационна система, *чието функциониране нормативно е регламентирано в Правилника за прилагане на закона* и съдържа данни за различни групи деца в риск, за юридически лица с нестопанска цел, работещи по програми за детето, за доставчици на социални услуги за деца и други данни от значение за системата за закрила на детето.

В Държавната агенция за закрила на детето с определена периодичност постъпва статистическа информация от различни *първоизточници* (първични звена): **специализираните институции за деца** в страната (домове за медико-социални грижи за деца, домове за деца, лишени от родителска грижа и домове за деца с умствена изостаналост), **специални училища** (помощни училища, училища за деца с увреден слух и нарушено зрение, оздравителни и болнични училища), училища за деца с противообществени прояви - СПИ и ВУИ, **социално-учебни професионални заведения**, отделите "Закрила на детето/ Социална закрила", **дневни центрове за деца с увреждания, приюти и домове за временно настаняване на безнадзорни деца, центрове за настаняване от семеен тип, Кризисни центрове за деца, SOS детски селища, Държавна агенция за бежанците /непридружени малолетни и непълнолетни**

чужденци и придружени деца чужденци, търсещи и/или получили закрила в Р България/, **лицензирани доставчици на социални услуги за деца** и др.

Към настоящия момент информацията се събира с различна периодичност чрез специално разработени информационни карти на хартиен или електронен носител, по определени показатели, с устойчива методология, отчитаща динамиката. Това позволява да се следят процесите, протичащи в секторните политики в областта на закрилата на децата в тяхното развитие, да се отчитат тенденциите и да се очертаят насоките на политиката за закрила на децата в България, включително и с цел намаляване на негативните демографски процеси.

Методиките са напълно съобразени с препоръките на Комитета по правата на детето относно поддържането на необходимата по Конвенцията за правата на детето информация, които са напълно съотнесими и сравними с други източници, поддържащи база данни, касаещи децата - НСИ, Евростат, изследователски център Иноченти на УНИЦЕФ, Трансмоне и др.

Показателите в картите са съгласувани и одобрени както от държавните институции, органи по закрила на детето, така и от Националния статистически институт.

През 2014 г. в агенцията са въведени, обработени и анализирани общо 926 информационни карти от 25 различни източници на информация.

Поддържаната от ДАЗД база данни позволява да бъдат извършвани сравнителни анализи и проучвания в различни области, свързани с политиките за деца в страната. На следващо място, редица национални и международни изследователи по проблемите на детските политики, както и академичните общности ползват по съответния ред наличната в НИС на ДАЗД информация като база за своите анализи и научни разработки.

Анализът на състоянието на децата, отглеждани в специализирани институции, и през 2013 г. отчита намаляване на децата, отглеждани в този вид грижа.

Проследявайки данните от 2001 до 2013 г. може категорично да се обобщи, че се утвърждава трайна тенденция към намаляване броя на децата в специализирани институции. В сравнение с 2001 г. броят на институционализираните деца намалява със 9 496 деца или 75.30%. Спрямо предходната 2012 г. броят на институционално отглежданите деца намалява с 1 009 деца или 24.5%.

В ДМСГД, където се отглеждат деца от 0 до 3 годишна възраст (зdravi и с увреждания, като някои деца с увреждания остават до 7 годишна възраст), към 31.12.2013 г. **броят на децата е 1183**. Спрямо 2001 г. броят на децата намалява с 2380 деца или 66.8%. Спрямо предходната 2012 г. броят на децата в ДМСГД намалява със 359 или 25%.

В ДДЛРГ, в които се отглеждат деца от 3 до 18 години, към 31.12.2013 г. броят на институционално отглежданите деца е **1388 деца**. Спрямо 2001 г. броят на децата намалява с 5 757 или 80.6%. Спрямо предходната 2012 г. броят на децата в ДДЛРГ намалява с 504 или 26.6%.

В домовете за деца с увреждания, в които се отглеждат деца от 4 до 18 годишна възраст, към 31.12.2013 г. броят на децата е **542**. Спрямо 2001 г. броят на децата, настанени в тях, намалява с 1359 или 71.5%. Спрямо предходната година броят на институционално отглежданите деца в специализираните институции от този вид намалява със 110 или 16.9%.

Към 31 декември 2013 г. в страната функционират **88 Центъра за настаняване от семеен тип**, в които се отглеждат **1 056 деца и младежи**.

Относителният дял на децата в специализирани институции спрямо детското население в страната през годините намалява. Ако през 2001 г. 0,78% от

децата в България се отглеждат в специализирана институция, то през 2013 г. относителният им дял е 0,25%.

По данни на Националния статистически институт, общият брой на детското население в страната към края на 2013 г. е 1 243 596.

Поради общата тенденция към намаляване на детското население е необходимо да се отчете намаляването на броя на децата, настанени в специализирани институции спрямо общия брой на детското население в страната.

1.3.3. Превръщане на грижата за възпитанието и развитието на децата, образованието и здравето на подрастващите, в държавна политика и инвестиция на държавата и обществото, чрез създаване и разширяване широк спектър от социални услуги, като делегирани от държавата дейности без уронване на значението на отговорното родителство.

1.3.3.1.Подобряване на достъпа до социалните услуги за деца.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Социално включване”

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Към 31.12.2014 г. на територията на страната функционират **401 социални услуги за деца**, с общ капацитет **10 116 места**, както следва:

- 106 Центъра за обществена подкрепа, с общ капацитет 4 407 места;
- 14 Центъра за работа с деца на улицата, с общ капацитет 261 места;
- 15 Кризисни центъра за деца, с общ капацитет 155 места;
- 10 Звена „Майка и бебе”, с общ капацитет 75 места;
- 4 Приюта, с общ капацитет 60 места;
- 118 Центъра за настаняване от семеен тип за деца, с общ капацитет 1 376 места;
- 74 Дневни центъра за деца с увреждания, с общ капацитет 1 967 места;
- 7 Дневни центъра за деца и възрастни с увреждания, с общ капацитет 358 места;
- 17 Преходни жилища за деца, с общ капацитет 140 места;
- **36** Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца, с общ капацитет **1 317** места.

Към 31.12.2014 г. общият брой на децата, които ползват социални услуги в общността, включително и от резидентен тип, е **10 639**.

През 2014 г. са открити социални услуги за деца и семейства в рамките на пет компенсирани промени с общ капацитет 641 места, на обща стойност 1 968 748 лева.

Открити са 33 нови социални услуги за деца, в т.ч. **16** услуги от резидентен тип, с общ капацитет **641** потребители, както следва:

- 11 Центъра за обществена подкрепа (ЦОП), с капацитет 310 места в: Попово, обл. Търговище; Харманли, обл. Хасково; Горна Оряховица, обл. Велико Търново; Берковица, обл. Монтана; Драгоман, Софийска обл.; Белене, обл. Плевен; Костинброд, Софийска обл., Ветово, обл. Русе; Ценово, обл. Русе; Радомир, обл. Перник и Каварна, обл. Добрич;
- 2 Дневни центъра за деца с увреждания (ДЦДУ), с капацитет 40 места в: Средец, обл. Бургас и Сливо поле, обл. Русе;
- 3 Центъра за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ), с капацитет 75 места в: Пловдив; Шумен; Казанлък, обл. Стара Загора;
- 1 Център за работа с деца на улицата (ЦРДУ), с капацитет 30 места в София;

- 14 Центъра за настаняване от семеен тип (ЦНСТ), с капацитет 170 места в: Силистра (1), Попово, обл. Търговище (2 бр.), София (2 бр.), Брацигово, обл. Пазарджик (1), Перник (1), Карнобат, обл. Бургас (2 бр.), Пловдив (5 бр.);

- 1 Преходно жилище (ПЖ), с капацитет 6 места в Пловдив;

- 1 Кризисен център (КЦ), с капацитет 10 места в Средец, обл. Бургас.

В периода 01.01.2014 г. - 31.12.2014 г. са извършени следните **промени в капацитета** на функциониращи социални услуги:

Увеличен е капацитетът на 9 бр. социални услуги за деца – в общността и от резидентен тип, с общо 84 места, както следва:

- Център за настаняване от семеен тип – Каспичан, обл. Шумен: от 12 на 15 места;

- Център за настаняване от семеен тип – Варна: от 8 на 10 места;

- Преходно жилище – Исперих, обл. Разград: от 10 на 12 места;

- Дневен център за деца с увреждания – седмична грижа, София: от 20 на 35 места;

- Дневен център за деца с увреждания – Плевен: от 12 на 17 места;

- Дневен център за деца с увреждания – Велинград: от 24 на 36 места;

- Център за обществена подкрепа – Исперих, обл. Разград: от 20 на 40 места;

- Център за социална рехабилитация и интеграция - Плевен: от 30 на 50 места;

- Център за социална рехабилитация и интеграция – с. Долна Градешница, общ. Кресна, обл. Благоевград: от 15 на 20 места;

Променен е вида на 2 социални услуги за деца в общността:

- Дневен център за деца с увреждания - с. Брестовица, общ. Борово, обл. Русе, с капацитет 20 места: в Преходно жилище с капацитет 6 места;

- Дневен център за деца с увреждания – Борово, обл. Русе, с капацитет 20 места: в Център за обществена подкрепа с капацитет 40 места;

Закрита е 1 социална услуга от резидентен тип за деца: Преходно жилище – Брацигово, обл. Пазарджик, с капацитет 8 места.

Таблица 51: Новооткрити социални услуги за деца и семейства през 2010–2014 г.:

Показател	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Новооткрити социални услуги за деца и семейства	33 бр. с общ капацитет 641 места	33 бр. с общ капацитет 640 места	46 бр. с общ капацитет 896 места	53 бр. с общ капацитет 978 места	56 бр. с общ капацитет 1 162 места

Източник: АСП

Дейностите подкрепят изпълнението на Националната стратегия “Визия за деинституционализация на децата в Република България”.

С необходимите компенсирани промени са осигурени средства за предоставянето на разкритите в рамките на операции „Да не изоставяме нито едно дете“ и „Живот в общността“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 г. социални услуги като делегирани от държавата дейности.

С нормативни промени от м. юли 2014 г. в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП) от 01.01.2015 г. (ДВ, бр. 55 от 04.07.2014) е въведено прилагането на диференциран подход при определяне на стандартите за финансиране на социалните услуги - Център за настаняване от семеен тип, Защитено жилище и Дневен център, като делегирани от държавата дейности чрез общинските бюджети. Чрез иницирираните промени в ППЗСП се прилага разграничителен критерий при настаняване на потребителите с различен профил и характеристика на потребностите в тези социални услуги. Диференциацията има за цел и по-доброто

разпределение на средствата и осигуряване на целенасочена подкрепа при отчитане спецификата на работата с определени целеви групи в услугите.

1.3.4. Подобряване на качеството на здравните услуги и на достъпа до тях за децата и техните родители.

1.3.4.1. Профилактични прегледи за деца.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

Профилактичните прегледи на здравноосигурени лица се извършват от изпълнители на ПИМП съгласно Приложение №13 към НРД за МД за 2014 г., в съответствие с Наредба №39 от 2004 г. на МЗ за профилактичните прегледи и диспансеризацията и Наредба №40 от 24.11.2004 г. на МЗ за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК. От 2 до 7-годишна възраст при децата се извършва изследване на зрителна острота, както и изследване на урина за протеин (с тест-лента в кабинет) в обхвата на програмата.

При прегледи на деца от 0 до 18-годишна възраст, при остри състояния, общопрактикуващият лекар насочва детето към специалист с придобита специалност по педиатрия, без ограничения в направленията.

Достъпът до първична извънболнична медицинска помощ е гарантиран чрез задължението на изпълнителите на ПИМП за осигуряване на постоянен денонощен достъп на здравноосигурените лица до медицинска помощ.

1.3.5. Разработване и прилагане на строги механизми за ограничаване на отпадането на децата от всички степени на образователната система.

1.3.5.1. Подобряване на достъпа до образование и повишаване на обхвата на учениците.

Министерството на образованието и науката (МОН)

По мярката по Национална програма „На училище без отсъствия” приета с Решение № 221 на Министерския съвет от 24.04.2014 г., по мярката „Без отсъствие,” са предвидени 715 000 лв. Класирани са 118 проектни предложения на обща стойност 679147 лв. По данни на регионалните инспекторати по образованието (РИО), за първия срок на учебната 2014/2015 година броят на отпадналите ученици е 1407, или с 205 ученици по-малко в сравнение с първия срок на учебната 2013/2014 година. С оглед подобряване на достъпа до образование, 490 ученици са насочени към средищни и приемащи училища. През учебната 2013/2014 г. в 794 средищни училища се обучават 198 713 ученици, от които 44501 са пътуващи.

1.4. Усъвършенстване на семейството като базов компонент на обществото и насърчаване на родителите за отглеждане на децата в семейна среда.

1.4.2. Осигуряване на обществено отглеждане и възпитание на деца в среда близка до семейната, когато родителите не са в състояние да правят това (поради болест, алкохолизъм, наркомания, излежаване на присъда и др.).

1.4.2.1. Изпълнение на заложените за 2014 г. дейности по проект „Детство за всички”.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

С проект "Детство за всички" се реализират първите мерки от Плана за действие към Националната стратегия "Визия за деинституционализация на децата в Република България". Проектът стартира през юни 2010 г. и е със срок 60 месеца. Това е проектът за деинституционализация на децата с увреждания, настанени в специализирани институции на територията на страната. При старта на проекта в 23 дома за деца с

умствена изостаналост (ДДУИ), 1 дом за деца с физически увреждания (ДДФУ) и 31 дома за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) са настанени близо 1800 деца над 3-годишна възраст и младежи с увреждания.

Целта на проекта е промяна на философията за грижа за деца с увреждания, като най-уязвима група от децата в институции, с акцент върху превенция на рисковете за институционализация, подкрепа на семействата и осигуряване на семейна или близка до семейната среда за всяко дете, настанено в специализирана институция за деца с увреждания. Чрез реализиране на проекта се осигурява възможност за достъп на децата до пакет от необходимите услуги, съобразно техните индивидуални потребности и възможност на децата да живеят в среда, близка до семейната, където ще се прилага нов подход в грижата за тях.

Основни дейности по проекта:

- ✓ Преглед и анализ на съществуващите оценки и индивидуален план за действие и грижа, включително и оценка на обективното състояние на всяко едно от децата с увреждания, настанени в специализираните институции за деца и възможностите за реинтеграция .
- ✓ Идентифициране на подходящи форми на социални услуги и общините, в които да бъдат създадени, за всяко едно от децата, настанени в институциите, включително и преглед на съществуващите социални услуги в съответната територия.
- ✓ Дейности по реинтеграция основани на резултатите от прегледа и анализа на съществуващите оценки за всяко дете от институциите, включително и подготовка за извеждане на децата от институциите .
- ✓ Мотивация и запознаване на заинтересованите страни по места с положителните ефекти от процеса на деинституционализация .
- ✓ Обучение и подбор на ангажиран в услугите за деца персонал в съответствие с пакета услуги, предвидени да бъдат разкрити на съответната целева територия .
- ✓ Целенасочени мерки за повишаване на информираността на обществото за планираните действия и целенасочена работа за положителна промяна в обществените нагласи към рисковите групи, включително и достъпно разясняване какви са социалните услуги, за какви целеви групи са предназначени и каква е тяхната специфика.

Информация за целевата група на проекта към края на 2014 г.

Към 31 декември 2014 г. 702 са децата и младежите, настанени в ДДУИ и ДМЕГД, които попадат в целевата група на проект "Детство за всички":

- **533 в момента са настанени в 21 ДДУИ;**
- **169 са настанените в 29 ДМСГД.**

За всички тях е изготвена подробна оценка на потребностите и възможностите и е направено мотивирано предложение за вида на резидентната услуга, в която да бъдат настанени, и населеното място, където да се намира тя. Децата и младежите, насочени към услугата ЦНЕТ са 647, а към услугата ЗЖ са насочени 55 младежи.

В ЦНЕТ за деца и младежи с увреждания са настанени 601 деца и младежи от ДДУИ и ДМЕГД, 34 са децата с увреждания от ДДЛРГ, 17 са децата от общността, а 75 младежи са настанени в ЗЖ. в услугите за деца без увреждания - по информация от РДСП - са настанени 81 деца.

Новоизградените резидентни услуги функционират на територията на 42 общини от 79 целеви общини:

- **ЦНСТ - 67 ЦНСТ за деца с увреждания, 13 ЦНСТ за деца без увреждания,** лишени от родителска грижа, на територията на 42 общини: Благоевград, Сандански,

Петрич, Гоце Делчев, Бургас, Созопол, Поморие, Карнобат, Айтос, Горна Оряховица, Видин, Враца, Габрово, Севлиево, Крушари, Кърджали, Кюстендил, Дупница, Ловеч, Луковит, Монтана, Лом, Пазарджик, Велинград, Перник, Червен бряг, Пордим, Пловдив, Асеновград, Стамболийски, Първомай, Русе, Силистра, Сливен, Чирпан, Търговище, Хасково, Димитровград, Харманли, Нови пазар, Ямбол и Елхово.

- **ЗЖ - 11 ЗЖ**, предназначени за младежи с увреждания на територията на 11 общини: **Благоевград, Айтос, Видин, Крушари, Кърджали, Ловеч, Монтана, Червен бряг, Пордим, Пловдив и Ямбол.**

В резултат на свършеното по проекта към 31 декември 2014 г. вече не са настанени никакви потребители в ДДУИ Искра (Карнобат), ДДУИ Кошарица, ДДУИ Търговище, ДДУИ Кермен и ДДФУ Луковит.

Разширяване на целевата група на проекта с деца, настанени в ДДЛРГ

След провеждане на задълбочената оценка на всички деца и младежи от целевата група на проект "Детство за всички", бяха определени населените места и вида услуги, в които да бъдат преместени децата и младежите. Към определен брой общини, които бяха финализирали строителните работи или предстоеше приключване на СМР за изграждане на новите резидентни услуги, бяха насочени по-малък брой деца/младежи от капацитета на услугите.

В тези връзка бе предложена промяна в критериите за избор на операция "Да не изоставяме нито едно дете" чрез разширяване на допустимостта на целевата група, както следва:

- **деца** и младежи с увреждания от ДДЛРГ;
- деца и младежи от ДДЛРГ;
- семейства на деца и младежи (включително и с увреждания) от ДДЛРГ.

На свое заседание, проведено на 07.11.2013 г. Комитета за наблюдение на Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" взе решение за разширяване на целевата група на операция "Да не изоставяме нито едно дете" с деца и младежи от Домовете за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ), включително деца и младежи с увреждания.

В резултат от това решение, екип от ДАЗД съвместно с представители на водещия партньор по проекта - Агенцията за социално подпомагане разработи **"Формуляр за актуализиране на потребностите на децата и младежите от ДДЛРГ за планиране и подготовка на тяхното преместване"**.

Посредством формуляра бе извършена оценка на децата и младежите от ДДЛРГ, във връзка с насочването им към подходящи социални услуги (ЦНСТ и ЗЖ), изградени според Националната карта на резидентните услуги. Оценката на деца от ДДЛРГ премина в два последователни етапа: (1) оценка на децата с увреждания и/или заболявания през месец април 2014 г. и (2) оценка на децата без увреждания през месец май 2014 г.

Получената в ДАЗД информация от оценките на децата от ДДЛРГ съдържа данни и мотивирани предложения за насочването им към вид услуга (ЦНСТ и ЗЖ) и конкретна целева община, както следва:

- 207 деца с увреждания и/или заболявания
- 990 деца без увреждания.

Актуализиране на Национална карта на резидентните услуги за деца

На заседание на 27.06.2014 г. Междуведомствената работна група за управление и координация на процеса на деинституционализация на децата е взето решение за промяна на Националната карта на резидентните услуги. Решението е пряко свързано с разширяването на целевата група по проекта, но и с отчетената невъзможност да бъде запълнен капацитетът на изградените нови услуги, особено по отношение на Защитените жилища. *Предвидените места в 35-те ЗЖ на територията на 32 общини са за общо 280 потребители, а младежите, които следва да бъдат настанени в тях са значително по-малко - общо 94.*

В изпълнение на това решение бе сформирана работна група към НЗД, която изготви анализ на актуалната ситуация свързана с насочването на деца и младежи към новите услуги, разкриваните от общините резидентни услуги и възможностите за ефективното им функциониране. В резултат от анализа бяха изведени предложения за промяна в картата.

Актуализацията на картата обхваща:

- трансформиране на ЗЖ, към които няма насочени потребители или техният брой е недостатъчен за функционирането на услугата в други подходящи резидентни услуги свързани с потребностите на местната общност;
- определяне на ЦНСТ, към които ще бъдат насочени деца от разширената целева група на проект "Детство за всички" - деца, настанени в ДДЛРГ съгласно проведена оценка на потребностите на децата и младежите от ДДЛРГ за планиране и подготовка на тяхното преместване.

Според актуализираната карта на резидентните услуги, в 123 от планираните ЦНСТ ще бъдат настанени деца и младежи с увреждания от ДДУИ, ДМСГД и ДДЛРГ; в 24 от ЦНСТ ще бъдат настанени деца без увреждания от ДДЛРГ; в ПЖ за деца от ДДЛРГ ще бъдат трансформирани 4 от планираните ЗЖ, а други 13 от тях ще бъдат трансформирани в ЦНСТ за деца без увреждания, като по този начин броят на ЗЖ ще бъде 18.

Дейности в подкрепа на новите услуги

Към 31 декември 2014 г. **базовото обучение** за екипите на новите услуги, предвидено по проекта, е проведено в **48 общини**: Гоце Делчев, Айтос, Бургас, Карнобат, Поморие, Созопол, Горна Оряховица, Видин, Габрово, Севлиево, Кърджали, Дупница, Кюстендил, Ловеч, Луковит, Монтана, Лом, Пещера, Перник, Червен Бряг, Долни Дъбник, Пловдив, Асеновград, Стамболийски, Русе, Силистра, Търговище, Харманли, Хасково, Димитровград, Ямбол, Елхово, Велинград, Благоевград, Самоков, Исперих, Пордим, Петрич, Враца, Попово, Крушари, Момчилград, Първомай, Чирпан, Нови Пазар, Сандански, Берковица и Разград.

Месечни **супервизии** са проведени с екипите на новите услуги в общините Айтос, Карнобат, Созопол, Горна Оряховица, Габрово, Ловеч, Монтана, Червен бряг, Пловдив, Асеновград, Русе, Търговище и Ямбол.

На среща с НПО през януари 2014 г. е договорено да бъде **създадена обща рамка за действие на местно ниво и механизъм за споделяне на добри практики между участниците в процеса на деинституционализация** на грижата за деца. В срещата участват представители на УНИЦЕФ, Национална мрежа за децата, БАЛИЗ, "SOSдетски селища", Национална асоциация за приемна грижа, „Лумос“, ФИЦЕ, "НОУХАУ център за алтернативни грижи за деца", БЧК, "Сийдър", "Надежда и домове за децата клон България", Фондация "Де Пасарел България", Сдружение "Еквилибриум", НСОРБ. Предстои подписване на споразумение със създадената "Коалиция 2025".

Беше издаден **Наръчник за практическа работа с деца от специализирани институции и техните родители**, който ще подпомогне екипите на новите услуги и общините в грижата им за тези деца - **"Връзки, раздели, срещи"** с автор Весела Банова и научен редактор д-р Любомир Жупунов.

През юни 2014 г. е направена промяна в дейност 5 "Мотивация и запознаване на заинтересованите страни по места с положителните ефекти от процеса на деинституционализация", която предвижда организиране и провеждане на **шест регионални срещи за обмяна на опит между доставчици на нови услуги за деца и младежи**. През декември 2014 г. в Стара Загора беше проведена първата от планираните регионални срещи, в която взеха участие представители на общини и социални услуги в областите Стара Загора, Сливен и Ямбол.

1.4.3. Защита на децата и жените от всички форми на насилие, включително и домашно насилие, и експлоатация.

1.4.3.1. Закрила на децата от насилие, включително и насилие в интернет.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През отчетната 2014 г. е разкрит 1 Кризисен център, с капацитет 10 места в Средец, обл. Бургас. **Към 31.12.2014 г.** на територията на страната функционират **15** Кризисни центъра за деца, с общ капацитет **155** места. Заети места към края на 2014 г. са **106**.

В отделите „Закрила на детето” (в териториалните дирекции „Социално подпомагане”), са отворени случаи за деца – жертви на насилие, на база постъпили нови сигнали, като данните за 2014 г. и предходната 2013 г. са следните:

Таблица 52: Данни за 2014 г. за постъпили сигнали за деца-жертви на насилие

Показател	2014 г.	2013 г.
Брой нови сигнали за насилие над дете, по които са отворени случаи в ОЗД/ДСП	1 151	295

Източник: АСП

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

Националният план за превенция на насилието 2012-2014 г. е разработен в рамките на работна група. Превенция на насилието и злоупотребата с деца", създадена към Националния съвет за закрила на детето с решение от 11 февруари 2010 г. През месец януари 2014 г. експертната междуведомствена работна група. Превенция на насилието и злоупотребата с деца" към НСЗД проведе заседание, на което бяха разгледани и обсъдени няколко теми: безопасността на децата в интернет, преглед и анализ на потребностите за хармонизиране на индикаторите между институциите по отношение на данните за случаи на деца, жертви на насилие, както и възможностите за провеждане на Национална кампания, насочена към повишаване на обществената чувствителност към проблемите, свързани с насилието над деца. През 2015 г. ще бъде изготвен аналитичен доклад за изпълнението на заложените мерки и дейности в Националния план през целия период на действието му, който ще даде насоки за развитието на политиките в тази област и изготвянето на нов документ.

От 2001г. ДАЗД поддържа актуална информация за работата на отделите "Закрила на детето" по случаи на насилие, свързано с деца. Анализът на събраната информация показва, че през 2013 г. в ОЗД и ОСЗ са получени 2891 сигнала за насилие над деца. След проучване и оценка на подадените сигнали за 1384 деца са отворени случаи. т.е., около 48% от сигналите стават случаи. Общият брой случаи (стари и нови) на деца, преживели насилие, по които са работили социалните работници от ОЗС и ОСЗ през 2013 г са 1973.

В рамките на осъществяваните контролни правомощия на председателя на ДАЗД, експертите на Главна дирекция «Контрол по правата на детето» в агенцията са работили по 522 бр. новопостъпилите преписки, свързани с различните форми на насилие над деца. Водещи в тях са преписките за упражнено физическо насилие - 213 случая, психическо насилие - 147 случая, системен отказ от полагане на грижи или незначитане на основни нужди на детето от страна на неговите родители (неглижиране) - 108 случая, сексуално насилие или блудство с дете - 54 бр. преписки, една от които е случай на трафик, с цел сексуална експлоатация. Анализът на обработените преписки и извършените проверки показва, че при 55 от случаите е задействан Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. На национално ниво ДАЗД осъществява дейностите по координация във връзка с изпълнението на политиките за превенция на насилието над деца и работа в случаи на насилие, свързано с деца, чрез осъществяване на наблюдение на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция и Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина.

Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция

През 2014 г. ДАЗД изготви годишния Мониторингов доклад по прилагане на Координационния механизъм за взаимодействие при случаи на деца, жертви на насилие и за взаимодействие при кризисна ситуация. За целта беше осъществена координация по събиране и обобщаване на информацията, подавана от структурните звена на институциите, ангажирани с процеса на мониториране.

От извършения мониторинг на прилагането на Координационния механизъм за взаимодействие при случаи на деца, жертви на насилие и за взаимодействие при кризисна ситуация през 2013 г. са изведени основните затруднения, които се срещат в работата по тези случаи.

В 20 области основните трудности, посочени от членовете на екипите, са свързани преди всичко с недостатъчно развитите социални услуги и липсата на специалисти. Екипите посочват, че няма подходящи места за предоставяне на полицейска закрила, спешно настаняване на деца в риск или Кризисен център, недостатъчно или липсващи социални услуги на територията на общината, нерегламентираните ангажименти при транспортирането на детето, затрудненията при осигуряването на съдействие от страна на лечебните заведения. По отношение на специалистите, чиято подкрепа е особено необходима в работата по проучването на сигнала и работата по случая, екипите посочват като основно затруднение липсата на психолози. Други специалисти и услуги, които са необходими в работата по случаите на насилие над деца, са услугите, насочени към работа с извършителите на насилие. В обратната връзка екипите посочват, че работата с родителите е затруднена поради агресивно поведение от тяхна страна и нежеланието им да съдействат. Това поставя въпроси, свързани със статута на социалните работници, налагането и ефективността на издаваните задължителни предписания.

Координационен механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени български деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина

През изминалата година сигналите, свързани с деца, жертви на трафик и експлоатация постъпваха в ДАЗД преимуществено от българските посолства в чужбина, както и от чуждите социални и полицейски служби, което е и международно регламентирания начин. С активния диалог на експерти от ДДПД с Посолствата в Лондон, Берлин, Стокхолм и контактите със Социалните служби в Англия, Швеция и Холандия, е подобро сътрудничеството с чуждите експерти, както и са договорени начините за постъпване на сигналите в ДАЗД за по-голяма оперативност. През изминалата година все по-често социалните служби в Обединеното кралство се обръщат за съдействие директно към ДАЗД.

През 2014 г. експертите на ДАЗД са работили по случаи на **36 деца**, станали жертва на трафик и експлоатация, както следва: сексуална експлоатация на деца – 10; просещи деца – 11; кражби, извършени от деца – 7; продажба на деца – 1 в Гърция; предотвратено извеждане на деца от страната с цел експлоатация или продажба – 7 /2 от момичетата са румънски гражданки/.

В сравнение с 2013 г., се наблюдава намаляване на сигналите за деца, въввлечени в трафик с цел трудова или сексуална експлоатация, както и увеличаване на случаите, за които ДАЗД е сезирана за случаи на деца, свързани предимно с проследяване на предприети мерки за закрила спрямо български деца в чужбина. Причините за намаляването на общия брой случаи на трафик се дължи на това, че повечето държави в ЕС не сигнализират консулските и дипломатическите мисии на България в чужбина, тъй като намират вредните действия, в които са въввлечени децата, за дребни престъпления и сами се опитват да решат проблема, като най-често връщат децата на родителите или близките, които всъщност злоупотребяват с тях.

В изпълнение на правомощието на председателя на ДАЗД за изграждане и поддържане на хармонизиран телефонен номер с национално покритие за информиране, консултиране и помощ на деца, Агенцията **поддържа Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 /НТЛД 116 1111, която е достъпна 24 часа в денонощието и е безплатна за ползвателите.**

През отчетния период изпълнението на дейностите по функциониране на НТЛД продължи да се осъществява от фондация „Асоциация Анимус“ по силата на договор за възлагане от ДАЗД. От страна на ДАЗД работата на линията се мониторира чрез ежеседмично провеждани работни срещи с представители на ДАЗД, АСП и служители на линията, за обсъждане на случаи за деца в риск от НТЛД 116 111. Обсъдени са 170 случая, при които е била констатирана необходимост от методически указания или трудности при взаимодействието между органите по закрила. Най-често тези случаи са свързани с насилие в семейството и трудностите, които срещат ОЗД в определянето на подходящите мерки.

Наблюдавана тенденция през годината е значително увеличаване на подаваните сигнали за деца в риск. Съгласно нормативната уредба, консултантите от НТ ЛД насочват конкретните сигнали за деца в риск по телефона към териториално компетентния отдел за закрила на детето, като писмено копие от сигнала се изпраща в ДАЗД. В Правилника за прилагане на ЗЗД е регламентирано задължението на дирекциите „Социално подпомагане“ да уведомяват председателя на ДАЗД за резултатите от проверката по сигнала - чл.73, ал.5. Въведеният подход в работата на експертите на ДАЗД е, при сигнал, касаещ непосредствена опасност за живота и здравето на дете, както и сигнал за насилие над дете, да се прави предварителна проверка по телефона за етапа на извършваното проучване от социалните работници,

Анализът на данните от описателната статистика за работата на НТЛД за пореден път показва необходимостта и ефективността от нейното функциониране. Основни потребители на този вид дейност остават децата с проведени общо за годината **14 089 консултации**. Проведените консултации във връзка с насилие над деца са **658**, а изпратени сигнали за деца в риск към отделите „Закрила на детето“ са **461**.

Държавната агенция за закрила на детето от 2004 г. до момента поддържа специализираната интернет страница - www.stopech.sacp.government.bg, на която традиционно най-висок процент от получаваните сигнали от формата за подаване на сигнали се отнасят за насилие над деца във всичките му форми на проявление и място. Общият брой получени сигнали за периода 01.01.- 31.12.2014 г. е 182, като от тях 39 или 21.42% са свързани с насилие над дете. Разликата с предходната 2013 г. е в рамките на 1.46%, което показва запазване на тенденцията при подаването на сигнали за насилие чрез този информационен канал.

На следващо място получените сигнали за 2014 г. са свързани с отглеждането на деца в лоши битови условия и липсата на родителски капацитет - общо 36 сигнала или 19.78%. Информацията постъпва предимно от съседни, близки и роднини на децата. През тази година се запазва висок и дела на сигналите за злоупотреба с алкохол от родителите, вследствие на което е лошото отношение към децата, пренебрегването им и използването на насилието като метод на възпитание.

Отново е нисък броят на подаваните сигнали за проблеми в училищата и детските градини - общо 18 сигнала или 10 % от общия брой. Основните проблеми, посочвани в сигналите е насилието и тормоза (от деца над деца, от учители към деца, от непедagogически персонал).

Забелязва се тенденция към намаляване на сигналите, свързани с използването на Интернет - относно клипове с неподходящо съдържание, злоупотреби - кражби на пароли, профили, публикуване на лична информация, неподходящи за деца банери в детски сайтове и др.

Броят на подаваните сигнали от формата за подаване на сигнали на специализирания сайт намалява, което може да бъде обяснено с функционирането на Националната телефонна линия за деца 116 111 и ползването на другите комуникационни канали за подаване на сигнали - писмени, по телефон, електронна поща на агенцията.

В изпълнение на правомощието на председателя на ДАЗД, регламентирано в чл.17а, т.11 от ЗЗДт., както и с цел подобряване на координацията и междусекторното взаимодействие, експертите на ДАЗД участват като лектори в обученията по прилагане на Координационния механизъм за взаимодействие при случаи на деца, жертви на насилие и за взаимодействие при кризисна ситуация. От голямо значение са провежданите обучения за специалисти от различни професионални направления през отчетния период - на организирано от Националния център по обществено здраве обучение е представен Координационния механизъм; организирано от МОН обучение на директори на специални училища, във връзка с подобряване на взаимодействието на институциите, участващи в Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. Проведено е обучение по Координационния механизъм, в рамките на което са обучени всички директори на столични училища и детски градини, организирано от РИО на МОН София - град, в края на 2014 г.

Държавната агенция за закрила на детето съвместно с УНИЦЕФ - България организира на 21 октомври 2014 г. семинар на тема "Стратегически подход за превенция и реакция на насилието над деца". На срещата бяха представени резултатите от проведеното изследване от международния консултант Анжелик Джени

на съществуващите политики и практики за справяне с насилието над деца в България, както и разработената от нея Концепция с препоръки към цялостна политика в тази сфера. Споделено мнение от повечето участници във форума е, че Координационният механизъм за деца в риск и жертви на насилие е полезен в посока подобряване на координацията на участниците в процеса, но прилагането му на регионално ниво трябва да се подобри. Необходимо е да се потърсят по-устойчиви механизми и конкретни ангажименти от страна на общините и местните власти, за да се реагира по-бързо и адекватно при възникване на случай и най-вече да се работи за превенцията на насилието изобщо.

Закрилата на децата от насилие се осъществява от страна на ДАЗД и посредством контролните правомощия на председателя на ДА ЗД за спазване на правата на децата, регламентирани в Конвенцията на ООН за правата на детето и националното ни законодателство.

През отчетния период са извършени 6 /шест/ броя проверки по сигнал за нарушени права, свързани с насилие, подаден на ИТЛД 116 111, което е показателно, че линията се налага в практиката като добра възможност за сигнализиране.

1. Проверка по сигнал във ВУИ "и. й. Вапцаров" гр. Завет, обл. Разград
2. Проверка по сигнал в СПИ "Христо Ботев"- с. Варненци, обл. Силистра
3. Проверка по сигнал в ЦИСТ гр. Ямбол
4. Проверка по сигнал в ДДЛРГ "Българка" гр. Стара Загора
5. Проверка по сигнал в ДДЛРГ гр. Ямбол
6. Проверка по сигнал във ВУИ "Св. Св. Кирил и Методий"- с. Керека, обл. Габрово

В девет от извършения общ брой проверки от ГДКПД, свързани със случаи на насилие над дете, е проследено прилагането на Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция.

1. Проверка по сигнал в ОУ "Д-р П. Берон" с. Царевци, обл. Варна

По повод сигнал от зам. кмет на Община Аврен, относно блудствени действия спрямо непълнолетни ученички. Установено е, че спрямо учениците от ОУ "Д-Р п. Берон", с. Царевци са налице данни за упражнявано психическо и сексуално насилие от страна на учител, а ръководството и персоналът на училището не са предприели незабавно всички необходими мерки за закрила на децата от всички форми на физическо, психическо и сексуално насилие, с което са нарушени разпоредбите на чл. 3, т. 3 и чл. 19 т. 1 и т. 2 от Конвенцията на ООН за правата на детето, във връзка с чл. 10 от Закона за закрила на детето. Не е изпълнено задължението за съдействие по чл. 7, ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето.

2. Проверка по сигнал в ДДЛРГ "Българка" гр. Стара Загора

По повод на постъпила информация в медии за две деца от дома, задържани с холандски гражданин в хотелска стая в гр. Стара Загора. Установено е, че по случая е свикан екип по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертва на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция. За двама възпитаници са взети определени решения за последваща работа за подкрепа и оказване на психологическа помощ, включително и ползване на социални услуги.

3. Проверка по сигнал в ДСП - Карнобат

По повод на постъпила жалба от баща за нарушен режим на лични контакти с двете му деца, отглеждани от майката, както и изразено недоволство от работата на ОЗД/ДСП - Карнобат. По случая е проведена работна среща на мултидисциплинарния екип по Координационния механизъм за взаимодействие при работа по случаи на деца, жертва

на насилие или в риск от насилие. Решено е работата по случаите и предприетата мярка за закрила по ЗЗДет. за двете деца да продължи; да бъде изпратена покана до майката за доброволно съдействие за срещи между социален работник от ОЗД с децата и специалисти - психолог и логопед; педагогическият съветник на ОУ "Хр. Смирненски" гр. Карнобат да извършва наблюдение на децата и при възникнал проблем да уведоми своевременно ОЗД; ИДПС да съдейства за провеждане на разговор с майката и децата, както и да съдейства при посещение на социалните работници на адреса на семейството. При проверката са установени пропуски, свързани с регистриране на сигнали, оценка на потребностите, плановете за действие за децата и прегледите им.

От страна на отдел "Русе" в 6 проверки в Дирекции "Социално подпомагане" е проучвано дали и как се прилага Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случай на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, а именно в ДСП - Елена, ДСП .- Русе /2 бр. проверки/, ДСП - Велико Търново, ДСП - Троян, ДСП - Тетевен. Установено е, че и двете дирекции ДСП - Елена и ДСП - Русе прилагат Координационния механизъм за взаимодействие в работата по случаи на деца, жертва на насилие или в риск от насилие, като спазват изискванията за проверка на сигнала и свикване на мултидисциплинарния екип в рамките на 24 часа, предварително съставят социален доклад за резултатите от проучването, който се представя на мултидисциплинарния екип /МДЕ/. Изготвят протокол и план за действие на МДЕ.

През 2014 г. към ДАЗД бяха подадени множество сигнали, свързани с безопасността на децата в интернет. Сигналите са свързани основно с : публикуване на компрометиращи снимки на деца в различни интернет сайтове или социални мрежи, незаконно или вредно съдържание в интернет, рисково поведение на деца и Т.н. По всеки от сигналите е работено съвместно с БЛОБ и е търсено съдействие от компетентните органи за сваляне на съответното вредно съдържание от мрежата.

На 11 юни 2014 година се реализира дигиталната кампания Големият поход.

Електронните страници на Държавната агенция за закрила на детето и Националната телефонна линия за деца бяха част от дигиталния път на всички участници в дигиталната кампания, чиято основна цел бе да се привлече вниманието в няколко европейски държави върху необходимостта децата в Европа да бъдат предпазени от тормоз и кибертормоз.

С цел защита на децата в интернет, превенция на насилието и популяризиране на начините за сигнализиране в случай на насилие, бяха разработени озвучителни материали за децата в училищна възраст. Експерти от ДАЗД, съвместно с представители на Центъра за безопасен интернет представиха в 3 столични училища възможностите и подкрепата, която децата могат да получат на НТЛД 116 111 и БЛОБ.

1.4.4. Намаляване на броя на децата в специализирани институции и насърчаване на отглеждането на деца в семейна среда

1.4.4.1. Деинституционализация на децата и разкриване на нови социални и интегрирани услуги за отглеждане на деца в среда близка до семейната

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Изпълнението на дейности в тази област е осъществено от МЗ в рамките на проекти с финансиране по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. С това се цели трайно намаляване броя на децата отглеждани в институция.

През 2014 г. е постигнато намаляване броя на децата в 8-те пилотни ДМСГД. При стартирането на проекта в пилотните ДМСГД е имало 342, а към 31.12.2014 г. в пилотните ДМСГД са останали 66 деца, като 65 от тях са с увреждания. През периода 01.01.2014 г. - до 31.12.2014 г. са настанени 33 деца, като 28 от тях са с увреждания. Изведени са 45 деца, като 39 са с увреждания. На 25 деца е осигурена семейна среда,

като 19 от тях са деца с увреждания. В Центрове от семеен тип са настанени 20 деца с увреждания.

За 66 деца, които са останали в ДМСГД на този етап не е възможно осигуряването на семейна среда и извеждането от специализираната институция. Само 30 от тези 66 деца са от целевата група на проекта. Останалите 36 деца в пилотните ДМСГД-та са с увреждания и са от целевата група на проект „Детство за всички”. За тези 66 деца, е планирано да бъдат настанени в ЦНСТ към Общините или в създадената в сградата на ДМСГД Специализирана резидентна грижа за деца до 7 г. с потребност от постоянни здравни грижи. Това е услуга, предлагаща грижа близка до семейната за деца с потребност от постоянни здравни грижи, която е необходимо да се регламентира нормативно, за да бъдат настанени децата в нея. Съгласно писмо на Агенцията за социално подпомагане, институцията отговаряща за извеждането на децата от ДМСГД, децата могат да бъдат настанявани само в услуги, за които има нормативен регламент. Министерство на здравеопазването е предприело съответните мерки за нормативно регламентиране, има изготвени предложения, които са в процес на обсъждане с Министерството на труда и социалната политика.

Продължават дейностите по разширяване броя на ДМСГД, включени в процеса на деинституционализация. По Проект „Семейство за всяко дете – закриване на ДМСГД Шумен”, изпълняван от УНИЦЕФ, в партньорство с МЗ, е създадена мрежа от услуги и мерки за подкрепа на родителите и семействата на малки деца (0-3 години), което ще доведе до закриването на ДМСГД в град Шумен. При стартиране на проекта в дома са били настанени 109 деца, а към края на 2014 г. техният брой е 7. Създаден е и функционира към дома Дневен център за деца с увреждания от общността, услугите на който през 2014 г. са ползвали 49 деца.

Продължи и през 2014 г. изпълнението на дейностите по споразумение с Фондация Лумос-клон България, за подкрепа процесите на деинституционализация на ДМСГД – гр. Варна и ДМСГД – гр. Добрич (за периода 2012-2015 г.). Така броя на децата, отглеждани на институционална грижа намаля, при увеличаване броя на децата с увреждания от семейна среда, ползващи услугите на дневните центрове (общо за двата дома – деца на институционална грижа от 130 през 2013 г. на 99 през 2014 г.).

Анализът на ситуацията в ДМСГД показва трайна тенденция на намаляване броя на преминалите деца през последните години, като намаляването е за сметка на броя на здравите деца. Така към 31.12.2013 г. в системата на ДМСГД са били настанени 1 190 деца (60 от тях в отделенията за недоносени), като 690 от тях са били деца с увреждания. Към края на 2014 г. в ДМСГД са настанени 975 деца (50 от тях в отделенията за недоносени), като 604 са с увреждания. В този смисъл успешно се изпълнява политиката на МЗ по отношение на ДМСГД, насочена към намаляване броя на настанените в тях деца и търсене на механизми за ускореното им извеждане.

В хода на изпълнение на политиката на деинституционализация в ДМСГД – Разград, ДМСГД – Ветрен и ДМСГД – Златица са останали минимален брой деца, което предполага закриването на тези институции през следващите месеци.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През 2014 г. продължава изпълнението на операция „Шанс за щастливо бъдеще“ при условията на координация на помощта между ОП РР и ОП РЧР. Разработена в контекста на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ и Плана за действие към нея, с операция „Шанс за щастливо бъдеще“ следва да бъде създаден и реализиран устойчив модел за трайна деинституционализация на децата от 0 до 3-годишна възраст, настанени в домове за

медико-социални грижи за деца (ДМСГД), чрез предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги за подкрепа на семейството и превенция на риска от изоставяне на деца

По компонент 1 „Подготовка за реструктуриране на ДМСГД” на операция „Шанс за щастливо бъдеще”, Министерство на здравеопазването - в качеството му на конкретен бенефициент, от 26.10.2011 г. продължава реализацията на проект „ПОСОКА: семейство”. Проектът се изпълнява на територията на общините, в които се намират осемте пилотни ДМСГД – в градовете Габрово, Монтана, Пазарджик, Перник, Пловдив, София, Русе и Търговище.

С проекта се извърши подготвителна дейност за реалното реструктуриране на пилотните ДМСГД. Направени са оценки на потребностите на децата и оценка на семействата, с възможност за реинтеграция. Изготвени са анализи за определяне на потребностите от нови услуги. Въз основа на тях са разработени методологии за конкретните услуги или комбинация от тях, които са препоръчани за всяка от реструктурираните сгради. Проведени са обучения на персонала в ДМСГД и са направени редица информационни събития и семинари с цел информиране на обществеността, както и на заинтересованите страни за положителните ефекти от процеса на деинституционализация на деца от 0 до 3 години .

В начален етап на изпълнение са и част от проектите по **Компонент 2 „Разкриване на иновативни интегрирани услуги за деинституционализация и превенция на изоставянето на деца от 0 до 3 години“** на операция „Шанс за щастливо бъдеще“. Закриването на ДМСГД изисква осигуряване на алтернативни интегрирани здравно-социални и социални услуги по превенция на изоставянето и реинтеграция, както и специализирани услуги за гарантиране здравето на децата от рискови групи, особено на децата в ранна детска възраст. Ето защо, по *Компонент 2* на Операцията поетапно ще се разкриват иновативни форми на интегрирани здравно-социални услуги, за които е създадена съответната инфраструктура след реструктуриране на пилотните ДМСГД със средства от ОП РР.

В изпълнение на целите на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България”, почти приключва изпълнението си и схема „Живот в общността” – насочена към деинституционализацията на деца от домове за деца, лишени от родителска грижа и лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост.

С приемането на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” и Плана за действие за нейното изпълнение, се заяви ясна политическа воля за осъществяването на цялостна реформа в системата на грижа за децата и семействата.

Стратегическият документи е с ясно разписани ангажименти за изпълнение от страна на определени институции, в тясна координация и партньорство помежду си. При изпълнението на заложените мерки и дейности се предвижда да бъдат закрити всички 129 специализирани институции за деца, в т.ч.: 31 Дома за медино-социални грижи, 23 Дома за деца с умствена изостаналост, 1 Дом за деца с физически увреждания и 74 Дома за деца, лишени от родителска грижа. Изведени са минимален пакет от социални услуги – резидентни и съпътстващи, които е необходимо да функционират на територията на всяка област, в т.ч.:

- Услуги по подкрепа и превенция на изоставянето на деца;
- Услуги за спешна закрила за деца, жертва на насилие (трафик), за определен период от време;
- Заместваща семейна грижа за деца, при която се налага извеждане за по-дълъг период от време или постоянно;

- Специализирана резидентна грижа за малък брой деца, за които семейната грижа е невъзможна (деца с изключително комплексни увреждания или по-големи тийнейджъри с асоциално поведение, които не желаят да живеят в семейство).

Настаняването на деца в специализирани институции се извършва за конкретен период от време и след като са изчерпани всички други възможности за предприемане на мерки за закрила в семейна среда или в социална услуга от резидентен тип.

Специализираните институции за деца, които функционират на територията на страната към **31.12.2014 г. са 98 броя**, в т.ч.:

- 9 бр. Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) от 3 до 6-годишна възраст, с капацитет 285 места;
- 38 бр. Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) от 7 до 18/20 годишна възраст, с капацитет 1 626 места,
- 21 бр. Домове за деца с умствена изостаналост (ДДУИ), с капацитет 1 203 места;
- 1 Дом за деца с физически увреждания (ДФУ), с капацитет 70 места;
- 29 бр. Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), които са на подчинение на Министерство на здравеопазването.

Към **31.12.2014 г.** общият капацитет на **47-те ДДЛРГ е 1 911 места**, като заетите места са **1 249**; на **22-та Дома за деца с увреждания** общият капацитет е **1 273 места**, а заетите са **497**. Наблюдава се тенденция на **намаляване** броя на децата, настанени в специализирани институции.

През 2014 г. са **закрити 8 специализирани институции за деца**:

- ДДЛРГ (7-18/20) – Попово, обл. Търговище; капацитет 57 места; считано от 01.02.2014 г.;
- ДДЛРГ (3-6) „Св. Иван Рилски” – София; капацитет 22 места; считано от 01.02.2014 г.;
- ДДЛРГ (7-18/20) „Рада Киркович” - Пловдив; капацитет 44 места; считано от 01.03.2014 г.;
- ДДЛРГ (3-6) „Радост” – с. Дрен, общ. Радомир, обл. Перник; капацитет 15 места; считано от 01.07.2014 г.;
- ДДУИ – с. Искра, общ. Карнобат, обл. Бургас; капацитет 43 места, считано от 01.07.2014 г.
- ДДЛРГ 7-18/20 „Калина” - с. Стърмен, община Бяла, обл. Русе; капацитет 10 места; считано от 01.08.2014 г.;
- ДДЛРГ (3-6) „Надежда” – гр. Русе, с капацитет 15 места, считано от 01.09.2014 г.;
- ДДУИ – с. Кошарица, общ. Несебър, обл. Бургас; капацитет 40 места, считано от 01.10.2014 година.

През 2014 г. е **намален** капацитета на **22** специализирани институции за деца - с **295** места.

1.4.4.2. Мониторинг и контрол върху спазване правата на децата, настанени в специализирани институции за деца и резидентен тип услуги.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

Извършени са 19 (деветнадесет) броя проверки по сигнал в *специализирани институции* за деца - 3 ДМСГД, 15 ДДЛРГ и 1 ДДМУИ: Дом за деца "Асен Златаров" - гр. София, ДДЛРГ с. Доганово, общ. Елин Пелин; ДМСГД - гр. Шумен; ДМСГД - гр. Варна; ДДЛРГ "Лудогорие" - гр. Исперих; ДДЛРГ "Княгиня Надежда" - гр. Варна /по НКССУД/; ДДЛРГ „Теофано Попова" гр. Стара Загора, ДДЛРГ "Българка" - гр. Стара Загора /по 3 сигнала на ИТ ЛД/; ДДЛРГ - гр. Ямбол; ДМСГД - гр. Добрич; ДДЛРГ -- гр.

Белоградчик; ДДЛРГ "Милосърдие" - гр. Лом; ДДЛРГ "Асен Златаров" - гр. Враца, ДДЛРГ "Олга Скобелева" - гр. Пловдив; ДДЛРГ "Велика и Георги Ченчеви" - гр. Севлиево; ДДЛРГ - Стражица; ДДЛРГ „Леню и Мария Велкови" гр. Велико Търново; ДДЛРГ "Св. Димитър Басарбовски" - гр. Русе; ДДМУИ - Берковица /комбинирана по права и стандарти/.

В ДД "Асен Златаров" - гр. София е установено, че в дома има насилие и персоналет не може да се справи и няма адекватен подход към проявите на агресия между децата. Настанените в специализираната институция деца масово не посещават учебни занятия. Сред персонала е създадено усещането за безпомощност по отношение на налагане на санкции, с цел коригиране на прояви на неприемливо поведение и непосещение на учебни занятия. Определени възпитаници са наблюдавани и установявани да просят пред магазин в непосредствена близост до институцията и при опити да бъдат върнати, упражняват вербална и физическа агресия. Не е осигурена възможност децата да съхраняват личните си пари и вещи и те биват открадвани от стаите им. Установени са пропуски във връзка с водената задължителна документация.

В двата от домовете за медико-социални грижи за деца, подадената в сигналите информация за negliжиране, психическо и физическо насилие над настанените деца не е потвърдена. Не са установени нарушени права на децата от страна на персонала, ангажиран в грижите за тях.

В ДДЛРГ „Теофано Попова" гр. Стара Загора е осъществена проверка по сигнал за извършвано системно психическо и физическо насилие върху деца от институцията от членове на персонала и от други възпитаници. При проверката са установени данни за извършено физическо насилие над деца от страна на по-големи възпитаници от дома, както и от член на персонала. Констатирани са и други пропуски и нарушения, свързани с разработване на планове за грижи на възпитаниците и отразяване на инцидентите, касаещи живота и здравето им. "

Една от проверките (ДДЛРГ "Българка" - гр. Стара Загора) е по постъпили 3 сигнала на НТЛД от деца от институцията, които са заявили за упражнявано върху тях насилие от по-големи възпитаници и от членове на персонала. При проверката не са потвърдени данните за насилие. Установено е, че обажданията на спешните телефони са от няколко деца, които го правят за забавление и защото там ги изслушват. От екипа на дома с възпитаниците са провеждани разговори за предназначението на спешните телефони и че безпричинните обаждания са недопустими.

При някои от проверките е констатирано недобро междуинституционално взаимодействие и недобра комуникация между ОЗД и дома.

Извършени са 31 /тридесет и една/ проверки на предоставяни *социални услуги*:

ЦНСТ - Берковица; Център за обществена подкрепа - гр. Борово; КСУДС - с. Зелениково, общ. Брезово, обл. Пловдив, Кризисен център за деца с девиантно поведение - гр. Пловдив; две проверки в социалната услугата "Социално общезитие за майки с деца и семейства" - в с. Нови хан, община Елин Пелин, обл. Софийска и в с. Якимово, обл. Монтана, предоставяна от Фондация "Дом за сираци Свети Николай" – с. Нови Хан; Преходно жилище към КСУДС "Лудогорие" гр. Исперих, обл. Разград и в Център за настаняване от семеен тип /ЦНСТ/ - гр. Ямбол.; ЦНСТ към Фондация "Надежда за малките" - гр. София /2 бр.!/; Кризисен център - гр. Средец, обл. Бургас; Приют към Сдружение "Гаврош" - гр. Варна; Център за обществена подкрепа - гр. Севлиево и Дневен център за деца с увреждания - гр. Севлиево към Фондация "Международна социална служба - България", гр. Велико Търново; Кризисен център към Фондация "П.У.Л.С." - гр. Перник, ЕТ "ДАР-Анастасия Дачевска" - гр. София; Сдружение "Нова Надежда" - гр. Шумен; Българска школа по психоанализа - гр. Варна; Пансион за ученици към "Хоризонт 3" ООД гр. Шумен; ЦНСТ 2 - с. Борован; Преходно

жилище - Белоградчик /комбинирана проверка по права и стандарти/; СУПЦ "Св. Климент Охридски" - с. Овча Могила, общ. Свищов; ЦНСТ - с. Дълбок дол, общ. Троян; ЦНСТ - Карлово /по стандарти/, Преходни жилища към КСУДС ~ Брацигово, ЦНСТ 1 и ЦНСТ 2 към КСУ "Гергана" - с. Нареченски бани, общ. Асеновград; ЦР ДУ - с. Алеко Константиново, общ. Пазарджик; Пансион на Сдружение "Здравно, образователно, спортно и културно подпомагане" /ЗОСКП/ - Кърджали - 2 бр.; СУПЦ с. Бата, общ. Поморие; СНЦ "За подпомагане и култура" гр. Крън, общ. Казанлък.

От извършените проверки в социални услуги е установено, че съществуват сериозни пропуски в съставянето на правила и процедури за работа, и тяхното спазване. Част от съставените процедури са непълни. Констатирани са слабости по отношение документиранията на работата - при воденето на регистрите за потребители, за запознаване на персонала и децата с процедурите, при отразяването на инцидентите и причините за тях. Някои услуги не са обезпечени с необходимия брой персонал, пряко ангажиран с грижата за децата.

В Оперативния план на ДАЗД - 2014 г., е заложена дейност за осъществяване на мониторинг на качеството на живот и грижа за децата настанени в резидентен тип услуги /ЦНСТ / след закриването на специализираните институции за деца. В периода 23.07.2014 г. - 06.08.2014 г. е извършено наблюдение в Центрове за настаняване от семеен тип на деца и младежи с увреждания, относно спазване правата на детето при реализиране на процеса на извеждане на децата с увреждане от специализираните институции, оценка на степента, в която изградените центрове съдействат за постигане на стратегическите цели за деинституционализацията на децата; подкрепа на екипите на новите услуги. Наблюдението е извършено в 10 центрове за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания /ЦНСТДМУ/, както следва:

ЦНСТ - гр. Перник;

2 ЦНСТ - гр. Ямбол;

ЦНСТ - гр. Силистра;

ЦНСТ - гр. Червен бряг;

2 ЦНСТ - гр. Пловдив;

3 ЦНСТ - гр. Русе /ЦНСТ "Вяра", ЦНСТ "Надежда" и ЦНСТ "Любов" - гр. Русе/

В хода на извършеното наблюдение са дадени конструктивни предложения за по-нататъшно развитие на услугите; идентифицирани са трудностите, които срещат екипите на ЦНСТ в грижата за децата и младежите и по-специално в работата си по предотвратяване на различните видове и форми на неприемливо поведение - агресивно и автоагресивно поведение от страна на децата; направена е моментна снимка на положението на настанените деца, която информация ще подлежи в последствие при планирането на конкретни дейности във връзка с реализирането на заложените цели.

Резултатите от извършеното наблюдение, дадените препоръки до ръководителите на ЦНСТДМУ и на кметовете на съответните общини, предложенията за промени, са представени на организирана среща по проект "Подкрепа" с РЕД -те от страната, представители на АСП, на общините.

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 2 – Подобряване на репродуктивното здраве на населението

Направление 3 – Подобряване на общата демографска информираност и сексуално-репродуктивна култура на населението

2.1. Подобряване на грижите за репродуктивното здраве на жените и мъжете. Поддържане на добро здравно състояние на бременните жени и майките.

2.1.1. Осигуряване на безопасна бременност и раждане чрез задължително обхващане на всички бременни жени от постоянно безплатно наблюдение по време на износване на плода (женски и детски консултации), независимо от социално-осигурителния им статус; Организиране на добра здравна грижа за бременните жени, особено в първите месеци на бременността.

2.1.1.1. Осигуряване на медицински грижи за неосигурени жени – бременни и родилки.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

По реда на Наредба № 26/2008 г. на МЗ за предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени и за извършване на изследвания извън обхвата на задължителното здравно осигуряване на деца и бременни жени – информацията е представена в т. 1.1.5.1. Предоставяне на акушерска помощ на здравно неосигурени жени – бременни и родилки.

2.1.1.2. Осигуряване на медицински грижи за бременни и родилки.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

Осигуряване на безопасна бременност и раждане чрез задължително обхващане на всички бременни жени, независимо от осигурителния им статус, от постоянно безплатно наблюдение по време на износване на плода. Организиране на добра здравна грижа за бременните жени, особено в първите месеци на бременността.

Тези грижи включват: наблюдение на бременната в извънболничната медицинска помощ по програма „Майчино здравеопазване“; профилактичен преглед и изследвания на здравнонеосигурени бременни; раждане, независимо от срока на бременността и предложението на плода, вкл. за здравнонеосигурени жени;

Профилактичните прегледи и изпълнението на програма „Майчино здравеопазване“ – нормална бременност, извършени от изпълнители на първична извънболнична медицинска помощ (ПИМП) са в съответствие с Приложение №13 към НРД за МД за 2014 г. При всяко заболяване, възникнало в хода на бременността или до 42-я ден след раждането се извършва консултация със съответния лекар специалист.

В случаите, когато профилактичните прегледи и изследвания на жени с нормална бременност и на такива с рискова бременност се осъществяват от лекар специалист по акушерство и гинекология, родилката следва да уведоми общопрактикуващия лекар(ОПЛ) за датата и изхода от раждането. Резултатите от прегледите и изследванията се вписват в Картата за профилактика на бременността по приложение № 3 към чл. 5, ал. 5 от Наредба №39 от 2004г.

Наблюдението на бременността от специалист по акушерство и гинекология се извършва след издадено „Медицинско направление” (бл. МЗ-НЗОК №3) от личния лекар, съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2014 г. – при нормална и рисковата бременност. Бременната има право да избере кой ще наблюдава бременността ѝ. При рисковата бременност програмата „Майчино здравеопазване“ задължително се изпълнява от специалист акушер-гинеколог.

2.1.1.3. Осигуряване на безплатна следродилна здравна помощ, особено по въпросите на кърменето и здравното състояние на новородените и майките.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

Програма „Майчино здравеопазване” се изпълнява от лекар, сключил договор с НЗОК (общопрактикуващ или акушер-гинеколог), избран от бременната жена. При рисковата бременност програмата „Майчино здравеопазване” задължително се изпълнява от специалист акушер-гинеколог. Наблюдението на бременността от специалист по акушерство и гинекология се извършва съгласно Приложение №15 към НРД за МД за 2014 г, след издадено „Медицинско направление” (бл. МЗ-НЗОК №3) от личния лекар в съответствие с Наредба №39 и Наредба №40 на МЗ.

Включените в програмата прегледи и изследвания за проследяване на бременността, се заплащат от НЗОК. Основна цел е ранното откриване на заболявания и усложнения у бъдещата майка и плода, като профилактичните прегледи обхващат периода от диагностициране на бременността до 42-я ден след раждането, при спазване на изискванията на Наредба №39 от 2004 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията и в обхвата на Наредба 40.

Рутинно послеродово наблюдение до 42-я ден след раждането, който включва изследвания и преглед. По програма „Детско здравеопазване“ се извършва наблюдение в първите 24 часа и между 14-я и 20-я ден след изписването на детето от лечебното заведение, където се е родило.

НЗОК осигурява лечението на новородени във всички степени на недоносеност и с усложнения по клинични пътеки – от КП № 268 до КП № 278 вкл. Заплаща се и отделна КП № 279, осигуряваща грижи за здраво новородено дете.

2.1.5. Превенция и лечение на безплодието при жените и мъжете. Развитие и инвестиране в асистирана репродукция, но и по-широко популяризиране и облекчаване на процедурите по осиновявания сред двойките с репродуктивни проблеми.

2.1.5.1. Осигуряване на адекватна гинекологична и урологична помощ на всички жени и мъже с репродуктивни проблеми.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. Фондът за асистирана репродукция е реализирал следните дейности:

- Постъпили заявления от пациенти през 2014 г. – 4 292 бр.
- Одобрени са 4 228 заявления.
- Връчени са 3 442 заповеди за организационно и финансово подпомагане.
- Брой одобрени за асистирана репродукция с приключени процедури – 2 940.
- Брой клинични бременности – 1 006 (34 %).
- Брой родени деца – 883 (30 %).
- Брой лечебни заведения, работили по договор с ЦАР – 30.
- Изплатени са на лечебните заведения за дейност по асистирана репродукция през 2014 г. – 11 177 776, 00 лв.

2.1.6. Профилактика на онкологичните заболявания на репродуктивната система при жените и мъжете.

2.1.6.1. Имунизации за рак на маточната шийка.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. в изпълнение на Национална програма за първична профилактика на рака на маточната шийка в Република България 2012-2016 г., приета от Министерски съвет с протокол № 29 от 25 юли 2012 г. с пълна схема от три приема на профилактична имунизация срещу човешки папиломни вируси са обхванати 5 844 момичета на 12 годишна възраст. Постигнатият имунизационен обхват отчетен към броя на подлежащите на национално ниво и отразен в проценти е 19,6 %.

2.1.7. Редуциране на патологиите по време на бременността, превенция на зачеването и раждането на деца с генетични увреждания, превенция на раждането на недоносени деца и др.

2.1.7.1. Осигуряване на реактиви и консумативи за генетични изследвания на бременни и деца.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

С предоставени реактиви и консумативи в края на 2013 г. е обезпечена дейността за генетични изследвания през 2014 г. Същевременно е проведена процедура по реда на Закона за обществените поръчки за осигуряване на необходими диагностикуми за обезпечаване дейността на лабораториите, с оглед осигуряване непрекъснатост на скрининговите програми.

През 2014 г. е продължено провеждането на масов неонатален скрининг за 3 заболявания:

- за фенилкетонурия: в Национална генетична лаборатория са изследвани 64762 новородени и са открити 5 пациента с фенилкетонурия и 4 - с хиперфенилаланинемии. При около 50 пациента се провежда регулярен контрол на терапията;

- за вроден хипотиреоидизъм и за вродена надбъбречнокорова хиперплазия: в СБАЛДБ през 2014 г. са извършени изследвания на 63 842 деца. Установени са следните патологични резултати от масовите ендокринни скринингови програми:

Таблица 54: Патологични резултати от масовите ендокринни скринингови програми

Мярка	Вроден хипотиреоидизъм	Вродена надбъбречнокорова хиперплазия
1 ФБ		
брой	118	540
%	0.18	0.85
След проследяване		
брой	60	375
%	0.09	0.59
Лекувани		
брой	17	8
%	0.027	0.012
честота	1:3755	1:7980

Източник: МЗ

Послеродова диагностика в генетичните лаборатории през 2014 г.:

1. Диагностицирани са 154 пациента с моногенни заболявания: муковисцидоза, фенилкетонурия, болест на Уилсън, бета таласемия, тежко умствено изоставане, спинална мускулна атрофия, мускулна дистрофия на Дюшен/Бекер, миотонична дистрофия, атаксии и други.

2. Извършени са 1 953 постанатални цитогенетични анализи и са установени 222 патологични находки свързани с бройни и структурни аномалии.

3. Изследвани са 1 663 деца с метаболитни отклонения и са поставени 31 диагнози.

2.1.7.2. Осъществяване на пренатална диагностика.

Национална здравно-осигурителна каса (НЗОК)

Наблюдението на рискова бременност се извършва само от лекар със специалност „Акушерство и гинекология“. При бременни в риск (това са жените под 20-годишна и над 35-годишна възраст; жените с риск от развитие на диабет; тези, които имат кръвно-групова несъвместимост с биологичния баща /по АБО или Резус/; или при бременност с друг вид риск, произтичащ от външни фактори), по програма „Майчино здравеопазване“ се включват изследвания, с които се установяват заболявания на майката, които впоследствие биха предизвикали аномалии на плода. В зависимост от вида на риска, на бременната жена се правят допълнителни консултации и изследвания: напр. при бременни под 20-годишна възраст (допълнителна ехография на плода, изследване за хламидия); наличие на кръвно-групова несъвместимост с биологичния баща (допълнителни лабораторни изследвания и допълнителна ехография на плода).

При всяка рискова бременност се провеждат специализирани изследвания и консултация със съответни специалисти според вида на риска.

Профилактичните прегледи на бременните се извършват при спазването на изискванията на Наредба №39 от 2004 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията – Приложение №2 към чл. 5, ал. 1: „Профилактични прегледи при нормална бременност и бременност с риск и родилки“, съответно на приложение №13 и №15 към НРД 2014 за медицинските дейности.

Програмата „Майчино здравеопазване“ спомага за ранно откриване на заболявания и усложнения у бъдещата майка и плода. Тя обхваща профилактичните прегледи за периода от диагностициране на бременността до 42-я ден след раждането. В програмата са включени прегледи и изследвания за проследяване на бременността, заплатени от НЗОК.

Програмата се изпълнява от лекар (общопрактикуващ или акушер-гинеколог), сключил договор с НЗОК, който е избран от бременната жена. При рискова бременност програма „Майчино здравеопазване“ задължително се изпълнява от специалист акушер-гинеколог.

НЗОК заплаща медико-диагностичното изследване „серумен скрининг“ за алфа-фетопротеин и свободен бета-хорионгонадотропин за оценка на риск от синдром на Даун и дефекти на невралната тръба. Изследването се прави при рискова бременност на жени над 35-годишна възраст.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. е осъществен биохимичен скрининг и дородова диагностика при бременни, както следва:

1. Изследвани са общо 15 595 бременни в първи триместър (11-14 гестационна седмица) и 6832 във втори триместър (15-21 гестационна седмица). Установени са 1 468 рискови бременности, което представлява 6.5 % от изследваните.

2. В генетичните лаборатории в страната са извършени 1 127 дородови диагностики по показание риск за хромозомни аномалии и са установени 50 патологични бременности.

3. Проведени са и 32 дородови диагностики по показание рискова бременност свързана с моногенни заболявания. Установени са 2 патологични бременности за муковисцидоза, 4 за бета таласемия, 1 за фенилкетонурия, 1 за нервномускулно заболяване и 1 за микроделеционен синдром.

Общият брой установени с генетичен анализ патологични бременности през 2014 г. е 59.

През 2014 г. с изменение и допълнение в Наредба № 40 за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК, е направена промяна в Клинична пътека 143, по която е въведена възможност за извършване на пренатална инвазивна диагностика на бременността. С това се цели гарантиране на по-добро качество на пренаталната диагностика с оглед превенция на тежките вродени малформации. Нормативната промяна влиза в сила от

началото на 2015 г. и е включена в Националния рамков договор за медицински дейности 2015 г.

2.2. Насърчаване и развитие на семейното планиране.

2.2.1. Въвеждане на национална програма за семейно планиране в цялата здравна система и създаване на мрежа от подходящи структури за семейно планиране (клиники, центрове).

2.2.1.1. Изготвяне на Национална програма за подобряване здравето на майките и децата.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. с Решение № 510 от 17 юли 2014 г. на Министерския съвет, е приета Национална програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2014 – 2020 г.

Със Заповед № РД-02-143 от 05.08.2014 г. на министъра на здравеопазването е определен състава и е сформиран Националния координационен съвет по майчино и детско здраве, на който са възложени задачи да подпомага осъществяването на дейностите по програмата и да координира тяхното изпълнение.

2.3. Значително намаляване на броя на абортите и извънбрачните раждания на деца, непризнати от бащата..

2.4. Превенция и лечение на инфекции на репродуктивните органи и ограничаване на риска от разпространение на ХИВ/СПИН в страната.

2.4.1. Въвеждане на добри практики и стандарти в медицинските дейности, които са съобразени с директивите на Световната здравна организация и Съвета на Европа.

2.4.1.1. Актуализиране на медицинските стандарти „Акушерство и гинекология“, „Педиатрия“, „Неонатология“ и др.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. от екипи към МЗ с участието на националните консултанти и водещи медицински специалисти от различни нива на здравната система са финализирани проекти за актуализация на медицинските стандарти по „Акушерство и гинекология“, по „Неонатология“ и по „Педиатрия“.

Медицинският стандарт по „Педиатрия“ е обнародван в ДВ, бр. 15 от 21.02.2014 г., по „Акушерство и гинекология“ – обн. в ДВ бр. 106 от 23.12.2014 г. и по „Неонатология“ е обнародван в ДВ бр. 66 от 08.08.2014 г. С актуализираните медицински стандарти се цели подобряване на качеството на медицинското обслужване на майките, новородените и децата.

Стартира процесът и по изготвяне на нови медицински стандарти по тесни медицински специалности в областта на педиатрията. От сформирани работни групи към МЗ с участието на националните консултанти и специалисти по съответните специалности през 2014 г. са изготвени проекти на медицински стандарти по Детска хирургия, Детска неврология, Детска гастроентерология, Детска ендокринология и болести на обмяната, Детска кардиология, Детска нефрология и хемодиализа, Детска пневмология и фтизиатрия, Детска ревматология, Детска клинична хематология и онкология, Детска психиатрия. Предстои тяхното обсъждане преди приемане от ръководството на МЗ и последващо обнародване в ДВ.

2.4.2. Задържане на ниското ниво на разпространение на ХИВ/СПИН в страната чрез изграждане на капацитет за превенция на ХИВ/СПИН в здравния и социалния сектор.

2.4.2.1. Изпълнение на националната програма за превенция и контрол на ХИВ и СПИН - 2008-2015.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Основните цели на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (СПИ) (2008-2015) включват разширяване на обхвата на превенцията с оглед недопускане на епидемия от ХИВ и подобряване на качеството на живот на хората, живеещи с ХИВ/СПИН. Всяка година от държавния бюджет се осигуряват средства за безплатна диагностика и лечение на всички лица, живеещи с ХИВ/СПИН, независимо от техния здравно-осигурителен статус, както диагностика за гарантиране на сигурността на всяка единица дарена кръв.

За постигане на целите на националната програма по ХИВ и СПИ допринася изпълнението на ВУЛ-202-G01-H-00 Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН”, финансирана от Глобалния фонд за борба със СПИН, туберкулоза и малария.

През 2014 г. беше надграден управленския, административния и изпълнителския капацитет за превенция на ХИВ в здравния, социалния и неправителствения сектор на национално и общинско ниво чрез функциониране на Местните координационни офиси по СПИН в 10 общини – Благоевград, Бургас, Варна, Видин, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, София и Стара Загора. В девет от общините са изградени Местни обществени комитети по СПИН – Варна, Пловдив, Стара Загора, Видин, Плевен, Бургас, Пазарджик, Благоевград и Столична община. В комитетите участват ключовите заинтересовани страни на местно ниво - община, неправителствени организации, регионални лечебни и здравни заведения, местни структури на държавната администрация и други.

В периода 01.01.-31.12.2014 г. по Националната програма за превенция и контрол на ХИВ и сексуално предавани инфекции (2008-2015 г.) и Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” са постигнати следните резултати по ключови индикатори:

1. Намаляване на заболяемостта от ХИВ сред общото население – под 1 % през 2014 г. и намаляване на заболяемостта от ХИВ сред млади хора на възраст 15-24 г. – под 1 % през 2014 г.

2. Брой функциониращи Кабинети за анонимно и безплатно консултиране и изследване за СПИН:

През 2014 г. в България работят 19 Кабинета за анонимно и безплатно консултиране и изследване за ХИВ/СПИН (КАБКИС) на територията на 15 общини (София, Пловдив, Бургас, Варна, Плевен, Благоевград, Велико Търново, Стара Загора, Русе, Пазарджик, Перник, Добрич, Видин, Враца и Хасково). Освен съществуващите КАБКИС, финансово се подкрепя и функционирането на 17 мобилни кабинета към НПО и РЗИ.

3. Брой обучени специалисти за превенция и контрол на ХИВ и СПИН – през 2014 г. са обучени общо 853 лица, ангажирани в дейности по превенция на ХИВ/СПИН, вкл. специалисти от здравния, социалния, и образователния сектор, държавна и общинска администрация, както и млади хора-доброволци, координатори на проекти и сътрудници на терен;

4. Брой доставчици на услуги за превенция на ХИВ, които са финансово подкрепени (РЗИ, НПО, общини, болници и други) – над 60 неправителствени организации, под-получатели на средства от донорското финансиране и подписани възлагателни заповеди към 28-те РЗИ, Националния център по заразни и паразитни болести (НЦЗПБ), лечебни заведения за лечение, контрол и наблюдение на хора, живеещи с ХИВ/СПИН и 18 сключени споразумения за сътрудничество с 18 общини на територията на България.

5. Брой функциониращи сектори за лечение на СПИН - в страната през 2014 г. функционират 5 сектора за проследяване и лечение на хора, живеещи с ХИВ (ХЖХИВ) в градовете: София, Пловдив, Варна, Плевен и Стара Загора.

6. Брой центрове в общността за предоставяне на нископрагови, здравни и социални услуги - през 2014 г. по Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН” продължават да функционират:

- 9 нископрагови центъра за инжекционно употребяващи наркотици в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Пловдив, София, Перник, Плевен, Кюстендил и Русе;
- 8 здравно-социални центъра, базирани в ромска общност в градовете Бургас, Варна, Сливен, Стара Загора, Пловдив, Пазарджик, София и Ямбол;
- 9 дневни центъра за предоставяне на услуги на проституиращи в градовете Бургас, Варна, Пловдив, Русе, Сандански, Ловеч, Стара Загора, Хасково и София;
- 18 младежки клуба за обучение на връстници от връстници, поддържани от неправителствени организации за работа сред деца и млади хора в риск в градовете Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Габрово, Добрич, Кюстендил, Пазарджик, Перник, Плевен, Пловдив, Русе, Сливен, София, Стара Загора, Хасково и Шумен.
- 4 кабинета за психо-социална подкрепа за хората, живеещи с ХИВ/СПИН, техните близки и партньори – два в гр. София, един в гр. Варна и един в гр. Пловдив.

2.4.4. Укрепване и промоция на услугите по доброволно консултиране и изследване.

2.4.4.1. Прилагане на обучителни модули и реализиране на кампании сред различни възрастови групи по проблеми, свързани с репродуктивното здраве и превенция на сексуално-рисковото поведение.

Български червен кръст (БЧК)

Здравната просвета е една от основните дейности на БМЧК, насочена към промотирането на безопасно сексуално поведение и подобряването на репродуктивното здраве на младите хора в България. За интереса и мотивацията на доброволците ни да работят в тази сфера свидетелстват проведените от тях над 230 обучителни сесии по темата и достигнатите чрез тях над 5 500 ученици.

Намаляването на здравната уязвимост на децата и младите хора, чрез популяризиране на здравословния начин на живот и редуциране на рисковите за здравето фактори е една от приоритетните цели в мисията и стратегията за развитие на БМЧК до 2015 г. Безспорна е ролята на дейностите в сферата на здравната просвета за формирането на обществения имидж на БМЧК, както и за набирането, мотивирането и задържането на доброволците на организацията.

Усилията на БМЧК през 2014 г. в сферата на здравната просвета бяха насочени в посока повишаване на квалификацията и мотивацията на членовете и доброволците на организацията за осъществяване на информационни кампании и обучителни сесии по метода „връстници обучават връстници“.

2.4.4.2. Разширяване на обхвата на програмите и провеждане на обучения на доброволци в сферата на репродуктивното здраве, превенцията на сексуално-рисковото поведение и полово предаваните инфекции.

Български червен кръст (БЧК)

Значимо постижение през годината беше обновяването и осъвременяването на 4-степенната обучителна система на БМЧК и проведеното по време на ”Академия за доброволци 2014“ национално обучение по превенция на ХИВ/СПИН и сексуално-рисково поведение в рамките на новата система, което зададе обучителните стандарти в тази сфера.

Друга положителна тенденция, която наблюдаваме е интересът на доброволците към въведения през 2012 година обучителен модул по сексуално и репродуктивно здраве. Този интердисциплинарен обучителен модул обединява най-добрите практики на БМЧК в сферата на превенцията на HIV/СПИН, полово-предаваните инфекции и рисковото сексуално поведение, превенцията на зависимости, насърчаването на здравословното хранене и здравословен начин на живот и поставя акцент не само върху здравните, но и социалните последици на рисковото поведение за личното и обществено здраве. За съжаление, въпреки интереса на доброволците към темата се наблюдава спад в активността по нея, поради липсата на обучения за презентатори, както и на наръчник, който да предоставя методически насоки за работа по темата в училище и сред обществеността като цяло. През 2014 г. по програмата са обучени близо 100 доброволци, а достигнатите от тях чрез информационни кампании и презентации в училище ученици и младежи са над 2 000. Предвид увеличаващия се брой на младите хора, страдащи от репродуктивни проблеми, както и големия интерес от страна на доброволците и младежите по тази тема, следва да се инвестират ресурси и усилия в бъдеще.

Надграждането на умения и компетенции на национално ниво не би било възможно без активни обучителни дейности на областно и междуобластно ниво. В тази връзка не можем да не отбележим позитивната роля за изграждането на капацитета на организацията в тази сфера чрез проведеното през м. юни междуобластно обучение по превенция на зависимости, чиито домакин беше ОС на БЧК-Смолян в партньорство с Превантивно информационен център-Смолян. В обучението взеха участие 20 доброволци и щатни специалисти на БМЧК от областите Смолян, Сливен, София-област и Кърджали, голяма част от които в следствие повишиха нивото на познанията и компетенциите си в проведения по време на „Академия за доброволци 2014“ обучителен модул по превенция на зависимости.

Размерът на изразходваните средства за модула “Превенция на ХИВ/СПИН и сексуално-рисково поведение” по време на „Академия за доброволци 2014“ е 20 000 лв.

2.4.5. Превенция на ХИВ/СПИН и други полови инфекции сред рискови групи (интравенозни наркомани, представители на етническите общности, проституиращи, младите хора във и извън училище и други) – връзка с 2.4.2.

2.4.5.1. Провеждане на информационни кампании за борба със стигмата върху хора, живеещи с HIV/СПИН.

Български червен кръст (БЧК)

Едни от най-масовите информационни кампании, които обединяват мнозинството от клубовете на БМЧК в цялата страна, са АНТИСПИН кампаниите по повод 14-ти февруари (Ден на влюбените), Международния ден за съпричастност със засегнатите от HIV/СПИН (всяка трета неделя на м. май) и 1 декември (Световен ден за борба с HIV/СПИН). Основната цел на тези информационни кампании е по оригинален и атрактивен начин да насърчават отговорното и безопасно сексуално поведение, да промотират анонимното и безплатно консултиране и изследване за HIV и да се борят с нетолерантното и дискриминативно отношение към хората, живеещи с HIV/СПИН. Поради тази причина, едно от ключовите послания на нашите АНТИСПИН кампании през последните 2 години беше „Прегръдката не убива, дискриминацията - да“.

Традиционните за БЧК АНТИСПИН кампании се осъществяваха със съдействието и подкрепата на множество партньори, като Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН“ към Министерството на здравеопазването, Регионалните здравни инспекции, местните власти, училища, студентски съвети и множество неправителствени организации. Всички тези информационни кампании, с големия брой достигнати младежи (над 50 000 за 2014 година), ентусиазират и мотивират доброволците, като ги провокират да бъдат още по-смели и иновативни в търсенето на атрактивни и интерактивни начини за информирание на младите хора и изграждането на знания, умения и нагласи за отговорно сексуално поведение. Изключително позитивно бе партньорството ни със студентските съвети на няколко от най-големите университети в страната по повод отбелязването на 14 февруари 2014 г., като в съвместната ни антиСПИН кампания се включиха студентските съвети на СУ „Св. Климент Охридски“, Медицински университет-София, УАСГ, УНСС, Националната музикална академия, ВТУ „Тодор Каблешков“ и Аграрен университет-Пловдив. Би следвало да търсим подобно бъдещо сътрудничество и занаяпред, с цел ефективното разпространение на превантивните ни послания сред студентска аудитория.

Размерът на изразходваните средства през 2014 е 18 200 лв. на национално ниво.

2.4.6. Осигуряване на подходящи и достъпни лечение и грижи за хората, живеещи с ХИВ/СПИН – връзка с 2.4.2.

2.4.6.1. Популяризиране и промотиране на местата за тестване за HIV/СПИН и стимулиране на редовни профилактични прегледи.

Български червен кръст (БЧК)

Към настоящия момент БМЧК има повече от 1 100 обучени активни доброволци по традиционни за организацията теми, като превенция на ХИВ/СПИН, репродуктивно здраве, превенция на зависимости и здравословно хранене и начин на живот, които през 2014 г. чрез дейности сред своите връстници са достигнали до над 10 848 ученици в цялата страна, а организиранияте от тях информационни кампании, включително и добиващите все по-голяма популярност паралелни онлайн кампании в социалните мрежи, са достигнали до над 94 000 души.

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 4 – Подобряване на общото здравословно състояние на населението и намаляване на общата, преждевременната, детската и майчината смъртност.

4.1. Подобряване на стандарта и качеството на живот.

4.1.1. Изпълнение на Национална програма за профилактика на оралните заболявания при деца от 0 до 18 г. в Р България 2009-2014 г.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Основни дейности, които са реализирани в изпълнение на Работния план към НППОЗД:

- Поставяне на силанти на първите постоянни молари на деца от 6 до 8 годишна възраст, през 2014 г. в периода септември – ноември, от 363-ма лекари по дентална медицина са силанизирани общо 49 609 зъби на 14 083 деца от 28-те области на страната. За всяко дете, на което са силанизирани зъбите е попълнен амбулаторен лист и декларация за информирано съгласие от родител/настойник на детето. ;

- Проведени мероприятия и дейности за повишаване информираността на определени целеви групи от населението за профилактика на оралните заболявания: годишен форум, насочен към профилактика и лечение на оралните заболявания и популяризиране на програмата; във всяка от 28-те области на страната от регионалните координатори на НППОЗД са проведени общо 94 здравни беседи в училища и детски градини по определен тематичен план; в 10 областни градове са проведени 10 кръгли маси с представители на местната администрация, РЗИ, регионалните инспекторати по образование, директори на училища и детски градини, учители, родители, лекари по дентална медицина, медии и др.; изработени, издадени и разпространение са информационни и обучителни материали за популяризиране дейностите по програмата - два вида постери, в тираж по 15 000 от всеки вид, два вида дипляни в тираж по 30 000 от всеки вид; разработени и издадени са две методични ръководства за обучение за профилактика на кариеса чрез здравословно хранене, правилна устна хигиена и др. предназначени за: изпълнителите на програмата - лекари по дентална медицина в тираж 1 500 броя и за деца, родители, учители, бременни жени, медицински специалисти - в тираж 5 000 бр.

През 2014 г. е изготвена нова Национална програма за профилактика на оралните заболявания при деца от 0 до 18 годишна възраст в Р България, 2015 – 2020 г., която е приета с Решение № 559 от 31 юли 2014 г. от Министерски съвет.

4.1.2. Подобряване на стандарта и качеството на живот на физически здрави лица.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

В Наредба №40 от 24.11.2004 г. на МЗ за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК, в Приложение №1 „Основен пакет първична извънболнична медицинска помощ“ е регламентирано общопрактикуващият лекар да извършва профилактични прегледи на здравноосигурените лица. Те се извършват в съответствие с Наредба №39 от 16.11.2004 г. на МЗ за профилактичните прегледи и диспансеризацията. Съгласно горесцитираните наредби, един път годишно на здравноосигурените лица над 18-годишна възраст се провежда профилактичен преглед от общопрактикуващия лекар. Профилактичният преглед е насочен към ранно откриване на заболявания. и се извършва с необходимия обем дейности и изследвания.

При формиране в определена рискова група (определя се рискът да се развият сърдечно-съдови заболявания, злокачествени заболявания или захарен диабет), съгласно приложение №13 от НРД за медицинските дейности за 2014 г., на здравноосигурените лица се провеждат необходимите изследвания и/или консултации със специалист по профила на риска за уточняване на диагнозата и определяне на лечението.

4.1.3. Противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и превенция.

Министерство на вътрешните работи, ГДНП

Целта на мярката е противодействие на битовата престъпност, обезпечаване на сигурността в курортните комплекси, обезпечаване на обществения ред по време на изборите за Европарламент.

- ***Опазване на обществения ред и противодействие на битовата престъпност.***

През 2014 г. са планирани и осъществени комплекс от организационни и практически мерки, за изпълнение на приоритетните задачи за опазване на обществения ред и противодействие на битовата престъпност.

Във връзка с усложнената оперативна обстановка в малките и отдалечени населени места и съществуващия демографски проблем, по разпореждане на Главна дирекция „Национална полиция“ на територията на цялата страна са проведени специализирани полицейски операции с цел противодействие на битовата престъпност, жертви на която най-често са възрастни хора.

В началото на 2014 г. по разпореждане на ръководството на МВР са организирани съвместни патрули на дирекция „Жандармерия“ и структурите по места по противодействие на престъпността и опазване на обществения ред на територията на цялата страна, като приоритет при провеждането на тези операции са малките населени места и възрастното население в тях.

- ***Обезпечаване на сигурността в курортните комплекси.***

За опазване на обществения ред в курортните комплекси и селища в страната и за гарантиране сигурността на туристите през изминалите зимен и летен туристически сезон 2013 - 2014 г. от страна на ГДНП се създаде необходимата организация и се изпълниха следните мероприятия:

На основание разпоредително писмо на главния секретар на МВР (рег. № I-12797/03.05.2011 г.), директорите на ОДМВР Бургас, Варна, Благоевград, Смолян и София сключиха споразумения с кметовете на общините за поемане издръжката на командированите служители.

В изпълнение на мероприятията, заложи в План за дейността на МВР по опазване на обществения ред, противодействие на престъпността и осигуряване на пожарната безопасност в туристическите комплекси на страната през активните туристически сезони, в ГДНП постъпваха мотивирани предложения от директорите на цитираните по-горе областни дирекции за командироване на полицейски служители. В резултат на сключените споразумения бе поета издръжката (пътни, храна и безплатна нощувка) на служители с полицейски правомощия, както следна:

- зимен туристически сезон 2013-2014 г. – общо 71 служители;
- за летен туристически сезон 2014-2015 г. – общо 503 служители.

За целта се изготвиха съответните предложения до главния секретар на МВР, в едно с проекти на заповеди за командироване на полицейските сили.

Във връзка с утвърдилата се вече практика за сформирани на съвместни наряди с полицейски служители от държави-членки на Европейски съюз, за изпълнение на

дейности с фокус сигурност на чужди туристи през туристическите сезони, ГДНП, съвместно с дирекция „Международно сътрудничество” – МВР, създаде организация за реализиране на съвместна дейност с румънската и гръцката полиция през зимен сезон 2013-2014 г. и румънската полиция през летен сезон 2014 г. Дейностите се осъществяваха на база на подписани правила за извършване на съвместна патрулно-постова дейност.

Мероприятията се осъществиха в курортните комплекси на община „Банско” (ОДМВР Благоевград), „Златни пясъци” (ОДМВР Варна), „Албена” и гр. Балчик (ОДМВР Добрич), като се организираха на три смени с участието на по двама румънски и гръцки служители.

- **Обезпечаване на обществения ред по време на изборите за Европарламент.**

С оглед гарантиране на сигурността, опазване на обществения ред, осигуряване на пожарната безопасност и защитата на населението в периода на подготовката и при произвеждането на изборите за български представители в Европейския парламент на 25.05.2014 г. и в изпълнение на план рег. № I-39321/10.04.2014 г. на МВР, план рег. № У- 47517/10.04.2014 г. на ГДНП и разпоредително писмо рег. № I-43141/23.04.2014 г. на Главния секретар на МВР, от ГД „Национална полиция” са предприети и изпълнени следните мероприятия:

Преди произвеждането на изборите

В края на месец март 2014 г., с цел събиране на информация и изготвяне на примерни разчети на финансовите средства, необходими на СДВР и ОДМВР, при планиране и подготовка на дейността им по време на изборите за Европейски парламент, са изготвени и изпратени съответни организационно-разпоредителни писма. След получаване и обобщаване на обратната информация, същата е изпратена до Директора на дирекция „Планиране и управление на бюджета“ (САД „ПУБ“) с копие до Директора на дирекция „Управление на собствеността и социални дейности“ (Д“УССД“) за точно разпределение на финансовите средства, съгласно заповед рег. № Из-939/28.04.2014 г. на министъра на вътрешните работи.

В началото на месец април 2014 г. и в изпълнение на план рег. № I-39321/10.04.2014 г. на МВР и заповед рег. № Из-769/10.04.2014 г. на министъра на вътрешните работи - г-н Цветлин Йовчев в ГДНП се изготви план рег. № У-47517/10.04.2014 г. за дейността на дирекцията по противодействие на престъпността, опазване на обществения ред и информационния обмен в периода на подготовката и при произвеждането на изборите за български представители в Европейския парламент на 25.05.2014 г.

Създаде се организация за предприемане на действия, свързани с превенцията и противодействието на престъпността и опазването на обществения ред във връзка с изборния процес - координация, взаимодействие и информационен обмен между: областните и общинските власти; районните и секционните избирателни комисии; съседни областни дирекции и главни дирекции на МВР с разпоредително писмо рег. № УТ-981/23.04.2014 г. на ГДНП до директорите на СДВР и ОДМВР.

Организирано е транспортирането и охраната на бюлетините за предстоящите избори съгласно график от Печатницата на БНБ АД до 28-те области в страната от 12.05.2014 г. Директорите на СДВР и ОДМВР са изпълнили поетия ангажимент да организират съпровожданите и охраняваните от дирекция „Жандармерия“ транспортни средства, превозващи изборните материали от печатницата на БНБ до РИК в съответната областна администрация, да бъдат посрещани, охранявани и препредавани от предварително определени полицейски екипи на тяхна територия.

Организирано е извършване на охранително обследване и охрана от полицейски служители на помещенията, където ще се разтоварят и съхраняват изборните бюлетини

до момента на тяхното извозване и предаване на секционните изборителни комисии (СИК).

По време на произвеждането на изборите

На основание на разпоредително писмо рег. № УТ-909/15.04.2014 г. на ГДНП са изготвени точни разчети за броя на секционните изборителни комисии (СИК), брой полицейските служители необходими за охраната на изборните книжа и помещенията на СИК в страната. В тази връзка броя на изборните места са 7133, броя на СИК са 11658, а на подвижните изборителни секции са 101.

Създадена е организация при изпълнение на служебните задължения по опазване на обществения ред и охраната на изборните места, полицейските служители, които получат информация за подготвяни или извършени престъпления по чл.167-чл.169г от НК (“купуване на гласове” и съпътстващи престъпления), нарушения на Изборния кодекс, Закона за събранията, митингите и манифестациите (ЗСММ), Закона за МВР и ППЗМВР, както и други нарушения, свързани с изборите, незабавно да докладват по установения ред.

Служители на ГДНП са взели участие в работата на Щаба и Информационната група на ГДНП, съгласно изготвените План рег. № I-39321/10.03.2014 г. на МВР и План рег. № У-47517/14.04.2014 г. на ГДНП, за нормалното протичане на мероприятията по предаване на книжата и материалите след приключване на изборите за български представители в Европейския парламент 2014 г.

Създадена е организация и са извършени проверки, осъществено ръководство, помощ и контрол в СДВР и ОДМВР през периода 19 - 23.05.2014 г., във връзка с изборите за български представители в Европейския парламент 2014 г.

4.1.4. Ограничаване възникването и разпространението на заразни болести чрез ваксинапрофилактика и надзор на заразните болести.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Изпълнение на програмата „Надзор на заразните болести” през 2014 г.

Цели на програмата - ограничаване възникването и разпространението на заразни болести, поддържане на сигурна система за своевременно разпознаване и съобщаване на случаите на заразни болести, осигуряване на качествена диагностика на заразните болести, опазване на страната от внос на инфекции с висок епидемичен риск.

Постигането на целите се осъществява чрез надзор на заразните болести, включително и ваксинапрофилактика, като от изключително важно значение е постигане и поддържане на национално ниво на над 90 % обхват при подлежащите на задължителни имунизации деца.

С приетия Закон за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2014 г. и настъпилите промени в чл. 82, ал. 2, т. 1 в Закона за здравето, касаещи отпадане осигуряването на ваксините за задължителни имунизации и реимунизации от задълженията на НЗОК и преминаването им към задълженията на МЗ и с оглед осигуряване непрекъснатост на имунизационния процес, НЗОК се ангажира да изпълни в пълен обем договорите си за доставка на ваксини за 2013 г. За целта между МЗ и НЗОК бе сключено споразумение за доставяне, отговорно пазене на ваксините за задължителни имунизации и реимунизации в склада за съхранение на биопродукти, осигурявани от МЗ, разпределението и отпускането им чрез Регионалните здравни инспекции на лечебните заведения, провеждащи задължителни имунизации и реимунизации.

Във връзка с невъзможността на МЗ своевременно да осигури необходимите видове и количества ваксини за обхващане на новородените с основна имунизация срещу дифтерия, тетанус, коклюш, хепатит тип Б, полиомиелит, хемофилус инфлуенце

тип Б инфекции, натрупването на неимунизиран контингент и високия риск от възникване и разпространение на социално-значими ваксинопредотвратими инфекции сред децата, по препоръка на Експертния съвет по надзор на заразните болести, имунопрофилактика и противоепидемичен контрол със Заповед № РД-01-209/27.08.2014 г. бе разпоредено до осигуряването ѝ, основните имунизации на родените след 01.06.2014 г. да се извършват с четиривалентна комбинирана ваксина срещу дифтерия, тетанус, коклюш и полиомиелит и с ваксина срещу хепатит тип Б.

Ежеседмично се събираше и обобщаваше информация от всички РЗИ за раздадените на общопрактикуващите лекари (ОПЛ) количества и видове ваксини и остатъчни количества и видове ваксини в складовите бази на РЗИ. До подписване от МЗ на договори за доставка на ваксини, с цел осигуряване непрекъснатост на имунизационния процес при основните имунизации на новородените се извършваше преразпределение между областите на количества и видове ваксини.

Постигнатият през годината имунизационен обхват на национално ниво с основните имунизации при деца, отразен в проценти е представен в табличен вид:

Таблица 55: Имунизационен обхват на национално ниво през 2014 г.

имунизация срещу ТУБЕРКУЛОЗА имунизирани новородени % на обхванатите	96,7
имунизация срещу ДИФТЕРИЯ, ТЕТАНУС И КОКЛЮШ получили трети прием % на обхванатите	87,55
имунизация срещу ПОЛИОМИЕЛИТ получили трети прием % на обхванатите	87,55
имунизация срещу ХЕМОФИЛУС ИНФЛУЕНЦЕ ТИП Б получили трети прием % на обхванатите	82,68
имунизация срещу ХЕПАТИТ Б имунизирани новородени, получили трети прием % на обхванатите	95,0
имунизация срещу МОРБИЛИ, ПАРОТИТ И РУБЕОЛА имунизирани на 13 месеца % на обхванатите	93,2
имунизация срещу ПНЕВМОКОКОВИ ИНФЕКЦИИ с конюгирана ваксина получили трети прием % на обхванатите	91,7

Източник: НЦОЗА

Във връзка с овладяване на извънредната ситуация, възникнала вследствие на увеличения миграционен натиск в Република България, бяха извършени следните дейности:

- Засилен държавен здравен контрол на обектите с обществено предназначение в населените места в пограничните райони на областите Хасково, Ямбол, Бургас и Сливен и върху санитарно-хигиенното състояние в централните за настаняване на бежанци;
- Пълен набор от микробиологични, паразитологични и вирусологични изследвания на лицата, настанени в регистрационно-приемателните центрове;
- Ежеседмично обобщаване на справката за епидемиологичната обстановка в страната и в централните за настаняване на бежанци;
- С цел създаване на система за надзор и контрол на евентуален внос на полиомиелитен вирус се извършва пробонабиране на фекални проби от деца до 5 годишна възраст, настанени в бежанските центрове и изследването им в Националната референтна лаборатория по ентеровируси към НЦЗПБ.

Във връзка с епидемията от Ебола вирусна инфекция (ЕВИ) в Западна Африка, Министерство на здравеопазването предприе следните мерки:

- МЗ разпореди на регионалните здравни инспекции, които имат постоянни звена за граничен здравен контрол (Столична РЗИ, РЗИ-Бургас и РЗИ-Варна) да предприемат мерки за постоянно поддържане на 24-часови дежурства на Летище - гр. София - Терминал 2 и пристанищните комплекси в гр. Варна и гр. Бургас, а на временните звена за граничен здравен контрол на ГКПП на летищата в гр. София - Терминал 1, гр. Варна, гр. Бургас и гр. Пловдив да се прегледа готовността за работа през активния туристически сезон.

- на всички РЗИ в страната бе предоставена актуализирана информация относно заболяването, рискът от заразяване, предпазните мерки и въведената от СЗО и ЕК специфична дефиниция на случай на Ебола вирусна инфекция. Разпоредено бе медицинския персонал от извънболничната и болнична помощ да се запознае с предоставените материали, като бе предоставен и Протокол за поведение – Предпазни мерки за медицинския персонал при обслужване на болен/съмнително болен от Ебола вирусна инфекция, който е разпространен чрез РЗИ до медицинския персонал от извънболничната и болнична помощ.

- По инициатива на Министерството на здравеопазването бе създадена и функционира междуведомствена работна група по проблема, като в нея участват представители на всички ведомства, имащи отношение към темата: Министерство на вътрешните работи, Министерство на външните работи, ДАНС, Военно медицинска академия – Клиника по инфекциозни болести, Летище-София ЕАД, Специализирана болница за активно лечение на инфекциозни и паразитни болести „Проф. Ив. Киров”, Столична регионална здравна инспекция, Националният център по заразни и паразитни болести, експерти от различни дирекции на МЗ. Набелязани са конкретни мерки за обмен на информация, координиране на действията в случай на пристигане на заболял по въздуха или през сухоземните и водни входни пунктове, както и при нелегално преминаване през „зелена граница“.

- На сайта на министерството е публикувана информация за пътуващи граждани в страни, засегнати от заболяването, в която са посочени основните предпазни мерки и действията, които следва да предприемат в случаи на поява на симптоми.

- Актуализирани са съществуващите планове за реакция в случай на диагностициране на заразно заболяване сред пристигащи или заминаващи пътници

(медицинско обслужване, диагностика, санитарен транспорт, хоспитализация в специализирано отделение по инфекциозни болести, схеми на оповестяване и свързка).

- Предприети са необходимите мерки за привеждане в готовност на инфекциозните отделения за изолация и хоспитализация на съмнителни случаи, както и действия за закупуване на лични предпазни средства за обезпечаване защита на медицинския персонал от ЦСМП, инфекциозните отделения и здравни инспектори от РЗИ, осъществяващи граничен здравен контрол.

4.1.5. На лица след претърпяно заболяване или хирургическа интервенция, както и палиативни грижи и грижа за лица във вегетативно състояние.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

Необходимостта от рехабилитационни мероприятия за здравноосигурени лица се установява от лекар специалист и/или от общопрактикуващия лекар, като лечението се извършва по предписан от лекаря специалист по „Физикална и рехабилитационна медицина“, физиотерапевтичен курс на лечение.

За физиотерапевтичен курс на лечение на определено заболяване се приема комплексно лечение, включващо първоначален преглед на лекаря - специалист по „Физикална и рехабилитационна медицина“, с оценка на обективното състояние на пациента с назначен общ брой процедури до 20 в курс от група 1 и/или 2 или 3 по преценка на лекаря специалист, промените на лечението, както и заключителен преглед с оценка на резултатите от проведеното лечение и отразен брой на проведените процедури. Във физиотерапевтичния курс на лечение се включват следните групи процедури: 1. група 1 - процедури с физикални фактори от апаратната терапия; 2. група 2 - процедури с кинезитерапевтични техники. 3. група 3 - процедури с физикални фактори от апаратната терапия и кинезитерапевтични техники. Процедурите от група 1-ва и/или 2-ра или 3-та от съответните групи, включени в курс на лечение по физиотерапия и рехабилитация, се отразяват непосредствено при провеждането им във Физиопроцедурна карта (бл. МЗ № 509-89) за физикална терапия и рехабилитация, която се съхранява в лечебното заведение. Прегледите се отразяват в „Амбулаторен лист“ (бл. МЗ - НЗОК № 1).

Достъпът на всяко здравноосигурено лице до рехабилитация в условията на извънболничната помощ се осъществява на основание на издадено „Медицинско направление за консултация или провеждане на съвместно лечение“ (бл. МЗ-НЗОК №3) от лекар, работещ в лечебно заведение за извънболнична медицинска помощ, сключил договор с НЗОК.

Заплащането от НЗОК на специалиста по физикална и рехабилитационна медицина на първоначалния и на заключителния преглед, както и на специализираните медицински дейности от пакет „Физикална и рехабилитационна медицина“ допринася за комплексното лечение на пациентите и подобрява достъпа на здравноосигурените лица до качествена извънболнична медицинска помощ.

Всяко здравноосигурено лице може да избере лечебно заведение за специализирана извънболнична медицинска помощ на територията на цялата страна, сключило договор с НЗОК за пакет „Физикална и рехабилитационна медицина“.

В болничната помощ НЗОК заплаща по КП № 297 „Палиативни грижи при онкологичноболни“ и по КП № 305 „Физикална терапия, рехабилитация и специализирани грижи при персистиращо/хронично/вегетативно състояние“.

4.1.6. Кампания ”Спортът е по-добрия начин децата да пораснат”.

Министерство на вътрешните работи, ГДНП

През 2014 година ГДНП сключи споразумение със Съюза на пивоварите в РБългария за осъществяване на сътрудничество и взаимодействие в превантивна кампания срещу употребата на алкохол от лица под 18 години под мотото: „Спортът е по-добрият начин децата да пораснат“. На основание подписаното споразумение са организирани и проведени 3 спортни състезания между членовете на Детски полицейски академии (ДПА) в три областни дирекции – Монтана, Стара Загора и Бургас. В спортните мероприятия са участвали общо 68 възпитаници на ДПА. По време на мероприятията са раздадени 3000 Наръчника за родители „Как да предпазим детето си от престъпление“ и множество награди, подsigурени от Съюза на пивоварите в РБългария. По време на състезанията в трите областни дирекции са присъствали около 1000 гости, родители и официални лица. Проведените състезания са включвали три състезателни игри, а именно - полицейска лична защита, стрелкова подготовка и шафетни игри с родителите. Задачите на ДПА са опазване на живота, здравето, правата и имуществото на децата, формиране на умения и навици за правилно поведение в различни ситуации, формиране на нетърпимост към престъпните посегателства, понижаването на престъпленията и противообществените прояви, извършвани от деца и срещу деца. Целта на програмата „ДПА” е ранна превенция на асоциално поведение и изграждане на ценностно отношение към закона, чрез участие на деца в изключително интересна за тях форма на работа. ДПА организират дейности и популяризират физическото възпитание и спорта като добра практика с цел възпитателно въздействие върху обществото.

4.1.7. Проект на Национална програма за ограничаване на остеопорозата и последствията от нея в Р България 2014-2019 г.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Изготвен е проект на Национална програма за ограничаване на остеопорозата в Република България 2015-2019 г., чрез която ще се продължат дейностите от Национална програма за ограничаване на остеопорозата 2006-2010 г., с цел провеждане на последователна политика за повишаване информираността за предпазване от остеопорозата и нейните тежки последствия; оптимизиране на дейностите, свързани с ограничаване на рисковите фактори, водещи до остеопороза; създаване на Национален регистър за остеопорозни фрактури; предприемане на действия за обогатяване на храните с витамин Д като съществена профилактична мярка срещу намалението на костната маса; подобряване на реимбурсацията на средствата за диагностика и лечение на остеопорозата, съответстващо на европейските препоръки.

4.1.8. Осигуряване на качествен и достоен живот на пациентите със заболявания.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

НЗОК заплаща за медицински изделия, предназначени за заболявания, включени в списъка по наредбата, съгл. чл.45, ал.3 от Закона за здравното осигуряване (ЗЗО) – тест-ленти, глюкомери, стоми, превръзки за пациенти с булозна епидермолиза, т.нар. „пеперудени деца“.

4.1.9. Изпълнение на Национална програма за превенция и контрол на туберкулоза (2012-2015 г.).

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Основната цел на Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата в Република България за периода 2012-2015 г. е да се намали

трансмисията на туберкулозната инфекция и ограничи развитието на лекарствена резистентност. Групите в риск, към които са насочени дейностите в програмата, са: лица лишени от свобода; ромска общност; лица с наркотична зависимост; лица с алкохолна зависимост; бежанци и лица, търсещи убежище; мигранти; деца на улицата и млади хора в риск; хора, живеещи с ХИВ/СПИН. Всяка година от държавния бюджет се осигуряват средства за диагностика и противотуберкулозни лекарствени продукти от първи ред за всички пациенти с туберкулоза и латентна туберкулозна инфекция (ЛТБИ), независимо от техния здравно-осигурителен статус.

За постигане на целите на националната програма по туберкулоза допринася изпълнението на програма по туберкулоза, финансирана от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария. Министерство на здравеопазването е Главен получател на безвъзмездна помощ № BUL-809-G03-T по Програма „Укрепване на националната програма по туберкулоза в България” (УНПТБ).

Беше реализиран адекватен епидемиологичен надзор, своевременна диагностика и ефективно лечение на туберкулозата чрез:

- Поддържане на Национален регистър на пациентите с туберкулоза, чрез който се събират индивидуални данни за пациентите с туберкулоза, в съответствие с препоръките на Световната здравна организация (СЗО) и изискванията на Европейския център за превенция и контрол на заболяванията (ECDC). Изпращане на данните за регистрираните през 2012 г. пациенти с туберкулоза и изхода от лечението на регистрираните преди 1 година, на ECDC и Регионалния офис на СЗО за Европа.

- През 2014 г. бяха проведени 3 национални кампании под мотото „Седмица на Отворени врати” във всички 28 административни области в страната, като са обхванати 7 657 лица, от които 5 150 са консултирани и прегледани от лекар. Диагностицирани са 88 лица с активна туберкулоза и 384 лица са насочени за химиопрофилактика.

- Успешно функциониране на сектора за лечение на пациенти с мултирезистентна туберкулоза към „СБАЛББ – Габрово” ЕООД, в който се осигурява лечението на пациентите с MDR-TB (мултилекарствена резистентност).

Продължаване на мерките за ограничаване на трансмисията на туберкулозата в местата за лишаване от свобода, сред лицата от ромска общност и уязвимите групи от населението чрез:

- Засилване на активното издирване на случаи с туберкулоза сред една от най-рисковите групи в местата за лишаване от свобода благодарение на доброто сътрудничество между МЗ и Министерство на правосъдието и съответно между регионалните лечебни заведения по туберкулоза;

- Успешно функциониране на 15 самостоятелни стаи за вземане на бронхиален секрет за изследване – по една в 13-те затвора и в 2-те болници за лечение на лица лишени от свобода в София и Ловеч, изградени със средства от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария;

- През 2014 г. общо 12 854 лица, лишени от свобода са били скринирани за туберкулоза чрез анкета, проба на тест на Манту или рентгенологично или флуорографско изследване.

В периода 01.01.-31.12.2014 г. в изпълнение на дейностите по Националната програма за превенция и контрол на туберкулоза в България и Програмите за туберкулоза, финансирани от Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария са постигнати следните резултати по ключови индикатори:

1. Намаляване на заболяемостта от туберкулоза – налице е намаляване на заболяемостта от туберкулоза от 40.1 на 100 000 през 2005 г. на 23,8 на 100 000 през 2013 г. по данни на НЦОЗА.

2. Задържане на относителния дял на успешно лекуваните новооткрити случаи с белодробна туберкулоза с микроскопско и/или културелно изследване над 85 % - запазване на висок процент на успех от лечението на новооткритите случаи с белодробна туберкулоза с положително микроскопско и/или културелно изследване – 86 % (816/948) за пациентите, регистрирани през 2012 г.

3. Брой обхванати контактни лица с химиопрофилактика - задържане на висок броя на обхванатите контактни на болните с туберкулоза на 7 646 лица през 2014 г.

4. Брой лица от групите във висок риск обхванати със скрининг за риска от туберкулоза - обхващане на 14 212 лица от уязвимите групи (*лица, инжекционно употребяващи наркотици; лица с алкохолна зависимост; ромска общност; деца на улицата; млади хора в риск; мигранти; бежанци и лица, търсещи убежище*) чрез скрининг на риска от туберкулозна инфекция в резултат на съвместните дейности на лечебните заведения за диагностика и лечение на туберкулоза и неправителствените организации, които работят в 28-те области на страната.

5. Брой и процент лица от групите във висок риск обхванати със скрининг за риска от туберкулоза, които получават медицински преглед чрез микроскопско изследване, рентгенологичен преглед и туберкулинов кожен тест - през 2014 г. общо 3 423 лица от групите във висок риск са получили медицинско изследване за туберкулоза чрез микроскопско изследване, рентгенологичен преглед и туберкулинов кожен тест.

4.1.10. Изпълнение на програма "Намаляване търсенето на наркотици".

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Основна цел на програмата е предотвратяване възникването на заболявания, свързани с употребата на наркотични вещества.

За постигането и е необходимо да се ограничи въвличането на нови хора в злоупотребата с наркотици, намаляване на злоупотребата с наркотични вещества, подобряване на достъпа до програми за лечение и психосоциална рехабилитация, намаляване на здравните и социални щети от употребата на наркотични вещества, изграждане и развитие на национална публична информационна система по проблемите, свързани със злоупотребата с наркотични вещества.

Провеждане на националната политиката в областта на наркотиците на национално и местно ниво.

За провеждане на националната политиката в областта на наркотиците на местно ниво са изградени 27 Общински съвети по наркотични вещества (ОбСНВ) в общините, които са центрове на области и 27 Превантивни информационни центрове (ПИЦ) към тях. ПИЦ са функционален елемент на съветите по наркотичните вещества за осъществяване на превантивни дейности и програми, за събиране и разпространение на информация на местно ниво, за осъществяване на общинските програми и стратегии.

За 2014 г. общо в 27-те ПИЦ в областта на превенцията са проведени 175 кампании, като 36 от тях са кампании за превенция на употребата на наркотици. През 2014 г. в кампаниите са обхванати 84 094 лица.

Издадени са над 50 000 броя информационни материали (флаери, брошури, плакати, бюлетени, сборници и др.), наръчници (за младите хора, родители, учители и специалисти).

Голяма част от дейностите по превенция на употребата и злоупотребата с наркотични вещества, лечение и психосоциална рехабилитация на зависими от наркотици са в изпълнение на стратегическите задачи от Плана за действие на Националната стратегия за борба с наркотиците (2014-2018 г.). За изпълнение на

програма „Намаляване търсенето на наркотици” по Националната стратегия за борба с наркотиците (2014-2018 г.) за 2014 г. са изразходени 162 000 лв.

1. Дейности по превенция на употребата на наркотични вещества:

Проведена е VIII Национална конференция по проблемите на превенцията на употребата и злоупотребата с наркотични вещества. Конференцията е организирана от секретариата на Националния съвет по наркотичните вещества, Националният център по наркомании, ОБСНВ-Бургас и РЗИ-Бургас. В конференцията участваха представители на ОБСНВ и ПИЦ към тях. Националната конференция има за цел: обмяна на знания и опит в областта на превенцията на злоупотребата с наркотични вещества; повишаване на компетенциите на служителите от ОБСНВ и ПИЦ в разработването и прилагането на превантивни програми; представяне и обсъждане на принципи и стандарти за добра практика в областта на превенцията.

За разработване и изпълнение на програми за превенция на употребата на наркотици на местно ниво са осигурени финансови средства от Националната стратегия за борба с наркотиците за 27-те ОБСНВ и ПИЦ в размер на 40 500 лв. Основната част от програмите са насочени към работа с уязвими групи: деца със специални образователни потребности, младежи от ромска общност, младежи с експериментална употреба на наркотични вещества.

В изпълнение на дейностите по Националната програма за изпълнение на Плана за действие на Националната стратегия за борба с наркотиците (2014-2018 г.), Стратегическа задача 1, Задача 1.5., Подзадача б) „Разработване на превантивни програми за работа на терен, както и социални услуги за подкрепа на деца и младежи от рискови групи, дефинирани като такива на база на образователен, здравен и социален статус“, е сключен договор с Фондация „Деца и юноши“ за провеждане на анкетно проучване сред непълнолетни деца и младежи, живеещи в риск на територията на гр. София за оценка на здравния и социалния статус на групата. Целта е след приключване на проучването да бъде изготвен доклад с анализ на ситуацията по отношение на здравно-социалното състояние на лица под 18 г., живеещи в риск на територията на гр. София, с акцент върху честотата на употреба на наркотични вещества, рисковете от развиване на зависимост и предаване на инфекции, свързани с употребата на наркотици. Резултатите от анкетното проучване и докладът ще бъдат представени пред сформирания от Националния център по наркомании (НЦН) работна група и ще бъдат основа за изготвяне на конкретни предложения и мерки за обхващане на целевата група с необходимите ѝ услуги.

2. За улесняване на достъпа на пациентите и техните семейства до професионална помощ и актуална информация, в НЦН функционират Консултативен център и Безплатна линия за консултации и насочване по въпросите на зависимостта към наркотични вещества и алкохол – тел. 0800 133 22.

НЦН продължава да поддържа създадената по Проект № BG0011 Безплатна линия за консултации и насочване по въпросите на зависимостта към наркотични вещества и алкохол – тел. 0800 133 22.

Основната цел на телефонната линия е да се подобри достъпа на хора със зависимости и техните близки от цялата страна до информация, консултиране и насочване по въпросите на зависимостта към наркотични вещества и алкохол. През 2014 г. са приети общо 347 обаждания, от които 102 са на лица под 18 г.

С цел разширяване на дейността на Безплатната телефонна линия, НЦН създаде интернет сайт, в който потребителите да получават информация за видовете наркотични вещества и тяхното въздействие върху човешкия организъм, както и да задават въпроси и обсъждат актуални теми в Интернет форум.

В НЦН психолози извършват безплатни консултации и насочване за лечение по проблемите на зависимостта към алкохол и наркотици. През 2014 г. са направени 30 консултации на зависими лица, техни родители и близки.

В изпълнение на Проект № BG0011 „Слушайте детето - подобряване на превенцията и достъпа до услуги на деца и подрастващи, експериментиращи и употребяващи наркотични вещества” е създаден Дневен консултативен център за деца, юноши и родители към Превантивно информационен център по проблемите на наркоманиите (ПИЦ по ПН) – гр. София. Програмата включва индивидуална и групова работа с деца и юноши, експериментиращи, употребяващи и злоупотребяващи с наркотични вещества. Паралелно с това се извършва индивидуална и групова работа с родители, учители и училищни специалисти, както и с такива от МКБППМН и др.

Консултативните дейности в Центъра за 2014 г. са 2009 броя, от които 381 индивидуални консултации с подрастващи, 221 консултации с родители и настойници, 57 семейни консултации, 215 телефонни консултации на подрастващи, 287 на близки и 48 срещи групова работа. Общият брой достигнати лица е 404, от които 205 са подрастващи и 199 са родители, настойници или други близки. В групова работа са включени 146 в 43 групи участия.

Дневният консултативен център за деца, юноши и родители е основен представител на ПИЦ по ПН – София в кампанията на Съюза на пивоварите в България „Спортът е по-добрия начин децата да пораснат“, която продължава и през 2014 г. В рамките на кампанията бяха отчетени 310 достигнати лица в консултации и групова работа в Центъра и 380 лица по време на групова работа по училища.

3. През 2014 г. са проведени следните обучения:

Обучение на ръководители на програми за психосоциална рехабилитация на лица с психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на наркотични вещества по реда на Наредба № 8/2011 г. на МЗ. В обучението участваха 11 специалисти, които след проведен изпит получиха сертификати за ръководители на програми.

През 2014 г. се реализира Програма за обучение на лица, които пряко участват в осъществяването на програми за психосоциална рехабилитация за получаване на професионална квалификация по част от професия „Сътрудник, социални дейности“. Програмата се осъществява в изпълнение на изискванията на чл. 9 от Наредба № 8/2011г. на МЗ и се финансира по Националната стратегия за борба с наркотиците (2014–2018 г.).

В периода от 11.02.2014 г. до 11.03.2014 г., НЦН проведе обучение за служителите от Сектор „Пътна полиция“ на територията на София – град, София – област, гр. Враца и гр. Шумен на теми: „Ситуация в страната по отношение на наркотичните вещества“, „Видове наркотични вещества и тяхното въздействие при водачи на моторни превозни средства“, работа с тестове „Dräger Drug Check 1200 STK“ и „Dräger Drug Test 5000“. В обучението участваха общо 277 служители на КАТ.

Експерти от НЦН проведоха обучение на служители от Главна дирекция „Национална полиция“ на тема „Основни принципи при превенция в училищна среда“.

Проведено е обучение от НЦН на ученици от 9-ти и 10-ти клас, работещи като доброволци към ОБСНВ – гр. Сливен. Темата на обучението е „Превенция на рисковото поведение в юношеска възраст“;

4. Развитие на система за лечение и психосоциална рехабилитация на употребяващите наркотични вещества:

В страната функционира мрежа от 30 програми за лечение с агонисти и агонисти-антагонисти на лица, зависими към опиоиди. Програмите са разкрити в 14 общини, с 4 642 броя лечебни места. Заетите места са 3 414.

Психосоциалната рехабилитация и ресоциализация на лица, зависими към наркотични вещества, се осъществява в 11 програми за психосоциална рехабилитация в гр. София и София - област, гр. Варна, гр. Пловдив, гр. Русе, гр. Велико Търново и гр. Добрич.

Лечебните заведения, към които функционират рехабилитационни програми, са 5: към четири Центрове за психично здраве – Русе, Добрич, Пловдив, Велико Търново и една към Общинска програма в гр. Варна, и 1 дневен център към ДПБЛНА – гр. София.

Общият брой на доставчици на социални услуги през 2014 г. е 5. Организации с нестопанска цел, регистрирани като доставчици на социални услуги – 3 резиденциални програми тип „Терапевтична общност” (ТО „Феникс”, с. Браковци, ТО „Октава”, с. Вакарел, София – област, ТО „Билани”, с. Клисурса, общ. Банкя); 1 програма за психосоциална рехабилитация и интеграция към Сдружение „Проект Пеперуда” – гр. София и 1 дневна програма за психосоциална рехабилитация и интеграция - тип „отворена терапевтична общност” към АРЗ „Солидарност” – гр. София.

Капацитетът на местата е 223. Общият брой преминали клиенти/пациенти през изминалата година в рехабилитационните програми е 472. Общият брой пациенти/клиенти, завършили програмите е 211 лица, което представлява 44,70 % от приетите пациенти/клиенти. През програми, частично финансирани от Националната стратегия са преминали 190 лица.

4.1.11. Нова мярка - Информация относно размера на ползваните данъчни облекчения за 2012г., 2013г. и 2014г. с разбивки по Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ), изготвена на база данните съдържащи се в подадените от лицата годишни данъчни декларации по чл. 50 от ЗДДФЛ

Национална агенция по приходите (НАП)

Данъчни облекчения по ЗДДФЛ		2012 г.	2013 г.	2014 г.
Данъчно облекчение за намалена трудоспособност (по чл. 18)	брой	44 348	48 757	49 989
	размер	171 371 082	194 294 675	221 721 856
Данъчно облекчение за лични вноски за доброволно осигуряване и застраховане (по чл. 19)	брой	30 784	32 476	31 911
	размер	29 826 055	32 585 834	33 927 340
Данъчно облекчение за лични вноски за осигурителен стаж при пенсиониране (по чл. 20)	брой	247	197	380
	размер	408 029	290 156	893 386
Данъчно облекчение за дарения (по чл. 22)	брой	2 616	2 817	2 701
	размер	2 258 746	2 612 123	2 383 695
Данъчно облекчение за млади семейства (по чл. 22а)	брой	5 564	5 810	5 541
	размер	19 272 543	19 218 661	17 673 929
Данъчно облекчение за доходи, непревишаващи МРЗ (по чл.22б-Нов)	брой	:	:	8 313
	размер	:	:	2 181 121

4.2. Ускоряване на повишаването на средната продължителност на живота и на продължителността на живота в добро здраве.

4.2.1. Диспансерно наблюдение в извънболничната и в болничната помощ.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

Наредбата за достъпа на здравноосигурените лица до лечебните заведения за извънболнична и болнична помощ урежда условията и реда за осъществяване правото на свободен избор и лечение от лекар в лечебни заведения за първична извънболнична помощ от здравноосигурените, както и достъпа до специализирана извънболнична и болнична помощ на лицата, които са с непрекъснати здравноосигурителни права съгласно Закона за здравето осигуряване.

Общопрактикуващият лекар от лечебно заведение за ПИМП провежда диспансеризация на здравноосигурените лица (ЗОЛ) съгласно изискванията на Наредба №39 от 2004 г. и приложения №№9 и 14 „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от ОПЛ“ към НРД за МД за 2014 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията.

За диспансерно наблюдение здравноосигуреното лице може да избере лечебно заведение за специализирана извънболнична помощ, сключило договор с НЗОК, като представи „Медицинско направление за консултация или за провеждане на съвместно лечение“ (бл. МЗ-НЗОК №3). Правото на избор не може да бъде ограничавано по географски и/или административни основания (чл. 4 от Закона за здравето осигуряване).

Лекарите от СИМП провеждат диспансеризация на ЗОЛ по Наредба №40 от 2004г. и Наредба № 39 от 2004г. за заболяванията, подлежащи на диспансеризация от специалист, съгласно приложения №№9 и 14 „Пакет дейности и изследвания на ЗОЛ по МКБ, диспансеризирани от лекар специалист“ към НРД за МД за 2014 г.

НЗОК осигурява комплексното-диспансерно (амбулаторно) наблюдение на лица с психични и кожно-венерически заболявания.

Наблюдението на здравноосигурените лица над 18-годишна възраст от рискови групи се извършва от лекари със специалност „Вътрешни болести“, „Гастроентерология“, „Урология“, „Ендокринология и болести на обмяната“, „Кардиология“, „Хирургия“ и „Акушерство и гинекология“.

НЗОК заплаща диспансерното наблюдение (прегледите и изследванията по повод това наблюдение) на здравноосигурени лица с едно или с повече заболявания, съгласно Наредба №40 и Наредба №39 на МЗ на изпълнители от ПИМП и на изпълнители от СИМП.

Диспансерното наблюдение на пациенти със злокачествени заболявания се осъществява от изпълнители на болнична медицинска помощ и се извършва по Клинична процедура №6 „Диспансерно наблюдение при злокачествени заболявания и при вродени хематологични заболявания“.

4.2.2. Поставяне на медицински изделия в условията на болнична помощ.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

НЗОК заплаща за медицински изделия (импланти), които се имплантират в пациента по време на болничния престой.

4.2.3. Нова мярка - Разходи за парични помощи за профилактика и рехабилитация

Национален осигурителен институт (НОИ)

Осигурените лица, както и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта за придобиване право на пенсия по общите условия за пенсиониране (чл. 68, ал. 1 от КСО) и не са осигурени имат право на парична помощ за профилактика и рехабилитация. Размерът на паричната помощ за едно лице включва средства за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури, носувки и

частична парична помощ за хранене. Продължителността на профилактиката и рехабилитацията е 10 дни.

През 2014 г. в заведенията за **профилактика и рехабилитация** са преминали 44 338 лица, като през 2013 г. те са били 36 646. Средният разход за едно лице през 2014 г. е в размер на 335,96 лв., като през 2013 г. е бил 400,49 лв. Изразходваните средства за профилактика и рехабилитация през 2014 г. са 14 882,9 хил. лв.

От проведените профилактика и рехабилитация лица с най-голям дял са тези със заболявания на опорно-двигателния апарат - 70,1 на сто и на периферната нервна система - 21,7 на сто.

4.3. Намаляване на общата смъртност.

4.3.1. Подобряване на лечебно-диагностичното и разширяване на профилактично-превантивното здравно медицинско обслужване на населението. Акцентиране върху дейностите по промоцията и профилактиката.

4.3.1.1. Профилактични прегледи и изследвания на здравно осигурени лица над 18 годишна възраст.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

В Наредба №40 от 24.11.2004 г. на МЗ за определяне на основния пакет от здравни дейности, гарантиран от бюджета на НЗОК, в Приложение №1 „Основен пакет първична извънболнична медицинска помощ“ е регламентирано общопрактикуващият лекар да извършва профилактични прегледи на здравноосигурените лица. Те се извършват в съответствие с Наредба №39 от 16.11.2004 г. на МЗ за профилактичните прегледи и диспансеризацията. Съгласно горесцитираните наредби, един път годишно на здравноосигурените лица се провежда профилактичен преглед от общопрактикуващия лекар.

Профилактичният преглед е насочен към ранно откриване на заболявания и се извършва с необходимия обем дейности и изследвания съгласно Приложение №13 от НРД за МД за 2014 г. При формиране в определена рискова група, на здравноосигурените лица се провеждат необходимите изследвания и/или консултации със специалист по профила на заболяването за уточняване на диагнозата и определяне на лечението. Формираните рискови групи от ЗОЛ при профилактичния преглед на лица над 18-годишна възраст са свързани със : Сърдечно-съдови заболявания, Захарен диабет, Злокачествени новообразувания.

Наблюдението на здравноосигурените лица над 18-годишна възраст от рискови групи се извършва от лекари със специалност „Вътрешни болести“, „Гастроентерология“, „Урология“, „Ендокринология и болести на обмяната“, „Кардиология“, „Хирургия“ и „Акушерство и гинекология“.

НЗОК заплаща и за поставянето от общопрактикуващия лекар на задължителни планови имунизации и реимунизации на деца от 0 до 18-годишна възраст, както и на ЗОЛ над 18-годишна възраст, съгласно Наредба 15 от 2005 г. за имунизациите в Република България.

4.3.2. Предприемане на действия за осигуряване на “мобилна” медицинска помощ за населението в отдалечени райони и за специфични групи.

4.3.2.1. Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи към етническите малцинства.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

През 2014 г. във връзка с изпълнението на дейностите заложи в Плана за действие към Здравната стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи

към етническите малцинства с 21 мобилни кабинета са извършени общо 11 444 профилактични прегледи и изследвания на здравно неосигурени лица от ромски произход и на такива със затруднен достъп до лечебни заведения. Извършените профилактични прегледи и изследвания са проведени в 13 области на страната (Бургас, Благоевград, Видин, Добрич, Кюстендил, Монтана, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Софийска област, Стара Загора, Шумен и Ямбол).

Извършени са: 764 имунизации на деца с непълна имунизационен статус; 1 023 флуорографски прегледа; 2 716 гинекологични прегледа; 2 065 педиатрични прегледа; 1 014 мамографски прегледа; 1 789 ехографски прегледа; 2 073 лабораторни изследвания.

4.3.3. Преодоляване и преустановяване на негативните тенденции за здравето на лицата в неравностойно положение.

4.3.3.1. Здравна стратегия за лица в неравностойно положение, принадлежащи към етническите малцинства.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Провеждането на профилактичните прегледи в определените региони (виж 4.3.2.1.) са предшествани или съпътствани от провеждане на разяснителни кампании сред ромското население за значението на профилактичните прегледи: проведени са 122 беседи с присъствието на 3152 лица и 1 интерактивно обучение за запознаване с начините за предпазване от най-разпространените инфекциозни, онкологични, сърдечносъдови и наследствени болести, проведени са разговори с млади майки за значението на имунизациите и мотивирането им за редовното им прилагане, съгласно Националния имунизационен календар; проведени са 43 разяснителни кампании (обхванати 1 111 лица) за значението на профилактичните прегледи; измерена е телесна маса на 20 лица и е проведена викторина сред мъже, жени и младежи на възраст от 8 до 45 години; излъчени са 6 бр. видеоклипа, 2 радио- и 2 телевизионни предавания с предимно профилактична насоченост; разпространени са 2 505 бр. здравно-образователни материала и 204 бр. контрацептивни средства; предоставени са 270 бр. здравни пакета съдържащи четка за зъби, паста за зъби, пакет мокри кърпи и сапун.

4.3.4. Подобряване на лекарствената политика и достъпа до лекарства, медицински изделия, медицински услуги.

4.3.4.1. Разработване на Концепция за лекарствената политика.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Разработена е Концепция за лекарствената политика, с включен контрол по ценообразуването и ясни правила за участниците на фармацевтичния пазар. В Позитивния лекарствен списък са включени 1 149 броя лекарствени продукти с намалени цени.

4.3.4.2. Заплащане на лекарства.

Национална здравноосигурителна каса (НЗОК)

- НЗОК заплаща изцяло или частично за лекарствени продукти за домашно лечение и диетични храни за специални медицински цели;
- НЗОК заплаща лекарствена терапия при злокачествени заболявания.

4.3.4.4. Повишаване професионалната квалификация чрез въвеждане на добри клинични практики в системата на спешната медицинска помощ.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Намаляването на раждаемостта, намаляването на лицата в трудоспособна възраст и застаряването на населението предизвикват сериозни промени във възрастовата структура на населението. Демографското остаряване променя значително структурата на здравните потребности на населението и отправя определени и много по-високи изисквания към тяхното задоволяване.

Влошеното здравно състояние на нацията налага оптимизиране на структурата и организацията на предоставяните здравни услуги в рамките на системата чрез мерки за осигуряване на равен достъп до тези услуги, вкл. на уязвими групи от социално изключени групи. Поради липса на здравни осигуровки те ползват системата за спешна медицинска помощ много по-често, включително за достъп до лечебните заведения за болнична помощ.

Осигуряването на достъп на населението до спешна медицинска помощ е първостепенна грижа и задължение на държавата. Доброто функциониране на съвременна професионална система за спешна медицинска помощ е от голямо значение за осигуряване на здравето на населението и бързо, адекватно и професионално оказване на медицинска помощ при спешни инциденти. В рамките на операцията се създаде система за продължаващо обучение на целия медицински и немедицински персонал, ангажиран от сферата на спешната медицинска помощ. По този начин се повишава професионалният капацитет на персонала чрез осигуряване на надграждащи знания и умения. През отчетния период по проект „ПУЛСС - Практически увод в лечението на спешните състояния” са проведени теоретични и практически обучения за лечение на спешни състояния, в рамките на отчетния период успешно са обучени 1803 лекари, медицински специалисти и шофьори. Така към края на 2014 г. общият брой на обучените лица е 5580. Предстои обучението на 462 лекари и медицински специалисти от спешните отделения на 33 лечебни заведения, за да се достигне заложен брой (6040) представители на целевата група. Не са идентифицирани рискове от неизпълнение на планираните резултати.

4.3.4.5. Национална информационна система по трансфузионна хематология.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Главна Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Операцията има за цел да подобри функционирането на трансфузионната система в България посредством създаването и внедряването на единна национална информационна система за трансфузионна хематология. Системата ще даде възможност за гарантиране на качеството на кръвта и кръвни продукти, използвана за кръвопреливане на територията на цялата страна. В нея ще постъпва информация в реално време, което ще даде възможност за намаляване на количествата кръв, подлежащи на унищожение, намаляване на риска от инфектиране на донорска кръв и разпространението на инфекции сред реципиентите. Цялостното изпълнение на операцията ще доведе до подобряване на качеството на здравните грижи в България.

По проект „Национална информационна система по трансфузионна хематология” през 2014 г. се финализира работа по стартиране и пускане в експлоатация на уеб-портал на НЦТХ. След две прекратявания на обществена поръчка за доставка на хардуер за нуждите на Националната автоматизирана информационна система за центровете и отделенията по трансфузионна хематология в Република България, се подготвиха изменения в документацията и процедурата следва да стартира през 2015 г.. През 2014 г. се изпълниха дейности по обучения на персонала на НЦТХ и подделенията им в страната по работа с АИС, обучени бяха 180 служители при заложен по договор 150 души. В процес на реализация е пренасяне на информационния хартиен

масив на НЦТХ в базата данни на АИС. Не са идентифицирани рискове от неизпълнение на планираните резултати.

4.4. Намаляване на майчината и детската смъртност.

4.4.1. Откриване на женски и детски консултации, нормативно и финансово обезпечаване на разширяването на функциите и обхвата и въвеждането на задължително безплатно наблюдение на бременни жени, кърмачки и новородени.

4.4.1.1. Профилактични прегледи на лица от 0 до 18 г., изследвания и имунизации.

Национална здравносигурителна каса (НЗОК)

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Съгласно Наредба №39/2004 г. на МЗ за профилактичните прегледи и диспансеризацията, децата подлежат на профилактични прегледи и изследвания, определени по вид и честота в приложение №1.

Програмата „Детско здравеопазване“ съгласно приложение №13 към НРД за медицинските дейности за 2014 г. е разработена с цел активно наблюдение върху растежа и развитието на детето, за предпазване от заболявания и тяхното ранно откриване. Програмата обхваща профилактичните прегледи на здрави деца, на тези с повишен медико-социален риск и на децата с хронични заболявания за периода от раждането на детето до навършване на 18-годишна възраст.

Наблюдението се извършва от личния лекар на детето или от специалист педиатър и всички дейности по програмата са съобразени с проблемите в съответните възрастови периоди. Заложена е нова профилактична дейност - изследване на урина за протеин (с тест-лента в кабинет)“ в обхвата на програма „Детско здравеопазване“ от седем до 18-годишна възраст – ежегодно (ДВ., бр. 111 от 2013 г., в сила от 1.01.2014 г.)

Съгласно Приложение №15 към НРД 2014 за медицинските дейности, програма „Детско здравеопазване“ се изпълнява и от лекар със специалност „Педиатрия“ от извънболничната медицинска помощ.

Общопрактикуващият (личният) лекар на детето провежда имунизациите и реимунизациите, в т.ч. проба Манту, съобразно Имунизационния календар на Република България. Той уведомява родителите на децата, подлежащи на задължителни имунизации и реимунизации, за вида и за датата на поредната имунизация. НЗОК заплаща задължителните имунизации и реимунизации, съгласно Имунизационния календар.

С дейностите, заложени в програмите „Детско здравеопазване“ и „Майчино здравеопазване“, и обхвата на наблюдение от изпълнителите на ПИМП и СИМП на бременни жени, кърмачки и новородени, е осигурена медицинска помощ, гарантирана от бюджета на НЗОК.

4.4.2.2. Регламентирана възможност дейностите по програма „ДЗ“ и „МЗ“ да се изпълняват не само от специалист, но и от изпълнител на ПИМП.

Национална здравносигурителна каса (НЗОК)

Въвеждането на мерки за осигуряване на достъп до качествени медицински услуги на живеещите в селата бременни жени, млади майки и деца се гарантира с регламентираната възможност дейностите по двете програми „Майчино- и Детско здравеопазване“, да се изпълняват и от изпълнители на ПИМП.

4.5. Намаляване на преждевременната смъртност, особено на тази сред мъжете.

4.5.2. Ограничаване на пътно -транспортния травматизъм.

Министерство на вътрешните работи (МВР), ГДНП

През 2014 г. от страна на ГДНП е извършено следното:

Създадена е организация и успешно са проведени традиционните кампании на ГДОП – МВР „Абитуриенти” и „Акция на полицията „Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя!“ за намаляване предпоставките за ПТП с деца и юноши. Разпоредени са актуализирани мерки за провеждане на кампания „Неправоспособни“, насочена и към управляващите МПС под въздействието на алкохол и/или наркотични или други упойващи вещества (разпореждане с рег. № УТ-1363/03.06.2014 г. на ГДОП – МВР, допълнено с разпореждане с рег. № УТ-1583/ 01.07.2014 г.), акция „Лято” – 2014 г. (юли – септември) за облекчаване на движението и повишаване на пропускателната способност на натоварените пътища и за ограничаване на характерните предпоставки за пътни инциденти през активния летен сезон.

От проведената традиционна Акция на полицията „Абитуриенти“, разпоредена с писмо с рег. № I-46065/ 30.04.2014 г. на главния секретар на МВР, са отчетени следните резултати:

1. Заснети са 254 случая на нарушения. За тези нарушения са взети следните мерки:
  - изпратени са 140 покани и призовки за явяване в структурите на МВР за взимане на отношение по случаите;
  - съставени са 57 акта за установяване на административно наказание (АУАН) по Закона за движението по пътищата;
  - съставен е един АУАН по друг нормативен акт;
  - взето е друго отношение в 45 от случаите.
2. От полицейски органи са изнесени 359 беседи пред абитуриенти и 92 беседи – пред родители на абитуриенти. Филмът „Млада Европа“ по проекта „Икарус“ е излъчен пред абитуриенти 178 пъти.

От проведената акция на полицията „Ваканция! Да пазим живота на децата на пътя!“, разпоредена с писмо на ГДОП – МВР рег. №УТ-1235/ 26. 05. 2014 г., са следните резултати:

1. Проведени са повече от 600 специализирани полицейски операции (СПО), наложени са над 28 400 санкции на водачи на превозни средства, нарушили Закона за движението по пътищата. Взети са повече от 20 100 мерки по ЗДВП и други нормативни актове. Изнесени са повече от 720 беседи пред ученици в края на учебната година, както и повече от 120 беседи пред родители. Филмът „Млада Европа“ е излъчен над 150 пъти.
2. Проверени са повече от 700 водачи на автобуси, с които са планирани екскурзии с деца, а проверените автобуси са повече от 680.
3. Изготвено е разпореждане рег. № 8121р-18426/27.08.2014 г. на МВР за организиране и провеждане на традиционната превантивна „Акция на полицията „Децата тръгват на училище! Да ги пазим на пътя!“ и обявяването на седмицата 08–14.09.2014 г. за „Седмица за превенция на детската пътна безопасност“ едновременно с обявяването на 13.09.2014 г. за Ден на превенцията, който се проведе в гр. Самоков, домакин на традиционния 22-ри Национален конкурс „Пътен полицай на годината – 2014 г.“

Проведени са и превантивни мероприятия във връзка със „Седмица за превенция на детската пътна безопасност“ (08.09 – 14.09.2014 г.) и „Ден на превенцията“ – 13.09.2014 г.

В Деня на превенцията по време на състезателната програма са изградени приемни и щандове по превенция за демонстрация на материали, технически средства,

уреди и други от ГДОП – МВР, БЧК, СБА, Държавната агенция за закрила на детето и други организации, имащи отношение по безопасността на движението по пътищата.

От ГДОП – МВР са разработени 5 брошури за:

- поведението на водачите на пътни превозни средства при пътнотранспортни произшествия и отговорността, която носят;
- препоръки за правилно поведение на пътя за деца;
- препоръки за правилно поведение на пътя и отношение към децата за родители и водачи на моторни превозни средства;
- необходимите документи за регистрация на превозни средства и списък на услугите, реда и необходимите документи за издаване на СУМПС съгласно българското законодателство.

Брошурите са разпространявани по време на Деня на превенцията. Раздадени са повече от 500 от тях.

За подобряване дисциплината на участниците в движението през месец септември се организира и от 01. 10. 2014 г. стартира полицейска акция „Безопасност в автомобил и на велосипед”, иницирана от Главна дирекция „Охранителна полиция” – ДООРКПД (рег. № 11937р-5275/ 26.09.2014 г. на ГДОП). Акцията е продължила до 31.10.2014 г., като през периода на провеждането ѝ се е завишил контролът върху велосипедистите и водачите на МПС, които превозват деца без използване на системи за обезопасяване.

Акцията е продиктувана от зачестилите през последните месеци случаи на пътнотранспортни произшествия с велосипедисти и деца, пътуващи в превозните средства на своите родители или близки.

Създадена е организация за провеждане на Акция „Зима“ с две кампании в нея – „Безопасно шофиране през зимата“ и „Водачи и пешеходци за толерантност на пътя“ (рег. № 11937р-8190/30.10.2014 г.) за периода от 03.11.2014 г. до 30.11.2014 г.

Изготвен е клип за превенция на рисковото поведение с пешеходци над 64-годишна възраст. Клипът е изработен от БНТ – партньор в акцията. Изготвени са препоръки към водачите и пешеходците, които са публикувани на интернет страниците на МВР и ОДМВР/СДВР. Дипляните са изработени и предоставени за разпространение от партньорите на кампанията от СБА и БЧК. Брошура е разработена и предоставена на ОДМВР за разпечатване и разпространение на територията на дирекциите.

Продължава партньорството с Българското национално радио, програма „Хоризонт“, изразяващо се с включване за обедния и вечерния осведомителен бюлетин с информация за характерните ПТП, настъпили през изтеклото денонощие, и с актуално сведение за пътнотранспортната обстановка.

Оказано е съдействие на БЧК за уведомяване семействата на деца, пострадали при тежки ПТП, за средствата, които през първото полугодие се разпределят от Националния дарителски фонд за подпомагане на деца, пострадали при ПТП, чийто съучредител е МВР. Проведена е беседа по пътна безопасност с младежи, които живеят или са живели в Специализирано защитено жилище на БЧК „Шарената къща”. На участниците в беседата е представен филмът „Млада Европа”.

Съвместно с БЧК е организирано и проведено обучение на служители от пътна полиция по оказване на долекарска помощ на пострадали при ПТП.

Взето е участие в експертна междуведомствена работна група под ръководството на ДАЗД и е приета нова стратегическа цел в Националната програма за закрила на детето за 2014 г. Изготвени са препоръки към деца и родители за включването им в наръчник – приложение към регламента за провеждане на Национален конкурс за рисунка или фотоснимка/фотоколаж, организиран от ДАЗД в партньорство с МВР и други органи на държавната и местната власт и неправителствени органи и организации, публикувани на страниците на МВР и ГДНП в

интернет. Взето е участие в провеждането на 30 беседи в 10 детски градини и обединени детски заведения и в 10 училища и професионални гимназии в гр. София с лектори от ОПП – ГДНП, ДАЗД и Съвета по безопасност на движението на децата в София (СБДДС), като в 4 от беседите участие е взето от служители от ОПП – СДВР.

Обхванати са 1547 деца на възраст от 5 до 17 години. Във всички детски и учебни заведения са разпространени нагледни материали, дипляни, брошури, книжки, компакт-дискове с детски песни по пътна безопасност и с учебни филми по темата.

За контрол по създадената организация от стопаните на пътя за осигуряване на нормални условия за движение и сигурност по пътищата и улиците и подготовката за осигуряване на пропускателна способност на натоварените маршрути, са предприети следните мерки:

- във връзка с усложнената пътнотранспортна обстановка през активния туристически сезон, както и тенденцията на увеличаване на ПТП с ранени и убити, с разпоредително писмо рег. № I-38611/ 08.04.2014 г. на главния секретар на МВР и писмо рег. № Ут-1343/02.06.2014 г. на ГДНП – МВР, е разпоредено извършване на цялостна проверка за състоянието на републиканските пътища, като за констатираните проблеми по пътните настилки, сигнализацията с пътни знаци и маркировка, предпазни огради и др., а също така и изготвянето на предписания към стопаните на пътя за предприемане на неотложни мерки;

- във връзка със зачестилите случаи на настъпили ПТП, поради неправилно преминаване през железопътни прелези с писмо рег. № Ут-1239/26.05.2014 г. на ГДНП – МВР, е разпоредено предприемане на мерки за обезопасяване на прелезите и осъществяване на контрол.

4.6. Намаляване на общата заболяемост и превенция на социално значими болести, вкл. болести на сърцето и кръвоносната система, онкологични заболявания, заболявания водещи до трайна инвалидизация и др.

4.6.1. Създаване на условия и целеви програми за намаляване на социално значимите болести, очертали се като основни причини за преждевременна смъртност.

4.6.1.1. Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020 г. (НПХНБ), приета с Решение № 538 от МС на 12.09.2013 г.

Министерство на здравеопазването (МЗ)

Основните хронични незаразни болести (ХНБ) - сърдечно-съдови заболявания, злокачествени новообразувания, хронични белодробни болести и диабет са причина за 80 % от смъртните случаи в България.

Стратегическата цел на Програмата е да се подобри здравето на населението и да се повиши качеството на живота, чрез намаляване на преждевременната смъртност, заболяемост и последствията за здравето (инвалидизация) от основните ХНБ, свързани с рисковите фактори - тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, нездравословен модел на хранене и ниска физическа активност. Това може да бъде достигнато чрез осъществяване на системна национална политика за редуциране на нивото на общите за ХНБ, най-често срещани рискови фактори - поведенчески, биологични и психосоциални и ранна диагностика на основните ХНБ.

Целевите групи за интервенция са кърмачета, деца и млади хора до 29-годишна възраст, жени в детородна възраст, бременни и кърмещи жени, население в трудоспособна възраст, възрастни и стари хора, медицински специалисти и асоциирани медицински специалисти/здравни професионалисти, немедицински специалисти и партньори.

Проведени кампании:

С цел превенция на рисков фактор *тютюнопушене* по повод Световния ден без тютюнев дим – 31 май и Международния ден без тютюнопушене – 20 ноември са организирани и проведени две национални кампании:

- за отбелязване на Световния ден без тютюн на 31 май от 28-те РЗИ в страната и от МЗ в столицата по определена от СЗО тема „Повишаване на данъците върху тютюневите изделия” и

- Международен ден без тютюнопушене, с мото „Мамо, татко, не пушете, здравето ми запазете!” определено от МЗ. По традиция денят се отбелязва всеки трети четвъртък на месец ноември. Целта на проведената във всички области на страната кампания е пушачите да се опитат да откажат поне за един ден цигарите, като спестените пари могат да се използват за благотворителни и обществени каузи.

През 2014 г. са проведени детски и ученически конкурси за ограничаване на тютюнопушенето:

- Национален ученически конкурс „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн”

През м. май 2014 г. финализира „Проектът на нашия клас – за живот без тютюн 6“ за учебната 2013/2014 г. представени са 43 проекта, с участието на 2 046 ученика под ръководството на 69 учители. Номинирани са 13 проекта, на участниците са раздадени предметни награди на стойност 7 000 лв. През м. октомври 2014 г. е обявено седмото издание на конкурса за учебната 2014/2015 г., който протича в две фази.

- I-ва фаза на конкурса (1 октомври – 15 ноември 2014 г.) МЗ допусна 57 проекти, отговарящи на регламента на ученици от цялата страна. В категорията от 1-ви до 4-ти клас - 10 проекта, от 5-ти до 8-ми клас – 30 проекта и от 9-ти до 12-ти клас – 17 проекта;

- през II-та фаза на конкурса (20 ноември 2014 г. – 30 април 2015 г.) се реализират проектите и предстои тяхното отчитане и оценяване.

- Международен конкурс за детска рисунка: „Не на цигарите” – 18-то издание, за деца на възраст от 5 до 11 години. Конкурсът се провежда съвместно с НЦОЗА и Италианската национална асоциация за борба срещу раковите заболявания. През 2014 г. в конкурса участват деца от цялата страна с 1153 рисунки.

От РЗИ са организирани и проведени на регионално ниво общо 100 масови прояви и кампании с 12 798 участници в тях. Например: от РЗИ Пловдив е проведена разяснителна кампания на тема „Последици от тютюнопушенето” с представители на етническите малцинства, обучавани по проект „Нов шанс за успех” гр. Пловдив. В училищата на Ловешка област е проведена Информационна кампания „Осъзнахте ли вредата от тютюнопушенето”. Вредата от тютюнопушенето е акцентирана в 6 обучения, проведени от експертите на РЗИ Ловеч под формата на „Часове по здраве” и здравно образование в часа на класа с участието на общо 140 млади хора. По времето на информационната кампания в училищата са предоставени здравни материали.

За подобряване информираността на населението за ползите от *здравословното хранене* и за рисковете за здравето при хранителни дефицити, през 2014 г. от 17 РЗИ са организирани общо 42 масови прояви и кампании, в които са взели участие 7 734 лица. Темите на кампаниите са разнообразни: „Бъди модерен – храни се здравословно”, „Вкусно се хранете, но за здравето мислете”, „Здравословни храни и борба с наднорменото тегло”. Информационно-образователната кампания проведена в гр. Велико Търново, посветена на здравословното хранене и превенцията на затлъстяването, включва и тренингови обучения на ученици от средния и горен курс на обучение, конкурс за презентация, арт-работилница за ученици с използване на приложни изкуства и техники.

За отбелязване на Световната седмица на кърменето от 1 до 7 август от РЗИ са проведени редица масови прояви: от РЗИ Пловдив съвместно с Училище за бъдещи родители „Вълшебно начало“ са проведени лекции в ДКЦ II на тема: „Ползите от кърменето за бебето и майката“ и „Проблеми при кърмене и възможности за тяхното преодоляване“ в АГ клиника в УМБАЛ „Св. Георги“. От РЗИ Варна съвместно с Международната доброволческа организация „Ла Лече Лига“ са проведени 11 лекции със 112 бременни и кърмещи жени за ползата от кърменето, здравословното хранене, болестни състояния, свързани с нездравословното хранене.

От РЗИ Смолян е отбелязана седмица за борба със затлъстяването чрез интерактивни обучения на деца от ОДЗ с правилата за здравословно хранене, организиране и участие в театрална постановка „Есенен пазар“ и в кулинарно тържество, по време на което вече обучените деца показват на най-малките в детските градини кои са полезните и вредните храни и защо всеки трябва да се храни здравословно. От РЗИ Ловеч за седмица за борба със затлъстяването е реализирана кампания с мото „Здравословни храни и борба с наднормено тегло“

От РЗИ Велико Търново е проведена информационно-образователна кампания, посветена на здравословното хранене и превенция на затлъстяването – тренингови обучения на ученици от средния и горния курс на обучение;

За превенция на рисков фактор *злоупотреба с алкохол* от 11 РЗИ са проведени 25 масови прояви, в които са участвали 5002 лица.

От РЗИ Силистра е проведена кампания, посветена на Месеца на трезвеността, с насоченост към тийнейджърите и риска от шофиране след употреба на алкохол, превишена скорост и неспазване на правилата за движение. Проведени са 7 интерактивни обучения сред 250 ученика от X – XII клас от три общини - гр. Силистра, гр. Тутракан и гр. Дулово. Кампанията включва презентация на тема „Път без изход“, представяне на филмите „Шофиране след употреба на алкохол“, „Шофиране с превишена скорост“, „Неспазване на правилата за движение“ и възможност да се пробват алкоочила, спечелени в проект „Застъпници за пътна безопасност“.

От РЗИ София област е проведена кампания в гр. Костинброд с ученици от училищата в града на тема „Алкохолът – изборът е личен, ефектът върху всички“. В рамките на кампанията са реализирани – презентация, конкурс за рисунка, конкурс за есе, както и 2 проучвания относно нагласите на участниците към злоупотребата с алкохол. Проведена е кампания с лого „Ние сме малки – пазете ни!“ в гр. Ботевград с ученици от училища в общината, на тема „Пешеходна пътна безопасност и злоупотребата с алкохол“. Кампанията включва презентация и игри по пътна безопасност.

От РЗИ Разград е проведена информационна кампания за повишаване информираността на населението относно здравния риск от употребата и злоупотребата с алкохол, алкохолната зависимост и нейните здравни, социални и икономически последици. В дейностите на кампанията са се включили 395 лица.

За подобряване на *физическата активност* на населението от 13 РЗИ са организирани и проведени общо 27 масови прояви с 4 770 участници, представители на различни целеви групи. Например от РЗИ Кърджали е проведена кампания „Със знания и спорт да победим болестите“ организирана съвместно с РИО и учители по физическо възпитание и спорт от училищата в гр. Кърджали.

РЗИ Сливен - проведена кампания за отбелязване на Световния ден на физическата активност, 10 май 2014 г. под мотото „Движението – това е здраве“.

От РЗИ Стара Загора е проведена кампания за значението на профилактичните прегледи по отношение на хроничните незаразни болести и начините за предпазване от най-разпространените заболявания – сърдечносъдови, метаболитни и онкологични

заболявания. Дейностите на кампанията са реализирани съвместно с лекари от Сдружението на общопрактикуващите лекари от общините Стара Загора, Казанлък, Чирпан, Гълъбово, Павел баня и Николаево.

По повод на Световния ден на диабета – 14.11.2014 г. от РЗИ Велико Търново е проведена информационна кампания под наслов „Здравословното хранене започва със закуската“ чрез медийни изяви на специалисти по проблема и публикации в интернет, разпространение на образ материали за превенция на диабет. Проведена е кампания в гр. Павликени за профилактика на диабет тип 2 сред населението, в рамките на която са изследвани за кр. захар 498 лица.

Проведени обучителни мероприятия (курсове, семинари, лекции, беседи, видеопокази)

В рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести през 2014 г. от 28-те РЗИ са проведени общо 3 538 обучителни мероприятия, с участието на 59 774 лица:

- семинари – 176, обхванати 4695 лица;
- курсове – 2, с 475 участници;
- лекции, беседи, дискусии – 1682 с 32735 участници;
- видеопокази – 1655, присъстващи 21 869 лица.
- индивидуално обучение – 4 332 лица.

В периода 24-26.09.2014 г. в гр. Созопол се проведе семинар с участието на представители на МЗ, Националния център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА), Националния център по радиобиология и радиационна защита и ръководители на дирекции и отдели в 28-те РЗИ.

Целта на семинара е повишаване на информираността и квалификацията на служителите в РЗИ, работещи в областта на превенцията на хроничните незаразни болести.

На семинара са обсъдени дейности финансирани по НППХНБ, дейности на МЗ в областта на държавния здравен контрол, профилактика на болестите и промоция на здраве, както и дейности реализирани от РЗИ в посочените области. Представени са също така резултати от проучвания на НЦОЗА и НЦРРЗ, свързани с въздействието на факторите на риска, водещи до хронични незаразни болести.

Издадени здравно информационни материали

По информация предоставена от 28-те РЗИ през 2014 г. са издадени общо 68 бр. заглавия на здравно информационни материали в тираж 55 440 броя:

- рисков фактор „тютюнопушене“ – 15 заглавия, тираж 11 550 бр.;
- рисков фактор „хранене“ – 31 заглавия, тираж 25 672 бр.;
- рисков фактор „злоупотреба с алкохол“ – 9 заглавия, тираж 948 бр.;
- рисков фактор „физическа активност“ – 13 заглавия, тираж 8270 бр.

От НЦОЗА е издадено „Методично ръководство за медицинските специалисти от здравните кабинети в училищата“ в тираж 2 100 бр., на стойност 3 500 лв. Ръководствата са предоставени на 28-те РЗИ.

Издадени и разпространени са също така и Препоръки за здравословно хранене за три възрастови групи: 3 – 6 г. в тираж 3 000 бр., на стойност 2 124 лв.; 7 – 19 г. в тираж 3 000 бр., на стойност 2 124 лв.; 18 – 65 г. в тираж 2 300 бр., на стойност 2 677 лв. Издадени са 6 000 бр. „пирамиди на здравословното хранене“, на стойност 1 800 лв.

Провеждане на начално изследване за честотата и разпространението на факторите на риска и на основните ХНБ:

През 2014 г. в рамките на Националната програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020 г., от Министерство на здравеопазването, Националния център по опазване на общественото здраве и 28-те регионални здравни инспекции бе

проведено мащабно Национално изследване в периода 07.10 - 15.12.2014 г. Основната цел е събиране на надеждна информация за честотата и разпространението на рисковите фактори (тютюнопушене, злоупотреба с алкохол, хранене и физическа активност) и на основните хроничните незаразни болести - сърдечно-съдови заболявания, злокачествени новообразувания, хронични белодробни болести, диабет и др. Лицата включени в изследването са подбрани на случаен принцип, данните са предоставени от Националния статистически институт. Общият брой на анкетиранията лица е 4000, от които 1000 деца. При децата от възрастови групи 1-6 г. и 7-9 г., анкетите са попълвани от родителите. Децата и учениците са посетени в техните ЦДГ/ОДЗ и училища, измерени са антропометричните показатели – ръст и тегло, а при децата на възраст 10-19 г. и артериално (кръвно) налягане. Анкетирането на общо 3000 жени и мъже над 20-годишна възраст се проведе чрез попълване на анкетни карти, както и измерване на ръст, тегло и артериално налягане. Измерванията са извършени от специалисти от РЗИ, намираща се на територията на съответната област. За получаване на информация относно храненето на българското население се проведе също така и анкетирание за консумираните хранителни продукти, ястия, напитки, количество за 24-часов хранителен прием, включващ два дни от седмицата. Освен това се проведе тест за хранително поведение за лица от 10 до 40 годишна възраст. Резултатите от проучването се обработват.

4.6.2. Провеждане на обучения на различни групи от населението по оказване на първа долекарска помощ (кандидат водачи на МПС, служители във фирми и ведомства, пътни полицаи, парамедици).

4.6.2.1. Провеждане на обучения за оказване на първа долекарска помощ.

Български червен кръст (БЧК)

Обучение по ПДП за служители от Пътна полиция

Традицията поета от БЧК да обучава състава на Пътна полиция в страната по първа помощ, продължи и през 2014 година. Проведени бяха нови два курса с откъсване от работа с участие на 60 служители на Пътна полиция от цялата страна. Сериозната подготовка по първа помощ на тези кадри им позволява да се утвърдят като организатори – методисти на тази дейност в областните дирекции на МВР и съвместно с местните структури на БЧК да организират курсове за колегите си. Бяха проведени общо **25 курса в страната и обучени 376 служители на МВР**

Обучение по първа долекарска помощ на служителите от Районите управления на транспортна полиция (РУТП) в страната.

Във връзка с подписано споразумение за сътрудничество през 2013 г., през 2014 продължи обучението на останалата част от транспортни полицаи, ангажирани в патрулно-постова дейност във влаковете и районите на железопътните гари от РУТП София. Бяха обучени общо **70 служители на транспортна полицията.**

Обучение по ПДП на кандидатите за водачи на МПС

През 2014 г. в **51 кабинета** на БЧК г. бяха проведени **4232** курсове с участието на **63 498** срещу **62 967 бъдещи шофьори**. В обучителния процес взеха участие **151 квалифицирани преподаватели**. За първи път от пет години насам имаме увеличение на обучените кандидат-водачи с **531** броя. Това минимално увеличение касае предимно София, Стара Загора и др.

Обучение по първа долекарска помощ на учители, родители, детегледачи на деца до 8 - годишна възраст

С тези курсове БЧК постави ново начало в една актуална и перспективна област - опазване живота и здравето на нашите деца. За най-голямо съжаление, тези курсове все още не се радват на успех и не се организират по места в необходимия обем,

въпреки създадените условия за това - подготвени преподавателски кадри (лекари педиатри), закупени детски манекени и издадено специално ръководство. Липсата на задължителен характер на обучението не сменя отговорността от организацията ни в търсенето на партньори от общността за реализацията на тези курсове. Програмата на това обучение е сертифицирана през 2009 г. за качество от Глобалния референтен център на МФЧК/ЧП по първа помощ в Париж, а през 2014 прелицензирана и удостоверенията, които курсистите получават от БЧК се признават в ЕС. Обучените през 2014 година са **657**, което е двойно повече спрямо предходната година (**303**).

Обучение по първа долекарска помощ на работното място

В изпълнение на Национална програма „Квалификация - 2014” и въз основа на сключен договор между БЧК и МОН в 14 области на страната БЧК проведе обучение на учители по програмата „Първа помощ на работното място”. Целта на курса бе учителите да придобият умения даващи им възможност за адекватни реакции при възникване на инциденти с деца и ученици до пристигането на екип на Спешна медицинска помощ. Под формата на лекционен курс, онагледен с мултимедийна презентация и придружен с практически занимания бяха обучени 520 учители, преподаващи на деца от 12 до 18 год. възраст. Чрез специално изготвена от МОН анкетна карта, беше направено допитване до учителите за степента на удовлетвореност от обучението, което показва 98,5 % положително становище за полезността на това обучение и удовлетворение от преподавателските кадри.

През 2014 г. в страната са обучени общо **2995 служители на фирми и ведомства**.

През 2014 г. в НУЛЦ на БЧК Лозен завършиха успешно подготовката си първите **12 парамедика** - 3-та степен на професионална квалификация „Транспортиране на пострадали и болни хора, оказване на първа помощ и асистирание в спешни отделения”. Тази нова професия е включена в Националния класификатор на професиите и длъжностите което дава възможност да бъдат разкривани и заемани такива длъжности.

4.7. Инвестиране във високи технологии в сферата на здравеопазването за гарантиране на по-висока ефективност и ефикасност на здравните грижи.

4.7.1. В извънболничната медицинска помощ

Национална здравносигурителна каса (НЗОК)

В извънболничната медицинска помощ все по-широко става използването на диагностиката на високоспециализираните изследвания.

В изпълнение на Приложение №11 към НРД 2014 за медицинските дейности, по пакетите общомедицински дейности в СИМП се извършват и високоспециализирани медицински дейности по видове, определени по реда на чл. 55д от ЗЗО – съгласно наредба №40 на МЗ, като най-скъпоструващото от тях е ядрено-магнитният резонанс (ЯМР).

Лечебно заведение за СИМП може да кандидатства и за извършване на високоспециализирани медицински дейности по специалности, посочени в Наредба №40 от 2004г., само в случай, че кандидатства и за специализираните медицински дейности, включени в основния пакет по съответната специалност.

4.7.2. В болничната медицинска помощ

Национална здравносигурителна каса (НЗОК)

В болничната медицинска помощ НЗОК заплаща за високоспециализираната диагностика PET/CT и за роботизирана лапароскопска хирургия.

4.7.3. Разработване на научно-приложен проект: Икономическа оценка на влиянието на здравните технологии върху (квази) пазара на здравните услуги в България в периода на реформа

Институт за икономически изследвания при БАН

Разработен е научно-приложен проект: Икономическа оценка на влиянието на здравните технологии върху (квази) пазара на здравните услуги в България в периода на реформа.

Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно, а за цялостна дейност.

Проектът включва изследване на пазара на здравните услуги в България.

Резултатите от изпълнението на проекта се свеждат до следното: Определена е взаимовръзката между иновации, здравни технологии, инвестиции и пазар на здравни услуги. Обоснована е разликата между инвестиции в здраве и инвестиции за здраве. Математически е доказано, че здравните иновативни технологии, преизчислени през инвестициите, оказват влияние върху пазара на здравните услуги, като водят до тяхното увеличаване. Доказано е влиянието им върху обема на здравните услуги, както и позитивното им въздействие върху средната продължителност на живота при раждане. Направени са предложения за възможни полета на инвестиции.

Резултатите от изследването са предназначени за административни органи, имащи отношение към здравеопазването, изследователи.

Изследването е публикувано на адрес:

http://www.researchgate.net/profile/Petko_Salchev/publications. Част от резултатите са представени на конференция “Демографската ситуация и развитието на България” през февруари 2014 г. в София и на международна конференция „Интегрирани здравни грижи” в Истанбул.

Очаквано е въздействие на национално ниво.

4.8. Подобряване на контрола по отношение на трудовото законодателството, условията на труд и в областта на заетостта.

4.8.1. Прилагане на по-ефективен контрол на спазването на трудовото законодателство и в областта на заетостта, както и за по-пълното прилагане на изискванията за здравословни и безопасни условия на труд.

4.8.1.1. Извършване на проверки за спазване на трудовото законодателство по отношение на здравословни и безопасни условия на труд.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ)

Постигнати резултати за населението в резултат от дейността на ИА ГИТ:

В изпълнение на тази Оперативна си цел ИА ГИТ извърши през 2014 г. общо 52 543 проверки.

Проверени са 41 975 предприятия от всички икономически дейности с общо 1 462 993 зает персонал в тях. По време на проверките са констатирани общо 245 478 нарушения на нормите на трудовото законодателство и на законодателството за насърчаване на заетостта.

Констатираните нарушения на законови норми се отнасят основно до:

- нарушения на норми в областта на здравословните и безопасни условия на труд – 114 135 бр. или 46.4% от общия брой;
- нарушения на норми в областта на трудовите правоотношения – 130 503 бр. или 53.2% от общия брой;

Най-голям брой нарушения в областта на здравословните и безопасни условия на труд са констатирани по организацията на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд – 65 347 бр. (57.3%).

В областта на трудовите правоотношения най-често констатираните нарушения са на нормите във връзка с възникването им (22 695 броя нарушения – 17.4%) и по заплащане на труда (16 150 броя нарушения – 12.4%).

Проект: „Подобряване контрола на труда”

1. Преглед на прилаганите процедури в дейността на инспекторите;
2. Описване на прилаганите процедури, за които не се изискват инспекторски правомощия;
3. Проучване и анализ на възможностите за прилагане в условията на ИА ГИТ най – малко на три европейски практики със сходни процедури;
4. Разработване на процедури за дейности, за които не се изискват инспекторски права;
5. Разработване на профил за лицата, които ще изпълняват асистентски функции;
6. Подбор и назначаване на 110 асистенти в инспекционната дейност;
7. Оборудване на новосъздадените работни места;
8. Теоретично и практическо обучение на назначените за асистенти 110 лица по разработените процедури.

Таблица 56: Индикатори за резултат

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ			
Индикатори	Заложен /брой/	Честота на измерване	Постигнат /брой/
Наети 110 асистенти в инспекционната дейност	110	2 пъти (в началото и края на проекта)	110
Брой лица, включени в обучение	570	месечно	110
Дял на лицата успешно завършили обучение – 100%	570	На 3 месеца	110
Брой проверки – увеличение с 15 % в сравнение с 2010 г.	15 % процента увеличение на броя на проверките	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Брой предприятия, в които са извършени проверки за първи път – увеличение с 10% в сравнение с 2010 г.	10 %	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта

Източник: ИА ГИТ

По проекта са назначени 110 асистента, а изпълнението на дейностите показва, че въведената чрез него организация на контрола на труда е изключително успешна. Броят на проверките за 2011 г. спрямо 2010 г. е увеличен с 13.82%, за 2012 г. спрямо 2010 г. с 20.74% и за 2013 г. спрямо 2010 г. увеличението е с 19.71%. Разширен е обхватът на обектите на контрол. Общият брой посетени предприятия за 2011 г. е увеличен с 4447 спрямо 2010 г., за 2012 г. с 7228 спрямо 2010 г. и за 2013 г. с 9051 спрямо 2010 г. Посетените за първи път предприятия за 2012 г. са увеличени с 10.66% спрямо 2010 г., а за 2013 г. са увеличени с 15, 36% спрямо 2010 г.

Таблица 57: Финансова рамка

Договорени средства:	3458124,99 лева
Размер на верифицираните средства:	2795047,55 лева
Реално изплатени средства от Бенефициента:	3003180,23 лева

Източник: ИА ГИТ

Проект: „Подобряване контрола на труда”

Проект BG 051 PO001 – 6.1.07 „Подобряване контрола на труда” се реализира по Приоритетна ос 6 „Повишаване ефективността на институциите на пазара на труда, социалните и здравни услуги”, област на интервенция 6.1 „Развитие и усъвършенстване на системата на пазара на труда”.

Основната цел на приоритетната ос е свързана с „повишаване на ефективността на институционалните системи в сферата на пазара на труда, социалните и здравни услуги”, като предвижданите в нейните рамки операции са насочени основно към укрепване на институционалните и функционалните структури на системите, подобряване на материално – техническите условия и развитие на човешките ресурси.

Общата цел обхваща повишаване на качеството на работа на ИА ГИТ и гарантиране на ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността на инспекцията по труда, съобразно подходящи добри практики на други държави - членки на Европейския съюз. Осигуряване на непрекъснатост и задълбоченост на упражнявания от органите на Главна инспекция по труда контрол

Дейностите са свързани с повишаване ефективността на Изпълнителна агенция “Главна инспекция по труда”, гарантираща ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността ѝ съобразно подходящи добри практики на други държави – членки на Европейския съюз.

Чрез изпълнението на заложените по проекта дейности се допринася за повишаване на равнището на реална защита на работната сила. Проектът допринася за повишаване на ефективността и ефикасността на възложения на Инспекцията по труда цялостен контрол по спазване на трудово законодателство и специализирания контрол по спазване на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд на работните места и за ефективното прилагане за политиките по здраве и безопасност при работа.

С реализирането на проекта ще се подобри средата на работа и условията на труд и ефективността на контрола чрез осигуряване допълнителен ресурс от инспекторско време, който да бъде насочен към засилено присъствие на инспекторите по труда на място в предприятията.

Проектът е насочен към изграждането на ефективна организация на контролната дейност, която да отговоря на предизвикателствата на една бързо променяща се среда, обусловена от динамиката на пазара на труда и на контекста на успешното интегриране на България като страна член на ЕС. Проектът предвижда създаването на подпомагащ инспекторите по труда екип, който своевременно и ефективно да подпомага основната дейност по упражняване на контрола на труда.

Проектът спомага за засилване на ролята на инспекторите на труда при изпълнението на мерките за борба с формите на сива икономика.

Специфичните цели включват: Повишаване на броя на проверките спрямо тези на 2010 г.; Увеличаване на броя на обхванатите от контрола обекти; Усъвършенстване на съществуващите процедури за дейността на ИА ГИТ с цел осигуряване на допълнителен инспекторски ресурс за осъществяване на контрол на място в предприятията; Повишаване на разкриваемостта на нарушенията от инспекторите по труда.

4.8.1.2. Подобряване на контрола на спазването на трудовото законодателство по отношение на здравословни и безопасни условия на труд.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Операцията има за основна цел повишаване на качеството на работа на ИА ГИТ и гарантиране на ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността на Инспекцията по труда съобразно подходящи добри практики на други държави – членки на Европейския съюз. Осигуряване на непрекъснатост и задълбоченост на упражнявания от органите на Главна инспекция по труда контрол.

По проект „Подобряване контрола на труда” продължават работа назначени 110 асистента (специалисти, подпомагащи дейността на инспекторите при контролните им дейности в предприятията). Проверките за 2014 г. са увеличени с 56% спрямо старта на реализация на проекта, което доказва положителния ефект на включване на асистентите в оперативната работа на трудовите инспектори и тяхната техническа помощ при реализация на същите. Общият брой посетени предприятия за 2014 г. е увеличен с 13 245 спрямо 2010 г. (годината, в която е планирана операцията), а посещенията за първи път предприятия за 2014 г. са увеличени с 23% спрямо 2010 г.

През 2014 г., конкретният бенефициент не успя да финализира обученията на назначени трудови асистенти по проекта, както и на служителите на ИА ГИТ. Поради тази причина, към настоящия момент не са проведени предвидените в проекта обучения на 460 служители от специализираната администрация на ИА ГИТ. Проведени са успешно обученията на наетите по проекта 110 асистенти в инспекционната дейност.

Предвид ангажирането на голям брой служители на трудови договори за изпълнение на проекта, би следвало да се обсъди възможността за неговото продължаване/надграждане и в новия програмен период, с оглед осигуряване на устойчивост на резултатите и обезпечаване на нуждите на бенефициента, както и на съответната заетост на назначените лица.

4.8.1.3. Повишаване ефективността на контролната дейност на изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда”.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ)

Описание на предоставените услуги или създадени реални продукти и постигнати резултати за населението и преките бенефициенти в полза на населението през 2014 г.:

Проект: „Повишаване ефективността на контролната дейност на ИА ГИТ”

1. Въведена система за управление на качеството на контролната дейност и е постигнато подобряване на условията на труд, с което се цели да се гарантира подобряване на ефективността на контрола, като се въведат единни методи и практики на инспектиране, оптимизират се процесите и дейностите в ИА „ГИТ” и се да въведат добри практики при програмирането, изпълнението, мониторинга и оценката на резултатите.

2. Разработване и внедряване на информационна система на ИА ГИТ, с което се цели да се постави добра основа за вземане на управленски решения и предприемане на адекватни действия, насочени към подобряване на условията на труд и защита на трудовите права на работещите.

Таблица 58: Индикатори за резултат

ИНДИКАТОРИ ЗА РЕЗУЛТАТ			
Индикатори	Заложен /брой/	Честота на измерване	Постигнат /брой/
Служители на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” и служители на съответните звена в Министерство на труда и социалната политика и Агенция по заетостта	Минимум 500 лица от посочената целева група	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Брой лица, включени в обучение	500	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта
Дял на лицата успешно завършили обучение – 100%	500	Веднъж в края на проекта	Измерва се в края на проекта

Източник: ИА ГИТ

Проектът се реализира в сферата на инспекцията по труда, но изработените механизми могат да бъдат адаптирани и мултиплицирани в други звена на национално ниво, имащи отношение към социалната политика и изпълняващи контролни функции. Основната целева група, към която е насочен настоящият проект, са служителите на ИА ГИТ. Изпълнението на предвидените проектни дейности цели да се увеличи тяхната компетентност и да се оптимизира работата им.

Проект „Повишаване ефективността на контролната дейност на ИА ГИТ”

Таблица 59: Финансова рамка

Договорени средства:	5068513,18 лева
Размер на верифицираните средства:	1828054,75 лева
Реално изплатени средства от Бенефициента:	2730582,24 лева

Източник: ИА ГИТ

Проект BG051PO001-6.1.06 от 11.03.2011 г. „Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда” се реализира по Приоритетна ос 6 „Повишаване ефективността на институциите на пазара на труда, социалните и здравните услуги”, област на интервенция 6.1 „Развитие и усъвършенстване на системата на пазара на труда”.

Основната цел на приоритетната ос е свързана с „повишаване на ефективността на институционалните системи в сферата на пазара на труда, условията на труд, социалните и здравните услуги”, като предвижданите в нейните рамки операции са насочени към укрепване на институционалните и функционалните структури на системите, подобряване на материално-техническите условия и развитие на човешките ресурси.

Общата цел на проекта е повишаване на ефективността на контролната дейност на пазара на труда, чрез усъвършенстване качеството на дейността на ИА ГИТ. Модернизирането на контролната система по спазване на трудовото законодателство, повишаването на квалификацията на инспекторите по труда и материално-техническото и информационно обезпечаване на инспекционната дейност са основни предпоставки за ефективно прилагане на трудовото законодателство и подобряване на условията на труд в предприятията в страната.

Цел на дейността: Да се осигурят ефективни механизми за организация, управление и контрол, с оглед гарантиране на точното и качествено изпълнение на

проектните дейности и постигане на заложените резултати. Изпълнението на тези дейности и постигането на заложените индикатори и резултати допринася съществено за реализиране на специфичните цели на ОП РЧР, като повишаване качеството на работната сила и развитие на социалната икономика. Проектът съдейства за постигане на общата цел на оперативната програма, свързана с подобряване качеството на живот на хората в България чрез подобряване на човешкия капитал, повишаване на производителността и учене през целия живот.

Специфичните цели обхващат: подобряване на качеството на инспекционната дейност и оптимизиране на процесите в ИА ГИТ; осигуряване на актуална информация за условията на труд и спазването на трудовото законодателство в предприятията в страната; повишаване на качеството на предоставяните от ИА ГИТ услуги в съответствие с очакванията на работещите, бизнеса и социалните партньори; подобряване на взаимодействието с другите институции на пазара на труда, контролните органи, институциите и организациите, осъществяващи контрол на условията на труд в предприятията, и социалните партньори; повишаване квалификацията и развитие на ключови компетентности на служителите на ИА ГИТ.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти“

Целта на операцията е повишаване на ефективността на контролната дейност на пазара на труда чрез усъвършенстване качеството на дейността на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“.

Постигането на целта ще се осъществи с:

- разработване и въвеждане на единна методика и унифицирани процедури за извършване на контролната дейност за всяка от областите на контрол, възложен на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ – цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство; специализирания контрол по Закона за здравословни и безопасни условия на труд; специализирания контрол по Закона за насърчаване на заетостта; специализирания контрол по Закона за интеграция на хората с увреждания и другите видове контрол, възложени със закон или подзаконов нормативен акт;
- разработване на софтуер на информационна система с база – данни за всички предприятия в страната. Софтуерът на системата трябва да дава възможност за включване на допълнителни регистри при необходимост и връзки с информационни системи на други ведомства и институции.

По проект „Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ приключи изпълнението на основни дейности, както следва – внедряване на система за управление на качеството на контролната дейност (СУККД). Избран е изпълнител за провеждане на обучение по проекта и същите се изпълняват съобразно заложен график, учебен план и материали. Приключи Сертифициране на СУККД по ISO 9001:2008. В ход е и внедряване на информационна система на ИА ГИТ след успешно проведена процедура по ЗОП. През 2015 г. ще се реализира и обществена поръчка за разработване и внедряване на система за управление на информационната сигурност, които представлява основна дейност.

4.8.1.4. Подкрепа за институционалното изграждане на институции на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Основната цел на операцията е повишаване ефективността в работата на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването, чрез подкрепа на мерките за тяхното институционално изграждане. За целта Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването и второстепенните разпоредители с бюджетни кредити към министъра на труда и социалната политика и министъра на здравеопазването имаха възможност да привличат безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, със завършено висше образование на кратковременни 9-месечни стажове. По този начин се създаде възможност за осигуряване на допълнителен капацитет за реализация на дейностите, насочени към подобряване достъпа до услуги за гражданите и бизнеса и повишаване на тяхното качество.

На 17.12.2014 г. бе внесен заключителен доклад по проект „Старт в администрацията”, Предстои верифициране на исканите средства през 2015 г. в рамките на установените срокове.

По проект „Старт в администрацията” през отчетния период въз основа на оценка на заявените потребности са постъпили заявки за свободни работни места за стажанти по втора процедура на проекта. След обобщаване на заявките е изготвен регистър и местата са обявени в дирекциите „Бюро по труда”. Изготвена е процедура за 2013 г. и критерии за кандидатстване за заявените работни места. Извършено е набиране на заявления от страна на безработни младежи до 29-годишна възраст от групите в неравностойно положение на пазара на труда, желаещи да бъдат включени в стаж в МТСП, МЗ или ВРБ към министъра на труда и социалната политика/ министъра на здравеопазването. Извършена е подготовка за организацията и провеждането на въвеждащо групово обучение за стажантите на тема „Въведение в държавната администрация”, като е сключено партньорско споразумение с ЦРЧРРИ – Кремиковци. По проекта са регистрирани 470 входящи участници и 26 изходящи. Всички включени 470 души са преминали успешно планираните обучения, като броят на изходящите участници представлява напуснали лица (стажанти на кратковременни 9-месечни в МТСП, МЗ и техните ВРБК), които междувременно са намерили възможности за постоянна работа. Останалите 444 души ще бъдат отчетени като изходящи при приключване на участието им в дейностите по проекта.

4.8.1.5. Извършване на оценка на ефекта на активните политики на пазара на труда, финансирани със средства от държавния бюджет.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Основната цел на операцията е подобряване на качеството и ефективността на активната политика на пазара на труда, финансирана със средства от държавния бюджет. От гледна точка на това, специфичните цели на операцията могат да бъдат дефинирани по следния начин:

1. Подобряване информационното осигуряване на процеса на вземане на решение в сферата на пазара на труда.
2. Постигане на максимална степен на съответствие на активната политика на пазара на труда и изискванията на стратегията „Европа 2020”.

3. Повишаване административния капацитет на служителите и представители на заинтересованите страни за анализ на ефектите на активната политика на пазара на труда.

През 2014 г. активно се работи и по проект „Извършване на оценка на ефекта на активните политики на пазара на труда, финансирани със средства от държавния бюджет”. През отчетния период се изпълниха два договора за извършване на различен тип последващи оценки - последваща (ex-post) оценка на ефекта от активната политика на пазара на труда на индивидуално ниво (микро-оценка), последваща (ex-post) оценка на приноса на активната политика на пазара на труда за избрани показатели, характеризиращи икономическото и социално развитие на страната за периода 2000-2011 г. (макро-оценка). Предстои да се реализира и третата оценка заложена по проекта, а именно последваща (ex-post) оценка на всички елементи (програми и мерки за заетост) на активната политика на пазара на труда, Дейността е в процес на изпълнение от избран външен оценител и се очаква да приключи на 28.05.2015 г. Съществува известен риск по отношение дейности по обучение на представители на целевите групи, организиране на събития и отпечатване на материали, тъй като все още не е приключила процедурата по ЗОП за избор на изпълнител на предвидените по проекта обучения, събития и отпечатване на материали.

4.9. Подобряване на чистота на природната (земя, вода, въздух) и околна среда.

4.9.1. Обезопасяване на опасни за здравето източници на замърсяване – сметища, производства, отпадни и отходни води и др.

4.9.1.1. Изграждане на регионални съоръжения за екологосъобразно третиране и обезвреждане на отпадъците.

Министерство на околната среда и водите (МОСВ)

По приоритетна ос 2 „Отпадъци” на ОПОС 2007-2013 г. се изпълняват 25 договора – 4 договора за техническа помощ, 20 договора за изграждане на регионални системи за управление на отпадъците в Аксаково (Варна), Борово (Бяла), Ботевград, Бургас, Велико Търново, Видин, Габрово, Добрич, Луковит, Малко Търново, Никопол, Панагюрище, Перник, Плевен, Разлог, Самоков (Костенец), Столична община, Стара Загора, Хасково и Ямбол и 1 договор с Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС) за изпълнение на дейности по закриване и рекултивиране на общински депа за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания.

По ос 2 на ОПОС 2007-2013 г. са изпълнени 24 проекта за техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти. Общата усвоена безвъзмездна финансова помощ (БФП) по тези проекти възлиза на 10,6 млн. лв.

Със средства от Кохезионен фонд са изградени 5 регионални депа за твърди битови отпадъци в общини Монтана, Русе, Севлиево, Силистра и Созопол. Закрити и рекултивирани са 8 от идентифицираните 14 рискови стари депа, в обхвата на приключилия финансов меморандум по ИСПА за изграждане на петте регионални депа за неопасни отпадъци. Продължава строителството на Регионалният център за управление на отпадъците в Кърджали. Проектът включва и закриване на 8 общински депа.

Открит е обект „Разширение на регионално депо за твърди битови отпадъци (ТБО) – гр. Мадан – изграждане на площадки за предварително третиране на отпадъци за общини: Мадан, Златоград и Неделино“. Обектът е финансиран от

ПУДООС/държавен бюджет. Със средства от бюджета се изпълнява проект за разширение, реконструкция и модернизация и на регионално депо в община Смолян.

4.9.1.2. Закриване и рекултивация на съществуващи депа/съоръжения за битови отпадъци, които не отговарят на изискванията на действащите нормативни актове.

Министерство на околната среда и водите (МОСВ)

Финансира се, със средства от ОПОС 2007-2013 г., закриването и рекултивацията на общински депа за битови отпадъци в рамките на проект „Изпълнение на дейности по закриване и рекултивиране на общински депа за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания“. Проектът предвижда рекултивиране и закриване на минимум 37 броя общински депа в срок до 2015 г. Подписани са 26 договора с общини: Столична (2 договора), Раковски, Калояново, област Пловдив, Самуил, Кубрат, Угърчин, Каспичан, Елхово, Сливо поле, Костинброд, Велики Преслав, Сухиндол, Русе, Цар Калоян, Летница, Чепеларе, Козлодуй, Оряхово, Силистра (2 договора), Разград, Симеоновград, Главиница, Борово.

Сключени са договори за строителство и строителен надзор по проекти за рекултивация на депа, които ще се финансират от Публична инвестиционна програма „Растеж и устойчиво развитие на регионите“ (ПМС №19/07.02.2014 г.):

- ✓ „Закриване и рекултивация на депо за твърди битови отпадъци на град Дебелец, Община Велико Търново“;
- ✓ „Закриване и рекултивация на депо за твърди битови отпадъци на град Килифарево, Община Велико Търново“;
- ✓ „Закриване и рекултивация на депо за отпадъци на територията на Община Поморие“;
- ✓ „Рекултивация на депо за твърди битови отпадъци /ТБО/ на гр. Ботевград“;
- ✓ „Рекултивация на старо сметище Мездра - с. Брусен“.

4.9.1.3. Изграждане на необходимата инфраструктура за подобряване на ВиК мрежи.

Министерство на околната среда и водите (МОСВ)

До 31.12.2014 г. по Приоритетна ос 1 „Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води и подобряване на качеството на атмосферния въздух“ на ОПОС 2007-2013 г. са успешно изпълнени 94 договора по процедурата за техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти и 11 договора за изграждане на инфраструктура на общините Бургас (кв. Долно Езерово), Вълчи Дол, Вършец, Главиница, Каварна, Перник, Попово, Приморско, Столична община, Руен и Хисаря.

По приоритетната ос се изпълняват следните договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП): 16 за техническа помощ, 14 за изграждане на ВиК инфраструктура, 26 за подготовка и изграждане на ВиК инфраструктура, 63 за изграждане на ВиК инфраструктура.

От Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС) се финансират проекти за: довършване на довеждащи и главни колектори до ГПСОВ за агломерации с над 10 000 еквивалентни жители; довършване на канализационни мрежи, захранващи главни и довеждащи колектори до ГПСОВ/МПСОВ за агломерации над 2 000 еквивалент жители с цел натоварване на капацитета на ГПСОВ/МПСОВ.

През 2014 г. се изпълняват 28 проекта, финансирани от ПУДООС/държавен бюджет, по които е изградена 25 км канализационна и 28 км водопроводна мрежа.

4.9.1.4. Извършване на текуща оценка на качеството на атмосферния въздух.

Министерство на околната среда и водите (МОСВ)

Националната система за наблюдение и контрол осигурява оценка на качеството на атмосферния въздух. През 2012 г. оценката на качеството на атмосферния въздух се извършва се извършва чрез 41 бр. автоматични станции и 9 пункта с ръчно пробовземане и последващ анализ. Осигурена е постоянна техническа и комуникационна поддръжка на системата, което дава възможност за непрекъснат мониторинг и информация за качеството на атмосферния въздух в реално време.

Осигурена е представителна информация за качеството на атмосферния въздух и е предоставен достъп на обществеността до информация за превишаване на праговете стойности за качество на атмосферния въздух по отношение на основните замърсители.

Извършването на текуща оценка на качеството на атмосферния въздух допринася за предприемане на мерки за намаляване на здравния риск от замърсяване на атмосферния въздух.

По ОПОС 2007-2013 г. във връзка с мерките за подобряване качеството на атмосферния въздух чрез осигуряване на екологични превозни средства на градския транспорт са доставени 10 метровлака, 20 трамвайни мотриси, 126 автобуса и 100 тролейбуса.

4.10. Подобряване на качеството и чистотата на храните.

4.10.1. Завишаване на контрола и санкциите върху производството на некачествени и вредни за здравето храни и суровини.

4.10.1.1. Поддържане на система за контрол и регистри.

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създаден продукт/услуга 1:

Поддържане на система за контрол, основана на определени принципи – степен на риска, гъвкавост, пропорционалност и др.

Постигнати резултати:

За периода от 01.01.2014 г. до 30.12.2014 г. – на базата на извършена оценка на риска на всички обекти за производство и търговия с храни, е извършен планов официален контрол на обекти за производство, търговия на едро и дребно с храни и заведенията за обществено хранене в страната.

Обобщените данни за извършените проверки са както следва:

- извършени проверки – 198 688 бр.;
- издадени предписания за отстраняване на констатирани несъответствия – 13 438 бр.;
- съставени актове за установяване на административно нарушение (АУАН) – 2 850 бр.;
- възбранени и бракувани храни – 162 752 кг храни, 17 750 бр. яйца, 848 кг кетчуп, 383 л млечна напитка, 37 л мляко, 16 бр. бебешки шишета, 356 бр. опаковки хранителни добавки, 1 332 бр. опаковки боя за яйца, 235 бр. дъвки, 153 кашона чай, кафе и тестени изделия, 980 л олио, 58 л бира, 19 193 л безалкохолни напитки, 32 кашона смес за палачинки, 612,5 л кисел продукт, 1 750 кг сол за технически цели, 24 бр. бутилки оцет, 12 125,8 л оцет, 484,5 кг консервирани домати без етикет на български език, 214 пакета захар, 2 000 кг диворастящи гъби, 525 бр. детски пюрета, 9 689 кг моркови, 56 л напитки, 2 444 опаковки канела.

Общ брой затворени обекти и обекти с временно преустановена дейност – 158 бр.

Създаден продукт/услуга 2:

Поддържане на регистър на обектите за добив, производство, съхранение и търговия на едро и дребно с храни, материали и предмети за контакт с храни и обекти за обществено хранене;

Постигнати резултати:

Регистрираните обекти за производство, съхранение и търговия на едро с храни са 8 122 бр., а обектите за търговия на дребно с храни са 119 366 бр. Млекосъбирателните пунктове и помещенията за съхранение на мляко към ферми са 4 569 бр. Одобрените и регистрирани предприятия, осъществяващи дейност съгласно изискванията на Регламент 1069/2009 (съхранение, обезвреждане и преработка на странични животински продукти) са 339 бр.

Броят на обектите, произвеждащи храни по стандарти, изготвени по предложение на браншовите организации и с участието на представители на браншовите организации, представители на висши учебни заведения, на научните среди и експерти от агенцията е както следва:

- По утвърден стандарт „Стара планина“ (за месни заготовки, колбаси и салам) - 89 бр.
- По утвърден стандарт „България“ (за брашно бяло, добруджа и типово и хляб бял, добруджа и типов) - 81 бр.
- По браншови стандарт за лютеница – 5 бр.
- Обекти, произвеждащи млечни продукти по Български държавен стандарт (БДС) – 38 бр.

Създаден продукт/услуга 3:

Провеждане на ефективен контрол с цел проверка за спазване на изискванията на действащото законодателство за осигуряване на безопасност на храните по цялата хранителна верига;

Постигнати резултати:

С цел подобряване на ефективността и унифициране на официалния контрол БАБХ разработва образци на документи (въпросници, наръчници, указания, инструкции процедури, справки, контингенс планове и др.) и събира, обработва и анализира информация, свързана с контрола на безопасността и качеството на суровините, храните, материали и предмети, предназначена за контакт с храни. През 2014 година са изготвени редица нови стандартни оперативни процедури, инструкции, указания, писма: 16 бр. стандартни оперативни процедури (СОП); 2 бр. инструкции; 1 бр. процедури и 7 бр. чек-листа за проверки в обекти за производство и реализация на храни.

Разработени са множество указателни писма по прилагане на специфичното европейско законодателство, процедури и инструкции в помощ на работата на инспекторите на терен. Разработено и утвърдено е Ръководство в помощ на работата със системата TRACES (Експертна система за контрол на търговията). Изготвена е “Инструкция за извършване на официален ветеринарен контрол в митническите складове за съхранение на продукти от животински произход, неотговарящи за внос в ЕС, регистрирани по чл.12 от Закона за храните и одобрени по чл. 43 на Наредба №47/2006, и чл. 12 и 13 на директива 97/78/ЕС.“. Разработени са образци на бланки – протоколи, констативни протоколи, декларации, уведомления за отразяване решенията на инспекторите съгласно и последващите действия от страна на контролните органи. Изготвен е и актуализиран план за извършване на проверки на ефективността на официалния контрол, извършван на Граничните инспекционни пунктове, съгласно чл. 8, параграф 3 от Регламент (ЕО)882/2004.

Създаден продукт/услуга 4:

Предпазване на потребителите от измами, заблуди и незаконни практики с храни и фуражи;

Постигнати резултати:

В изпълнение на Препоръка на Комисията от 27.03.2014 г. относно втория координиран план за контрол с цел установяване на разпространението на измамни практики при търговията с някои храни и Решение на Комисията от 27.03.2014 г. относно финансовото участие на Съюза в координирания план е изготвен график за вземане на сто броя проби от обекти за търговия на дребно и хладилни складове, от опаковани или неопаковани храни - мляно месо, месни заготовки и месни продукти, съдържащи в състава си говеждо или телешко месо, предназначени за продажба на краен потребител, с цел установяване на нерегламентирано влагане на конско месо. В рамките на утвърдения график от 28.04.2014 г. до 30.05.2014 г. е организирано вземането и изпращането на планираните сто броя проби. При лабораторното изпитване (проведено в Германия) четири от тези проби (4,00%) са с положителен резултат за съдържание на конско ДНК над 1%.

Създаден продукт/услуга 5:

Контрол върху храни съдържащи генетично модифицирани организми (ГМО) или произведени от ГМО.

Постигнати резултати:

През 2014 г. са изследвани 79 проби храни за съдържание на ГМО. От тях в 8 проби е установено наличие на ГМО, но генетичните модификации са разрешени за употреба в храни и фуражи и съдържанието им е под регламентираната норма от 0,9%.

4.10.1.2. Поддържане на високи стандарти за качеството на храни и напитки.

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създаден продукт/услуга 1:

Актуализиране, усъвършенстване и разработване на нормативни актове в областта на качеството и безопасността на храните.

Постигнати резултати:

През 2014 г. са извършени изменения и допълнения в следните нормативни актове:

- Наредба № 1 от 7.02.2013 г. за прилагане на правилата на биологично производство на растения, животни и аквакултури, растителни, животински продукти, продукти от аквакултури и храни, тяхното етикетирание и контрола върху производството и етикетирането;
- Наредба № 32 от 2006 г. за окачествяване, съхраняване и предлагане на пазара на месо и черен дроб от домашни птици;
- Наредба № 26 за специфичните изисквания за директни доставки на малки количества суровини и храни от животински произход;
- Наредбата за изискванията към състава, характеристиките и наименованията на храните за кърмачета и преходните храни;
- Наредба № 15 за изискванията към използване на ароматизанти в храните;
- Наредба № 4 от 15 юли 2014 г. за специфичните изисквания към производството на суровини и храни от животински произход в кланични пунктове, тяхното транспортиране и пускане на пазара;
- Наредбата за изискванията към соковете от плодове и някои сходни продукти предназначени за консумация от човека.

През 2014 г. са разработени, а в началото на 2015 г. са приети изменения и допълнения в следните нормативни актове:

- Закона за храните;
- Закона за стоковите борси и тържищата;
- Закона за виното и спиртните напитки;
- Закона за общата организация на пазарите на земеделски продукти в Европейския съюз;
- Наредба № 2 от 23 януари 2015 г. за максимално допустимите количества на остатъци от пестициди във или върху храните;
- Наредбата за условията и реда за прилагане на схема за предоставяне на плодове и зеленчуци в учебните заведения – схема "Училищен плод";
- Наредбата за условията и реда за изграждане на Система за бързо предупреждение за храни и фуражи в Република България;
- Наредба № 5 от 9 февруари 2015 г. за определяне на максимално допустимите количества на някои замърсители в храните, с която се отменя Наредба № 31 от 2004 г. за максимално допустимите количества замърсители в храните;

През 2014 г. е започнала работа по изготвяне, изменение и допълнение в следните нормативни актове:

- Закона за марките и географските означения;
- Тарифа за таксите, които се събират от Българската агенция по безопасност на храните;
- Наредба № 4 от 19.02.2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти;
- Наредба за специфичните изисквания при производство и търговия с оцет (нова наредба);
- Наредба № 1 от 2008 г. за изискванията за търговия с яйца за консумация;
- Наредба № 9 за специфичните изисквания към безопасността и качеството на храните, предлагани в детските заведения и училищата, както и при храни, предлагани при организирани мероприятия за деца и ученици;
- Наредбата за условията и реда за извършване на детски и ученически туристически пътувания с обща цена, инициирани от детски градини, училища и обслужващи звена в системата на народната просвета;
- Наредбата за условията и реда за издаване на лицензия на вносители за внос на семена от коноп, непредназначени за посев и за осъществяване на дейностите по преработка и продажба на семената“;

Създаден продукт/услуга 2:

Изготвяне на годишна програма за извършване на проверки и вземане на проби за установяване на съответствието с качествените характеристики на произвежданите продукти, съгласно изискванията на национални стандарти и/или стандарти разработени от браншови организации и стандарти одобрени от компетентния орган.

Постигнати резултати:

Съгласно действащите национални и браншови стандарти на територията на Република България се произвеждат и контролират продукти по следните стандарти:

- Утвърден стандарт „Стара планина“ – месни продукти;
- Утвърден стандарт „България“ – брашно и хляб;
- Браншови стандарт „Лютеница“;
- БДС 15:2010 „Българско бяло саламурено сирене“;

- БДС 14:2010 „Български кашкавал“;
- БДС 12:2010 „Българско кисело мляко“.

Съгласно одобрения годишен план през 2014 г. за анализ на продукти, взети от търговска мрежа и произведени по национални стандарти, стандарти, разработени от браншови организации и одобрени от компетентния орган, за 2014 г. са заложи и изследвани общо 155 броя проби, както следва:

- Утвърден стандарт „Стара планина“ – 43 броя проби;
- Утвърден стандарт „България“ – 28 броя проби;
- Браншови стандарт „Лютеница“ – 10 броя проби;
- БДС 15:2010 „Българско бяло саламурено сирене“ – 14 броя проби;
- БДС 14:2010 „Български кашкавал“ – 14 броя проби;
- БДС 12:2010 „Българско кисело мляко“ – 46 броя проби.

При направения анализ на резултатите от изследванията са констатирани общо 12 несъответствия за 2014 г., а именно:

- По БДС - 7 броя:
  - ✓ 4 броя несъответствия по показател степен на зрялост % за сирене и кашкавал;
  - ✓ 1 брой несъответствие по показател киселинност °Т за сирене;
  - ✓ 1 брой несъответствие по показател сухо вещество за кашкавал;
  - ✓ 1 брой несъответствие по показател съдържание на сол % за сирене.
- По УС „Стара планина“ - 4 броя несъответствия по показател водно съдържание % по УС 02/2010 - кюфтета и кебапчета.
- По БС „Лютеница“ – 1 брой несъответствие по показател съдържание на сол %.
- По УС „България“ не са констатирани несъответстващи резултати.

За всички констатирани несъответствия са предприети коригиращи действия от страна на областните дирекции по безопасност на храните, на чиито територии се намират производствените предприятия.

Създаден продукт/услуга 3:

Контрол върху генетично модифицирани храни, контрол на пускането на пазара, проследяването и етикетирването на храни, които съдържат или са произведени от ГМО.

Постигнати резултати:

През 2014 г. са извършени 3 177 бр. тематични инспекции в обектите за производство на храни по отношение наличие на ГМО и етикетирване на готовите продукти, съдържащи ГМО.

4.10.1.3. Функциониране на национална и компетентни контактни точки по системата за бързо съобщаване за храни и фуражи RASFF

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създадени продукти/услуги:

Изготвяне на входящи и изходящи нотификации по системата за бързо предупреждение за храни и фуражи RASFF.

Постигнати резултати:

През отчетния период по веригата са изпратени 7 (седем) броя изходящи нотификации. Това са нотификации, при които България е реагираща държава. В по-голямата си част те са изготвени за констатирано съдържание на пестициди над допустимите нива в плодове. Една от нотификациите засяга открито съдържание на кадмий над допустимите нива в спанак от държава-членка на ЕС. Останалите изходящи

нотификации касаят риба, в която е добавен неразрешен оцветител, наличие на арсен в добавка за храна и наличие на плесен в сладкарски продукт.

По системата са получени, обработени и изпратени по веригата общо 53 бр. входящи нотификации и 9 бр. запитвания и искания на допълнителна информация, касаеща главно случаите на Хепатит А в плодове.

От горепосочените 53 бр. входящи нотификации – 30 бр. са нотификации за предупреждение, а останалите 23 са нотификации за информация /за насочване на внимание и за проследяване/.

През изминалата 2014 година, в Системите TRACES и RASFF са създадени общо 80 нотификации за пратки, отхвърлени на граница. Това са основно пратки недопуснати за внос след извършени лабораторни изпитвания в акредитирани лаборатории.

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 5 – Разработване на адекватна миграционна (външна и вътрешна) и имиграционна политика.

5.1. Усъвършенстване на отчитането на вътрешната и външната миграция

5.1.1. Разработване на научно-приложен проект: „Българската диаспора в Западна Европа: трансгранична мобилност, национална идентичност и развитие”.

Институт за икономически изследвания при БАН

Разработен научно-приложен проект: Българската диаспора в Западна Европа: трансгранична мобилност, национална идентичност и развитие

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от НФ „Научни изследвания”.

Проектът е финализиран в началото на 2014 г. и по него не са постъпвали средства през тази година.

Описание: Провеждане на емпирични проучвания в България - за потенциална емиграция и завръщащи се емигранти, и в Испания и Германия – на българската диаспора.

Резултати: Анализирани са дестинациите и профила на потенциалните емигранти на основа на емпирични изследвания, направена е оценка на т.нар. „ре-миграционен” потенциал (нагласи за завръщане). Оценява се броят на завърналите се емигранти и на тяхното трансферно поведение. Оценена е очакваната и фактическата трудова реализация на потенциалните, завърналите се и постоянно пребиваващите зад граница български емигранти. Обобщена е емпирична информация за „само-организирането” на българската общност в чужбина.

Резултатите от изследването са предназначени за административни органи, имащи отношение към миграционните процеси в страната, изследователи. Публикувани са като научна монография (книга) и са представени на организирана от института „Международна конференция по миграция” през февруари 2014 г.

Въздействие: Национално ниво

5.2. Развитие на имиграционна политика за привличане на българи, живеещи в чужбина

5.2.1. Удостоверяване на български произход.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

През 2014 г. са приети общо 8540 заявления. Броят на издадените удостоверения е 3842.

Най-много заявления са приети от сънародници от Македония-4543, Украйна-1526, Сърбия-842, Молдова-547. Издадени удостоверения: Македония-1104, Украйна-1464, Сърбия-552, Молдова-389.

През отчетния период лицата, желаещи да подадат документ за издаване на удостоверения, се регистрират предварително по електронен път.

Получилите номер подават документите си лично на гишето за административно обслужване на граждани в ДАБЧ. Хората имат възможност и лично да подадат заявления в агенцията.

5.3. Въвеждане на специални мерки и дейности, насочени към етническите българи, живеещи извън територията на страната.

5.3.1. Облекчаване на процедурите за българско гражданство.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Конкурс „България в моите мечти”, 14 издание, с участие на 820 български деца от 23 държави.

5.3.3. Активизиране и разширяване сферите на сътрудничеството с диаспорите от български емигранти в чужбина.

5.3.3.1. Конкурс за народно пеене „Прехвъркна птичка”.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Конкурс за народно творчество „Прехвъркна птичка”. четвърто издание, с участие на 233 деца от 11 държави.

5.3.3.3. Конкурс за литература „Ст.Гечев”.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Конкурс за литература „Ст.Гечев”, 17 издание, с участие на 208 деца от 15 държави.

5.3.4. Разработване на политика за завръщане на етнически българи и насърчаване на икономическата им активност в България.

5.3.4.1. Спартакиада за ученици от българските общности зад граница.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Организирането и провеждането на Четвъртата младежка спартакиада, насочена към младото поколение българи от държави в Югоизточна Европа. След Каварна, Банско и Варна е важно събитие в календарния план на дейностите, извършвани от Държавната агенция за българите в чужбина. През 2014 г. спортното събитие е проведено в дните 27-30 май в Националната спортна база в к. к. „Златни пясъци” при участието на 160 юноши и девойки и 37 ръководители от Украйна (Болград и Одеса), Молдова (Кортен, Тараклия, Паркани и Кишинев), Румъния (Дудещи Веки – Банат), Сърбия (Босилеград, Димитровград, Иваново, Омолица, Панчево). Проведени са състезания по футбол за момчета и волейбол за момичета с отбори по 10 човека. В рамките на инициативата са организирани вечери за представяне на културите и взаимно опознаване на младежите. Закупени са спортни екипи и футболни топки за отборите. Спартакиадата е подкрепена от Младежкия олимпийски клуб към НСА и Министерството на младежта и спорта.

5.3.4.2. Издателска дейност на ДАБЧ.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Каталог на изложбата „Толкова близо, толкова далече”/2014 г.

Издаден е по повод на организираната съвместно с Националния дарителски фонд „13 века България” изложба на 18 декември в София, подготвена в партньорство с Националния дворец на културата и Асоциацията за развитие на София. Тираж 500 бр.

Детски календар на ДАБЧ за 2015 г.

Календарът е с подбрани наградени творби на участници в последните издания на литературния конкурс „Стефан Гечев” и на конкурса по изобразително изкуство „България в моите мечти”. Предназначен е за българските училища в чужбина. Тираж 1000 бр.

„Имиграцията в Бразилия. Бесарабски българи и гагаузи”

Автор е Жорже Косиков, бразилец, потомък на бесарабски българи - имигранти, член на Академията за правни науки в Рибейрао Прето. Преводът от португалски и издаването на книгата е осъществено от ДАБЧ, научен консултант е проф. д-р Н. Червенков, Кишинев. Тираж 500

Изложба-винили „Мотиви от българския фолклор”

Винилите пресъздават произведения на художничката Петя Илиева, посветени на българския фолклор.

5.3.4.3. Организиране и участие във форуми, фестивали и кръгли маси.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Участие на агенцията във форуми; подкрепа за фестивали в България и извън България

- **Конференция по международна миграция**, организирана от Института за икономически изследвания при БАН в рамките на българо-швейцарски проект. От ДАБЧ е предоставена информация за развитието на миграционния поток от България към Германия в периода след 2007 г. и състоянието на българската общност в Германия.
- **Научна конференция „Българи в чужбина, чужденци в България: институции, организации, общостен живот“**. Организатор е ИЕФЕМ при БАН. Представена е дейността на ДАБЧ по приоритети.
- **Конференция във връзка с проект за трансгранично сътрудничество България – Сърбия**. ДАБЧ участва в дискусиата по проблеми, свързани с развитието на българската общност с акцент върху обучението по български език в районите на Босилеград и Димитровград.
- **Проект с работно заглавие „Малката България”**, с автор София Стойчева. В основата на подкрепения от ДАБЧ проект е създаването на документалния филм, посветен на разпространението на родните фолклорни традиции по света. Предварително са проведени срещи и консултации с творческия екип. Предоставена е информация за български фолклорни ансамбли в Европа и Америка.
- **Подкрепа на международен фолклорен фестивал под надслов: „Българският фолклор е магия”**

Организатори са ръководителите на ансамбъл „Български ритми” – Лондон, клуб „Верея” – Чикаго и група "Димитровче" – Торонто. Инициативата е подкрепена от община Стара Загора с осигуряването на открита сцена на централния градски площад, оборудвана с техника за озвучаване и осветление, както и водещ на събитието. ДАБЧ

логистично подкрепя събитието с предварителна разгласа и търсене на партньори в лицето на компетентните държавни институции.

- **„Дни на българската култура във Валенсия”**

Инициатор и организатор на проявата, осъществена през м.май, е Асоциацията на българката „Бялата лястовица” – Валенсия. От ДАБЧ е предоставена изложба за Св. Св. Кирил и Методий. В рамките на събитието е открита също така изложба „Български икони” на сънародничка от Испания и е изнесен фолклорен концерт.

- **Дни на българската култура в Буенос Айрес**

Предоставена е изложба, издание на ДАБЧ, посветена на българската духовност и култура. В програмата е включен концерт на фолклорната формация към културно-просветното дружество „Иван Вазов” – Берисо, провинция Буенос Айрес.

- **Честване на 3 март със студентите ни в Карлсруе**

Оказано е съдействие на Българското академично дружество „Кирил и Методий” за отбелязване на националния ни празник. По молба на УС на дружеството е предоставен награден фонд за традиционната викторина, посветена на 3 март, както и 100 мартенички за членове на сдружението. От учредяването му преди 12 години то е в непрекъснат интензивен диалог с агенцията, реализирани са поредица от съвместни инициативи. По случай 10-годишнината от основаването му дружеството е удостоено с почетен плакет на ДАБЧ. Независимо от многократните покани през годините, за първи път е осъществено посещение на място от представители на агенцията по повод на празника. Участват над 150 млади българи, в т.ч. почти всички бивши председатели на сдружението, установили се вече на работа в немски компании в Мюнхен, Нюрнберг и други градове на Германия след дипломирането си в Университета в Карлсруе.

- **Съдействие за участието на Българското академично дружество „Бай Ганьо” в Манхайм във Фестивала на културите**

Фестивалът е организиран от AIESEC в университета в Манхайм. AIESEC е най-голямата студентска организация в света, която вече 65 години предоставя на младежите възможности за развитие на лидерския им потенциал, както и стажантски програми в организации със стопанска и нестопанска. От ДАБЧ са изпратени материали за българския информационен щанд. След гласуване за най-добре представена страна победата е спечелена от Българското академично дружество „Бай Ганьо”.

- **Среща с български студенти във Франкфурт**

Срещата е организирана е през м.март със съдействието на Консулството на Р България в града. Участват инициатори за възобновяването на дейността на Българското академично сдружение в Дармщат с идеята дейността му да се премести във Франкфурт като се използва старата регистрация. Проведен е разговор за формите на сътрудничество с агенцията.

- **Изложба от литературни и художествени творби на тема "Защо са ни ценни старобългарските писмена?"**

Това е първият етап на инициативата „Бог – Светът – Човекът” по повод 150-годишнината от моравската мисия на светите братя Кирил и Методий. Инициатор и главен организатор е Фондацията „Свети Евтимий патриарх български” с подкрепата на Столичната библиотека и ДАБЧ. Осигурени са три награди за отличените участници от чужбина: Драгана Ангелов от Димитровград, гимназия "Св. Св. Кирил и Методий", Татяна Николаева от Хюстън, САЩ, и Елизабет Феррара от Рим, Италия.

- **Фестивал на гатанката, четвърто издание**

Основни организатори са Детската телевизия „Аз мога, аз знам” и БУЦ „Знание”, Чикаго, срещнали подкрепата на ДАБЧ и Националния дворец на децата. През м.юни е

организирана изложба и е изнесен концерт. От страна на ДАБЧ са осигурени купи и медали за отличените участници.

- **Научна дискусия „Исторически миграции на бесарабските българи”**

Организирана е съвместно с ИЕФЕМ. В рамките на инициативата са прочетени научни съобщения от Иван Думиника и проф. Николай Червенков, председател на Научното дружество на българистите в Молдова. Представени са шест издания – научни изследвания на историческа, етнографска и лингвистична тематика

- **Научна конференция по международна миграция**

Проведена е през м.февруари в рамките на българо-швейцарски проект, продължен през 2014 година. Организатор е Институтът за икономически изследвания при БАН. Сред участниците са представители на ИИИ при БАН, на университетите в Касел (Германия) и Фрибург (Швейцария), както и изследователи от Испания, Албания, Македония. Изнесени са презентации за миграционните движения в Западна Европа. От директора на дирекция „Български общности и информационна дейност” в ДАБЧ е предоставена информация за развитието на миграционния поток от България към Германия в периода след 2007 г. и състоянието на българската общност в Германия.

- **Партньорство в провеждането на Деветия международен фестивал „Музите” в Созопол**

Инициатор и главен организатор на фестивала, проведен през м.юли, е едноименното сдружение, председателствано от Христина Кръстева. Участват над 800 представители на различни жанрове на изкуството от Русия, Украйна, Беларус, Литва, Латвия, Естония, Унгария, Словакия, Румъния, Словения, Финландия и България. В програмата е включена изложба с наградени творби от конкурса по изобразително изкуство „България в моите мечти”, учреден от Държавната агенция за българите в чужбина за деца от българските общности. В Читалище „Отец Паисий” в Созопол са представени 30 рисунки на деца на наши сънародници от 18 държави, отличени в различни години от провеждането на конкурсната проява. Като един от партньорите на фестивала, ДАБЧ удостоява със специална награда за отлично представяне Образцов танцов ансамбъл „Катюша” от гр. Измаил, Украйна.

- **Участие на ДАБЧ във Фестивала на детската книга в Сливен**

Фестивалът се провежда през м.май. Изнесен е доклад на експерт от ДАБЧ с презентация на дейността на институцията, посветена на децата от българските общности по света. Предоставени са книги – издания на агенцията за фонда на библиотеката «Сава Доброплодни», главен организатор на фестивала. В кръглата маса «Децата и четенето – между традиционната и електронната книга» участват български творци от Ниш, Атина и Мюнхен.

5.3.4.4. „Виена 2013” – Среща на МОН, АБУЧ с българските училища в чужбина.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Участие в конференцията „Модел за качествено изучаване на българския език в чужбина”, Виена 2014

През периода 25 – 27 април ДАБЧ участва в конференцията „Модел за качествено изучаване на българския език в чужбина”, проведена в Българския културен институт „Дом Витгенщайн” във Виена. Форумът е организиран от МОН и Асоциацията на българските училища в чужбина (АБУЧ) със съдействието на Посолството на Р България, Българския културен институт „Дом Витгенщайн” и Българо-австрийското училище „Св. Св. Кирил и Методий” във Виена. Гости на конференцията са българските посланици в Унгария и Словакия. В дневния ред на конференцията е включен доклад на директора на дирекция „БО и ИД” Коянка Димитрова „Организираните форми на обучение по български език и литература в

чужбина”. В него са използвани данните и изводите от анкетното проучване на агенцията на образователни структури, намиращи се извън системата на финансиране от българската държава. като В доклада е отделено място на проблемите в държавните училища в Украйна, Молдова, Румъния и Сърбия, в които има включено обучение по български език. Специално внимание е обърнато и на обучението в български паралелки в рамките на местни интеграционни програми в Швейцария, Канада, Германия и Австралия.

5.3.4.5. Изложба „Толкова близо, толкова далече”

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Изложбата е второ издание на съвместния проект между Държавната агенция за българите в чужбина и Националния дарителски фонд „13 века България”. Участват 11 български художници от Австрия, Германия, Гърция, Испания, САЩ, Франция, Холандия и Чехия. През 2013 г. инициативата е подкрепена от Столична община и от Асоциация за развитие на София. Изложбата е открита на 2 декември в НДК от проф. Греди Асса в присъствието на Тодор Чобанов, заместник-кмет на Столична община и Велислава Кръстева, заместник-министър на културата.

5.3.4.6. Награда „Българка на годината”, учредена от ДАБЧ

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

През 2014 година се провежда петото издание на инициативата „Българка на годината”. Номинирани за отличието, носещо името на Св. Злата Мъгленска са българки от чужбина с принос за: опазването и развитието на българското национално самосъзнание и културната идентичност на сънародниците ни по света; защитата на българското национално достойнство; успешното развитие на български сдружения в чужбина (културни и професионални организации, училища, медии и др.); организирането и участието в посветени на България благотворителни акции и хуманитарни проекти; популяризирането на нашата култура, историческо наследство и традиции в съответните държави. Комисията, председателствана от проф. Боряна Христова, директор на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”, с представители на БНТ, БНР, Столичната библиотека, ДАБЧ и българските общности в чужбина избира между 23 номинации. Те са изпратени от организации и инициативни групи от Белгия, Великобритания, Германия, Гърция, Испания, Казахстан, Кипър, Молдова, Нова Зеландия, САЩ, Украйна, Франция, Хърватия и Чехия. На тържествена церемония в Националната библиотека на 7 март официално са обявени носителките на отличието за 2013 г. – Сирма Зидарова от Чехия и Снежина Мечева от Лондон.

5.4. Развитие на административен капацитет и провеждане на обществени дебати относно оценка на въздействието и ролята на миграциите за социално-икономическото развитие на страната.

5.4.1. Форум „Кариера в България. Защо не?” – реализация на млади висококвалифицирани специалисти в България. Организатори: фондация «Идентичност за България» сдружения „Тук-там” и „Back2BG”.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Форум „Кариера в България. Защо не?”

- **Партньорство в организирането и провеждането на младежкия форум „Кариера в България. Защо не?”, седмо издание**

Инициатори и организатори са сдруженията „Тук-там”, „Back2BG” и „Идентичност за България”, партньори на агенцията в реализирането на младежки

проекти още от времето на тяхното основаване. Със средства на ДАБЧ са осигурени зали за семинарната част на форума в Интер Експо Център София. На самия форум агенцията участва с информационен щанд и презентация на дейността на институцията, насочена към младите българи в чужбина.

Броят на участниците в последното издание е 1 227 души от 47 държави. Както и в предишни години най-популярната дестинация е Великобритания, откъдето идват 23% от участниците на форума. Следват Германия, САЩ и Холандия с по около 9%, а в първата десетка са още Франция, Дания, Италия. Сред кандидатите за професионална реализация в България и през 2014 г. има хора с опит от „по-екзотични“ държави като Екваториална Гвинея, Южна Африка, Бахрейн, Китай, Малта, Индия, Япония, Южна Корея и Йордания.

Според данните от регистрационните форми най-желаният сектор, в които кандидатите искат да се развиват, е Информационни технологии (ИТ), следван от маркетинг (PR) реклама, консултантски услуги, култура и енергетика. Популярни сред кандидатите са също сферите застраховане, автомобили, публичен сектор, финанси, медии и НПО.

Над 70% от участниците на форума са намерили работодател, който харесват. Едва 46% обаче са открили подходяща свободна работна позиция или стажантска програма.

Данните от обработените анкетни карти, попълнени от участниците във форума, сочат че 25% от тях категорично имат желание да се завърнат в България, 42% вече са тук, 33% все още се колебаят.

5.4.2. Летен стаж.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Проведено е 13то издание на инициативата. Участват студенти от Испания, Франция и България.

Темите за разискване са обединени в модулите: история и актуално състояние на българските общности по света; дейност на административно-правната приемна на ДАБЧ; инициативи, информация и издания на агенцията.

Ежегодно летният стаж в ДАБЧ е с продължителност три седмици през м. юли. Стажантите имат индивидуални задачи, участват в дискусии.

По време на дискусиите, в които участват младите хора, е отделено специално място за активностите на българските студентски организации в чужбина.

5.5. Периодичен преглед на съществуващото законодателство, създаване и поддържане на единна нормативна база, регулираща миграционните проблеми.

5.6. Подобряване на информационното осигуряване и създаване на административен регистър за мигранти и имигранти.

5.6.1. Създаване на Информационен център за бежанци в София.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба на БЧК

В края на м. февруари 2015 г. по проект на Върховния Комисариат за бежанците към ООН отвори врати Информационен център за бежанци към БЧК. В него на пълен работен ден са ангажирани социален консултант, който говори арабски и английски език и мениджър. До края на 2014 г. Центъра бе посетен от 729 лица търсещи и получили закрила и живеещи на територията на гр.София. Служителите предоставяха ежедневно :

а/ консултации по социални въпроси – достъп до образование, медицинска помощ, пазар на труда, намиране на жилище - 1283 консултации
б / правни консултации – представител на ВКБООН или Български Хелзински комитет по съответен график – 211 консултации
в/ консултации за доброволно завръщане в страната на произход - 29
г/ консултации за издирване и събиране на членове на семейство - 147

В центъра се проведеха 6 информационни срещи за правата и задълженията на лицата с международна закрила в България и отговорните институции. Проведеха се 12 курса по български език с общ брой от 129 курсисти, предимно от Сирия и Ирак, както и 5 курса по приложни изкуства, посетени общо от 37 жени бежанки от Сирия, Ирак и Палестина.

Съвместно с бежанците се отбелязаха Световния ден на бежанеца - 20 юни, Рамадан и Коледа. Всеки месец се събираха представители на Иракската и Сирийската общност.

5.6.2. Поддържане регистъра на ДАБЧ. Актуализиране на информацията.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

В регистъра на ДАБЧ намираме информация за развитието на българските общности в чужбина и създадените от общностите сдружения, над 850 (организации, клубове, смесени дружества за приятелство, медии, български съботно-неделни училища в чужбина, български православни църковни общини...)

5.6.3. Портал за информация и общуване „Родина”.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Поддържане на електронен портал за информация и общуване „Родина” и електронен бюлетин „калейдоскоп”

Като инструмент на информационната политика на Държавната агенция за българите в чужбина, порталът предлага информация за инициативи и дейности на сдруженията на българите в чужбина.

Порталът предлага електронен бюлетин и отделни рубрики. В тях намират място материали за българи в чужбина с проекти и дейности в България. Специална рубрика предлага интервюта с представители на българската администрация или със сънародници в чужбина.

В електронния бюлетин „калейдоскоп” през календарната 2014 г. са публикувани над 300 съобщения за дейности и прояви на сънародниците в чужбина, които представят инициативите по възможност с тема и програма, с участници и гости.

С много публикации е отразена дейността на българските училища в чужбина, организирани инициативи, чествания, празници.

Най-много съобщения и новини в „калейдоскоп” са публикувани от българските общности в Испания, САЩ, Германия, Великобритания, Франция, Гърция...

5.6.4. Портал за информация и консултация „Родина Консулт”.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Електронният портал за информация и консултация е създаден за да задълбочи общуването със сънародниците в чужбина, като предложи специализирана информация, която да запознава и консултира относно: имоти, бизнес, данъци, социална политика, избори, здраве и т.н.

През 2014 година в портала РодинаКонсулт са предложени над 330 материала в 7-8 рубрики.

Порталът е важен и интересен най-вече за тези сънародници в чужбина, на които: им предстои да се завърнат в България, имат интерес и нагласа да започнат

бизнес в България или следва да вземат решение как да вложат изгодно парите си в България.

Порталът помага на сънародниците да се ориентират в проблемите и промените в здравеопазването или социалните политики; запознава и с нагласите на българите към актуалната политика преди избори, изучавани от социологически агенции.

5.7. Създаване на условия за културна и социална интеграция на имигранти и членове на техните семейства в българското общество.

5.7.1. Нова мярка - Създаване на условия за стимулиране и подпомагане на учени от трети страни към провеждането на научни изследвания на територията на Република България /чрез изпълнение на Наредба № 1 от 12.02.2008 г. за условията и реда за включване на научноизследователски организации със седалище в Република България в националния списък на научноизследователските организации, които могат да приемат чужденци за разработване на научноизследователски проекти, издадена от министъра на образованието и науката, обн. в ДВ, бр. 21 от 27.02.2008 г./.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Сключени са 9 договора между български научноизследователски организации, включени в Националния списък за разработване на научноизследователски проекти от граждани от трети страни. посредством изпълнението на мярката се цели стимулиране и подпомагане на учени от трети страни към провеждането на научни изследвания на територията на Република България.

5.7.2. Съдействие на бежанските и мигрантски общности при отбелязване/честване на традиционни празници: 21 март – Персийска Нова година и Деня на Майката в Арабския свят.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба и дирекция „Фондонабиране и връзки с обществеността” на БЧК

По този повод се организира тържество съвместно със Съвета на жените бежанки в България в зала „София” на Национален съвет на БЧК, което бе посетено от близо 150 бежанци от Афганистан, Сирия, Иран. Гости на събитието бяха представители на Президентската институция, Държавна агенция за бежанците при МС, МЗ, МТСП, Столична община, представителството на ВКБООН в България, Каритас, доброволци и граждани. Събитието бе отразено от национални медии – БТВ, НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ, имаше и 11 публикации в пресата.

5.7.3. Кандидат-студентски изпити за обучение по ПМС 103/1993 и ПМС 228/1997.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

ДАБЧ участва в провеждането на кандидат-студентската кампания. Представители на ДАБЧ са включени в работни групи по приемане на документи и провеждане на изпитите в Молдова и Украйна (23 юни – 8 юли), Сърбия (27 – 28 юни и 2 – 3 юли), Албания и Косово (24 юли – 1 август). Документите на кандидат-студентите от Украйна са разгледани в Болград и Одеса, съответно на 29 юни и 2 юли.

5.7.4. Отбелязване Международния ден на бежанеца – 20 юни.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба и дирекция „Фондонабиране и връзки с обществеността“ на БЧК

Международния ден на бежанеца бе отбелязан с тържества и почерпка съвместно с Държавна агенция за бежанците в 7-те към онзи момент приемателни центъра – София /кв.Военна рампа – близо 800 бежанци, кв.Враждебна – близо 250 бежанци, кв.Овча купел – близо 700 бежанци/, Харманли – близо 2000 бежанци, с.Ковачевци, обл.Перник – близо 200 бежанци, с.Баня –близо 100 бежанци.

5.7.5. Информационни дни на българското висше образование /кандидат-студентска борса в Молдова и Украйна.

Държавна агенция за българите в чужбина (ДАБЧ)

Информационните дни в Молдова са трето издание и са организирани през периода 8 – 13 април в Кишинев и Тараклия. В Сърбия информационните дни са проведени за първи път - на 2 и 4 април, съответно в Димитровград и Босилеград. В Димитровград участват всички 49 абитуриенти от гимназията, както от българските паралелки, така и от сръбските, които изучават български език по 2 часа седмично.

5.7.6. Ежедневни консултации в приемната на Бежанско-мигрантска служба на БЧК –София.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба на БЧК

Общ брой консултирани лица: **629**

Общ брой консултации: **1168**

5.7.7. Подпомагане на бежанци в 28 Областни съвети на БЧК.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба на БЧК

Основно лица търсеци и получили закрила бяха подпомогнати от Областен съвет на БЧК –Хасково. През 2014 г. към Областния съвет работеше екип от 8 служители, които предоставяха социални услуги, хуманитарна помощ на настанените в двата приемателни центъра на ДАБ при МС лица –гр.Харманли и с.Пъстрогор, общ.Свиленград, както и на пребиваващи на външни адреси бенефициенти. Също така екипът организира информационни срещи и открити уроци в средните общообразователни училища на територията на област Хасково. Общ брой подпомогнати лица: **2376**.

Областен съвет на БЧК –Сливен с екип от двама служители предоставяше социални услуги и хуманитарна помощ на приемателния център на ДАБ при МС в с.Баня, общ.Нова Загора, както и на пребиваващи на външни адреси в областта – общо подпомогнати 249 бенефициента.

Областен съвет на БЧК – Стара Загора - подпомогнати са пребиваващи на външни адреси бежанци – общо 61.

Областен съвет на БЧК – Варна - подпомогнати са 73 лица търсеци закрила, пристигнали по море от Турция.

Областен съвет на БЧК – Добрич - подпомогнати са 37 лица търсеци закрила, пристигнали по море от Турция.

Областен съвет на БЧК –Пазарджик - подпомогнати са 106 пребиваващи на външни адреси бежанци .

Областен съвет на БЧК – Габрово- месечно подпомагане на самотна непълнолетна майка, търсеца закрила от Камерун и бебето ѝ настанени в звено”Майка и дете”.

5.8. Регламентиране на процедури за легализирането на образованието и придобитите професии на имигрантите.

5.9. Провеждане на информационни кампании сред населението за запознаване с нравите, обичаите и културата, а също и с проблемите на имигрантските общности, пребиваващи на територията на страната.

5.9.1. Провеждане на 20 Открити уроци по толерантност в средни училища в София, Хасково, Сливен, Нова Загора, Харманли, Свиленград.

Български червен кръст (БЧК)

Проведени са 14 открити уроци по толерантност в средните училища в София, Хасково, Харманли, Нова Загора, Сливен.

А. Приоритет I - Забавяне на негативните демографски процеси и намаляването на броя на населението

Направление 6 – Значително намаляване на броя на емигриращите млади хора в репродуктивна възраст.

6.1. Осигуряване на заетост и намаляване на безработицата сред младите хора

6.1.1. Осигуряване на условия за преход от училище към работното място без период на безработица

6.1.1.1. Проект BG051PO001-4.3.02 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“ по ОП „РЧР“.

Министерство на образованието и науката (МОН)

МОН , чрез проект BG051PO001-4.3.02 „Система за кариерно ориентиране в училищното образование“ по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОП”РЧР”)

За изпълнението на мярката през 2014 г. са изразходени 3 562 177 лв. в рамките на средствата по проекта. Броят на учениците от общото образование, участвали в програми за професионално ориентиране и кариерно развитие през 2014 г. е 136784, в т.ч. 70046 мъже и 66738 жени, а броят на учениците от общото образование, завършили програми за професионално ориентиране и кариерно развитие през 2014 г. е 44981, в т.ч. 22986 мъже и 21995 жени. Проведено е обучение по програма за кариерно ориентиране на 138 798 ученици от I до XII клас, разработен е „Наръчник на кариерния консултант“. Изготвени са 80 интерактивни упражнения за кариерно ориентиране за учениците от V до XII клас и 30 тематични филма по кариерно ориентиране.

6.1.1.2. Схема по ОП „РЧР“ "Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж".

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата “Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” предоставя възможност за стажуване при работодател на безработни младежи до 29-годишна възраст, които са регистрирани в бюрата по труда, завършили са средно или висше образование и са без трудов стаж по специалността. Чрез реализация на схемата се очаква да се повиши конкурентноспособността на младите хора, да се

улесни прехода от образование към заетост, да се натрупа ценен първи професионален опит.

През 2014 г. по Схемата “Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ – 408 869 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.3. Ново работно място.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата “Ново работно място” има за цел да стимулира работодателите да наемат млади безработни до 29-годишна възраст, като осигури подкрепа за инвестиционните разходи и разходите за труд, свързани със създаването на нови работни места за целевата група. Дава се възможност за предоставяне на професионално обучение и/или обучение по ключови компетентности на наетите младежи, в зависимост от потребностите на работодателя. Допустими са разходи за заплати, осигуровки, обучения. Също така, разходите, свързани със закупуване на оборудване и обзавеждане могат да съставляват до 40% от стойността на проектите, необходими за създаването на нови работни места за представителите на целевите групи. Срокът за изпълнение на схемата е 2013-2014г., а бюджетът ѝ е 18 млн. лв. Кандидатства се на проектен принцип, като минималният размер на помощта е 20 000 лв., а максималният размер е 390 000 лв.

През 2014г. по Схемата “Ново работно място” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени общо 2236 лица (1178 лица в обучение по професионална квалификация и 1058 лица в обучение по ключови компетенции), а в заетост са включени 1223 новонаети лица, за които са изразходвани от ЕСФ – 4 597 408 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.4. Програма „Старт на кариерата”.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП) Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност” Агенция по заетостта (АЗ)

Програмата „Старт на кариерата” улеснява прехода от образование към заетост. Програмата „Старт на кариерата” осигурява възможности на младежи със завършено висше образование до 29-годишна възраст, в рамките на 9 месеца да придобият професионален опит по своята специалност, чрез работа в публичната администрация. Работните места се разкриват в министерства, ведомства, агенции и техните териториални поделения, както и в областни и общински администрации.

Тя дава възможност на безработни младежи, завършили висше образование и без трудов стаж по придобитата специалност, да започнат работа в публични администрации.

През 2014 г. по Програмата „Старт на кариерата” е осигурена заетост на 2 626 младежи, от тях на 1 145 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 5 025 110 лв. Средно работилите през годината са 878. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.5. Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29-годишна възраст (чл.36, ал.1 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП) Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност” Агенция по заетостта (АЗ)

Със средства от държавния бюджет се субсидират разходите на работодателя за трудови възнаграждения и осигуровки на наетите младежи. В изпълнение на тази мярка работодателите разкриват и запазват работни места, на които наемат безработни младежи за период не по-малък от 12 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв.

През 2014г. по чл. 36, ал.1 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 1979 безработни лица, от тях 947 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 590 097 лв. Средно работилите през годината са 1 566. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.6. Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29-годишна възраст с трайни увреждания, вкл. военноинвалиди, както и младежи от социални заведения, завършили образованието си (чл.36, ал.2 от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

За стимулиране на работодателите да разкриват работни места, на които да наемат безработни младежи до 29-годишна възраст с трайни увреждания, включително военноинвалиди и младежи от социални заведения, завършили образованието си, от държавния бюджет се предоставят средства за трудово възнаграждение, социални и здравни осигуровки за период не по-дълъг от 6 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв.

През отчетния период нововключените младежи в заетост по условията на мярката са 34, средно работилите през годината са 53. Изразходвани са 117 484 лв. от държавния бюджет.

През 2014 г. по чл.36, ал.2 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 80 безработни лица, от тях 34 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 117 484 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.7. Насърчаване на работодателите да наемат на непълно работно време безработни младежи до 29 г., с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 12 месеца (чл.36а от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Съгласно разпоредбата на чл. 36а от ЗНЗ за всяко разкрито работно място, на което е наето на непълно работно време безработно лице до 29-годишна възраст, с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 12 месеца, на работодателя се предоставят средства за времето, през което лицето е било на работа, но за не повече от 12 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв.

През 2014г. по чл.36а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 364 безработни лица, от тях 109 новонаети/нововключени лица, за които са

изразходвани от държавния бюджет 533 225 лв. Средно работилите през годината са 137. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.8. Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29-годишна възраст, завършили средно или висше образование и без трудов стаж, на длъжност съобразно придобитата степен на образование или квалификация (чл.36б от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

През 2014 г. по чл.36б от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 253 безработни младежи, от тях 53 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 227 085 лв. Средно работилите през годината са 134. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.9. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за стажуване на безработни лица до 29-годишна възраст (чл.41 от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Държавата насърчава работодателите да разкриват работни места за стажуване на младежи. Съгласно чл. 41 от ЗНЗ се осигурява стаж на безработни лица до 29-годишна възраст, придобили през последните 24 месеца квалификация по професия или част от професия, изисквана за заеманата длъжност, които не притежават опит по тази професия.

През 2014 г. по чл. 41 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 382 безработни лица, от тях 74 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 582 316 лв. Средно работилите през годината са 108. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.10. Насърчаване наемаването на безработни младежи с основно и по-ниско образование и без квалификация за чиракуване под ръководството на наставник (чл.41а от ЗНЗ).

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по чл. 41а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 248 безработни младежи, от тях 56 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 502 836 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.11. Осигуряване на допълнително трудово възнаграждение на наставник за разкрити работни места за чиракуване за безработни лица до 29 год. (чл. 41а от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Насърчителната мярка подпомага достъпа до пазара на труда на безработни младежи с основно и по-ниско образование и без квалификация, чрез обучение на конкретно работно място под ръководството на наставник. За всяко разкрито работно място, на което е наето на пълно или непълно работно време за чиракуване безработно лице до 29-годишна възраст, на работодателя се осигуряват средства от държавния бюджет. Със средствата се субсидира заетостта на лицата и възнаграждението на наставника.

През 2014 г. по чл. 41а от Закона за насърчаване на заетостта са осигурени суми за наставници на 241 безработни младежи, от тях 56 новонаети младежи, за които са изразходвани от държавния бюджет 175 557 лв. Средно са работили 122. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.12. Схема по ОП „РЧР” "Старт в администрацията" "Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването".

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Старт в администрацията” - "Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в заетост са включени 471 лица, а в обучение - 437 лица, за които са изразходвани от ЕСФ -1 991 490 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.13. Схема по ОП „РЧР” "Първа работа".

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Първа работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени общо 1346 лица (374 лица в обучение по професионална квалификация и 972 лица в обучение по ключови компетенции), а включените в заетост са 1074 лица, за които са изразходвани от ЕСФ – ЕСФ - 6 394 453 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.1.1.14. Парични обезщетения за безработица, вкл. за младежи

Национален осигурителен институт (НОИ)

През 2014 г. са изплатени 340,2 млн. лв. за парични обезщетения за безработица, което е икономия спрямо плана с 21,7 млн. лв. или с 6 на сто. Изплатени са обезщетения средно за годината на 107 312 безработни лица (с 6,1 на сто по-малко от планираните) при средно обезщетение на лице 264,16 лв., което е с 0,1 на сто по-високо от планираното.

Делът на регистрираните безработни младежи на възраст до 29 години с право на обезщетение за безработица през 2014 г. е 15,4% (16,3% през 2013 г.) от всички безработни с право на обезщетение и е намалал с 0,9 процентни пункта спрямо 2013 г. Намаляването на относителния дял на регистрираните безработни младежи с право на обезщетение се е отразило и върху техния абсолютен брой – те са намалели с 3 519 спрямо 2013 г. Разходите за парични обезщетения през 2014 г. на тази група безработни лица са 43,7 млн. лв., което е 12,8% от общите разходи за парични обезщетения за безработица.

6.1.4. Насърчаване на взаимодействието между образователните институции и работодателите за разширяване на възможностите за провеждане на практика от учещите се и тяхното последващо устройване на работа.

6.1.4.1. Проект BG051PO001-3.3.07 „Ученически и студентски практики“ по ОП „РЧР”. МОН, чрез проект BG051PO001-3.3.07 „Ученически и студентски практики“ по ОП „РЧР”

Министерството на образованието и науката (МОН)

При планирани средства по проекта в размер на 10 000 000 лв. са изразходвани 9 974 439, 84 лв. В изпълнение на мярката през 2014 г. 11553 ученици са включени, а 18 510 ученици успешно са завършили ученически практики. От м. септември на новата учебна 2014/2015 година са включени 16 000 ученици. Постигнато е

подобряване на достъпа на учениците до практика на реални работни места и повишаване на обхвата на учениците за провеждане на практика на реални работни места.

6.1.5. Разработване на специализирани политики и програми за социални умения и правоспособност за определени дейности с цел осигуряване на заетост, социална интеграция и реализация на групите младежи в неравностойно положение на пазара на труда (младежи, маргинализирани групи, безпризорни деца, деца от социални институции и деца със степен на намалена възможност за социална адаптация).

6.1.5.1. Проект BG051PO001-3.3.07-0002 „Студентски практики“ по ОП „РЧР”.
МОН, чрез проект BG051PO001-3.3.07-0002 „Студентски практики“ по ОП „РЧР”

Министерството на образованието и науката (МОН)

Чрез средства по проекта за 2014 г. са реализирани дейности и са постигнати следните резултати:

- брой студенти, включени в студентски практики към 31.12.2014 г. – 71434;
- брой студенти, приключили студентски практики към 31.12.2014 г. - 70107

6.1.8. Подготовка на научни анализи, изследвания и доклади.

6.1.8.1. Разработване на научно-приложен проект: „Адаптиране на защитата при безработица в променящи се икономически условия”.

Институт за икономически изследвания при БАН

Разработен научно-приложен проект: Адаптиране на защитата при безработица в променящи се икономически условия

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно, а за цялостна дейност.

Описание: **Изследване** на промените в характеристиките на системата на обезщетяване при безработица, на активните политики при стимулиране започването на работа и на взаимодействията им при осигуряване на социална защита в променящи се икономически условия.

Резултати: Доказано е, че досега прилаганата държавна схема за защита при безработица запазва недостатъците си във връзка с финансовата устойчивост и гъвкавост, както и че те са задълбочени в периода на криза. Обезщетенията за безработица запазват рестриктивния си характер дори в периода на кризата. Съществува запазена реципрочност между размери на осигурителен принос и получавано обезщетение. Доказано е, че основно значение за ограничаването на престоя на пазара на труда имат активните политики за стимулиране на трудовия преход. Въпреки това в периода на криза не са приложени механизми, които да осигурят по-високото им финансиране. То може да има превантивна роля за намаляване на разходите по линия на обезщетенията. Предложени са алтернативи на реформите спрямо осигуряването за безработица.

Резултатите от изследването са предназначени за административни органи, имащи отношение към пазара на труда и политиките спрямо него. Част от резултатите са публикувани в чужбина.

Въздействие: Национално ниво

6.2. Подобряване на условията на труд, заплащането и качеството на заетостта.

6.2.1. Схема по ОП „РЧР” „Превенция за безопасност и здраве при работа”.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по „Превенция за безопасност и здраве при работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ - 2 725 697 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.2.2. Схема по ОП „РЧР” Безопасен труд.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Безопасен труд” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ - 9 888 402 лв.. Прилага се на територията на цялата страна.

6.2.3. Схема по ОП „РЧР” Безопасен труд-Фаза 2.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Безопасен труд – Фаза 2” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ -18 389 076 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

6.3. Осигуряване на равен достъп до качествено образование и възможности за учене през целия живот.

6.3.1. Изпълнение на Национална програма за младежта 2011-2015.

Министерство на младежта и спорта (ММС)

Национална програма за младежта (2011-2015) финансира проекти на неправителствени организации, регистрирани в обществена полза, със средства от държавния бюджет. Целта е подкрепа на младите хора в страната и участието им в дейности, важни за тяхното развитие. Проектите са в областта на гражданската активност, доброволчеството, личностната и професионална реализация, кариерното ориентиране на младите хора, социалното включване, здравословния начин на живот и др. Проектите се реализират в свободното време на младите хора, посредством методите на неформалното образование. Специален акцент се поставя на дейности, свързани с подкрепа на младите хора в малките населени места и селските райони.

Чрез Младежките информационно-консултантски центрове, които се разкриват по Програмата, се създава възможност за предоставяне на безплатни специализирани услуги (обучения, консултации, тематични инициативи) на младите хора от всички региони на страната, съобразно потребностите и спецификите на конкретното населено място.

През 2014 г. по Национална програма за младежта, администрирана от Министерство на младежта и спорта, са подкрепени 49 проекта на неправителствени организации, разпределени в три подпрограми: Подпрограма 1 „Развитие на мрежата от младежки информационно-консултантски центрове (МИКЦ) - 32 бр., подпрограма 2 „Национални младежки инициативи и кампании” - 12 бр. и подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи” - 5 бр.

Общата стойност на инвестираните средства по Програмата за годината са в размер на 892 775,44 лв.

През 2013 г. по Национална програма за младежта (2011-2015) са финансирани 61 проекта на неправителствени организации, дейностите по проектите са изпълнени през 2014 г. В кампании по проектите са се включили 2 934 младежи, а 3 593-ма са

участвали в обученията на теми: „Младежки мултиплаери“, „Лидерски и екипни взаимодействия. Откриване на проблем и начините му на преодоляване. Специфика на организирането на общности“, „Активен европеец“, „Защитени видове. Екологични проблеми“ и др. Чрез формите на неформалното образование са обучени за първи път 1 277 млади хора. Проведени са 2 674 доброволчески акции и 176 проучвания за младежките потребности. За популяризиране на младежките политики са организирани 2 805 конференции, семинари, форуми, чествания, кръгли маси и др. Привлечени са 3 220 млади доброволци. Към проектните дейности са се присъединили 532 младежи в неравностойно положение и 441 млади хора от малцинствени групи.

6.3.2. Нова мярка - Подкрепа за участие на учениците в национални и международни конкурси и изяви.

Министерството на образованието и науката (МОН)

За стимулиране и подпомагане на младите научни таланти с интерес към наука и към провеждането на научни изследвания и иновации, в изпълнение на мярката *е проведен ежегодния национален конкурс „Млади таланти“* и са връчени 4 награди на ученици.

6.3.3. Нова мярка - Осигуряване на допълнителни гъвкави възможности за финансово подпомагане на обучаваните студенти, специализанти и докторанти чрез развитие на модела за кредитиране, както и осигуряване на стипендии за стимулиране на обучение в приоритетни за икономиката области и специални постижения в науката, иновациите, изкуството, културата и спорта.

Министерството на образованието и науката (МОН)

С цел стимулиране и създаване на условия за рационално използване на научния и художествено-творческия потенциал, в изпълнението на проекти по Наредба № 9 от 8.08.2003 г. на МОН за условията и реда за планиране, разпределение и разходване на средствата, отпускани целево от държавния бюджет за присъщата на държавните висши училища научна или художествено-творческа дейност, са участвали 1515 докторанти.

По Българо-швейцарската програма за научен обмен на докторанти и постдокторанти са одобрени 8 стипендиантски програми. Очакваните резултати от реализацията на програмите се свързват с повишаване на квалификацията на младите учени в приоритетни за икономиката области и създаване на предпоставки за изграждане на научни мрежи.

6.3.4. Нова мярка - Повишаване квалификацията на учените, в т.ч. и на младите учени, за да отговарят на потребностите на пазара на труда и на търсенето на специалисти от страна на бизнеса.

Предоставяне на подкрепа за едномесечни обучения в чужбина на млади учени, докторанти и пост-докторанти за работа с високотехнологични комплекси и продукти.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Чрез предоставянето на услуги за развитието на висококвалифицирани кадри на конкурсни начала, сключване на договори с одобрените кандидати за едномесечно обучение във високотехнологични научни комплекси и инфраструктури се цели изграждане на млади учени, докторанти и постдокторанти в научната им област, кариерното им израстване като специалисти и интегрирането им в световното научно пространство, чрез едномесечно обучение във високотехнологични научни комплекси и инфраструктури

Чрез финансиране със средства от бюджета на проект BG051PO001/3.3-05-001 „Наука и бизнес“ по ОП РЧР за 2014 г. са постигнати следните резултати:

- Създадена е Национална интерактивна платформа за популяризиране на научни продукти, информация и отворен диалог за повишаване на потребителския интерес;
- Проведени са 7 научни школи и 7 борси за научни идеи;
- 240 млади изследователи и постдокторанти са провели едномесечни обучения в чужбина;
- Подкрепени са 50 млади учени;
- Подкрепени са 50 специализирани публикации;
- Създадена е 1 бр. Методология за популяризиране на научни продукти, с цел пазарна реализация;
- Създадена е база данни за разработките в областта на научния маркетинг на академичните звена в страната;
- Изследователи и постдокторанти са провели едномесечни обучения в чужбина;
- Подкрепени са 50 млади учени;
- Подкрепени са 50 специализирани публикации;
- Създадена е 1 бр. Методология за популяризиране на научни продукти с цел пазарна реализация;
- Създадена е база данни за разработките в областта на научния маркетинг на академичните звена в страната.

Изпълнението на мярката се финансира и със средства от бюджета на проект BG051PO001-3.3.06 „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени” по ОП РЧР за 2014 г. За 2014 г. се отбелязват следните постижения:

- Броят на докторантите, постдокторантите, специализантите и млади учени, включени в програми за развитие на научния потенциал през 2014 г. е 1125, в т.ч. 543 мъже и 582 жени, а 239 от тях, в т.ч. 109 мъже и 130 жени са завършили такива програми през 2014 г.;
- Подкрепени са 70 млади учени за едномесечни обучения в чужбина за работа във високотехнологични комплекси.

6.3.5. Нова мярка - Разширяване на мрежата от лицензирани институции на територията на цялата страна, предоставящи услуги по професионално обучение и услуги по професионално информиране и ориентиране (Центрове за професионално обучение /ЦПО/ и центрове за информация и професионално ориентиране /ЦИПО/).

**Национална агенция за професионално образование и обучение /НАПОО/
Министерството на образованието и науката (МОН)**

Средствата за изпълнението на мярката за 2014 г. са в размер на 487 726 лв. от бюджета на Националната агенция за професионално образование и обучение /НАПОО/. Реализирането на мярката цели подобряване на достъпа до услуги по професионално обучение и професионално ориентиране чрез лицензирани ЦПО и ЦИПО и разширяване на лицензията на лицензирани ЦПО с нови професии. През 2014г. са издадени 73 нови лицензии на ЦПО, 53 лицензии на ЦПО с допълване на нови професии и 20 лицензии на ЦИПО. Разширена е мрежата от ЦПО и ЦИПО, увеличени са възможностите за професионално обучение, за информиране и консултиране.

6.3.6. Нова мярка - Провеждане на мониторинг и последващ контрол на лицензираните ЦПО относно качеството на предоставените услуги за обучение за придобиване на квалификация по професии.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Посредством мярката се цели подобряване на качеството на услугите, предоставяни от ЦПО. През 2014 г. са извършени 83 проверки на място в ЦПО и 15 проверки по документи през информационната система на НАПОО. Средствата за изпълнението на мярката за 2014 г. са в размер на 20 650 лв. от бюджета на НАПОО, както и средства по ОП РЧР. Чрез средства по проект „Подобряване качеството на услугите по професионално обучение на възрастни, предоставяни от центровете за професионално обучение“ по ОП РЧР за 2014 г. в размер на 384 758 лв. за повишаване на квалификацията на състава на ЦПО и на качеството на предоставяните услуги от ЦПО са разработени и отпечатани 2 бр. наръчници, предназначени за административния и педагогически персонал на ЦПО, разпространени сред всички ЦПО с активна лицензия; обучени са 969 /97%/ служители от ЦПО и 2466 /93%/ преподаватели в ЦПО.

6.3.7. Нова мярка - Подобряване достъпа до висше образование чрез разширяване действието на съществуващите политики за студентско подпомагане, осъществявани със средства от държавния бюджет.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Мярката се изпълнява от МОН чрез проект BG051PO001-4.2.06 „Студентски стипендии“ по ОП РЧР. Прието е Постановление на Министерски съвет № 90 от 26.05. 2000 г. за условията и реда за предоставяне на стипендии на студентите, докторантите и специализантите от държавните висши училища и научни организации.

Чрез средства за по проект BG051PO001-4.2.06 „Студентски стипендии“ по ОП РЧР за 2014 г. :

- За зимния семестър на учебната 2013/2014 г. са изплатени, както следва:
  - 22 559 стипендии за успех (от 120 лв.);
  - 6315 специални стипендии (от 200 лв.) на 3581 студенти.

Общата стойност на изплатените стипендии е 14 670 120 лв.;

- За летния семестър на 2013/2014 г. са изплатени, както следва:
  - 26510 стипендии за успех (от 120 лв.);
  - 8449 специални стипендии (от 200 лв.) на 4454 студенти.

Общата стойност на изплатените стипендии е 1 7 391 440 лв.

За зимния семестър на учебната 2013/2014 г. стипендии за успех са получили 12%, а специални стипендии - 3% от всички студенти в редовна форма на обучение.

За летния семестър на учебната 2013/2014 г. стипендии за успех са получили 16%, а специални стипендии - 5% от всички студенти в редовна форма на обучение.

Броят на студентите, участващи в механизми за студентско подпомагане (напр. кредити, нови и допълващи стипендии) за 2014 г. е 50691, в т.ч. 16285 мъже и 34406 жени.

Изпълнението на мярката се финансира и чрез средства, осигурени по Постановление на Министерски съвет /ПМС/ № 90 от 26.05. 2000 г. за условията и реда за предоставяне на стипендии на студентите, докторантите и специализантите от държавните висши училища и научни организации, като:

- За зимния семестър за 2013/2014 г. от държавния бюджет са изплатени 18775 стипендии, от които: 76,5% по успех и доход и 23,5% по социални критерии;
- За летния семестър за 2013/2014 г. от държавния бюджет са изплатени 20590 стипендии, от които: 76% по успех и доход и 24% по социални критерии.

За зимния семестър на учебната 2013/2014 г. по ПМС № 90 стипендии са получили 12,1% от всички студенти в редовна форма на обучение, а за летния семестър на учебната 2013/2014 г. - 15% от всички студенти в редовна форма на обучение.

6.4. Създаване на възможности за облекчения при кредитиране за закупуване на жилища, обзавеждане и подобряване на жилищните условия.

6.4.1. Създаване на социален финансов фонд, социален сграден фонд, информационен портал за социален сграден фонд и жилищен кодекс за тяхната регламентация.

МРРБ (МИП)

В момента е в процес на разработване на концепция за създаване на социален финансов фонд, социален сграден фонд, информационен портал за социален сграден фонд и жилищен кодекс за тяхната регламентация. Концепцията е в идейна фаза, но основните ѝ параметри са набелязани. Целта е тази инициатива да няма проекти параметри, а да е дълготрайна държавна политика. Концепцията предвижда финансовия фонд да кредитира строителството на социален сграден фонд, предоставящ облекчени условия за наем и покупка на жилища на различни социални групи – млади семейства, възрастни хора, лица в неравностойно положение и маргиналните групи. Чрез информационния портал ще се предоставя информация на всички заинтересувани страни, относно наличностите, регламента и други параметри на сградния социален фонд.

6.4.2. Данъчни облекчения за млади семейства по чл. 22а от Закона за данъците върху доходите на физическите лица ЗДДФЛ

По Закона за данъците върху доходите на физическите лица, чл. 22а, местните физически лица могат да ползват данъчни облекчения за млади семейства, като приспадат от сумата от годишните данъчни основи направените през годината лихвени плащания по ипотечен кредит за закупуване на жилище. Общите приспаднати суми по години са:

2012 г. – 19 272 543 лева

2013 г. – 19 218 661 лева

2014 г. – 17 673 929 лева

По ЗДДФЛ от 1 януари 2015 г. са предвидени данъчни облекчения за деца, като местните физически лица могат да приспадат от сумата от годишните данъчни основи: 200 лева при едно ненавършило пълнолетие дете; 400 лева при две ненавършили пълнолетие деца; 600 лева – при три и повече ненавършили пълнолетие деца. *Резултатите от приложението на тази мярка ще бъдат ясни през 2016 г.*

6.5. Създаване на условия за преодоляване на бедността и социалната изолация сред младежите в неравностойно положение.

6.5.2. Изпълнение на Програма „Спорт за деца с увреждания и деца в риск”

Министерство на младежта и спорта (ММС)

Програмата има за цел подобряване на физическата и психическа дееспособност на децата и утвърждаване самочувствието на децата чрез средствата на спорта.

Текущите дейности включват :

- 46 броя одобрени и финансирани проекти;
- 35 спортове, по които се обучават децата;

- 1539 занимаващи се деца с увреждания и деца в риск;

Целеви дейности:

- 39 броя одобрени и финансирани проекти;
- 29 спортове, по които се обучават децата;
- 1300 занимаващи се деца с увреждания и деца в риск.

6.5.3. Програма „Спорт за деца в свободното време”

Министерство на младежта и спорта (ММС)

Текущите дейности включват:

- 199 броя одобрени и финансирани проекти, 48 броя спортове по които се обучават децата. 10 000 броя занимаващи се деца

Целеви проекти:

- 203 броя одобрени и финансирани проекти; на територията на 67 населени места в страната, 48 вида спорт, по които се обучават децата. Планираният общ брой на децата, които ще се включат в Програмата е над 10 700.

Б. Приоритет II. Преодоляване на негативните последици от остаряването на населението и подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал

Направление 7 – Възприемане на комплексен междусекторен подход за активен и продуктивен живот на възрастните хора в добро здраве. Адаптиране на социалните системи към демографските промени и остаряването на населението – пазар на труда, пенсионна система, социално подпомагане и грижи, здравеопазване, образование, култура и др.

7.1. Изпълнение и отразяване на Национална концепция за активен живот на възрастните хора (2012-2030 г.) в секторните политики.

7.1.1. Адаптиране на пазара на труда към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

7.1.1.1. Разработване на мерки за съхраняване и развитие на трудовия потенциал като елемент от цялостната концепция за развитие на човешките ресурси в страната.

7.1.1.1.1. Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики.

МТСП-ЕФМПП

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Европейски фондове, международни програми и проекти”

Цели на операцията са, както следва:

Да се подпомогне изграждането на действаща система, позволяваща по-доброто срещане на търсенето и предлагането на умения на пазара на труда в България.

Премахване на неравновесията на пазара на труда и насърчаване на икономическия растеж, чрез преодоляване на недостига от квалифицирани кадри в определени икономически дейности и класове професии.

Подобряване процеса на планиране в областта на образователната система и системата за предоставяне на обучение за придобиване на професионална квалификация в дългосрочен и средносрочен период.

Подобряване на възможностите за професионално ориентиране и кариерно развитие, чрез ефективно подпомогне на безработни и заети лица във връзка с избора на професия, направление за квалификация, допълнителна квалификация и преквалификация.

По проект „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики” са изпълнени следните дейности: провеждане на проучвания за идентифициране потребностите на работодателите в краткосрочен и средносрочен аспект от работна сила с определени характеристики; изготвяне и тестване на макро-иконометричен модел за прогнозиране развитието на пазара на труда в средносрочен и дългосрочен аспект; проведени обучения за тълкуване на резултатите от изготвените прогнози и формулиране на политики на тази основа. Поради обжалване е спряна открита процедура по ЗОП за изготвяне на анализи и прогнози за развитието на пазара на труда, което поставя в риск изпълнението на съответната дейност по проекта.

7.1.1.4. Преодоляване на негативните нагласи на работодателите към по-възрастните лица и насърчаване по-дългото използване на техния трудов опит и умения.

7.1.1.4.1. Национална програма „Помощ за пенсиониране”.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Националната програма „Помощ за пенсиониране” осигурява заетост на пълно или непълно работно време, за срок не по-малко от 3 месеца и не повече от 24 месеца, на безработни лица в предпенсионна възраст, на които не им достигат до 24 месеца осигурителен стаж и до 24 месеца възраст за придобиване право на пенсия или до 24 месеца осигурителен стаж при навършена възраст, с оглед придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1-2 от Кодекса за социално осигуряване. Периодът на субсидиране е от 3 до 24 месеца.

През 2014 г. по Програмата „Помощ за пенсиониране” е осигурена заетост на 44 лица, в т.ч. 13 нововключени лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 111 928 лв. Средно са работили 22 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.2. Насърчаване на работодателите да наемат на работа безработни лица над 50-годишна възраст (чл. 55а от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

През 2014 г. по чл. 55а от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 795 безработни лица, от тях 159 новонаети лица в предпенсионна възраст, за които са изразходвани от държавния бюджет – 1 283 375 лв. Средно са работили 838. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011 г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.3. Насърчаване на работодателите да наемат на работа продължително безработни лица (чл.55в от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

През 2014 г. по чл.55в от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 116 безработни лица, от тях 52 новонаети продължително безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 34 346 лв. Средно са работили 103 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.4. Насърчаване на работодателите да разкриват работни места за чиракуване (чл. 55г от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

През 2014 г. по чл.55г от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 93 безработни лица, от тях 67 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 183 799 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.5. Допълнително трудово възнаграждение на наставник за разкрити работни места за чиракуване (чл. 55г от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Целева група по мярката са безработни лица с основно или по-ниско образование и без квалификация. По условията на мярката се разкриват работни места за чиракуване под ръководството на наставник. Периодът на субсидиране за безработните лица е до 6 месеца, а за наставника – до 12.

През 2014г. по чл.55г от Закона за насърчаване на заетостта за възнаграждение на наставници за 103 безработни лица, от тях 67 новонаети лица са изразходвани от държавния бюджет – 70 759 лв. Средно са работили 57 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.6. Насърчаване на работодателите да разкриват "зелени работни места" (чл. 55д от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Мярката стимулира разкриването на „зелени работни места“, свързани с производството на стоки и предоставянето на услуги, които подпомагат опазването на околната среда. Целева група са безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца.

През 2014 г. по чл.55д от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 298 безработни лица, от тях 122 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 445 075 лв. Средно са работили 95 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.7. Насърчаване на работодателите за разкриване на работни места за стажуване (чл.46 от ЗНЗ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Насърчителната мярка допринася безработните лица да придобиват професионален опит в реална работна среда чрез стажуване.

През 2014 г. по чл. 46 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 182 лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 329 387 лв. Средно са работили 50 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.8. Схема по ОП „РЧР” „Развитие”.

Агенция по заетостта (АЗ)

По схемата „Развитие” по ОП „РЧР” се извършва обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация на безработни лица, с цел тяхното последващо включване в заетост. Обученията се реализират чрез предоставяне на ваучери за обучение на представителите на целевата група. В проекта се включват безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, като приоритет имат: лицата, освободени от работа след 01.11.2008г. вследствие на реструктуриране на предприятието, закриване на предприятието, намаляване обема от работа или закриване на част от производството; безработните лица над 50-годишна възраст; безработните младежи до 29-годишна възраст; продължително безработните лица.

През 2014г. по Схемата „Развитие” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ - 3 386 434 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.9. Схема по ОП „РЧР” „Подкрепа за заетост”.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” „Подкрепа за заетост” насърчава работодателите да осигурят заетост на регистрирани безработни лица, като приоритетно се включват хора от уязвимите групи на пазара на труда: с ниска професионална квалификация и недостиг на умения; с ниско образование; от етническите малцинства и трайно безработни лица. Бюджетът е в размер на 80 млн. лв. Срокът на изпълнение е 2014-2020 г. С реализацията на схемата се предвижда 10 хил. безработни лица да получат посреднически услуги, от тях 9 хил. лица да бъдат включени в обучение и заетост. Очаква се 30% от наетите по програмата да запазят работното си място след приключване на проекта. За първи път по ОП „РЧР” се дава възможност на работодателите от реалния и публичния сектор да получат пълна субсидия за възнагражденията на всяко наето безработно лице за период от 6 до 12 месеца. Освен заплатите и осигуровките, се стимулират и наставниците, като за период от шест месеца те получават 50% от минималната работна заплата.

През 2014 г. по Схемата „Подкрепа за заетост” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са включени в обучение по ключови компетенции и последваща заетост – 16 178 лица, за които са изразходвани от ЕСФ - 52 500 040 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.10. Схема по ОП „РЧР” „Ново работно място”.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” „Ново работно място” има за цел да стимулира работодателите да наемат млади безработни до 29-годишна възраст, като осигури подкрепа за инвестиционните разходи и разходите за труд, свързани със създаването на нови работни места за целевата група. Дава се възможност за предоставяне на професионално обучение и/или обучение по ключови компетентности на наетите младежи, в зависимост от потребностите на работодателя. Допустими са разходи за заплати, осигуровки, обучения. Също така, разходите, свързани със закупуване на оборудване и обзавеждане могат да съставляват до 40% от стойността на проектите, необходими за създаването на нови работни места за представителите на целевите

групи. Срокът за изпълнение на схемата е 2013-2014 г., а бюджетът ѝ е 18 млн. лв. Кандидатства се на проектен принцип, като минималният размер на помощта е 20 000 лв., а максималният размер е 390 000 лв.

7.1.1.4.11. Схема по ОП „РЧР” "Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност" Компонент 2.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” подпомага безработни лица с ясна идея за започване на стопанска дейност чрез предоставяне на специализирани обучения и услуги. Схемата се изпълнява в рамките на три взаимно свързани компонента и подкрепя безработни лица, на които им липсва начален финансов капитал за стартиране на собствен бизнес и подходяща професионална подготовка и умения за управлението му. Компонент I е за предоставяне на обучение за придобиване на предприемачески, управленски и бизнес умения. В рамките на Компонент II на предприятията, регистрирани от лицата, успешно завършили обучението и/или ползвали услуги по Компонент I, ще им бъдат предоставени малки грантове за осигуряване на първоначален стартов капитал за обучение на персонал, първоначално закупуване на материали, осигуряване на разходите за трудови възнаграждения на самонаетото лице и на наетия персонал за не повече от 3 месеца, както първоначален инвестиционен капитал, свързан с развитието на основната дейност на предприятието. По Компонент III - ще се предоставят услуги на лицата, стартирали проекти по Компонент II, от консултантски фирми и/или бизнес центрове, които имат достатъчен и доказуем опит при предоставяне на съответните услуги.

През 2014 г. по Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” Компонент II – обучения на безработни лица за стартиране на собствен бизнес и консултирането им при разработване на бизнес план на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение за ключови компетенции са включени 105 лица, а в заетост – 1 265 лица, за които са изразходвани от ЕСФ - 10 084 975 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.12. Схема по ОП „РЧР” "Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност" Компонент 3.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност”, проект „Подкрепа на предприемчивите българи” Компонент III – обучения на безработни лица за стартиране на собствен бизнес и консултирането им при разработване на бизнес план на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са получили консултиране 338 предприятия, за които са изразходвани от ЕСФ - 563 297 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.13. Насърчаване на предприемачеството сред безработни лица (чл. 47, ал. 1 от ЗНЗ, чл. 47, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49 от ЗНЗ, чл. 49, ал. 4 от ЗНЗ, чл. 49б от ЗНЗ). - в т.ч. обучение

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по чл. 47, ал. 1, чл. 47, ал. 4, чл. 49, чл. 49, ал. 4 и чл. 49б от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 113 безработни лица, от тях 64

новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 151 089 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

- Насърчаване на предприемачеството за лица, регистрирали микропредприятие (чл.49, ал. 1 от ЗНЗ) – 29 подкрепени безработни лица; изразходвани средства – 92 762 лв.;

- Насърчаване на предприемачеството за лица, регистрирали микропредприятие (чл.49, ал. 4 от ЗНЗ) - 29 подкрепени безработни лица; изразходвани средства - 54 387 лв.;

- Насърчаване на предприемачеството (чл. 49б от ЗНЗ) – подкрепени 6 безработни лица; изразходвани средства - 3 940 лв.

7.1.1.4.14. Насърчаване на работодатели - микропредприятия да разкриват работни места, като се субсидират първите 5 разкрити работни места (чл. 50 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

Мярка осигурява подкрепа за предприемачеството. Със средства от държавния бюджет се субсидират първите 5 разкрити работни места от микропредприятията.

През 2014г. по чл. 50 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 318 безработни лица, от тях 80 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 473 382 лв. Средно са работили през годината 240. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.15. Насърчаване на работодателите да наемат безработни лица на непълно работно време (чл. 51 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по чл. 51 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 135 безработни лица, от тях 58 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 36 483 лв. Средно работилите през годината са 130. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.16. Схема по ОП „РЧР” "По-близо до работа".

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” "По-близо до работа" има за цел да насърчи географската мобилност на работната сила посредством предоставяне на стимули за работодателите за наемане на лица от населени места и региони, различни от местата, в които извършват дейност, както и стимули за лицата да търсят подходяща работа, дори в случаите, в които тя е далеч от дома им. В рамките на схемата се дава възможност на лицата, които започват нова работа на трудов договор или вече наети лица, в населено място, различно от населеното място, в което са регистрирани по настоящ адрес, (отдалечено на не повече от 100 км), да получат средства за покриване на транспортните разходи за период до 12 месеца. На работодателите се осигуряват средства за въвеждащо/ надграждащо обучение в размер на 150 лв. за всяко обучено лице.

През 2014 г. по Схемата „По-близо до работа” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” 3 000 лица, ползвали транспорт от и до работното място и за провеждане на въвеждащо / надграждащо обучение на 3 000 новонаети и заети лица, за които са изразходвани от ЕСФ – ЕСФ - 1 697 337 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.17. Схема по ОП „РЧР” "На път".

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” "На път" разширява комплекса от мерки, насочени към насърчаване на географската мобилност на работната сила. Тя обхваща заети лица, които пътуват ежедневно от и до работното си място, но нямат възможност да ползват обществен транспорт. Чрез предоставяне на стимули за работодателите за организиране на транспорт за заетите лица в съответното предприятие се създават предпоставки за запазване на заетостта на лицата.

През 2014 г. по Схемата „На път” от Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” 25 795 лица са ползвали преференция за транспорт до и от работното място, за които са изразходвани от ЕСФ - 3 751 719 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.18. Програма "Мелпомена".

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

Програмата „Мелпомена" осигурява работа на безработни лица със специфични умения и опит в театралната и оперната дейност, предвид ограничените възможности за реализация на много професионалисти с дългогодишен опит в тази област.

Целта на програмата е намаляване на безработицата чрез разкриване на работни места за подпомагане на дейността на театрите в страната.

През 2014 г. по Програмата „Мелпомена” е осигурена заетост на 159 безработни лица, от тях 159 новонаети безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 620 699 лв. Средно са работили 137. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.19. Национална програма "Нова възможност за заетост".

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

Националната програма "Нова възможност за заетост" предоставя приоритетно на съкратените в резултат на икономическата криза лица специален пакет от услуги – информиране, консултиране, насочване към налични свободни места, включване в подходящо обучение за възрастни и в субсидирана заетост до 6 месеца.

През 2014 г. по Националната програма "Нова възможност за заетост" е осигурена заетост на 1057 безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 645 109 лв. Средно са работили 124 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.20. Регионални програми за обучение и заетост.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

Регионалните и браншови програми за обучение и заетост предоставят достъп до заетост на безработни в неравностойно положение на пазара на труда. През 2014г. са реализирани 256 регионални и браншови програми за заетост, които са насочени към преодоляване на специфични местни проблеми.

През 2014 г. по Регионални и браншови програми за обучение и заетост в заетост са включени 2071 безработни лица, от тях 2071 новонаети безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 4 866 005 лв. Средно са работили 1 060. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.21. Схема по ОП „РЧР” „Аз мога” - фаза 1 и фаза 2; Аз мога повече.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата „Аз мога” (BG051PO001-2.1.11 и BG051PO001-2.1.13) дава възможност на заети лица по трудов договор и самонаети лица, без значение от сферата им на дейност, да се включат в курсове за придобиване на професионална квалификация или ключови компетенции, с цел повишаване на конкурентноспособността им и разширяване на възможностите за кариерно развитие.

Целта на схема „Аз мога повече” е да се даде възможност на заети лица по трудов договор и самонаети лица, без значение от сферата им на дейност, да се включат в курсове за придобиване на професионална квалификация и/или обучения по чужд език или дигитална компетентност, за да се създадат възможности за кариерно развитие.

През 2014г. по Схемите по ОП „РЧР” „Аз мога” - фаза 1 и фаза 2 и „Аз мога повече” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени общо 15837 лица (6985 лица в обучение по професионална квалификация и 8852 лица в обучение по ключови компетенции), за които са изразходвани от ЕСФ - 32 030 121 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.22. Схема по ОП „РЧР” Квалификационни услуги и обучения за заети лица /фаза 3/.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Квалификационни услуги и обучения за заети лица” (фаза 3) на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени общо 5181 лица (1223 лица в обучение по професионална квалификация и 3958 лица в обучение по ключови компетенции), за които са изразходвани от ЕСФ - 5 653 815 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.23. Схема по ОП „РЧР” „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта”.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ - 2 185 139 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.24. Схема по ОП „РЧР” „Квалификация и мотивация за конкурентно включване на пазара на труда”.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата „Квалификация и мотивация за конкурентно включване на пазара на труда” по ОП РЧР дава възможност на безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, да преминат обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация, обучение по ключови компетентности, а също и мотивационно

обучение. В рамките на схемата се разработват планове за професионално развитие и усъвършенстване, които подпомагат процеса на интеграция на лицата на трудовия пазар и по-лесната им адаптация към динамичните условия на пазара на труда.

През 2014 г. по Схемата „Квалификация и мотивация за конкурентно включване на пазара на труда” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение са включени общо 3126 лица (1295 лица в обучение по професионална квалификация и 1831 лица в обучение по ключови компетенции), за които са изразходвани от ЕСФ - 3 889 156 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.25. Организиране от АЗ на обучение на възрастни по чл. 63 от ЗНЗ чрез насочване в БГЦПО и ЦРЧРРИ.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. организираният от АЗ обучения на възрастни по чл. 63 от ЗНЗ, чрез насочване в БГЦПО и ЦРЧРРИ в обучение са включени 252 безработни лица, за които са изразходвани от Държавния бюджет – 108896 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.26. Схема по ОП „РЧР” „Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда, чрез активни действия на социалните партньори”.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда, чрез активни действия на социалните партньори” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” обучените лица по ключови компетенции са 1564 лица; обучените на работното място - 1981 лица и ползвалите консултации са 11 659 лица за обучение са изразходвани от ЕСФ - 10 750 204 лв.. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.27. Схема по ОП „РЧР” "Вземи живота си в свои ръце”.

Агенция по заетостта (АЗ)

Схемата по ОП „РЧР” "Вземи живота си в свои ръце” е насочена към най-рисковата и уязвима група сред безработните – обезкуражените и неактивните лица.

През 2014 г. по Схемата "Вземи живота си в свои ръце” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са изразходвани от ЕСФ - 276 841 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.28. Схема по ОП „РЧР” Социални иновации в предприятията.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Социални иновации в предприятията” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” в обучение на работното място са включени 1826; 322 лица са ползвали преференции за гъвкави форми на заетост, а 93 са запазили гъвкавата си заетост след края на насърчителната мярка, за които са изразходвани от ЕСФ - 2 059 249 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.1.4.29. Схема по ОП „РЧР” Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда.

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Схемата „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда” на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” са консултирани 1273 лица, за които са изразходвани от ЕСФ - 1 045 834 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

7.1.2. Адаптиране на социално-осигурителната/пенсионно-осигурителната система към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

Национален осигурителен институт (НОИ)

Състояние на пенсионната система през 2014 г.

Поради трайната тенденция на застаряване на населението, неминуемо е в бъдеще да се очаква значително увеличение на разходите за пенсии. Следва да се има предвид, че предприеманите мерки за финансово стабилизиране на пенсионната система са важни за подобряване на стандарта и на качеството на живота не само за настоящите, но и на бъдещите пенсионери.

По-важните промени в пенсионната система през 2014 г. са:

Условията за придобиване право на пенсия през 2014 г. по чл. 68, ал. 1 и ал. 2 от КСО се запазиха на нивата от 2013 г., а именно:

- **Мъже** – навършена възраст 63 години и 8 месеца и 37 години и 8 месеца осигурителен стаж;
- **Жени** – навършена възраст 60 години и 8 месеца и 34 години и 8 месеца осигурителен стаж.
- Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по **чл. 68, ал. 3 от КСО** при наличие на 15 години действителен осигурителен стаж също се запази на нивото от 2013 г. и през 2014 г. е 65 години и 8 месеца.
- От 1 януари 2014 г. отпадна въведеното през 2013 г. изискване за навършена възраст при пенсиониране по чл. 69 от КСО, само за военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Р България.
- С постановление на Министерския съвет № 153 от 11.06.2014 г. е определен **нов размер на социалната пенсия за старост** - 113,00 лв. месечно, считано от 1 юли 2014 г., като в този размер е включено и осъвременяването на пенсиите по чл. 100 от КСО. За периода от 01.01.2014 г. до 30.06.2014 г. социалната пенсия за старост е 100,86 лв. месечно.
- Пенсиите, несвързани с трудова дейност, се определят в процент от социалната пенсия за старост, считано от 1 юли 2014 г.

Таблица 60: Размери на пенсиите и добавките, несвързани с трудова дейност, които зависят от размера на социалната пенсия за старост към 1 юли 2014 г.

ПЕНСИИ И ДОБАВКИ ОТ ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ	Размер от 01.07.2014 г.
1. Социалната пенсия за старост - чл. 89а КСО	113 лв.
2. Социална пенсия за инвалидност - чл. 90а КСО, при намалена работоспособност:	
- над 90 на сто н.р. (120 % от социалната за старост)	135,60 лв.
- от 71 до 90 на сто н.р. (110 % от социалната за старост)	124,30 лв.
3. Пенсия за военна инвалидност - чл. 85 КСО	
а/ редници и сержанти при намалена работоспособност:	
- над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост)	169,50 лв.
- от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост)	158,20 лв.
- от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост)	129,95 лв.
б/ офицери при намалена работоспособност:	
- над 90 на сто н.р. (160 % от социалната за старост)	180,80 лв.
- от 71 до 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост)	169,50 лв.
- от 50 до 70,99 на сто н.р. (120 % от социалната за старост)	135,60 лв.

4. Пенсия за гражданска инвалидност чл. 87 КСО: - над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост)	169,50 лв. 158,20 лв. 129,95 лв.
5. Персонални пенсии по чл. 92 от КСО (90% от социалната за старост)	101,70 лв.
6. Добавката за чужда помощ по чл. 103 от КСО (75% от социалната за старост)	84,75 лв.
7. Добавка на ветераните от войните по Указ № 1611/85 г. (50% от социалната за старост)	56,50лв.
8. Добавка на ветераните от войните по чл. 5 от Закона за ветераните от войните (100% от социалната за старост)	113,00 лв.

➤ На основание чл. 9 от Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2014 г. (ЗБДОО), **минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст** по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване от 1 юли 2014 г. стана **154,50 лв.** Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за периода от 1 януари до 30 юни 2014 г. е 150 лв.

Таблица 61: Минимални размери на личните пенсии за трудова дейност, които зависят от размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) от 1 юли 2014 г.

ПЕНСИИ ЗА ТРУДОВА ДЕЙНОСТ	Минимален размер от 01.07.2014 г.
1. Лична пенсия за осигурителен стаж и възраст - чл. 68 КСО: - по чл. 68, ал. 1 (минимална пенсия за ОСВ) - по чл. 68, ал. 3 - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	154,50 лв. 131,33 лв.
2. Лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване - чл. 74 КСО, при намалена работоспособност (н.р.): - над 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 71 до 90 на сто н.р. - (105 % от мин. пенсия за ОСВ); - от 50 до 70,99 на сто н.р. - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	177,68 лв. 162,23лв. 131,33 лв.
3. Лична пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - чл. 79 КСО, при намалена работоспособност (н.р.): - над 90 на сто н.р. - (125 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 71 до 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ) - от 50 до 70,99 на сто н.р. - (100 % от мин. пенсия за ОСВ)	193,13 лв. 177,68лв. 154,50 лв.
4. Наследствени пенсии по чл. 81, ал. 2 от КСО (75 % от мин. пенсия за ОСВ)	115,88 лв.

➤ Съгласно чл. 100 от КСО пенсиите, отпуснати до 31.12.2013 г. включително, се осъвремениха от 1 юли 2014 г. въз основа на Решение на Надзорния съвет на НОИ с **2,7 на сто.**

➤ От 1 юли 2014 г. максималният размер на пенсиите по §6, ал. 1 от ПЗР на КСО е 840 лв., 35 на сто от 2400 лв. (максималния осигурителен доход за 2014 г., определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2014 г.).

Отчетените разходи за пенсии към м. декември 2014 г. (разходи за пенсии с пощенска такса, ДДС и разход за коледни добавки) са 8 154,9 млн. лв. Разходите за 2014 г. са с 370,3 млн. лв. или 4,8% по-високи спрямо 2013 г.

През 2014 г. Министерският съвет одобри два пъти еднократни допълнителни суми към пенсиите.

С Постановление на Министерския съвет №60/14.03.2014 г. се одобри допълнителен трансфер в размер на 57,7 млн. лв. по бюджета на ДОО за 2014 г. за изплащане на еднократна добавка към пенсиите за м. април 2014 г. Еднократната допълнителна сума към пенсиите за м. април 2014 г. е в размер, както следва:

- 1) На пенсионерите, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях е в размер до 150,00 лв. - 40,00 лв.;
- 2) На пенсионерите, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях е в размер от 150,01 до 251,00 лв. - 30,00 лв.;
- 3) На пенсионерите, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях е в размер над 251,01 лв. - 20,00 лв.

С Постановление на Министерския съвет №370 от 19.11.2014 г. са одобрени допълнителни средства в размер на 50 млн. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за м. декември 2014 г. Допълнителната сума е в размер на 40 лв. и се изплаща на пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите, заедно с компенсациите към тях за м. декември 2014 г., е в размер до 286,00 лв. включително.

Средномесечният **брой на пенсионерите** през 2014 г. е **2 181 896**. В сравнение с 2013 г. техният брой е **намалял с 14 008** или с 0,6%.

Средномесечният **брой на изплащаните пенсии** през 2014 г. е **2 669 060** – с **8538 пенсии по-малко** спрямо 2013 г.

Разходите за пенсии като **процент от БВП** през 2014 г. са **9,9%**. През 2013 г. са били 9,6%.

Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2014 г. е **310,00 лв.** Номиналното му нарастване спрямо 2013 г. е с 5,5 на сто, като реално е нараснал с 7,2 на сто, при средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени от -1,6 на сто за 2014 г.

7.1.2.17. Подобряване информираността на гражданите за характеристиките и значението на пенсионната система с цел повишаване на доверието на всички групи от населението към пенсионната система.

7.1.2.18. Осигуряване на гъвкавост при пенсиониране в съчетание с легална трудова заетост.

7.1.3. Адаптиране на системата от социални услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Социално включване”**

С оглед на предизвикателствата, произтичащи от застаряването на българското население, в началото на 2014 г. бе приета Национална стратегия за дългосрочна грижа. Стратегията предвижда изграждане на достъпни и качествени услуги в общността и в домашна среда, които да осигурят възможност за социално включване на възрастните хора и същевременно да имат превантивна роля по отношение институционализацията на тези лица. В Стратегията са представени и конкретните подцели, чието изпълнение ще наложи прилагането на интегрирана комплексна политика в областта на

дългосрочната грижа, насочена към деинституционализация на грижата и разширяване на достъпа до услуги; повишаване на качеството на услугите за дългосрочна грижа, повишаване на квалификацията и мотивацията на персонала и разширяване на кръга от професионалисти, ангажирани в тази сфера на услугите; по-добро взаимодействие и координация между здравните и социалните услуги. Изпълнението на Стратегията ще се осъществи чрез разработването и прилагането на План за действие, в който ще се включат конкретни мерки, проекти и дейности, както и отговорните за тяхното изпълнение институции, сроковете, размера и източниците на финансиране.

7.1.3.1. Приоритетно развитие на социални услуги по домовете и в общността за сметка на услугите в специализирани институции, разработване, усъвършенстване и въвеждане на стандарти за полагане на дългосрочни грижи. Развитие на социалните услуги и дългосрочните грижи в семейна или в среда близка до семейната.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Социално включване”**

Повишаването на търсенето на дългосрочни грижи сред възрастното население в контекста на негативните процеси, свързани със застаряването на населението, извеждат на преден план необходимостта от предоставяне на висококачествени, разнообразни и устойчиви форми на услуги в домашна среда и в общността, отговарящи на комплексните (здравни и психосоциални) потребности на възрастните хора, хората с хронични заболявания и с увреждания. В Националната стратегия за дългосрочна грижа е поставен специален акцент върху развитието на услуги в домашна среда.

Вследствие на необходимостта от подкрепа при реализиране на процеса по деинституционализация на грижата за възрастни хора, както и реализирането на заложените в Националната стратегия за дългосрочна грижа цели и мерки в рамките на проект „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище“ са включени две нови дейности.

- Анализ на състоянието на специализираните институции за възрастни хора с увреждания и стари хора.
- Изследване на прилаганите в страната стандарти за качество на социалните услуги.

7.1.3.1.1. Изпълнение на Схема по ОП РЧР „Помощ в дома” - бюджетна линия BG051PO001-5.1.04.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През 2014 г. приключи изпълнението на проектите по схемата. Усвоени са **92%** от договорените средства. В рамките на схемата са създадени **152 звена и 15 центъра за услуги**, които продължават да функционират и след края на проектите. В тях се предоставят почасови услуги за лична помощ, социално включване и извършване на комунално-битови дейности на хора с увреждания и възрастни хора, които имат затруднения в обслужването си.

За целия период на изпълнение на проектите, трите вида дейности бяха предоставяни на **14 075** лица потребители на услугите - с 1 249 повече от заложените в проектните предложения. Наети като персонал за предоставяне на услугите - безработни лица, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, бяха **6 551** (при планирани 5 000). В изпълнение на задължението за осигуряване на устойчивост на създадените центрове/звена те продължават да функционират една година след приключването си, осигуряващи работа на **915** лица.

7.1.3.14. Насърчаване на инициативи за укрепване на солидарността между поколенията като един от основните фактори за засилване на социалното сближаване и развитието на култура на участието, в която се включват жени и мъже от всички възрасти.

7.1.3.14.1. Организиране на информационни кампании.

Български червен кръст (БЧК)

По случай 29 април – Европейският ден за солидарност между поколенията в 14 областни града на България (Монтана, Пловдив, Благоевград, Добрич, Ловеч, Смолян, Русе, Търговище, Шумен, Враца, Габрово, Ямбол, Кюстендил и Плевен). Бяха организирани информационни кампании, в които млади и възрастни хора отправяха послание за по-добро бъдеще за всички поколения. Събрани бяха заедно представители на различни поколения и възрасти, които обсъдиха как би могло да се постигне едно по-добро общество и за възрастните и за младите хора. Младежите имаха възможност да изслушат историите на възрастните хора, а съответно възрастните да чуят мечтите и страховете на младежите. Това даде възможност всички да се замислят над чутото и дискутираното, и да решат какво биха могли да направят заедно за едно по-добро бъдеще. **В 14-те информационни кампании, участие взеха над 1 500 млади и възрастни хора** и много местни неправителствени организации от съответните региони.

Добър пример за съвместни инициативи между млади и възрастни хора е реализираният за втора поредна година на проект с подкрепата на „Нестле България“ на тема: „Съвместни инициативи за промоция на здравословното хранене сред децата“. През 2014 г. проектът беше реализиран в гр. Пловдив и гр. Гоце Делчев. В него, чрез здравно-образователни беседи, възрастните хора предоставяха знания на децата, относно здравословното хранене, като по този начин се акцентира на тяхната роля като носители на знания и умения в общността.

7.1.4. Адаптиране на системата от здравни услуги към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

7.1.4.5. Насърчаване на здравословен начин на живот през целия жизнен цикъл на човешкия живот със специален акцент за хората над 50 годишна възраст.

7.1.4.5.1. Повишаване на здравната информираност сред възрастните хора.

Български червен кръст (БЧК)

В 14 региона на страната (Монтана, Пловдив, Благоевград, Добрич, Ловеч, Смолян, Русе, Търговище, Шумен, Враца, Габрово, Ямбол, Кюстендил и Плевен), Българският Червен кръст реализира проект „Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора“. В рамките на проекта, в спменатите области са осъществени 32 здравни беседи, свързани със здравословен начин на живот и профилактика на социално значими заболявания. Участие в здравните беседи са взели общо 615 възрастни лица. Проведени са 3 информационни кампании за профилактика на диабета в градовете Пловдив, Русе и Добрич. Своевременно мероприятията бяха отразявани в съответните регионални сайтове на БЧК, както и в сайта на Националния съвет на БЧК.

7.1.4.6. Изграждане на по-тясно сътрудничество между системата за здравни услуги и системата за социална закрила в предоставянето на социални услуги за възрастните.

7.1.4.6.1. Предоставяне на интегрирани здравни грижи и социални услуги на възрастни хора с хронични заболявания и трайни увреждания в домашна среда .

Български червен кръст (БЧК)

Регионално ниво:

През 2014 г. Български Червен кръст продължи предоставянето на интегрирани здравни грижи и социални услуги в домашна среда посредством изградените Центрове „Домашни грижи“ в 10 области на страната – Пловдив, Варна, Благоевград, Монтана, Ловеч, София, Враца, Криводол, Оряхово и Бяла Слатина. Работата на центрoвете се обезпечават комплексно от донори /сред тях Италиански Червен кръст, Германски Червен кръст, Швейцарската агенция за сътрудничество и развитие и др./, от общинските бюджети и от собствени средства на БЧК. Услугите са насочени към подобряване на здравния статус и предоставяне на адекватна помощ за справяне с ежедневните трудности на възрастни хора над 65 г. с хронични заболявания и трайни увреждания. В Центровете „Домашни грижи“ работят както медицински сестри, така и домашни помощници след придобиване на допълнителна квалификация за работа с възрастни хора в домашна среда, които в постоянна координация с личните лекари, социалните институции и лечебните заведения в съответното населено място предоставят необходимите грижи и услуги.

Общият брой бенефициенти за 2014 г. средно на месец е 600 души за всички центрове. Общо за периода във всички центрове са осъществени 31 166 посещения от медицински сестри и 58 818 посещения от домашни помощници.

Повече от 70 % от бенефициентите са самотно-живеещи, а 20 % от потребителите живеят в малки населени места в рамките на съответния регион, където липсва каквато и да било форма на здравна грижа или социална услуга.

Национално ниво:

На базата на опита и изградения капацитет при предоставянето на здравни грижи и социални услуги в домашна среда, Български Червен кръст продължава работата, насочена към тяхното трайно и устойчиво предоставяне на по-широка основа, която се осъществява в рамките на проект „Домашни грижи за независим и достоен живот“ съвместно с Министерство на здравеопазването, Министерство на труда и социалната политика и Швейцарски Червен кръст и се подкрепя от Швейцарската агенция за сътрудничество и развитие. За съжаление, поради промените, настъпили в политическия живот на страната и през 2014 г., изработените предложения за промени в Закона за здравето с цел адекватно регулиране на интегрираните здравни грижи и социални услуги в домашна среда не можаха да бъдат приети от 42-то Народно събрание. Законопроектът беше обсъден между първо и второ четене на кръгла маса в Парламента, организирана от БЧК и Комисията по здравеопазването и проведена през м. юли, 2014 г., на която всички политически сили се обединиха около необходимостта от приемане на предложените изменения с цел подобряване достъпа до грижи на възрастните хора в България. Работата в тази насока ще продължи и през 2015 г., както и съвместната дейност с МТСП, Агенцията за социално подпомагане, НАПОО, НЗОК, БАПЗГ и други заинтересовани страни, насочена към остойностяване на услугите и изработване на критерии за квалификацията на лицата, предоставящи социални услуги в домашна среда.

Услугата „домашни грижи“ се утвърди като алтернативна форма на дългосрочна грижа в общността и особено в малките населени места, като спомага за подобряване достъпа на възрастните хора до здравни грижи и социални услуги в унисон с Националната здравна стратегия 2014-2020 и с Националната стратегия за дългосрочна грижа.

7.1.5. Адаптиране на системата на образованието към остаряването на населението и към необходимостта от повишаване на качеството на живот на възрастните хора.

7.1.5.1. Разработване и изпълнение на дългосрочна стратегия, с цел увеличаване на участието в дейности за учене през целия живот за всички възрастови групи от населението.

7.1.5.1.1. Разработване на цялостна и дългосрочна рамка на политиката за УЦЖ.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Разходите за изпълнение на мярката са в рамките на утвърдените финансовите средства по Програма „Учение през целия живот“ от Програмния бюджет на МОН за 2014 година. Приета е Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г. (РМС № 12 от 10 януари 2014 г.) и План за действие за 2014 г. (РМС № 187 от 03.04.2014 г.).

С цел осигуряване на условия за ефективна координация и консултации между всички заинтересовани страни на национално равнище, със Заповед № РД 09-909 от 11.06.2014 г. и Заповед № РД 09 – 1286/21.08.2014 г. на министъра на образованието и науката) са определени съставът, функциите и задачите на Националната координационна група за учене през целия живот (НКГУЦЖ). НКГУЦЖ е разработила Междинен мониторингов доклад на Плана за действие за 2014 г., вкл. основни параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие.

Разработен е и е приет от НКГУЦЖ Комуникационен рамков план за взаимодействие на заинтересованите страни при изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.

7.1.5.1.2. Изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни (ЕПУВ).

Министерството на образованието и науката (МОН)

Разходите за изпълнение на мярката са в рамките на утвърдените финансовите средства по Програма „Учение през целия живот“ на ЕС (Проект № 374725-LLP-1-012-1-BG-Grundtvig AL_Agenda). При планирани 40 000 лв. са изразходвани 39 000 лв. За реализация на мярката на 12.06.2014 г. е проведена заключителна конференция на тема „Мобилизиране на заинтересованите страни за напредък в сектора за учене на възрастни“ (над 100 участника, вкл. от ГД „Образование и култура“ на ЕК, Латвия, Румъния и др.) и е изградена Национална информационна система в сектора за учене на възрастни (НИССУВ) и осигурени възможности за визуализация на база от данни за подготовка на оценки и доклади за напредъка <http://ill.mon.bg/system/>.

Проведени са 3 бр. семинари с участието на 70 представители на всички заинтересовани страни за прилагане на мониторинг и оценка на политиката за учене през целия живот.

Сключено е споразумение с Европейската комисия за дейност „Националните координатори в изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни“ (Споразумение № 2014–2461/001–001) и са одобрени приоритетни дейности на национално ниво за 2015 година.

7.1.5.1.3. Национална подкрепа за създаване и развитие на Електронна платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE).

Министерството на образованието и науката (МОН)

Разходите за изпълнение на мярката са в рамките на утвърдените финансовите средства по Програма на ЕС в областта на образованието, обучението, младежта и спорта „Еразъм +“ на ЕС (Проект № 556704-EPP-1-2014-1-BG-EPPKA2-EPALE-NSS) –

средства от ЕС (80%) и бюджет на МОН (20%). При планирани 34 000 лв. са изразходвани 28 800 лв.

За реализация на мярката е сключено споразумение с Европейската комисия за подкрепа на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа /EPALE/ (Споразумение № 2014 - 2379 / 001 – 001), вкл. определяне на МОН за Национално звено за подкрепа на Платформата. Създадено е Национално звено за подкрепа на EPALЕ от служители в МОН и е разработена Национална комуникационна стратегия за подкрепа на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа /EPALE/, вкл. седем броя приоритетни дейности на национално равнище.

За приближаване на EPALЕ до общността за образование и обучение на възрастни в България и мотивирането на тази общност за активно ангажиране с платформата е създадена национална страница на български език на EPALЕ.

7.1.5.1.4. Разработване на инструменти за идентифициране и признаване на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене.

Министерството на образованието и науката (МОН)

За изпълнението на мярката през 2014 г. са изразходвани средства по проект BG051PO001-4.3.03-0001 „Нова възможност за моето бъдеще“ по ОП „РЧР“ за 2014 г.

За подобряване на достъпа до професионална квалификация и достъпа до пазара на труда и повишаване на мотивацията на гражданите за професионална реализация и възможностите за кариерно развитие е изградена система за идентифициране и признаване на неформално и самостоятелно учене.

Разработена е уеб- базирана платформа, изготвени са 42 програми за обучение и са обучени: 40 мултипликатори, 10 008 консултанти /мотиватори/ и изпитващи лица, 28 експерти- оценители. 10 000 лица са консултирани за възможностите за признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности, 5 000 лица са включени в процеса за признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности и 1 200 лица са придобили професионална квалификация.

7.1.5.4. Разработване на инструменти за идентифициране и признаване на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене.

Министерството на образованието и науката (МОН)

В изпълнение на задача 7.1.5.4. *Разработване на инструменти за идентифициране и признаване на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене* са извършени промени в ЗПОО и въведени нормативни основания; разработена е и е влязла в сила от 01.01.2015г. Наредба № 2 от 13.11.2014 г. за условията и реда за валидиране на професионални знания, умения и компетентности; издадена от министъра на образованието и науката; актуализирана е Наредба № 4 за документите в системата на народната просвета на МОН във връзка с издаването на нов образец на документ за придобита професионална квалификация.

7.1.6. Развитие на доброволчеството, солидарността между поколенията, позитивния публичен образ и разбиране за социална ценност на по-възрастните хора.

7.1.6.1. Стимулиране на доброволните участия на хората в пенсионна възраст в социалния живот на общността и развитието на гражданското общество.

7.1.6.1.1. Организиране на информационни кампании.

Български червен кръст (БЧК)

В 14 региона на страната (Монтана, Пловдив, Благоевград, Добрич, Ловеч, Смолян, Русе, Търговище, Шумен, Враца, Габрово, Ямбол, Кюстендил и Плевен), бяха организирани 14 информационни кампании, отразяващи различни инициативи на възрастни доброволци от съответните региони, насочени към подкрепа на по-уязвими групи, подпомагане на деца в социални институции или на общността като цяло. Инициативите стимулираха активното участие на възрастните хора с цел преодоляване на тяхната социална изолация и прилагане на техните знания и опит в подкрепа на общността.

Медийното отразяване на събитията, организирани от доброволците на БЧК в сътрудничеството с други партньори в общността, доведе до по-голяма обществена подкрепа и сплотеност при обсъждането и решаването на проблемите на възрастните хора.

7.1.6.2. Насърчаване на доброволческата дейност на младежите в полза и в подкрепа на възрастните хора.

7.1.6.2.1. Насърчаване на доброволческата дейност на младежите в полза и в подкрепа на възрастните хора.

Министерство на младежта и спорта (ММС)

През 2014 г. по Национална програма за младежта (2011-2015 г.) са реализирани 41 бр. проекти на неправителствени организации в областта на младежкото доброволчество, одобрени за финансиране през 2013 г. Проведени са 2 674 доброволчески акции и са привлечени 3 220 доброволци.

През 2014 г. по Национална програма за младежта са финансирани 5 проекта по подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи“. Дейностите по проектите се реализират през 2015 г.

Проектните дейности са насочени към промотиране на доброволството сред младите хора в страната, обучение на млади доброволци, насърчаване на приемствеността в доброволческите екипи и включване на нови доброволци, стимулиране на активността на младите хора и формиране на чувствителност към нуждите на гражданското общество, активиране на местната власт за работа с доброволци и др.

7.2. Разработване и изпълнение на Национална междусекторна програма за активен живот на възрастните хора.

7.2.1. Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора по две годишен проект на МТСП и ЕК.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция СПДП, Отдел „Демографска политика и планиране“

Министерството на труда и социалната политика (МТСП), отдел „Демографска политика и планиране“ разработи проектно предложение „Разработване на национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“, което бе одобрено от Европейската комисия (ЕК). Проектът е спечелен в рамките на покана за проектни предложения VP/2013/009. МТСП и ЕК подписаха Грантово споразумение с референтен №VS/2014/0026 за изпълнение на проекта.

Общият бюджет на Грантовото споразумение е в размер на 458 444.00 евро или 896 638,53 лева, от които грантовите средства са в размер на 366 755.20 евро или 717 310,82 лева (80%) от Европейската комисия. Продължителността на проекта е 2 години.

Дейностите, предвидени за изпълнение по проекта, включват:

- **Разработване на анализ** на специфичните национални и регионални предизвикателства и евентуалните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора, използвайки като инструмент **Индекса за активен живот на възрастните хора (Active Ageing Index)**, включително разработване на рамка и комплекс от интегрирани мерки, както и очертаване на възможности и индикатори за мониторинг за тяхното изпълнение.
- **Провеждане на шест регионални кръгли маси за 300 участника** в шестте района на ниво NUTS 2 в България с участие на регионални представители на администрацията, социалните партньори, общините, читалищата, гражданските организации, организациите на бизнеса, изследователите и медиите.
- **Провеждане на консултации и обмен на информация** с експерти от Икономическата Комисия за Европа към ООН и на Фонда за население към ООН в подкрепа на процеса на разработване на техническата и приоритетна рамка на Стратегия за активен живот на възрастните хора;
- **Изготвяне на Проект на Стратегия за активен живот на възрастните хора и система от индикатори за мониторинг на нейното изпълнение** с участието на утвърдени национални експерти;
- **Провеждане на шест тематични обучителни семинара за 300 участника**, вкл. по един семинар за: работодатели и бизнесмени; синдикати; неправителствени организации и медии; общини и НСОРБ; политици; членове на Междуведомствената работна група по демографските въпроси в МТСП. Целта на работата по време на семинарите е да се повиши капацитета на заинтересованите страни да предприемат конкретни действия за справяне с предизвикателствата, породени от застаряването на населението и за партньорство с МТСП;
- **Организиране на заключителна конференция с международно участие в гр. София за 150 участника** за представяне и обществено обсъждане на разработения проект на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора и на резултатите от изпълнението на дейностите по проекта;
- **Разпространение и популяризиране на резултатите от проекта** чрез подготовката и издаването на Сборник, включващ анализа на специфичните национални и регионални предизвикателства и евентуалните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора; описание на постигнатите резултати и идентифицираните добри практики по време на проведените регионални кръгли маси; издаване на подготовения проект на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора (на български и английски език); издаване и на други информационни материали за широко популяризиране на целите и резултатите на проекта – брошура, рекламни материали и др.;
- **Извършване на текущ мониторинг и оценка** по време на изпълнението на всички дейности по проекта.

7.2.2. Разработване на доклад за степента на отразяване в секторните политики на Националната концепция за активен живот на възрастните хора (2012-2013 г.).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция СПДП, Отдел „Демографска политика и планиране“

Докладът за отразяване на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в Р България (2012–2030 г.) в секторните политики за периода 2012–2014 г. бе разработен на основание Решение на Министерския съвет от 20.06.2012 г. за приемане на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в Р България (2012–2030 г.), в изпълнение на Програмата на

правителството за стабилно развитие на Република България за периода 2014–2018 г. и на Тригодишния план за действие за изпълнението на Националната програма за развитие: България 2020 за периода 2015–2017 г.

Насърчаването на активния живот на възрастните хора е важен европейски приоритет, който има пряка връзка с постигане на целите на Европейската стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж: Европа 2020. В тази връзка, приемането на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в Р България (2012–2030 г.), а с това и двугодишните мониторингови доклади за отчитане на нейното изпълнение, е включено в предварителните условия за сключване на договора за финансиране по Европейските структурни и инвестиционни фондове за периода 2014-2020 г.

Докладът представя основните тенденции, предизвикателствата, предприетите действия и отправя препоръки за компенсирание на ефектите от застаряването на населението и за насърчаването на активния живот на възрастните хора в следните сфери:

- Осигуряване на условия за активен трудов живот на възрастните хора;
- Осигуряване на финансова стабилност на пенсионната система, условия за активен и достоен живот в пенсионна възраст и за ограничаване на бедността сред пенсионерите;
- Осигуряване на условия за достъп до здравни услуги и удължаване на живота в добро здраве на възрастните хора;
- Осигуряване на условия за достъп до образование, за учене през целия живот, за повишаване на квалификацията и за преквалификация на възрастните хора с оглед на подобряване на мобилността на пазара на труда;
- Развитие и модернизирание на дългосрочните грижи и осигуряване на условия за достъп до социални услуги. Развитие на т.нар. „сребърна“ икономика;
- Развитие на доброволчеството.

За първи път в Доклада е представен и основният мониторингов механизъм на Европейската комисия за изследване на потенциала за насърчаване на активния живот на възрастните хора в държавите-членки, а именно Индекса на активния живот на възрастните хора. Според резултатите от прилагането на този Индекс, в България е налице значителен нереализиран потенциал за подобрения в сферата на заетостта, самостоятелния и независим живот и в общественото участие.

За периода 2012-2014 г. са постигнати добри резултати, но са необходими по-значителни политически усилия на национално, регионално и местно равнище за по-пълното мобилизиране на потенциала за активен живот на възрастните хора. Възприемането на такъв подход е една от важните компенсаторни мерки в процеса на управление на демографската промяна и за ограничаване на натиска на застаряването на населението и на работната сила върху публичните финанси и социалните системи.

Докладът е приет с Решение на Министерския съвет от 8 април 2015 г.

Б. Приоритет II. Преодоляване на негативните последици от остаряването на населението и подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал

Направление 8 – Развитие на солидарност между поколенията

8.1. Разпределение и диверсифициране на отговорностите, свързани с дългосрочната грижа за старите хора

8.1.1. Изпълнение на Схема по ОП РЧР „Помощ в дома” - бюджетна линия BG051PO001-5.1.04.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През 2014 г. приключи изпълнението на проектите по схемата. Усвоени са 92% от договорените средства. В рамките на схемата се създадоха 152 звена и 15 центъра за услуги, които продължават да функционират и след края на проектите. В тях се предоставят почасови услуги за лична помощ, социално включване и извършване на комунално-битови дейности на хора с увреждания и възрастни хора, които имат затруднения в обслужването си.

За целия период на изпълнение на проектите, трите вида дейности се предоставяха на 14 075 лица потребители на услугите - с 1249 повече от заложените в проектните предложения. Наети като персонал за предоставяне на услугите - безработни лица, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, бяха 6 551 (при планирани 5 000). В изпълнение на задължението за осигуряване на устойчивост на създадените центрове/звена те продължават да функционират една година след приключването си, осигуряващи работа на 915 лица.

8.1.2. Национална програма „Асистенти за хора с увреждания”.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП) Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност” Агенция за социално подпомагане (АСП) Агенция за хора с увреждания (АХУ) Агенция по заетостта (АЗ)

Основна цел на програмата е предоставяне на грижа в семейна среда на хора с трайни увреждания чрез осигуряване на заетост на безработни лица като лични асистенти. През 2014 г. нововключени в заетост по програмата са 3 635 лица, средно работилите през годината са 3 182. Изразходваните средства са в размер на 8 983 807 лв.

Агенцията за социално подпомагане (АСП), в партньорство с Агенцията по заетостта (АЗ), в изпълнение на Националния план за действие по заетостта (НПДЗ), който се приема ежегодно с решение на Министерски съвет, реализира Национална програма „Асистенти на хора с увреждания“ (НП АХУ), дейност „Личен асистент“. НП АХУ осигурява заетост на безработни лица, които предоставят качествени грижи в семейна среда на лица с трайни увреждания. Целта е постигане на социална адаптивност в рамките на съществуващата инвалидност.

Дейностите по Програмата са от голямо значение за малките населени места в страната, в които за хората с увреждания липсват перспективи и възможности за ресоциализация. Реализирането ѝ оказва съществено влияние върху намаляването на броя на настанените в специализирани институции хора с увреждания чрез извеждането им в семейна среда.

Дейността „Личен асистент“ по Програмата се реализира в цялата страна от териториалните структури на АСП - дирекциите „Социално подпомагане“ (ДСП).

През 2014 г. на 3 640 безработни лица от страната е осигурена заетост в дейност „Личен асистент“, от които 876 са лични асистенти на деца. По постъпили предложения от РДСП и ДСП в страната са изготвени 281 становища за включване по изключение на деца в дейност „Личен асистент“ с решение на Изпълнителния директор на АСП.

През 2014 г. са извършени две изменения и допълнения на НП АХУ. Със Заповед № РД 01-6 от 06.01.2014 г. на министъра на труда и социалната политика е регламентирана възможността, предвид ограничения финансов ресурс в НПДЗ, трудовите договори с личните асистенти да се сключват за 6 месеца. С ПМС № 188 от 07.07.2014 г. е осигурен допълнителен финансов ресурс и срока на трудовите договори с личните асистенти бе удължен до 31.12.2014 година.

С направените през месец декември 2014 г. (съгласно Заповед № РД 01-45 от 01.12.2014 г. на министъра на труда и социалната политика изменения и допълнения на НП АХУ), са въведени допълнителни критерии за включване на потребителите на социалната услуга „Личен асистент“, които се отнасят до тяхното финансово и имуществено състояние. Целта на промяната бе насочването на ограничения в НПДЗ финансов ресурс за изпълнението на НП АХУ към най-бедните семейства, в които има лица с трайни увреждания, в невъзможност да се самообслужват.

Таблица 62: Данни за назначените лични асистенти по НП АХУ за периода 2010 – 2014 г.:

Показател	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Брой лични асистенти, полагащи грижи за лица с трайни увреждания	3 640	4 511	4 055	3 974	3 879

Източник: АСП

8.2. Активно включване на хора в пенсионна възраст в доброволчески мрежи за солидарност и полагане на грижи за най-възрастните.

8.3. Разработване на схеми за предаване на опита от по-възрастните към по-младите.

8.3.5. Развитие на обществена чувствителност и разбиране към проблемите на възрастните хора.

Български червен кръст (БЧК)

В 14 области на страната (Монтана, Пловдив, Благоевград, Добрич, Ловеч, Смолян, Русе, Търговище, Шумен, Враца, Габрово, Ямбол, Кюстендил и Плевен), възрастни доброволци на БЧК съвместно с представители на местната власт, партньорски организации и НПО организираха 14 кръгли маси и тематични срещи по различни теми с цел разрешаване на конкретни проблеми на възрастните хора по места, като недостъпен градски транспорт и градска инфраструктура, по-ефективно използване на съществуващите социални услуги, подобряване начина на живот на най-уязвимите групи на общността и др.

Б. Приоритет II. Преодоляване на негативните последици от остаряването на населението и подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал

Направление 9 – Повишаване на общото образователно, духовно и културно равнище, квалификация, способности и умения на населението от всички възрастови групи

9.1. Създаване на условия за пълно обхващане на децата в детски градини и предучилищни форми на обучение.

9.2. Осигуряване на равен достъп на всички деца до образование във всички образователни степени без разлика на етническа принадлежност, пол, произход, вероизповедание, социално положение и др.

9.2.1. Нова мярка - Разширяване обхвата на целодневната организация на учебния процес (ЦОУД).

Министерството на образованието и науката (МОН)

В изпълнение на мярката са осигурени подходящи условия за ЦОУД, педагогически кадри, столово хранене и безплатен транспорт за учениците от други населени места. През 2014 г. броят на учениците от общинските и държавните училища, обхванати в ЦОУД, е 376 979. През учебната 2013/2014 г. броят на учениците от средишните училища, обхванати в ЦОУД, е 102 169.

9.2.2. Нова мярка - Осигуряване за безвъзмездно ползване на комплекти учебни помагала за децата в подготвителна група 5 – 7 години в държавните, общинските и частните детски градини и училища.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Мярката се изпълнява чрез средства от централния бюджет по бюджетите на първостепенните разпоредители с бюджети, финансиращи съответните детски градини и училища. За осигуряване на равен достъп на децата на 5-7 годишна възраст в подготвителната група и за постигане на максимален процент деца в предучилищна възраст са предоставени за безвъзмездно ползване комплекти учебни помагала на 124 160 деца, като са изразходвани планираните 3 918 489 лв.

9.2.3. Нова мярка - Осигуряване за безвъзмездно ползване на комплекти учебници и учебни помагала за учениците от I до IV клас, комплекти учебници за учениците от V до VII клас в държавните, общинските и частните училища.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Средствата за реализация на мярката в размер на 37 341 659 лв. са от централния бюджет по бюджетите на първостепенните разпоредители с бюджети, финансиращи съответните училища. За осигуряване на равен достъп до образование на учениците от I до VII клас са предоставени за безвъзмездно ползване комплекти учебници и учебни помагала за 435 995 ученици.

9.2.4. Нова мярка - Образователни услуги за ученици, изоставящи от учебния материал и деца с изявени дарби.

Министерството на образованието и науката (МОН)

В изпълнение на мярката са осъществени следните дейности:

- осигурени са образователни услуги за 190 000 ученици, изоставящи от учебния материал и деца с изявени дарби, като при планирани 35 000 000 лв. (по ОП РЧР) са изразходвани 34 130 724 лв.;
- 74 ученици от държавни училища към МОН и около 400 ученици от общински училища са получили подкрепа като деца с изявени дарби, за което са изразходвани 344 250 лв. /при планирани 320 145 лв./.

9.2.5. Съдействие на бежанците и търсещите закрила при записване на децата в детска градина и училище.

Български червен кръст (БЧК)

Бежанско-мигрантска служба на БЧК

За учебната 2014-2015 година с активното съдействие на БЧК, 85 деца са записани в различни училища на градовете София, Нова Загора и Харманли.

9.3. По-пълно обхващане на учениците в задължителните образователни степени и превенция на отпадането им от образователната система

9.3.1. Нова мярка - Превенция на отпадането в задължителна училищна възраст, компенсаторни мерки за застрашените от отпадане и реинтеграция на преждевременно напусналите.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Разходите за реализация на мярката са в рамките на средствата за изпълнение на План за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013-2020 г.) за 2014 – 2015 година. Приет е План за изпълнение на Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система –(2013-2020 г.) за 2014 – 2015 г. (извлечение от Протокол № 44 от заседание на Министерския съвет на 29 октомври 2014 г.). Преимуществено са разработени мерки за превенция на отпадането от училище, за засилена информационна дейност със заинтересованите страни и за стартиране процеса за разработване и прилагане на система за ранно предупреждение.

В изпълнение на Плана са проведени четири регионални срещи на заинтересованите страни в следните райони за планиране: Северозападен, Югозападен, Южен централен и Югоизточен.

9.4. Преодоляване неграмотността в средите на бедното население и в групите в неравностойно положение.

9.4.1. Нова мярка - Улесняване достъпа на неграмотни и слабограмотни лица над 16 години до професионална подготовка и по-конкурентно участие на пазара на труда чрез огромяване и формиране на ключови компетентности.

МОН, чрез проект BG051PO001/4.3-01 „Огромяване на възрастни“

Министерството на образованието и науката (МОН)

Целта на мярката е да се осигури достъп на неграмотните и слабограмотни хора до общообразователна и професионална подготовка и до по-конкурентно им участие на пазара на труда. Разходите за изпълнение на мярката са в рамките на средствата по проект BG051PO001/4.3-01 „Огромяване на възрастни“ по ОП РЧР за 2014 г. През

2014 година са включени 5 430 обучаеми, от които данни за успешно завършени курсове са въведени за 3 324 лица, както следва:

- 2374 обучаеми, включени в курсове за ограмотяване на възрастни, от които успешно завършили 1 841;
- 1120 обучаеми, включени в курсове за усвояване на учебното съдържание, предвидено за V клас, от които успешно завършили 614;
- 1305 обучаеми, включени в курсове за усвояване на учебното съдържание, предвидено за VI клас, от които успешно завършили 678;
- 631 обучаеми, включени в курсове за усвояване на учебното съдържание, предвидено за VII клас, от които успешно завършили 191.

9.5. Осигуряване на високо качество на образованието чрез подобряване на съдържанието на учебния процес и материалната база, повишаване квалификацията на преподавателите и осигуряване на училищата с информационни технологии.

9.5.1. Национална програма „Квалификация“.

Министерството на образованието и науката (МОН)

По Национална програма „Квалификация“ за 2014 г. чрез реализиране на конкретни мерки са постигнати резултати, както следва:

- По Мярка I. Създаване на условия за продължаваща квалификация на педагогическите кадри по приоритетни направления - планираният индикатор е 1352 участници, а изпълнението е 1365 участници. Проведени са 14 обучения;
- По Мярка II. Създаване на условия за продължаваща квалификация на педагогическите кадри по професионална подготовка –планираният индикатор за брой участници е 258, изпълнението е 260 участници. Проведени са 3 обучения;
- Мярка III. Осигуряване на условия за подкрепа на обучението и развитието на деца и ученици с обучителни трудности и девиантно поведение – планираният индикатор за брой участници е 85 и съвпада с изпълнението. Проведени са 3 обучения;
- Мярка IV. Създаване на условия за популяризиране и обмен на иновативни педагогически практики – планирани 700 участници, изпълнението е 730 участници.

9.5.2. Проект BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“ по ОП РЧР.

Министерството на образованието и науката (МОН)

С цел осигуряване условия за повишаване квалификацията на педагогическите специалисти са реализирани следните дейности:

1. Проведени са едногодишни специализирани обучения;
2. Проведена е специализирана квалификация в институции, предлагащи международно признати сертификати;
3. Осигурени условия за повишаване квалификацията на детски учители и педагогически специалисти:
  - Проведено обучение на детски учители за работа в групите за задължителна предучилищна подготовка;
  - Проведено обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда;
  - Проведено обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа с деца и ученици със СОП;

- Проведено обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за оценяването на учениците;
- Проведено обучение на учители за превенция на училищното насилие, агресията и други;

4. Осигурени са условия за повишаване квалификацията и уменията на директори на училища и детски градини и помощник-директори на училища за формиране на управленски знания и умения.

Броят на педагогическите специалисти, включени в програми за обучение и повишаване на квалификацията през 2014 г. е 19695; броят на педагогическите специалисти, завършили програми за повишаване на квалификацията през 2014 г. е 17664 г.

9.5.3. Национална програма „ИКТ в училище“.

Министерството на образованието и науката (МОН)

За обновяване на материалната база с нови технологично обезпечени работни места, при планирано закупуване на 500 бр. терминални устройства са закупени 620 бр. терминални устройства.

9.6. Формиране на умения за работа с високи технологии.

9.7. Изграждане на трайни навици за учене през целия живот, осигуряване на максимално добри условия за непрекъснато професионално обучение и развитие и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение.

9.7.1. Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014-2020г.). МОН

Министерството на образованието и науката (МОН)

Чрез изпълнението на мярката се създават условия за непрекъснато професионално обучение и развитие и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение на педагогическите кадри. През 2014 г. са осъществени следните дейности:

- Приет е Национален план за действие в изпълнение на Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014-2020);
- Изготвен е сравнителен анализ на системите за подготовка, продължаваща квалификация и кариерно развитие на педагогическите кадри в държавите членки на ЕС и други страни.

9.7.2. проект BG051PO001-3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти” по ОП „РЧР”.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Целта е създаване условия за непрекъснато професионално обучение и развитие и развиване на системата за квалификация, преквалификация и продължаващо обучение на педагогическите кадри. Чрез изпълнение на дейности по проекта за 2014 г. са постигнати следните резултати:

- 19695 педагогически специалисти са включени в програми за обучение и за повишаване на квалификацията;
- 17664 педагогически специалисти са завършили програми за повишаване на квалификацията.

9.7.3. Разработване на Държавни образователни изисквания за придобиване на квалификация по 20 професии.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Изразходвани са средства от бюджета на МОН и други източници в размер на 86 028 лв. Броят на разработените проекти на ДООИ е 20, а броят на проектите, приети от Управителния съвет на НАПОО-13. Броят на приетите от УС е по-малък поради промените в Закона за професионалното образование и обучение /ЗПОО/ от м. юли 2014 г., свързан със структурата на ДООИ.

9.7.4. Проект BG161PO003 – 4.2.01-0001 „Насърчаване на интернационализацията на българските предприятия”.

Министерство на икономиката (МИ)

Организиран са 39 бр. обучения за повишаване на експортния потенциал на българските предприятия и повишаване на търговските им умения с цел успешно излизане на външни пазари. Обучени са 859 представители на малки и средни предприятия. Размерът на изразходваните средства е на стойност 165 240 лв. от ОП „Конкурентоспособност“.

9.7.5. Нова мярка: Организиране на събития с цел популяризиране и насърчаване на предприемачеството сред определени целеви групи от населението – жени предприемачи, млади предприемачи и/или други групи от населението.

Министерство на икономиката (МИ)

Организиран са 10 събития на национално и на локално ниво в т.ч.:

- Участие в Start-Up конференция, Благоевград, Американски университет – 1 бр.
- Проведени информационни кампании пред студенти за популяризиране на проект „Техностарт“ – 3 бр.
- Участие в изложението „Франчайзинг Експо“ в НДК – 1 бр.
- Проведени информационни кампании по проект 13 teens Arts - 5 бр., като размера на изразходваните средства е на стойност 10 000 лв. от бюджета на Министерство на икономиката.

9.8. Предприемане на мерки, насочени към социализиране и осигуряване на условия за интеграция на ученици със специални образователни потребности и специфични увреждания в общообразователното училище

9.8.1. Национална програма „Модернизация на материалната база в училище“, модул „Достъпна архитектурна среда“.

Министерството на образованието и науката (МОН)

При планирани по програмата средства в размер на 1 000 000 лв. са изразходвани 919 168 лв. С цел подобряване на условията за интеграция на ученици със специални образователни потребности и специфични увреждания в общообразователното училище са извършени следните дейности:

- Изградени рампи за хора с увреждания в 10 държавни училища;
- Извършен ремонт на прилежащата инфраструктура в 14 държавни училища;
- Изградени адаптирани санитарни възли за хора с увреждания в 16 държавни училища;
- Изградени асансьорни уредби в 6 държавни училища;
- Доставени и монтирани платформени съоръжения в 4 държавни училища.

9.8.2. Поддържане на ресурсни центрове.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Планираните за 2014 г. средства за реализиране на мярката са от бюджета на МОН в размер на 21 899 006 лв. През 2014 г. 1267 специалисти от ресурсните центрове подпомагат децата и учениците със специални образователни потребности в детските градини и общообразователните училища. Осигурена е допълнителна подкрепа на 14 760 деца и ученици, включени в общообразователна среда. В 1447 училища на територията на цялата страна се обучават ученици със специални образователни потребности.

9.8.3. Проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение“ по ОП „РЧР”.

Проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение“ по ОП „РЧР”

Министерството на образованието и науката (МОН)

За 2014 г. по бюджета на проекта са планирани 17 050 000 лв. и са изпълнени 12 334 850 лв. 554 специалисти са назначени в общообразователните училища за подпомагане на включващото обучение, а 1882 деца и ученици, включени в процеса на включващото обучение. Осигурена е допълнителна подкрепа на 1882 деца и ученици, включени в общообразователна среда в 100 училища на територията на цялата страна.

9.9. Създаване на условия за сближаване на образователните модели на жителите на големите градове и на живеещите в малките селища и особено в изостаналите селски райони.

9.10. Повишаване ефективността на работа в специализираните училища за деца с умствена изостаналост.

9.10.1. Проект BG051PO001-4.1.07 „Включващо обучение“ по ОП РЧР, дейност 4.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Мярката се реализира чрез средства по дейност 4 „Изграждане на нов модел на организация и функциониране на училищата за деца с умствена изостаналост от интернатен тип” за 2014 г., за което са планирани 1 700 145 лв. и изразходвани 986 668 лв. Осигурени са 30 специалисти за продължаване на работата с деца с тежки и множество увреждания. Осигурени са специализирано хранене на децата, съобразено със здравословното им състояние и ежедневен специализиран транспорт за децата от дома до училището и обратно.

9.11. Преодоляване на социалната изолация чрез образователни програми.

9.12. Реструктуриране и реформиране на възпитателните училища-интернати (ВУИ) и социално-педагогическите интернати (СПИ): пренасочване на съществуващия капацитет и ресурси към алтернативни социални услуги.

9.12.1. Проект на УНИЦЕФ, МОН, МП, АСП.

Министерството на образованието и науката (МОН)

Проект на УНИЦЕФ, МОН, МП, АСП. По мярката през 2014 г. е изготвен проект на изменение на Правилника за устройството и дейността на ВУИ и СПИ.

9.13. Предприемане на специални мерки за развитие на чувство на национална идентичност и принадлежност към българската нация

9.13.1. Целева подкрепа на дейности в областта на музейното дело и изобразителните изкуства чрез бюджета на Министерството на културата.

9.13.2. Изпълнение на дейностите по националната система „Живи човешки съкровища – България” чрез бюджета на Министерството на културата.

МК

Министерството на културата (МК)

За развитието на чувство за национална идентичност и принадлежност към българската нация, Министерството на културата поддържа и националната система „Живи човешки съкровища – България”. През 2014 г. е проведена следваща процедура за попълване на Националната представителна листа на елементите на нематериалното културно наследство. Процедурата се организира съвместно с областните администрации, общините, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, музейната мрежа в страната и народните читалища. В Националната представителна листа са вписани нови 5 елемента на нематериалното културно наследство.

Народните читалища, представили съответните традиции са получили финансова помощ в размер на 1000 лв., за изпълнение на дейности за съхраняване на елементите.

Във връзка с подобряване на качествените характеристики на човешкия капитал и за стимулиране на неформалното и самостоятелно учене, Министерството на културата осъществи дейности за популяризиране на Националната стратегия за учене през целия живот, за подобряване на условията за неформално и самостоятелно учене в музеите, библиотеките и читалищата, с което да се повиши тяхната роля в развитието на местните общности.

За обогатяване на тематичното съдържание на образователните програми в мрежата от музеи и художествени галерии и увеличаване на възрастовата граница на потребителите бяха проведени четири национални срещи, свързани с културното наследство.

От 11 до 13.09. 2014 г. в РИМ – Перник се проведе национална работна среща на музейните специалисти на тема: „Иновативни технологии и практики в опазването и социализацията на културното наследство. Възможности и механизми за финансиране”.

На работната среща бяха представени добри практики, проблеми, компетенции и ноу-хау, съдействащи за адаптиране на културното наследство към цифровите технологии. Музейните специалисти споделиха нови подходи в привличането на публика, както и прилагането на нови стопански и управленски модели. По време на срещата бе представен сборникът с доклади от миналогодишния семинар на тема: „Добри практики: реклама, комуникация, маркетинг”.

В Регионален исторически музей – Русе от 05 до 07.11.2014 г. се проведе международна работна среща - Панаир на музейните изложби. Традиционната среща е утвърдена форма в осъществяване на политиката на българските музеи, свързана с изграждането на своеобразен пазар на музейните изложби и създаването на съвременни визии за популяризирането на българското културно наследство в страната и чужбина.

На срещата бяха представени и дискутирани актуални проблеми, свързани с дейността на музеите, която се реализира в следните модули: Наследство, интелектуални и авторски права; Културни политики; Мобилност на музейните колекции. Форумът дава възможност за среща на професионалисти, работещи в сферата на културното наследство, които представят готов продукт – временни експозиции.

Бяха организирани и проведени Национална среща „Музеите и устойчивото развитие”, с подтеми „Туризмът между атракциите и музеите” и „Личностите на

България – забравени или неоценени” и среща в ИМ – Казанлък на тема: „Съхраняване на националната идентичност и българските музеи като част от устойчивото развитие”. Музейната колегия беше широко представена с над 120 участници от страната.

В областта на книжния сектор и библиотечното дело са утвърдени няколко програми на Министерството на културата в подкрепа на професионалната реализация, самостоятелното учене и достъпа до човешкото знание.

По програма „Помощ за книгата” през 2014 г. са подкрепени 74 проекта за издаване на книги в направленията българска и преводна художествена литература; българска и преводна хуманитаристика; литература за деца и юноши; културно-историческо наследство и съвременна култура.

В изпълнение на чл. 4, ал. 2 на ПМС № 153 от 28 юли 2000 г. за преобразуване на културни институти в регионални библиотеки и музеи и съгласно чл. 1, ал 4, на всички регионални библиотеки бяха отпуснати допълнителни средства за изпълнение на отговорности свързани с координиране дейността на библиотечните ресурси, внедряване на съвременните технологии и координирано изграждане на регионалните библиотечни мрежи, оказване съдействие на Министерството на културата при осъществяване на държавната политика в областта на библиотечно-информационното обслужване.

С ПМС № 134 от 3 октомври 2014 г. за одобряване на допълнителни разходи/трансфери за 2014 г. за обновяване на фондовете на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий”, на регионалните и на общинските библиотеки беше отпусната финансова подкрепа на 40 библиотеки за обновяване на фондовете им с книги и други информационни източници по програма „Българските библиотеки-съвременни центрове за четене и информираност” 2014 г. С този проект се цели да се подкрепи обновяването на библиотечните фондове на обществените библиотеки с нова актуална литература, културна и литературна периодика и други съвременни информационни източници, чрез което българските библиотеки ще могат да отговорят на нарастващите потребности на читателите.

От страна на Министерството на културата беше подкрепена продължаващата дейност по програма „Глобални библиотеки – България” - съвместна програма на Министерството на културата и Фондация „Бил и Мелинда Гейтс”, чиято стратегическа цел е предоставянето на лесен и равноправен достъп до информация, знание, комуникация и електронни услуги чрез безплатно ползване на интернет в обществените библиотеки.

Учредена е фондация „Глобални библиотеки – България”, координират се действията свързани с устойчивостта на проекта. Министерството участва активно в работата на фондацията. По инициатива на Министерството на културата през 2014 г. са предоставени целеви средства за развитие на програмата в размер на 300 000 лв.

За реализиране на целите за развитие и модернизация на народните читалища, като средища за духовно израстване и развитие на културната идентичност, в първото полугодие на 2014 г. Министерството на културата участва, чрез своите експерти в редица форми за обмяна на опит с външни организации и проведе информационни кампании за представяне на актуални програми за финансиране на културни, образователни и социални дейности. През отчетния период с участието на министерството са проведени: семинар „Локални политики за локално наследство”, национална научна конференция „Водачите на маскарада”, информационна среща „Европейски средства за безработни и социално слаби лица”, кръгла маса за мониторинг на сектора за учене през целия живот, работни срещи с читалищни дейци в областите Видин, Враца, Бургас, Варна и Ловеч, регионален форум „Живите човешки съкровища – фактор за устойчиво развитие”, „Еуропеана: прозорец към европейската

култура – единни в многообразието” и др. На срещите бяха популяризирани годишните програми на Министерството на културата, Програмата за допълнителна целева подкрепа на народните читалища, програма „Глобални библиотеки”, програма БГ 08, Европа за граждани, Еразъм, Младежта в действие, програми на Агенцията за хора с увреждания и др.

През 2014 г. Министерството на културата инициира провеждането на работни семинари на тема: „Място и роля на народните читалища в Националната стратегия за учене през целия живот (2014-2020 г.).

Семинарите бяха организирани във всички областни градове на страната от регионалните експертно-консултантски и информационни центрове „Читалища” със съдействието и прякото участие на експерти от Министерството на културата. Обученията бяха насочени към работещите в народните читалища, като те бяха запознати с приоритетите и дейностите, заложи в Националната стратегия за учене през целия живот и конкретно за възможностите за развитие на потенциала на читалищата в областта на неформалното и самостоятелно учене.

В хода на семинарите се обърна специално внимание на един от водещите принципи на стратегията за равен достъп до формите за учене през целия живот и беше направен паралел с Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите, Националната стратегия за осигуряване на равни възможности за хора с увреждания и др., като се има предвид, че в цитираните документи читалищата са посочени като основна институция за интегриране на различни общности.

На семинарите бяха поканени и взеха участие представители на областни и общински администрации, областните информационни центрове, регионални библиотеки, музеи, неправителствени организации, училища, регионални инспекторати на Министерство на образованието и науката и други структури, които работят в областта на образованието и културата.

Бяха представени добри практики от дейността на читалищата, успешни форми за учене през целия живот, осъществени в сътрудничество с други институции, потърсиха се нови възможности за споделяне на ресурси и актуални програми за финансиране на проекти.

За насърчаване и подпомагане на читалищата като средища за информация, неформално обучение, културно изразяване и гражданско участие, през 2014 г. беше осъществена конкурсна сесия за целево финансово подпомагане дейността на народните читалища. Съгласно писмо на Министерството на финансите - № 04-01-40/02.04.2014 г., предвидените допълнителни целеви средства в държавния бюджет за 2014 г. бяха в размер на 4 млн. лв.

За организиране на процедурата за разпределение на тези средства бяха изработени, утвърдени и разпространени Правила за целево финансово подпомагане дейността на народните читалища за 2014 г., както и съпътстващите ги проектни фишове по три направления за кандидатстване.

На конкурсната сесия бяха отпуснати и разпределени средства в размер общо на 3 910 954 лв., както следва:

- По направление „Частични ремонтни дейности по сградите на читалищата и вътрешен интериор на сценичните и библиотечни пространства“ са предоставени средства в размер на 3 249 300 лв.
- По направление „Художествено-творческа дейност и попълване на библиотечния фонд“ са предоставени средства в размер на 567 514 лв.
- По направление „Техническо оборудване, библиотечен и друг специализиран софтуер“ са предоставени средства в размер на 94 140 лв.

Анализът на отчетите по програмата към момента показва, че по второто направление най-много средства са усвоени за попълване на библиотечния фонд – 144 868 лв., за закупуване на сценични облекла – 210 121 лв., за организиране на културни събитие – 49 500 лв. и за закупуване на музикални инструменти и апаратура – 24 761 лв.

През 2014 г. по инициатива на Министерството на културата бяха осигурени допълнително от централния бюджет 216 000 лв. за финансово подпомагане на регионални културни прояви с участие на деца, младежи и възрастни.

Възстановена е дейността на информационния сайт на читалищата, който се поддържа от Министерството на културата и дава актуална информация за читалищата в страната. Поставен е линк към специализирания сайт на Министерство на образованието и науката за учене през целия живот за лесен достъп до стратегическите документи и запознаване с новостите в областта.

През 2014 г. Министерството на културата организира и информационно - разяснителна кампания за ролята на етносите в културното многообразие в нашата страна и в Европа за запознаване с европейските и национални политики за признаване и опазване на универсалните ценности и насърчаването на културното многообразие.

Проектът на Министерството на културата, на стойност 44 000 лв., е реализиран в рамките на Работната програма за 2014 г. на Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз и е част от дейностите по Приоритет 2 „Единни в различието – толерантност към различията и интегриране на етноси”.

Бяха проведени три пътуващи семинара и пет дискуссионни форума, в чиито дневен ред бяха включени теми, целящи повишаването на административния капацитет, уменията за работа на гражданските организации, културните институти, обмяната на опит и знания и сътрудничество между отделните институции, основано на изпълнението на зададените приоритети в международни и национални стратегически документи, сред които са Националната стратегия за учене през целия живот (2014-2020 г.), Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012-2020 г.) и др..

Дискуссионните форуми се организираха в периода 8-12.12.2014 г. в градовете Търговище, Монтана, Хасково, Пазарджик и Кюстендил за обучение на представители на общински администрации, музеи, училища, читалища, библиотеки, медии и неправителствени организации (обучени общо 100 души).

В Търговище взеха участие експерти от областите Търговище, Добрич, Разград и Шумен.

Форумът в Монтана обхвана представители на три области – Монтана, Видин и Враца.

В Хасково бяха поканени представители на областите Хасково, Бургас, Ямбол и Кърджали.

В Пазарджик проявата беше предназначена за участници от областите Смолян, Пловдив, Пазарджик и Софийска област.

Във форума в Кюстендил се включиха областите Кюстендил, Перник, Благоевград и област София.

В същия период се проведеха и три семинара, предназначени за директори на регионални библиотеки, директори на регионални исторически музеи, експерти от регионалните центрове „Читалища”, представители на общински администрации, представители на Министерството на културата, представители на медии и неправителствени организации. Във всеки семинар бяха включени по 50 участници, групирани по области с центрове Велико Търново, Пловдив и Благоевград, което осигури обучението на ръководни кадри и експерти от цялата страна.

Програмата за всеки един от форумите се конструира в два модула – теоретичен и практически.

Участниците бяха информирани за актуални политики за интегриране на етносите, прилагане и управление на процеса на културна интеграция в обществото ни, аспекти на партньорството между публичния и частния сектор на национално, регионално и местно равнище за пълноправно включване на етническите общности в националния културен живот и не на последно място търсенето и намирането на източници за финансиране на проекти. Бяха представени планове и програми, които продължават своето действие след 2014 г. и в които има модули за етническа интеграция и по-специално за интегриране на ромската общност.

Всеки един от участниците беше насърчен да сподели своя опит по отношение на случаи от практиката, свързани с интегриране на етнически общности, като се открийха примерите по отношение на ромската общност.

Във връзка с изготвянето на План за действие за 2015 година в изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие, Министерството на културата ще продължи своята дейност за развитие на културните институти и читалищата и през 2015 г., за подобряване на условията за неформално и самостоятелно учене, както и за популяризиране на тези възможности за привличане на потребители от всички възрасти и социални групи, както и дейностите за развитие на творческия потенциал на младите хора в нашата страна.

9.13.3. Финансова подкрепа за развитие на сценичните изкуства чрез бюджета на Министерството на културата.

Министерството на културата (МК)

Работата на културните институти в областта на театралното, музикалното и танцовото изкуство за развитието на високохудожествен сценичен продукт и все по разширяващия се достъп на зрителските аудитории до него е важна стратегическа цел за националната ни култура.

В тази връзка действа система за финансиране на дейността на държавните театралните, музикални и танцови институти.

Дейността на 50-те държавни културни институти в областта на театралното, музикалното и танцово изкуство е съобразена и се развива по посока културно многообразие и жанрово разнообразие насочена към най-широка аудитория, както и към зрителски аудитории със специфични изисквания.

За независимите организации, които работят в областта на театъра и музиката също се осигурява проектна подкрепа. През 2014 г. бяха обявени 4 сесии за подкрепа на проекти в областта на сценичните изкуства, в това число фестивали и концерти.

Целта им беше да се насърчи развитието на сценичните изкуства извън държавно субсидираните културни институти за театрално и танцово изкуство. Това предполага и достъп на младежки и нови аудитории, които са потенциалната публика на сценичната продукция на независимия сектор, чийто интерес е насочен към експерименталните и нови форми. От една страна тези сесии осигуряват възможност за творчество и работа на независими и свободни творци и от друга разширяват достъпа на гражданското общество до разнообразен и високохудожествен сценичен продукт.

През 2014 г. бяха финансирани приоритетно големите фестивални форуми в областта на театъра, музиката и танца.

1. В областта на театралното изкуство:

Проведоха се конкурсни сесии в тези области, където са финансирани 15 театрални фестивала на стойност 120 000 лв. Специално внимание беше обърнато на независимите професионални организации в областта на театралното изкуство. На проведената за тях сесия за театрални проекти бяха финансирани 20 проекта на

стойност 100 000 лв. По програмата за целево финансиране са подпомогнати още 14 проекта в областта на театралното изкуство.

2. В областта на музикалното и танцово изкуство:

Проведоха се конкурсните сесии в тези области, където са финансирани 25 музикални и танцови фестивали и конкурси на стойност 99 950 лв. Подпомогнато беше и продуцирането на спектакли в областта на съвременния танц, реализирани от независими професионални организации. На сесията бяха финансирани 22 проекта на стойност 60 000 лв. Подпомогнати са и 11 проекта по програма за целево финансиране.

Държавните сценични институти и независимите и частни организации работят на територията на цялата страна. В последните години финансирането на културните институти в областта на театъра и музиката стимулира все по-активното разпространение на спектаклите и концертите им не само в техните райони и области, но и до най-отдалечени кътчета в страната. Стратегическа цел и приоритет е разширяването на достъпа на населението до репертоара на националното сценично изкуство. Неимоверно се разрасна програмата за децата и подрастващите. Възможността да се докосне до произведенията на театралното, музикалното и танцово изкуство е основно право и привилегия на всеки гражданин на страната. Те са едновременно стимул за културно развитие и за духовно израстване на българския зрител, и най-важно основание за реализирането им.

За развитие на таланта и творческите умения на младите хора, през 2014 г. са предоставени стипендии и еднократно финансово подпомагане от Министерството на културата, Министерството на образованието и науката, Министерството на земеделието и храните, Министерството на младежта и спорта и общините на 916 деца, като е продължило изплащането на стипендиите, отпуснати през 2013 г. Право на стипендии и еднократно финансово подпомагане имат деца, класирани на първо, второ или трето място на национални и международни конкурси, олимпиади или състезания, включени в Програмата на мерки за закрила на деца с изявени дарби от държавните и общинските училища за съответната година. Средствата за този вид подкрепа са от държавния бюджет на обща стойност 1 800 000 лв.

Оказана е подкрепа на млади дебютанти в сферата на изкуството и чрез програмите на НФ „Култура” – Програма „Дебюти” и Програма за подкрепа на късометражното кино (дебюти). Подпомогнати са 20 проекта на обща стойност 64 000 лв.

За подобряване на информационната среда, чрез електронната страница на Министерството на културата са популяризирани 214 прояви в областта на културата (конкурси, фестивали, изложби и др.). Културният календар на министерството се изготвя на базата на подадени събития от общини и НПО и има за цел да популяризира различни възможности за участие на хора от всички възрасти, съобразно техните интереси и потребности.

Осъществена е и целева подкрепа на дейности в областта на музейното дело и изобразителните изкуства. Чрез конкурсни сесии са подкрепени 57 проекта, за консервация и реставрация на ДКЦ, както и за подготовка на мобилни изложби. Изготвена е програма за участие на музеите в инициативата „Европейска нощ на музеите”.

По Програма „Опазване на недвижимото културно наследство”, Министерството на културата е финансирало 95 обекта за теренни археологически разкопки, на стойност 2 322 157 лв. и 19 обекта за консервационно реставрационни работи, на стойност 500 000 лв. Осигуряването на възможности за ефективна социализация на недвижимото културно наследство и включването му в системата на културния туризъм има многопосочен и траен ефект върху устойчивото обществено развитие.

9.14. Приоритетно прилагане на мерки за развитие на читалищата като средища на духовно израстване и развитие на културната идентичност.

9.15. Формиране на култура, ориентирана към знанието.

В. Приоритет III. Постигане на социална кохезия и създаване на равни възможности за пълноценен социален и продуктивен живот за всички социални групи

Направление 10 – Създаване на условия за равни възможности за пълноценен социален, продуктивен живот за всички социални групи.

10.1. Разработване и внедряване на система от показатели за проследяване на състоянието и тенденциите по отношение на равнопоставеността и равното третиране.

10.2. Провеждане на целенасочена активна политика на пазара на труда за социална и икономическа интеграция на групи в неравностойно положение в България и отстраняване на неравенства в третирането им на работното място

10.2.1. Заетост на хора с увреждания. Стимулиране на работодатели от обичайна работна среда за наемане на хора с увреждания и осигуряване на достъп, адаптиране и оборудване на работното място.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „ПХУРВСП”

Агенция за хората с увреждания (АХУ)

Една от основните цели на Агенция за хората с увреждания е осигуряване на заетост на хората с трайни увреждания в обичайна работна среда за преодоляване на социалната им изолация, за постигане на по-голяма самостоятелност и равен шанс за пълноценното им социално включване в обществения живот.

За постигане на ефективно социално включване на хората с увреждания чрез реализацията им на свободния пазар на труда работодателите могат да кандидатстват пред АХУ за отпускане на средства за покриване на разходи по работни места за лица с трайни увреждания по три компонента:

1. Компонент 1 - за осигуряване на достъп до действащи или разкривани нови работни места за лица с трайни увреждания;
2. Компонент 2 - за приспособяване на работни места и осигуряване на специфични безопасни и здравословни условия на труд за лица с трайни увреждания;
3. Компонент 3 - за оборудване на нови работни места за лица с трайни увреждания или за преоборудване на работни места на лица с увреждания, съответстващо на характера на тяхното заболяване.

С цел постигане устойчивост на програмата работодателите се задължават да поддържат заетост на работните места не по-малко от 36 месеца след усвояване на средствата, като може да се наемат последователно повече от едно лице с трайно увреждане.

През 2014 година за финансиране кандидатстваха общо **24** работодатели от обичайна работна среда. От тях комисия, съставена от външни експерти-оценители, одобри и се сключиха договори с **15** работодатели на стойност **164 237** лв. Осигурени са **27** приспособени и оборудвани работни места за хора с трайни увреждания.

10.2.2. Национална програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания осигурява заетост на безработни лица с трайни увреждания или лица, преминали успешно курс на лечение за зависимост към наркотични вещества в трудоспособна възраст се в интегрирана работна среда на пълно или непълно работно време.

През 2014 г. по „Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания” е осигурена заетост на 2019 безработни лица, от тях 155 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 7 941 526 лв. Средно работилите са 1 762. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.3. Подобряване на условията на труд на хора с увреждания.

10.2.3. Подобряване на условията на труд на хора с увреждания-Стимулиране на работодатели от специализирана работна среда за подобряване условията на труд и технологично обновяване на производствения процес:

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи”
Агенция за хората с увреждания (АХУ)**

През 2014 г. в АХУ са финансирани 17 бенефициента. Чрез постигнатите проектни цели бяха подобрени условията на труд на 783 служители и работници, от които повече от 40 на сто са хора с трайни увреждания. С изпълнението на проектите се постигнаха следните цели: осигуряване на достъп до работните места на заетите хора с увреждания, санитарните помещения и помещенията за отпочиване на наетите лица с трайни увреждания, дългосрочно създаване на здравословни и безопасни условия на труд за всички работещи в специализираните предприятия и кооперации. Бяха реализирани и дейности насочени към повишаване на професионалните компетентности и придобиване на социални умения за доброжелателство и сътрудничество между работещите в специализирана работна среда. Усвоените средства са в размер на 603 777 лв.

През 2014 г. са финансирани 15 бенефициента с проекти със стопанска насоченост. След реализиране на инвестиционната част на проектите, в специализираните предприятия и кооперации бяха преоборудвани и разкрити нови 30 работни места. С помощта на субсидираните дейности беше закупено и внедрено в експлоатация технологично оборудване като: матрици за изработване на пластмасова лъжица и бъркалка за мед; софтуер и работна станция за дизайн на облекло; широкоформатен принтер за печат върху плат и технологично оборудване в шивашкото производство; полуавтоматичен модул за дозиране на течни; полутечни и пастообразни продукти; машини за почистване; филтри за вентилационни и климатични системи и др.

Програмата за финансиране на проекти със социална и стопанска насоченост на специализирани предприятия и кооперации на хората с увреждания се оценява като ефективна от бенефициентите, тъй като повишава конкурентоспособността и чрез преоборудване и разкриване на нови работни места подобрява качеството на живот за работещите хора с трайни увреждания.

10.2.4. Подкрепа за заетост на хора с увреждания. Възстановяване на работодателите на 30 на сто от внесените осигурителни вноски за наетите и работещи по трудово правоотношение хора с увреждания

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „ Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“

Агенция за хората с увреждания (АХУ)

От този финансов стимул се ползват работодатели, които имат спечелени проекти и финансирани договори с АХУ по чл. 25 от Закон за интеграция на хората с увреждания, за открити работни места за хора с увреждания.

С възстановените средства за осигуровки се цели от една страна подпомагане на рехабилитацията и социалната интеграция на заетите хора с увреждания в специализирана и обичайна среда, а от друга – осигуряване на средства за капитални вложения за подобряване работната среда на заетите хора с увреждания.

През 2014 г. не са възстановени средства на работодатели от обичайна работна среда.

10.2.5. Възстановяване на специализирани предприятия, кооперации и трудово-лечебни бази на хора с увреждания, членуващи в национално-представителните организации на и за хора с увреждания на 50 на сто от внесените осигурителни вноски за работещите, влизащи в списъчния брой на персонала.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „ Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“

Агенция за хората с увреждания (АХУ)

Във връзка с разпоредбите на чл. 40 от ЗИХУ се осигуряват средствата от републиканският бюджет за възстановяване на 50 на сто от внесените от работодателя осигурителни вноски за държавно обществено осигуряване, задължителното здравно осигуряване и допълнителното задължително пенсионно осигуряване за целия персонал, нает по трудови правоотношения в тях. С тези средства се цели от една страна подпомагане на рехабилитацията и социалната интеграция на заетите хора с увреждания в специализирана работна среда, а от друга – осигуряване на средства за капитални вложения за подобряване условията на труд на заетите хора с увреждания.

Редът за възстановяване на процент от внесените от работодателите осигурителни вноски е регламентиран в Наредбата за реда за възстановяване на внесени осигурителни вноски от работодатели и специализираните предприятия, трудово-лечебни бази и кооперациите на хората с увреждания, членуващи в национално представителните организации на и за хора с увреждания (Загл. изм. - ДВ, бр. 3 от 2011 г., в сила от 1.01.2011 г.). Броят на специализираните предприятия и кооперации, възползвали се от преференциите по този ред през 2014 година е 80, а изразходваната сумата е в размер на 719 116 лева.

10.2.6. Развитие на самостоятелна стопанска дейност на хора с увреждания.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „ Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“

Агенция за хората с увреждания (АХУ)

Програмата за финансиране, наблюдение и отчетност на проекти на лица с трайни увреждания за стартиране и развитие на самостоятелна стопанска дейност е нормативно регламентирана в чл. 31 от Закона за интеграция на хората с увреждания и чл. 19 от Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания. Условията за провеждане на конкурсите, класирането, финансирането, наблюдението и отчетността на проектите са утвърдени от Министъра на труда и социалната политика в разработена за целта Методика.

През 2014 година беше проведен един конкурс по Програмата за финансиране, наблюдение и отчетност на проекти на лица с трайни увреждания за стартиране и

развитие на самостоятелна стопанска дейност, Одобрените проекти, отговарящи на изискванията бяха 23 бр. а общата стойност на отпуснатата през 2014 год. субсидия беше 347 756,57 лв.

С реализирането на програмата се постига реално социално включване на хората с трайни увреждания в стопанския и обществен живот на страната, осигуряват им се постоянни трудови доходи и се подобрява качеството им на живот. Друг ефект от реализирането на програмата е, че се намалява съответно броя на безработните лица с трайни увреждания и на получаващите социални помощи.

10.2.7. Изплащане на целеви помощи на лица с трайни увреждания.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „ Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“

Агенция за хората с увреждания (АХУ)

В изпълнение на държавната политика за хората с увреждания и съгласно разпоредбите на чл. 51, чл. 52, чл. 53 и чл. 53 а от Правилника за прилагане на Закона за интеграция на хората с увреждания (ППЗИХУ), Агенцията за хората с увреждания изплаща целеви помощи за ползване на жестомимични услуги и за придружители на хората с трайни увреждания при ползване на услуги на държавни или общински администрации, здравни, образователни и културни институции. За целта Съюзът на глухите в България, Съюзът на слепите в България, Съюзът на инвалидите в България , Сдружение „Център за Психологически Изследвания“ и Българската асоциация за лица с интелектуални затруднения предоставят в АХУ интеграционни програми, на база на които агенцията сключва договори с цитираните организации. В съответствие с изискванията и сроковете заложи в тези договори, АХУ предоставя на посочените организации финансови средства за изплащане целевите помощи на правоимащите лица с трайни увреждания. През 2014 г. на национално представените организации на хората с увреждания са изразходвали 1 841 484 лв. за изплащане на целеви помощи за 38013 лица.

10.2.8. Изплащане на месечна добавка за социална интеграция на хора с увреждания.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През 2014 г. са изразходвани **137 067 756** лв. за изплащане на месечни добавки за социална интеграция на средномесечно **523 943** лица, в т.ч. **21 300** деца.

През отчетния период бе **изменен и допълнен ППЗИХУ** с Постановление на Министерския съвет № 169 от 26.06.2014 г., обнародвано в ДВ, бр. 55 от 04.07.2014 година. **В изпълнение на §23 от ПМС № 169/2014 г.**, от страна на АСП са изготвени образци на формуляри по ППЗИХУ, които са утвърдени със Заповед № РД01-692 от 24.09.2014 г. на министъра на труда и социалната политика.

Съпоставката на месечни добавки за социална интеграция показва **увеличение** на изплатените средства на правоимащи лица хора с увреждания:

Таблица 63: Месечни добавки за социална интеграция

Показател	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Месечни добавки за социална интеграция (лева)	137 067 756	138 860 190	128 450 017	122 088 000	123 033 221

Източник: АСП

**10.2.9. Мониторинг на усвояването на отпуснати средства за хора с увреждания от
Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „ Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални
помощи“
Агенция за хората с увреждания (АХУ)**

Агенцията за хора с увреждания осъществява мониторинг относно ефективното усвояване на отпуснатите средства и изпълнение на договорните задължения:

Мониторинг по проекти:

През 2014 г. са извършени общо 408 бр. проверки по сключени с Агенцията договори, като съобразно вида на проектите проверките се отнасят за:

- 132 бр. за развитие на самостоятелна стопанска дейност;
- 26 бр. за осигуряване на достъп и адаптиране на културни, исторически и спортни обекти с международно, национално и областно значение за хора с увреждания;
- 27 бр. на проекти на неправителствени организации на и за хората с увреждания;
- 57 бр. на проекти на специализирани предприятия и кооперации със социална насоченост, за създаване на благоприятна и здравословна среда;
- 99 бр. на проекти на работодатели от обичайна работна среда;
- 67 бр. на проекти на специализирани предприятия и кооперации със стопанска насоченост за модернизиране и технологично обновление.

Мониторинг за установяване на целесъобразното разходване на възстановени от АХУ през 2011г. 50 на сто осигурителни вноски на специализирани предприятия и кооперации, членуващи в национално представителните организации на и за хора с увреждания:

През 2014г. са извършени общо 113 бр. проверки на 81 бр. специализирани предприятия и кооперации и работодатели на хора с трайни увреждания, на които Агенцията е възстановила осигурителни вноски по реда на Наредбата. Проверките обхващат възстановени от Агенцията средства през 2013г., в размер на 925 290,16 лв.

Освен тях, са извършени проверки за установяване целесъобразното разходване на възстановени средства от последни траншове за 2012г., общо в размер на 23 188,91 лв. Същевременно за дофинансиране на извършените разходи, специализираните предприятия и кооперации допълнително са вложили собствени средства в размер на 22 542,63 лв., на които също е упражнен контрол, във връзка с тяхното разходване по предназначение.

Така общият размер на проверените средства от осигуровки през 2014г. е 971 021,70 лв. Същевременно през 2014г. две специализирани предприятия са възстановили по банкова сметка на Агенцията средства от възстановени осигуровки от предходни години в размер на 4 292,63 лв., поради неусвояване по предназначение и в регламентирания законов срок.

При извършените проверки и от представените разходооправдателни документи е установено, че общо възстановените средства в размер на 971 021,70 лв. са разходвани по предназначение, в няколко основни и важни направления за работещите в предприятията хора с трайни увреждания, както следва:

1. За медицинска рехабилитация – 82 765,83 лв.
2. За социална интеграция – 622 986,53лв., в т.ч. за:
  - допълнително възнаграждение на работещите лица с трайни увреждания – 457 365,19 лв.
  - за допълнително възнаграждение на новопостъпили лица с трайни увреждания по време на първоначалното им обучение – 78 908,35 лв.

- повишаване квалификацията на работещи хора с увреждания чрез външни обучители – 3 666,80 лв.
  - ваучери за храна на хора с трайни увреждания – 5019 лв.
  - други – 78 027,19 лв.
3. За инвестиции – 265 269,34 лв, от които за:
- разширяване на производството – 8 180,14 лв.
  - технологично обновление – 224 387,84 лв.
  - други -32 711,36 лв.

От извършените проверки е установено, че възстановените средства за осигуровки са усвоени целесъобразно и са подпомогнали специализираните предприятия и кооперации при осъществяване на дейности по социална интеграция, медицинска рехабилитация и инвестиции в интерес на работещите в тях хора с трайни увреждания.

10.2.10. Изплащане на целеви помощи за изработване, покупка и ремонт на МИПСПС.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

За изплащане на целеви помощи по Закона за интеграция на хора с увреждания (ЗИХУ) през 2014 г. са изразходвани **40 969 193 лв.** за средномесечно **9 261 лица**.

През отчетния период беше **изменен и допълнен ППЗИХУ с Постановление на Министерския съвет № 169 от 26.06.2014 г.**, обнародвано в ДВ, бр. 55 от 04.07.2014 година. С промяна в Приложение № 7 към чл. 40, ал. 1 от ППЗИХУ се облекчиха изискванията по отношение на медицинските протоколи на ЛКК – медицински изделия по т. т. 6, 7, 8, 9 и 14 от Приложение № 7 към чл. 40, ал. 1 от ППЗИХУ се отпускат при представяне на ЛКК по профила на заболяването, без да се конкретизира вида на лечебното заведение, към което е разкрита комисията или експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК. По този начин нуждаещите се лица могат да посещават медицински комисии по постоянния си адрес без да се налага да пътуват до областните градове.

Таблица 64: Изразходвани средства за целеви помощи за ПСПС и/или МИ за периода 2010 – 2014 г. :

Показател	2014 г.	2013 г.	2012 г.	2011 г.	2010 г.
Целеви помощи за ПСПС и/или МИ (лева)	40 969 193	41 599 123	30 412 334	37 080 276	37 552 299

Източник: АСП

10.2.11. Национална програма "Асистенти на хора с увреждания".

Агенция по заетостта (АЗ)

Националната програма "Асистенти на хора с увреждания" осигурява заетост на безработни лица в трудоспособна възраст, които полагат постоянни грижи за свои близки - тежко болни или с трайни увреждания, като по този начин се предотвратява риска от изпадането им в бедност.

През 2014г. по Националната програма "Асистенти на хора с увреждания" е осигурена заетост на 3635 безработни лица, от тях 3635 новонаети безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет – 8 983 807 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.12. Програма "Кредит без лихва за хора с увреждания".

Министерство на труда и социалната политика (МТСП) Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта

За насърчаване развитието на собствен бизнес сред лицата с увреждания се прилага Програмата „Кредит без лихва за хора с увреждания”. По програмата се възстановяват лихвите на кредити на лица с увреждания, които са отпуснати до 15.10.2008 г. по проект „Гаранционен фонд за микрокредитиране“.

През 2014 г. по Програмата „Кредит без лихва за хора с увреждания” са предоставени на 44 безработни лица, от тях 18 новонаети лица финансови средства от държавния бюджет на стойност 14 277 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.13. Насърчаване на работодателите да наемат безработни с трайни увреждания, включително военноинвалиди (чл. 52, ал.1 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

По условията на мярката се насърчават работодателите за наемане на безработни лица с трайно намалена работоспособност (чл. 52, ал.1 от ЗНЗ). Предоставят се финансови стимули на работодатели, които разкриват работни места за наемане на безработни лица с трайни увреждания, вкл. и военноинвалиди. Със средства от държавния бюджет се финансират разходите на работодателите за заплати и осигуровки за максимален период от 6 месеца. Субсидираното трудово възнаграждение е в размер на 340 лв., а за лицата с висше образование, наети на длъжности, за заемането на които минималното образователно и квалификационно ниво, съгласно НКПД 2011 г., е определено като завършена степен на висше образование – 370 лв.

През 2014 г. по чл. 52, ал.1 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 280 безработни лица, от тях 98 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 522 972 лв. Средно са работили 287 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

10.2.14. Насърчаване на работодателите да наемат безработни с трайни увреждания на временна, сезонна или почасова работа (чл. 52, ал.2 от ЗНЗ).

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по чл. 52, ал.2 от Закона за насърчаване на заетостта е осигурена заетост на 472 безработни лица, от тях 103 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 794 831 лв. Средно са работили 155 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

10.3. Създаване на условия за повишаване благосъстоянието на децата и деинституционализация на деца, лица с увреждания и възрастни хора, настанени в специализирани институции, посредством предоставяне на услуги в общността

10.3.1. Схема по ОП „РЧР» - „Живот в общността “.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Схемата поставя основите на деинституционализацията на деца, настанени в ДДЛРГ, в съответствие с приетата от Министерски съвет „Визия за деинституционализацията на децата в Република България” и плана за действие към нея. С цел гарантиране на съответствието на мерките по настоящата операция с Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България” и плана за действие към нея, идентифицираните конкретни територии и видове социални услуги за лицата от целевата група ще бъдат одобрени от РГ за деинституционализация на деца.

Изплатените на бенефициентите (общините), средства към 31.12.2014 г. са в размер на **1 651 971,68 лева**. Изпълнението на операцията ще приключи през 2015 г., когато ще бъде налична информация за размера на изразходваните средства от договорените 3 751 806,67 лв. (в т.ч. по *Компонент I* – 350 575,19 лв. и по *Компонент II* – 3 401 231,49 лв.).

Целта на операция „Живот в общността“ е да се гарантира правото на живот в общността на лица, настанени в Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ) и на пълнолетни лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, чакащи настаняване в институция. Процедурата е двукомпонентна - *Компонент 1* – *Социални услуги в подкрепа на социалното включване на лица, настанени в Домове за деца, лишени от родителска грижа (ДДЛРГ)* и *Компонент 2* – *Социални услуги за лица с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост, чакащи настаняване в специализирана институция*.

От сключените през 2013 г. 25 договора се изпълняваха **20** договора, тъй като 5 договора са прекратени преди стартиране на проектите, поради недостиг на финансов ресурс от страна на общините за строително-ремонтните дейности. В резултат от изпълнението на проектите са разкрити **24** нови социални услуги в общността, за които бе планирано да обхванат 305 лица. Общият брой лица (персонал), заети по новоразкритите услуги са **179** души. По *Компонент 1* на процедурата са разкрити **3** броя **Наблюдавани жилища (НЖ)**. По *Компонент 2* са разкрити следните видове услуги: **2 НЖ** за лица с психични разстройства; **4 Защитени жилища (ЗЖ)** за лица над 18-годишна с психични разстройства и умствена изостаналост от общността; **9 ЦНСТ** за хора с умствена изостаналост, с интелектуални затруднения, психични разстройства и физически увреждания от общността; **4 ЦСРИ** и **2 дневни центъра** за възрастни хора с физически увреждания, психични разстройства и умствена изостаналост от общността. Всички лица, настанени в услугите са от лицата, чакащи настаняване в специализирани институции.

В края на **2014 г.** изпълнението си **приключиха 11 проекта** и от 01.01.2015 г. новосъздадените **14 услуги**, с **капацитет от 186 души са с осигурено държавно финансиране**. По този начин тези проекти се явяват предпоставка за създаване на интегриран модел, основан на реални потребности.

До края на месец август 2015 г. се очаква да приключат и останалите 9 проекта и още 10 от новоразкритите услуги с капацитет 119 души да станат държавно делегирана дейност.

С операция „Живот в общността“ се допълва цялостната концепция за развитие на социалните услуги и се подкрепя социалното включване на лицата от целевата група, като допринася за гарантиране равен достъп до услуги на лицата от целевата група.

10.3.2. Предоставяне на социални услуги в общността, чрез лицензиране на доставчици на социални услуги за деца.

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

Издаването на лиценз за предоставяне на социални услуги за деца се извършва от председателя на Държавната агенция за закрила на детето на основание чл.43 б, ал. 1 от Закона за закрила на детето и по реда на чл. 38 от ППЗЗД, след писмено становище на Комисията по лицензиране на доставчици на социални услуги за деца.

От **01. 01. 2014г. до 31.12. 2014г.** председателят на Държавната агенция за закрила на детето на основание чл. 43б, ал. 1 от Закона за закрила на детето е издал/подновил **89 лиценза** за предоставянето на **113 социални услуги за деца**;

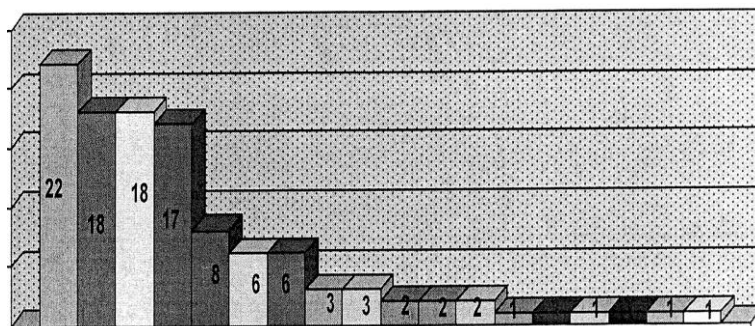
Социалните услуги, за които са издадени лицензи, са:

- Център за социална рехабилитация и интеграция за деца - **22**
- Център за информиране, консултиране, обучение и подкрепа на деца – **18**

- Мобилен център за работа с деца - **18**
- Център за обществена подкрепа - **17**
- Дневен център за деца - **8**
- Приемна грижа - **6**
- Център за настаняване от семеен тип – **6**
- Социален асистент за деца - **3**
- Обучение, консултиране и подкрепа на кандидат-осиновиители и осиновиители – **3**
- Личен асистент за деца - **1**
- Кризисен център за деца - **2**
- Домашен помощник - **2**
- Звено "Майка и бебе" - **2**
- Център за възстановително правосъдие - **1**
- Социално общежитие за майки с деца и семейства – **1**
- Телефонна линия за онлайн безопасност - **1**
- Преходно жилище за деца - **1**
- Приют - **1**

На основание чл. 40, ал. 1, т. 1 от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето, председателят на Държавната агенция за закрила на детето е **прекратил лиценза** на 4 доставчици на социални услуги за деца. В тези случаи мотивът за прекратяване на лиценза е постъпило в ДАЗД уведомително писмо от председателя на НПО, с което ни информира за желанието си да бъде прекратен лиценза.

На основание чл.39а, във връзка с чл. 38 от Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето, председателят на Държавната агенция за закрила на детето е

подновил лиценза на 19 неправителствени организации.

През календарната 2014г. са организирани общо 13 броя заседания на Комисията по лицензиране на доставчици на социални услуги за деца, като са **проведени 12 редовни заседания** на: Съставени са **13** протокола от заседанията на Комисията по лицензиране на доставчици на социални услуги за деца.

За отчетния период са подготвени 92 **заповеди** (67 за издаване на лиценз; 19 за подновяване на лиценз; 1 заповед, с която е отказано издаването на лиценз; 4 заповеди за прекратяване на лиценз).

През 2014 г. председателят на ДАЗД не е издавал заповед за отнемане на лиценз. На интернет страницата на ДАЗД се поддържат в актуалност: Регистър на издадени и подновени лицензи; Регистър на отказите за издаване на лиценз и Регистър на отнетите лицензи. Това дава възможност както на потребителите на социални услуги за деца, така и на специалистите, работещи с деца, да потърсят необходимата услуга в областта и населеното място, в което живеят.

Социални услуги за деца, за които председателят на ДАЗД е издал лицензи през 2014 г.

- Център за социална рехабилитация и интеграция за деца
- Център за информиране, консултирани, обучение и подкрепа на деца

- Мобилен център за работа с деца
- Център за обществена подкрепа
- Дневен център за деца
- Приемна грижа
- Център за настаняване от семеен тип
- Социален асистент за деца
- Обучение, консултиране и подкрепа на кандидат-осиноводители и осиноводители
- Кризисен център за деца
- Домашен помощник
- Звено "Майка и бебе"
- Център за възстановително правосъдие
- Социално общежитие за майки с деца и семейства
- Телефон на линия за онлайн безопасност
- Преходно жилище за деца
- Приют
- Личен асистент за деца

През отчетния период във връзка с процеса лицензиране бяха изготвени 5 анализа до МТСП относно административната услуга: "Лицензиране на доставчици на социални услуги за деца" /за тримесечие и годишен/; 3 справки за до фонд "Социална закрила" във връзка с издадените лицензи от председателя на ДАЗД за периода; въпросник за предприетите действия за преминаване към комплексно административно обслужване и др.

Активните лицензи към 31.12.2014 г. са 270 броя за 355 броя социални услуги за деца, предоставяни от 221 дружества и организации.

10.3.3. Помощи по ЗЗД

Агенция за социално подпомагане (АСП)

В рамките на утвърдения за 2014 г. държавен бюджет за помощи по ЗЗД изразходваните средства (за финансова подкрепа за превенция на изоставянето, реинтеграция, при настаняване на деца в семейства на роднини и близки, при настаняване на деца в приемни семейства), са:

- утвърден бюджет 8 900 000 лв.;
- коригиран бюджет 11 298 990 лв.;
- изразходвани средства в общ размер на 11 298 990 лева.

За 2014 г. са отчетените средства в размер на **11 298 990 лв.** са за **5 615 средномесечен брой случаи**, като по вид те са:

- за превенция на изоставянето са отпуснати помощи за 47 средномесечен брой случаи;
- за реинтеграция на деца - за 15 средномесечен брой случаи;
- за деца, настанени в семейство на роднини или близки са отпуснати помощи за 4 444 средномесечен брой случаи;
- за деца, настанени в приемни семейства - за 1 109 средномесечен брой случаи.

Таблица 65: Данни за 2014 г. и за предходната 2013 г. по показатели:

Програма “Закрила на децата чрез преход от институционални грижи към алтернативни грижи в семейна среда”	Мерна единица	По Закона за бюджета за 2014 г.	Отчет за 2014 г.	По Закона за бюджета за 2013 г.	Отчет за 2013 г.
Превенция на изоставянето	Ср.м.бр.случаи	200	47	200	66
Реинтеграция	Ср.м.бр.случаи	200	15	200	20
Настанени деца при роднини и близки	Ср.м.бр.случаи	5 500	4 444	5 100	4 420
Настанени деца в приемни семейства	Ср.м.бр.случаи	1 500	1 109	1 200	1 096
Общо:	Ср.м.бр.случаи	7 400	5 615	6 700	5 602

Източник: АСП

10.3.4. „Да не изоставяме нито едно дете”.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Общият утвърден бюджет е в размер на **35 398 658,38 лв.**, като към **31.12.2014 г. са изплатени 11 081 798,49 лева.**

Компонент 1 „Планиране на мерки за деинституционализация“ (бюджет – 5 000 000 лв; към края на 2014 г. са **изплатени 3 049 092,46 лв.**; сключеният договор с ДАЗД е за 4 960 400,17 лв.):

Изпълнението на проект „Детство за всички“ - първия компонент от операцията „Да не изоставяме нито едно дете”, стартира през месец юни 2010 г. и се изпълнява от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) в партньорство с Агенцията за социално подпомагане (АСП и Министерство на здравеопазването (МЗ). Ангажираните институции чрез целенасочената си дейност следва да съпътстват процеса през целия период до реалното преустановяване на дейността на най-малко 15 специализирани институции за деца.

В рамките на *Компонент 1* на операцията фокусът на дейността е поставен върху планиране на конкретни мерки за реална деинституционализация на децата от целевата група. В резултат на това са разработени Национална карта на резидентните услуги и Национална карта на съпътстващите услуги, които са утвърдени от Работна група за деинституционализация за деца, сформирана през месец октомври 2009 г. със заповед на министър-председателя. В изпълнение на една от основните дейности по проекта - обучение и супервизия на новоназначения персонал, **към 31 декември 2014 г. базово обучение е проведено в 48 общини:** Гоце Делчев, Айтос, Бургас, Карнобат, Поморие, Созпол, Горна Оряховица, Видин, Габрово, Севлиево, Кърджали, Дупница, Кюстендил, Ловеч, Луковит, Монтана, Лом, Пещера, Перник, Червен Бряг, Долни Дъбник, Пловдив, Асеновград, Стамболийски, Русе, Силистра, Търговище, Харманли, Хасково, Димитровград, Ямбол, Елхово, Велинград, Благоевград, Самоков, Исперих, Пордим, Петрич, Враца, Попово, Крушари, Момчилград, Първомай, Чирпан, Нови Пазар, Сандански, Берковица и Разград.

Месечни супервизии са проведени с екипите на новите услуги в общините Айтос, Карнобат, Созпол, Горна Оряховица, Габрово, Ловеч, Монтана, Червен бряг, Пловдив, Асеновград, Русе, Търговище и Ямбол.

През юли 2014 г., в подкрепа на екипите на новите услуги, ДАЗД започна мониторинг на новоизградените услуги с акцент върху онези, в които персоналът среща трудности. Целта е да бъдат идентифицирани на място проблемните зони, за да се окаже необходимата подкрепа за персонала.

Издаден е Наръчник за практическа работа с деца от специализирани институции и техните родители, които ще подпомогне екипите на новите институции и общините в грижата им за тези деца – „Връзки, раздели, срещи“. През 2014 г. продължи подготовката на децата и младежите с увреждания за преместването им в новите услуги.

Компонент 2 „Разкриване на социални услуги в общността” - BG051PO001-5.2.12, операция „Да не изоставяме нито едно дете” (бюджет – 13 000 000 лв; към края на 2014 г. са **изплатени 8 032 706,03 лв.**):

Съгласно изискванията за кандидатстване по схемата, допустими бенефициенти са 81 общини и райони на общини, на чиято територия се изгражда или е изградена социалната инфраструктура, съгласно Националната карта на резидентните услуги и Националната карта на съпътстващите услуги. През месец септември 2014 г. се сключиха последните договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ, с което общия им брой стана **79** (община Нова Загора и община Левски не са подали проектни предложения).

Първите договори по *Компонент 2* от процедурата се сключиха през месец февруари 2013 г., като **10** проекта са приключили своята дейност към края на 2014 година. От 01.01.2015 г. всички услуги продължават да функционират като делегирана от държавата дейност.

Общините, които са **стартирали проектните си дейности към 31.12.2014 г са 73**, от които **в 49 общини функционирането на услугите е стартирало**. Социалните услуги в общността по вид са:

- **71** ЦНСТ за деца и младежи с увреждания.
- **15** ЦНСТ за деца/младежи изведени от ДДЛРГ.
- **11** Защитени жилища, в които са настанени **80** младежи с увреждания.

10.3.4.1. „Приеми ме”.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

Операция „Приеми ме” допълва и подкрепя мерките за деинституционализация и цялостна реформа в грижите за деца в България, като допринася за създаване на модел за развитие на услугата „приемна грижа” на местно ниво. Операцията доразвива и допълва мерките, предвидени в Операция „Да не изоставяме нито едно дете”, финансирана от ОП РЧР. Чрез предвидените мерки се допълват възможностите за реална деинституционализация на деца с увреждания от институциите, попадащи в обхвата на Операция „Да не изоставяме нито едно дете”, допълва мерки, финансирани по ОП РЧР и изведени като приоритет във „Визия за деинституционализация на децата в Република България”, като прилага нов подход за предоставяне на услугата „Приемна грижа”. Операцията допълва мерките, планирани за реструктуриране на ДМСГД, финансирани по взаимодопълващ начин по ОП „Регионално развитие” и ОП РЧР.

През **2014 г.** продължава да се изпълнява проект „И аз имам семейство” с бенефициент Агенция за социално подпомагане, в партньорство с **83 общини**. Проектът е насочен към пряка работа с кандидати за приемни родители и приемни семейства, семейства на роднини и близки на деца, настанени в институции, деца от общността, в риск от изоставяне и техните семейства, в т.ч. и семейства на техни близки и роднини, деца, настанени в специализирани институции. Определеният период на изпълнение на операцията е 2011 – 2015 г., като с решения на Комитета за наблюдение, срокът за предоставяне на услугата „приемна грижа“ **се удължи** до края на месец май 2015 г. и се осигури **допълнителен ресурс в размер на 6 700 000 лв.** (сумата е договорена през 2014 г.). Така средствата за изпълнение на проекта възлизат на **21 689 455,30 лв.**, като верифицираните разходи към края на 2014 г. са в размер на **13 805 727,86 лева**.

С удължаване срока на изпълнение на проекта се предотвратява прекъсване в предоставянето на толкова специфични услуги, като се гарантира устойчивост на

резултатите и плавен преход от прилагането на проектен подход за предоставяне на услугата към функционирането ѝ като делегирана от държавата дейност. В резултат на успешното популяризиране и подобряване на обществените нагласи към услугата „приемна грижа“ за 2014 г. на територията на общините-партньори има подадени **196** заявления за приемни родители.

Благодарение на качественият подбор и провежданите обучения на кандидатите за приемни семейства през 2014 г. комисиите по приемна грижа са **утвърдили 285 приемни семейства** от общините-партньори. И през 2014 г. продължава тенденцията за изпълнение на двата основни индикатори на ниво схема:

✓ Брой деца от специализирани институции и деца в риск от изоставяне, настанени в приемни семейства и семейства на близки и роднини - **828 деца**, при заложили 600 деца до края на проекта. Общият брой 828 настанени деца в приемни семейства е разпределен, както следва:

- деца от общността – **564**;
- деца от специализирани институции – **224**;
- деца от резидентна услуга – **40**;
- разпределението по възраст е: от 0 до 3 години - 442 деца; от 3 до 14 години – 369 деца; от 14 до 18 години - 17 деца.

✓ Увеличен брой приемни семейства - **285 семейства** през 2014 г., като общият брой утвърдени приемни семейства вече е 1 161, при заложили 500 семейства до края на проекта.

Предоставянето на децентрализиран модел на услугата „приемна грижа“ я превръща в ефективен инструмент за превенция и деинституционализация. Акцентът е поставен върху една от най-уязвимите групи в обществото ни - децата в риск, част от която са деца, настанени в специализирани институции. През 2014 г. **224** деца от специализирани институции са настанени в приемни семейства, като се запазва високият процент на увеличение на този индикатор в сравнение с всички отчетени години досега. За **512 деца** е прекратено настаняването в приемно семейство, от които: **113 деца са реинтегрирани** в биологичното си семейство, **297 деца са осиновени**, **17 са в семейство на близки и роднини**, **34 са в резидентна услуга** и **само 17 деца са върнати в специализирани институции**.

10.3.5. „Шанс за щастливо бъдеще“.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

С реализирането на двата компонента по процедура „Шанс за щастливо бъдеще“ се цели да се установи устойчив модел за трайна деинституционализация на деца от 0 до 3-годишна възраст, настанени в Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), чрез предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги за подкрепа на семейството и превенция на риска от изоставяне на деца. В резултат на това по взаимодопълващ начин се съчетават финансовите инструменти на две оперативни програми – Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ и Оперативна програма „Регионално развитие“. Реализацията на процедурата е в съответствие с целите и приоритетите, залегнали в политическия документ Национална стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ и плана за действие към нея.

По *Компонент 1 - „Подготовка за реструктуриране на ДМСГД“* на процедура „Шанс за щастливо бъдеще“ - BG051PO001-5.2.10, и през 2014 г. продължава да се изпълнява проект „ПОСОКА: семейство живот“ с бенефициент Министерство на здравеопазването, като **стойността на проекта е редуцирана до 1 071 503,62 лв.**, тъй като част от дейностите са извършени със собствен ресурс на конкретния бенефициент.

За периода на изпълнение на проекта - до 31.12.2014 г., от пилотните ДМСГД са

реинтегрирани 151 лица в семейна среда. Останалите деца в пилотните ДМСГД, които ще ползват новите услуги са **79**.

През 2014 г. работата по проекта продължи с провеждане на:

- ✓ обучения и супервизии на персонала от ДМСГД;
- ✓ 16 въвеждащи и 16 надграждащи обучения в 8-те пилотни ДМСГД; обучени са 408 служители на ДМСГД;
- ✓ 8 индивидуални и 33 групови супервизии, в които са участвали общо 463 лица;
- ✓ 8 семинара с медицински специалисти и 8 семинара със специалисти от комисиите по осиновяване във всяка от пилотните общини. В семинарите бяха засегнаха теми като: рискове от институционализацията на новородени деца; приемна грижа за новородени и деца до 3 г., като алтернатива на институционализацията им; работата в партньорска мрежа за превенция на изоставянето; ключовата роля на социалните услуги в процеса на деинституционализация;
- ✓ през септември 2014 г. се организира и проведе **Национална конференция** с участието на представители на МЗ, АСП, ДАЗД, общини, областни администрации, НПО и др., в която бяха представени резултатите от работата по проект „Посока семейство“; неправителствени организации представиха своя опит в предоставянето на алтернативни услуги на институционализацията на деца от 0 до 3 г., работата по превенция от изоставянето, консултиране на семействата и др.;
- ✓ след избора на изпълнител по реда на ЗОП за провеждане на обучение на персонала от новите услуги започна и организацията на осъществяването на тези обучения;
- ✓ продължава работата и в посока за нормативното регламентиране на новите интегрирани здравно-социални услуги.

По *Компонент 2* – „Разкриване на иновативни интегрирани услуги за деинституционализация и превенция на изоставянето на деца от 0 до 3 години“:

Неговото изпълнение започна през 2014 година. В хода на изпълнението ще бъдат се разкрити 8 комплекса за иновативни интегрирани здравно-социални услуги за: деца от общността от 0 до 3 години, в риск от изоставяне и техните семейства, в т.ч. и семейства на близки и роднини; деца от 0 до 3 години, настанени в избраните за пилотни ДМСГД и техните семейства; за деца с тежки множествени увреждания над 3 години, настанени в ДМСГД и зависими от непрекъснатата медицинска грижа.

Първите **4 стартирали проекта** са в общините Пазарджик, Монтана, София и Русе Очаква се реалното разкриване на Комплексите за иновативни и интегрирани здравно-социални услуги да започне още в началото на 2015 година.

Пред успешното изпълнение на проектите по *Компонент 2* стои и разрешаването на специфичен за националното законодателство проблем с регламентирането на нов тип резидентна услуга за деца от 0 до 3 г., както и за деца с тежки множествени увреждания над 3 години, с необходимост от постоянни медицински грижи.

За успешното реализиране на деинституционализацията на деца от 0 до 3 години в България, в края на изпълнение на проектите по Компонент 2 на процедура (операция) „Шанс за щастливо бъдеще“, следва 8-те пилотни ДМСГД да бъдат закрити. Изпълнението по индикаторите предстои в хода на изпълнението на процедурата.

10.4. Създаване на условия за подобряване качеството на живот на хората с ментални проблеми, настанени в специализирани институции.

10.4.1. Разкриване на социални услуги в общността - резидентен тип за хора с увреждания и намаляване капацитетите на специализираните институции за тази целева група.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Социално включване“
Агенция за социално подпомагане (АСП)**

Към края на м. декември 2014 г. общият брой на социалните услуги в общността е 841, с общ капацитет 18 933 места. Общият размер на средствата за 2014 г. за финансиране на социални услуги, предоставяни в общността, като делегирана от държавата дейност е 80 537 700 лв.

Към м. декември 2013 г. социалните услуги в общността за възрастни хора и хора с увреждания са 412 с капацитет 8 450 места и 160 специализирани институции с 11 039 места. Към м. декември 2014 г. тези услуги са 449 с капацитет 1 431 места и 160 специализирани институции с 11 008 места. През 2014 г. са разкрити 49 социални услуги в общността за лица, които включват:

- 6 Дневни центъра за възрастни хора с увреждания, с капацитет 105 места;
- 5 Центъра за социална рехабилитация и интеграция за деца, с капацитет 125 места;
- 5 Защитени жилища, с капацитет 48 места;
- 2 Наблюдавани жилища 14 места;
- 11 Центъра за настаняване от семеен тип с 175 места;

Средствата, отпуснати от държавния бюджет за всички социални услуги, делегирани от държавата дейности (в т.ч.: услуги в общността и специализирани институции за деца и възрастни хора) са: за 2013 г. – 177 037,6 хил. лв., за 2014 г. – 183 205, 8 хил. лв.

Във връзка с процеса на деинституционализация приоритетно се откриват социални услуги в общността, в т.ч. и такива от резидентен тип, за възрастни хора с увреждания. При идентифицирани потребности се търсят възможности за увеличаването капацитетите на такива услуги. Едновременно с това се намаляват капацитетите или се закриват специализирани институции за възрастни хора с увреждания. По този начин се създават условия за улесняване процесите на вграждане в общността на хората с различни видове увреждания.

10.5. Обеспечаване постигането на по-високи критерии и стандарти в социалните услуги за уязвимите групи от населението с оглед подобряване качеството на живот и успешното им социално включване и реализация

10.5.1. Мониторинг и контрол върху дейността на лицензираните доставчици на социални услуги за деца.

ДАЗД

Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД)

В чл.17а, Т.16 от Закона за закрила на детето е регламентирано правомощието на председателя на ДАЗД да организира проверки за спазване на стандартите за социални услуги за деца и при установяване на нарушения дава задължителни предписания за отстраняването им. Важно е да се отбележи, че социални услуги за деца могат да се предоставят от държавата, общините или от лицензирани доставчици на социални услуги в общността за деца, като контролната дейност може да се осъществява в рамките на всички услуги.

През 2014 г. са извършени 13 (тринадесет) проверки по сигнал относно спазване на стандартите за социални услуги за деца, уредени в Наредбата за критериите и стандартите за социални услуги за деца, като 6 от тях са комбинирани по права и по стандарти (ДДЛР Г "Милосърдие" - гр. Лом; ЦНСТ към Фондация "Надежда за малките" - гр. София /2 бр./ Преходно жилище - Белоградчик; ДДМУИ - Берковица, Преходни жилища към КСУДС - Брацигово), други 7 са само по стандарти (ДМСГД гр. Шумен; ЦОП - гр. Борово; ЦОП - гр. Севлиево и ДЦДУ - гр. Севлиево към Фондация "Международна социална служба - България", гр. Велико Търново, ДДЛР Г "Княгиня Надежда" - гр. Варна, ЦНСТ - гр. Карлово; ДСП -Хасково).

Извършена е тематична планова проверка в седем социални учебно-професионални центрове относно спазване на стандартите за социални услуги за деца, уредени в приложение 1 към чл. 17 от НКССУ Д.

При част от проверките е установено неизпълнение на проверяваните стандарти, за което е дадено задължително предписание.

В оперативните цели на Държавната агенция за закрила на детето за 2014 година е заложена Оперативна цел " Мониторинг върху спазване правата на децата и стандартите за качеството на социалните услуги за деца" със стратегическа цел "Намаляване на детската бедност и създаване на условия за социално включване на децата", е заложено извършване на планова проверка в СУПЦ относно спазване на стандартите за социални услуги за деца.

Основната цел на тематичната проверка е да бъде събрана обективна информация за реалното състояние на социалната услуга "Социален учебно--професионален център", броят на децата, които са потребители на тази услуга, да се изследва качеството на услугата и грижите, които се полагат за децата, да се провери какво професионално образование и обучение получават децата, да се проучат възможностите да ползват други подходящи социални услуги в общността, да се изследват причините, поради които деца, посещаващи масово училище са преместени в СУПЦ. Правното основание за извършване на тематичната проверка е относно изпълнението на стандартите за социални услуги за деца, предоставяни в общността, уредени в Приложение 1 към чл. 17 от НКССУД.

Извършена е **планова проверка във всички седем СУПЦ в страната** - гр.София, гр. Пловдив, гр. Димитровград, с. Бата /община Поморие/, гр. Варна, гр. Главиница /община Главиница/, с. Овча могила /община Свищов/.

Изготвен е анализ на резултатите от извършената проверка с конкретни предложения и препоръки, в Т.ч. за промяна в действащата нормативна уредба, с оглед подобряване на качеството на предоставяната социална услуга за деца СУПЦ.

През 2014 г. са извършени **10 проверки** в социални услуги за деца, **предоставени в общността от лицензиран доставчик**, както следва:

1. **ЦРДУ /Център за работа с деца на улицата/ - с. Алеко Константиново, обл. Пазарджик.**
2. **ЦНСТ - гр. Карлово, предоставена от "СОНИК СТАРТ" ООД.**
3. **Приют за деца към сдружение "Гаврош" гр. Варна**
4. **Център за обществена подкрепа - гр. Севлиево, социална услуга за деца, предоставяна от Фондация "Международна социална служба - България**
5. **Дневен център за деца с увреждания - гр. Севлиево, социална услуга за деца, предоставяна от Фондация "Международна социална служба - България",**
6. **"Социално общежитие за майки с деца и семейства" - с. Якимово, обл. Монтана; предоставяна от Фондация "Дом за сираци Свети Николай" - с. Нови Хан**
7. **Кризисен център за деца - гр. Средец, обл. Бургас, социална услуга в общността, делегирана от държавата дейност, предоставяна от лицензиран доставчик Сдружение "Асоциация "Деметра"**
8. **"Социално общежитие за майки с деца и семейства" - в с. Нови хан, община Елин Пелин, обл. Софийска, предоставяна от Фондация "Дом за сираци Свети Николай" - с. Нови Хан;**
9. **ЦНСТ към Фондация "Надежда за малките" - гр. София /2 обекта./;**
10. **Кризисен център към Фондация "П.У.Л.С." - гр. Перник**

10.6. Формиране на ефективна медийна стратегия за борба за нулева толерантност към проявите на предразсъдъци, сегрегация и дискриминация спрямо пол, възраст, етническа принадлежност и увреждане.

10.7. Усъвършенстване на механизма на социално подпомагане и осъществяване на преход от социални помощи към социални инвестиции в обучение, квалификация и създаване на нови работни места.

10.7.1. Национална програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”. МТСП, АЗ

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост” (НП “ОСПОЗ”) е най-голямата програма, финансирана от държавния бюджет, въпреки тенденцията за ограничаване на нейния обхват. Чрез програмата се осъществява една от основните цели на социалната политика – осигуряване на заетост и постигане на социална интеграция на безработни, обект на месечно социално подпомагане, за които това е единствената възможност да се трудят и да заработят доходите си.

През 2014 г. по Националната програма “От социални помощи към осигуряване на заетост” в заетост са включени 33 388 безработни лица, от тях 33 388 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 21 068 439 лв. Средно са работили 8 179 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.2. Национална програма „Активиране на неактивни лица”.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Програмата е насочена към активиране и включване на пазара на труда на неактивни и обезкуражени лица посредством индивидуално и групово прилагане на инструменти и услуги за привличането и мотивирането им за регистрация в бюрата по труда, за да получат право за включване в обучение и/или заетост. Назначените по програмата ромски медиатори идентифицират неактивните и обезкуражени лица и чрез индивидуална работа подпомагат включването им в заетост и обучение, а мениджърите на случаи и психолозите работят с трудните клиенти на бюрата по труда.

През 2014 г. по Националната програма „Активиране на неактивни лица” е осигурена заетост на 137 безработни лица (ромски медиатори, кейс-мениджъри и психолози), от тях 7 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 497 039 лв. Средно са работили 99. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.3. Проект "Шанс за работа - 2014" (КНСБ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Проектът „Шанс за работа - 2014” се реализира съвместно с КНСБ. По проекта се предоставя мотивационно обучение, обучение по ключова компетентност „Работа в екип” и професионално обучение по част от професия „болногледач” на безработни лица и осигурява стажуване за период от 4 месеца в партниращите по проекта медицински заведения. Целева група на проекта са безработни лица над 50-годишна възраст, с предимство продължително безработни, с не по-ниско от основно

образование, безработни от ромски произход, регистрирани в бюрата по труда, безработни лица с увреждания.

През 2014 г. по Проекта "Шанс за работа" в заетост са включени 779 безработни лица, от тях 779 новонаети лица, а обучение са преминали 1982 безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 3 014 552 лв. Средно са работили 231. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.4. Проект „Компас” (КТ Подкрепа).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Проект „Компас” (КТ Подкрепа) осигурява подкрепа за активно включване на пазара на труда на безработни младежи до 29-годишна възраст, нискоквалифицирани безработни жени над 50 години и други целеви групи. Предоставя се професионално ориентиране, обучение за придобиване на ключови компетентности и на професионална квалификация. Част от успешно завършилите обучение за професионална квалификация се наемат на първичния пазар и в субсидирана заетост.

През 2014г. по Проекта „Компас” в заетост са включени 1055 безработни лица, от тях 1055 новонаети лица, а в обучение 2261 безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 697 290 лв. Средно са работили 64. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.5. Проект „От обучение към заетост” (АИКБ).

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Проектът „От обучение към заетост” (АИКБ) е за младежи с ниска мотивация за труд и недостатъчна квалификация или без трудов опит, продължително безработни и лица без квалификация над 50-годишна възраст. В рамките на проекта се организира мотивационно обучение, обучение за придобиване на професионална квалификация и на ключови компетентности. Част от успешно завършилите професионално обучение се наемат на първичния пазар или на субсидирани работни места.

През 2014 г. по Проекта „От обучение към заетост” в заетост са включени 1107 безработни лица, от тях 1107 новонаети лица, а в обучение 2103 безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 736 312 лв. Средно са работили 154 лица. Прилага се на територията на областите: Благоевград, Бургас, Варна, Добрич, Пазарджик, Плевен, Русе, София – град, Шумен и Ямбол

10.7.6. Национална програма "Възобновяване и опазване на българската гора".

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)**

Националната програма "Възобновяване и опазване на българската гора" има за основна цел осигуряване на заетост над 3 месеца на пълно или непълно работно време и социална интеграция на продължително безработни лица, чрез разкриване на работни места в дейности за възобновяване, опазване на горските територии - държавна собственост и подобряване на екологичната обстановка в страната. В програмата се включват продължително безработни лица, като приоритетно се включват младежи до 29 години, които са регистрирани в дирекции "Бюро по труда" в дейности над 3 месеца до целогодишна заетост в рамките на календарната година.

През 2014 г. по Националната програма "Възобновяване и опазване на българската гора" в заетост са включени 390 безработни лица, от тях 390 новонаети

лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 635 821 лв. Средно са работили 162 лица. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.7. Национална програма за обучение и заетост на бежанци.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)

Националната програма за обучение и заетост на бежанци цели подпомагане и интеграцията на пазара на труда на чужденци, получили статут на бежанец или хуманитарен статут през 2013 г. и 2014 г., чрез повишаване пригодността им за заетост посредством включване в обучение по български език, обучение за придобиване на професионална квалификация и осигуряване на субсидирана заетост. Участници в програмата са безработни лица, получили статут на бежанец или хуманитарен статут през 2013 г. и 2014 г., и регистрирани в ДБТ, като безработни лица, притежаващи подходяща квалификация и професионален опит. Програмата също така допринася за повишаване капацитета на областни и общински администрации за работа с бежанци. Програмата се реализира на територията на цялата страна.

През 2014 г. по Националната програма за обучение и заетост на бежанци в заетост са включени 75 безработни лица, от тях 75 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 107 701 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.9. Проект "Професионално обучение и мотивация с цел постигане на пригодност за заетост (ПРО-МО-ПРИ) – обучение.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция „Политика на пазара на труда и трудова мобилност”
Агенция по заетостта (АЗ)

В рамките на *проект „Професионално обучение и мотивация за учене и труд с цел постигане на пригодност за заетост” (ПРО-МО-ПРИ)* се предоставя обучение на безработни лица, регистрирани в бюрата по труда, от групите в неравностойно положение на пазара, за придобиване на професионална квалификация и ключови компетентности и обучение на обучаващи на възрастни, в т.ч. и наставници. За част от младежите до 25 години е предвидено пилотно обучение, организирано на принципа на „дуалното обучение”, в тясно сътрудничество с работодателите.

През 2014 г. по Проекта "Професионално обучение и мотивация с цел постигане на пригодност за заетост (ПРО-МО-ПРИ) в обучение са включени 2008 безработни лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 2 766 429 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.12. Проект "Информационна политика и обучение"

Агенция по заетостта (АЗ)

През 2014 г. по Проекта "Информационна политика и обучение" са изразходвани от държавния бюджет 33 991 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.7.13. Нова мярка - Национална програма „Сигурност“.

Агенция по заетостта (АЗ)

Основна цел на Националната програма „Сигурност“ е да ограничи безработицата чрез осигуряване на заетост в дейности по опазване на обществения ред в населени места в общините на Република България с високо равнище на безработица. В резултат от реализацията на дейностите по програмата се очаква да бъде осигурена заетост на безработни лица, както следва: за срок до 8 месеца на 5000 безработни лица

във включените общини. Работата може да се организира на смени, като не се допуска полагане на нощен труд и работа през почивните дни и на официални празници.

През 2014 г. по Националната програма „Сигурност“ в заетост са включени 4942 безработни лица, от тях 4942 новонаети лица, за които са изразходвани от държавния бюджет 9 986 862 лв. Прилага се на територията на цялата страна.

10.8. Децентрализация на предоставянето на социални услуги.

10.8.2. Изпълнение на Схема по ОП «РЧР» „Помощ в дома” - бюджетна линия BG051PO001-5.1.04.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

През 2014 г. приключи изпълнението на проектите по схемата. Усвоени са **92%** от договорените средства. В рамките на схемата се създадоха **152 звена** и **15 центъра за услуги**, които продължават да функционират и след края на проектите. В тях се предоставят почасови услуги за лична помощ, социално включване и извършване на комунално-битови дейности на хора с увреждания и възрастни хора, които имат затруднения в обслужването си.

За целия период на изпълнение на проектите, трите вида дейности се предоставяха на **14 075** лица потребители на услугите - с 1249 повече от заложените в проектните предложения. Наети като персонал за предоставяне на услугите - безработни лица, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, бяха **6 551** (при планирани 5 000). В изпълнение на задължението за осигуряване на устойчивост на създадените центрове/звена те продължават да функционират една година след приключването си, осигуряващи работа на **915** лица.

10.8.3. Изпълнение на Схема по ОП РЧР „Алтернативи ” - бюджетна линия BG051PO001-5.2.09.

Агенция за социално подпомагане (АСП)

По Схема „Алтернативи” и през 2014 г. се реализира проект „Подкрепа за достоен живот”, който стартира на 08.10.2010 г. със срок на изпълнение до 08.05.2012 година. Целта на проекта: да се приложи нов подход за предоставяне на услуги в семейна среда чрез въвеждане на принципа „индивидуален бюджет за личен асистент” в национален мащаб и да се разчупят създадените стереотипи за услугата „Личен асистент”. И още: да се децентрализира услугата „Личен асистент”; да се създадат възможности лицата с трайни увреждания да участват активно в планирането на услугата, определянето на индивидуален бюджет и избора на личен асистент; да се подкрепят семействата, в които има лице с трайно увреждане, като се даде възможност за професионално развитие на ангажираните с грижи за лицето с трайно увреждане членове на семейството; да се намали риска от зависимост от институционален тип грижи на хора, нуждаещи се от помощ за обслужване.

Социална услуга „Личен асистент” по проекта се предоставяше от 10.01.2011 г. до 31.12.2014 г., съгласно поредица от удължавания на срока на изпълнението на проект „Подкрепа за достоен живот” след 08.05.2012 г., както и през 2013 година. Отчитайки високия социален ефект от реализирането на проекта, с решения на Комитета за наблюдение през **2014 г. са осигурени допълнителни средства** и срокът на проекта е удължаван още 2 пъти. Партньори на прекия бенефициент АСП при стартирането на проекта са 285 общини (в т.ч. 23 района на Столична община), а през 2013 и 2014 г. – 283, като две общини приключили участието си през 2013 година. Крайният срок за изпълнение на проект „Подкрепа за достоен живот” е 28.02.2015 година. С обща продължителност от 4 години, проект „Подкрепа за достоен живот” е най-дълго изпълняваният проект по Приоритетна ос 5. От първоначалните 19 месеца продължителност и бюджет от 35 000 000 лв., проектът е удължен на **53 месеца**, с

бюджет от **171 006 924** лева. **Верифицираните разходи** са в размер на **156 104 685,13 лв.** (91% по общо 29 междинни искания за плащане). В началото на 2015 г. предстои представяне и верификация по 30-то окончателно искане за плащане.

През **2014 г.** социална услуга „личен асистент“ са получили общо **16 136** лица от целевата група, обслужвани от **15 092** лични асистенти. Към **31.12.2014 г.** участниците в проекта са **13 115** лица с увреждания и **12 416** лични асистенти. Общо **21 338** са потребителите от началото на социалната услуга по проекта (10.01.2011 – 31.12.2014 г.), а личните асистенти – **20 187**.

Г. Приоритет IV. Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

Направление 11 – Ограничаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и обезлюдяването в някои региони и селата

11.1. Намаляване на регионалните диспропорции чрез децентрализация и създаване на регионален капацитет за динамично икономическо развитие.

11.1.1. Разработване на научно-приложен проект: „Териториални различия в социално-икономическото развитие на България“.

Институт за икономически изследвания при БАН

Разработен научно-приложен проект: Териториални различия в социално-икономическото развитие на България

Изразходвани средства: Проектът е финансиран от бюджетна субсидия на БАН. Разходите не могат да бъдат конкретизирани, тъй като финансирането не е проектно, а за цялостна дейност.

Описание: Изследване на различията в демографското, икономическото, социалното и инфраструктурното състояние на териториалните единици, както и финансовото състояние на общините.

Резултати: Направена е оценка на промените в европейската и националната политика за регионално развитие. Формулирани са предложения за провеждане на държавната регионална политика в две насоки: (а) концентриране на инвестиции в най-вitalните региони с цел постигане на икономически растеж и рязко увеличаване на тяхната конкурентоспособност; (б) насочване на инвестиции в най-изостаналите териториални структури с цел спиране на изоставането. Въз основа на система от 25 показателя са определени различията в областта на икономическото, демографското, социалното, инфраструктурното и общото социално-икономическо развитие на районите от ниво 2, на областите и на общините през благоприятната 2008 г. и през кризисната 2011 г. Оценени са равнището и различията в развитието на инфраструктурата в районите от ниво 2 и в областите през периода след 2007 г.

Резултатите от изследването са предназначени за административни органи, имащи отношение към регионалното развитие.

Част от резултатите са представени на организирана от института международна конференция „Икономически растеж: стимули и ограничители“ през октомври 2014 г. и са публикувани.

Въздействие: Национално и регионално ниво

11.2. Възраждане на селските райони - състоянието на българското село изисква създаването на алтернативна заетост на основата на природните ресурси, туризма, местните услуги. Решенията трябва да се търсят и в подобряване на достъпа за работа в близките градове, което да задържи населението в селските райони и да ги превърне в привлекателно място за работа и живот.

11.2.1. Програмиране на мерки в ПРСР 2014-2020, свързани с обновяване на селата в селските райони - чл. 20 от Регламент (ЕС) N1305/2013.

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създаден продукт/услуга:

В проекта на ПРСР 2014-2020 е разработена мярка **Мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“** съгласно чл. 20 от Регламент (ЕС) N1305/2013.

Цели на мярката:

- Стимулиране на растежа и подобряване на екологичната и социално икономическата устойчивост на селските райони чрез развитие на инфраструктурата и основни местни услуги в селските райони;
- Обновяване на населените места и дейностите, насочени към реставрация и надграждане на културното и природно наследство в населените места и обкръжаващата ги среда.

Подмерки, допринасящи за изпълнението на мерките от стратегията:

- **Подмярка 7.2.** „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура, включително инвестиции в енергия от възобновяеми източници и спестяване на енергия“;
- **Подмярка 7.3.** „Широколентова инфраструктура, включително нейното създаване, подобрение и разширяване, пасивна широколентова инфраструктура и мерки за достъп до решения чрез широколентова инфраструктура и електронно правителство“;
- **Подмярка 7.4.** „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на основни услуги на местно равнище за населението в селските райони, включително за отдих и културни дейности, както и на съответната инфраструктура“;
- **Подмярка 7.5.** „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура“;
- **Подмярка 7.6.** „Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и подобряване на културното и природното наследство на селата, ландшафта в селските райони и обекти с висока природна стойност, включително съответните социално-икономически аспекти, както и действия за повишаване на екологичната информираност“.

Постигнати резултати:

Проектът на ПРСР 2014-2020 е в процедура по разглеждане и одобрение от Европейската комисия. Прилагането на мярката ще стартира след одобрението на Програмата.

Допустими бенефициенти по мярката са 232 общини в селски райони.

11.3. Мобилизиране на регионалните и местни институционални възможности и ресурси в изпълнение на политиката за регионално развитие.

11.4. Рационално разпределение на местни (локални) инфраструктури и услуги за осигуряване на балансиран растеж на регионите, въвеждане на клъстерен подход за развитие на икономиката и бизнес средата.

11.4.1. Проект Smarter Cluster Policies for South East Europe (ClusterPoliSEE).

Министерство на икономиката (МИ)

Проектът е насочен към разработване и прилагане на ефективни национални и регионални политики за стимулиране развитието на клъстери в Югоизточна Европа; изграждане на ИКТ базирана платформа за сътрудничество - взаимно обучение и партниране между заинтересованите страни, както и трансфер на политики и информация в областта на клъстерното развитие.

В резултат на изпълнението на проекта е **изградена** ИКТ базирана платформа за сътрудничество, обучение и трансфер на ефективни национални и регионални политики за стимулиране развитието на клъстерите. Планираните 35 000 евро от Оперативна програма за Трансгранично сътрудничество ЮИЕ са изпълнени.

Въздействията са на национално и на международно ниво.

11.5. Провеждане на диференцирана регионална политика в изостаналите райони.

11.6. Разработване на цялостна програма за икономическо и социално развитие на пограничните райони и полупланинските, в която водещо място да заемат привличането на инвестиции и развитието на трансгранично сътрудничество между населените места от двете страни на границите.

11.7. Развитие на устойчиви, динамични и сплотени градски центрове, свързани помежду си и допринасящи за благосъстоянието на заобикалящите ги по-слабо урбанизирани територии.

11.8. Оптимизиране на концентрацията на населението в големите градове и столицата.

11.9. Разработване на програма за решаване на проблема с гетоизацията чрез създаване на градоустройствени планове в кварталите с концентрация на бедност, рехабилитация на тези квартали, осигуряване на техническа инфраструктура и др.

11.10. Устойчиво подобряване на жилищните условия за ромите в Р България, чрез гарантиране на изпълнението на Плана за действие към Програмата за подобряване на жилищните условия на ромите.

11.11. Насърчаване на заетостта и инвестициите в селските райони с цел задържане на младите хора и преодоляване на тенденцията на застаряване на населението в тях.

11.11.1. Одобряване на проекти през 2014 г. по стари приеми по мерки 112, 311, 312 от ПРСР 2007-2013

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създадени продукти/услуги:

Одобрените проекти през 2014 г. по стари приеми по мерки 112, 311, 312 са общо 848 бр. на обща стойност 219 086 169 лв., както следва:

По мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“ са одобрени 403 проекта на стойност 19 629 342 лв.

Цели на мярката:

- Улесняване и подпомагане процеса на създаване на земеделски стопанства;

- Подпомагане процеса на модернизиране на земеделските стопанства и достигане на съответствие с изискванията за безопасност на труда, опазване на околната среда, хигиена и хуманно отношение към животните.

По мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности“ са одобрени 262 проекта на стойност 126 822 614 лв.

Цели на мярката:

- Насърчаване на разнообразяването към неземеделски дейности, чрез земеделския сектор;
- Насърчаване на създаването на възможности за заетост и на повишаване на доходите на населението от селските райони;
- Насърчаване на развитието на интегриран туризъм в селските райони.

По мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микро-предприятия“ са одобрени 183 проекта на стойност 72 634 213 лв.

Цели на мярката:

- Насърчаване на растежа и създаване на нови работни места в земеделски микропредприятия в селските райони;
- Насърчаване на предприемачеството в селските райони;
- Насърчаване развитието на интегриран селски туризъм.

11.11.2. Програмиране на мерки в ПРСР 2014-2020, свързани с инвестиции в материални активи, развитие на стопанството и стопанската дейност и обновяване на селата в селските райони – чл. 17, чл. 19 и чл. 20 от Регламент (ЕС) N1305/2013

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

Създадени продукти/услуги:

Разработени са 3 мерки: **Мярка 4 „Инвестиции във физически активи“**, **Мярка 6 „Развитие на стопанства и предприятия“** и **Мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“**.

Целите на мярка 4 „Инвестиции във физически активи“ са:

- Повишаване на устойчивостта и конкурентоспособността на земеделските стопанства;
- Повишаване на конкурентоспособността и устойчивостта на предприятията от хранително-преработвателния сектор;
- Възстановяване, реконструкция и модернизация на съществуваща или изграждане на нова инфраструктура за напояване и отводняване на земеделските земи, с цел повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства;
- Подпомагане на земеделски производители за непроизводствени инвестиции, необходими за функциониране на земеделските стопанства.

Под-мерки, допринасящи за изпълнението на мерките от стратегията:

- **Подмярка 4.1.** „Инвестиции в земеделски стопанства“;
  - Операция 4.1.2. „Инвестиции в земеделски стопанства по Тематичната подпрограма за развитие на малки стопанства“;
- **Подмярка 4.2.** „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“;
  - Операция 4.2.1. Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти“;
  - Операция 4.2.2. „Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти по Тематична подпрограма за развитие на малки стопанства“;
- **Подмярка 4.3.** „Инвестиции в инфраструктура“;
- **Подмярка 4.4.** „Непроизводствени инвестиции“;
  - Операция 4.4.1. „Непроизводствени инвестиции в земеделски стопанства“;

- Операция 4.4.2. „Непроизводствени инвестиции в малки стопанства“.

Мярка 6 „Развитие на стопанства и предприятия” е насочена към улесняване процеса на създаването на стопанства от млади фермери, насърчаване на заетостта и разкриване на работни места и запазване на вече съществуващите работни места, както и намаляване на сезонните колебания в заетостта.

Подмерки, допринасящи за изпълнението на мерките от стратегията:

- **Подмярка 6.1.** „Стартова помощ за млади земеделски производители“;
- **Подмярка 6.2.** „Стартова помощ за неземеделски дейности“;
- **Подмярка 6.3.** „Стартова помощ за развитието на малки стопанства“;
- **Подмярка 6.4.** „Инвестиционна подкрепа за неземеделски дейности“.

Целите на мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“ са:

- Стимулиране на растежа и подобряване на екологичната и социално икономическата устойчивост на селските райони чрез развитие на инфраструктурата и основни местни услуги в селските райони;
- Обновяване на населените места и дейностите, насочени към реставрация и надграждане на културното и природно наследство в населените места и обкръжаващата ги среда.

Подмерки, допринасящи за изпълнението на мерките от стратегията:

- **Подмярка 7.2.** „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура, включително инвестиции в енергия от възобновяеми източници и спестяване на енергия“;
- **Подмярка 7.3.** „Широколентова инфраструктура, включително нейното създаване, подобрене и разширяване, пасивна широколентова инфраструктура и мерки за достъп до решения чрез широколентова инфраструктура и електронно правителство“;
- **Подмярка 7.4.** „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на основни услуги на местно равнище за населението в селските райони, включително за отдых и културни дейности, както и на съответната инфраструктура“;
- **Подмярка 7.5.** „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдых, туристическа информация и малка по мащаб туристическа инфраструктура“;
- **Подмярка 7.6.** „Проучвания и инвестиции, свързани с поддържане, възстановяване и подобряване на културното и природното наследство на селата, ландшафта в селските райони и обекти с висока природна стойност, включително съответните социално-икономически аспекти, както и действия за повишаване на екологичната информираност“.

Постигнати резултати:

Проектът на ПРСР 2014-2020 е в процедура по разглеждане и одобрение от Европейската комисия. Прилагането на мерките ще стартира след одобрението на Програмата.

Допустими бенефициенти по мерките са 232 общини в селски райони.

11.12. Подобряване на транспортната, търговската и други обслужващи инфраструктури на селските и пограничните райони за задържане на населението в тях.

11.12.1. Програмиране на мерки в ПРСР 2014-2020, свързани с обновяване на селата в селските райони - чл. 20 от Регламент (ЕС) N1305/2013

Министерство на земеделието и храните (МЗХ)

В проекта на ПРСР 2014-2020 е разработена мярка **Мярка 7 „Основни услуги и обновяване на селата в селските райони“** съгласно чл. 20 от Регламент (ЕС) N1305/2013 (описана по-горе).

Постигнати резултати:

Проектът на ПРСР 2014-2020 е в процедура по разглеждане и одобрение от Европейската комисия. Прилагането на мярката ще стартира след одобрението на Програмата.

Допустими бенефициенти по мярката са 232 общини в селски райони.

11.13. Опазване и поддържане на екологична и ергономична среда за живот.

11.14. Разработване на областни и/или общински демографски стратегии, съобразно спецификите на демографското развитие на населението.

11.15. Разработване на дългосрочен план за реновиране и използване на сградния фонд в региони и райони със значително намаляване на броя на населението и с тенденции към обезлюдяване, разработване на пилотни проекти за изграждане на териториални комплекси за възрастни хора.

11.16. Обвързване на концесионирането с устойчив принос за развитието на територията, инфраструктурата и населението.

Д. Приоритет V. Адаптиране и синхронизиране на нормативната база с обществените потребности за балансирано демографско развитие на населението и развитие на качеството на човешкия капитал

Направление 12 – Въвеждане на задължителна оценка на въздействието върху демографското развитие на населението и качеството на човешкия капитал на всеки нов, изменян или допълван нормативен акт на държавата.

12.1. Годишен преглед на законодателството и оценка на въздействието му върху демографските процеси (раждаемост, смъртност, миграции) и развитието на качеството на човешкия капитал. Включване на този преглед в Годишния доклад/отчет за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие.

12.1.1. Подготвен проект на ПМС за създаване на Национален съвет по демографска политика към Министерския съвет.

Министерство на труда и социалната политика (МТСП)

Дирекция СПДП, Отдел „Демографска политика и планиране“

През отчетния период бе укрепен Националният механизъм за изпълнение на демографската политика. С Постановление на Министерския съвет № 138 от 2 юни 2014 г. е създаден Национален съвет по демографска политика. Националният съвет по демографска политика към Министерския съвет предоставя широка платформа за осъществяване на сътрудничество и координация между държавните органи и институции, органите на местното самоуправление и неправителствени организации, регистрирани в обществена полза при разработването, планирането, програмирането, идентифициране на ресурсното осигуряване, наблюдението и оценката на изпълнението на държавната интегрирана хоризонтална междусекторна демографска политика.

12.1.2. Разработване на насоки за оценка на въздействието на законодателни актове на МС за балансирано демографско развитие, в рамките на ново Ръководство за оценка на въздействието.

**Министерство на труда и социалната политика (МТСП)
Дирекция СПДП, Отдел „Демографска политика и планиране“**

Важен акцент в работата по демографската политика бе въвеждането на демографска оценка на въздействието на нормативните актове. Поставени бяха основите за въвеждане на такава оценка чрез включването ѝ в Ръководството за изготвяне на оценка на въздействието на законодателството, прието с Решение № 549 на Министерския съвет от 25 юли 2014 г. Въвеждането на демографска оценка на въздействието на всеки нормативен акт (върху процесите, свързани с раждаемостта, смъртността и миграциите, подобряване на качеството на живота на хората и повишаване на качеството на развитието на човешките ресурси) ще доведе до подобряване на демографския баланс, усъвършенстване и синхронизиране на нормативната база по отношение на демографските промени, създаване на най-благоприятната среда за възпроизводство на населението и на работната сила и засилване на солидарността между поколенията.

12.2. Поддържане на съответствие на българското законодателство с правото на ЕС в областта на демографското развитие на населението, равните възможности за всички и безопасността и здравето при работа.

12.3. Усъвършенстване и допълване на нормативната и методическа уредба за създаване на условия за балансирано демографско развитие на населението и повишаване на качеството на човешкия капитал.

ЧАСТ V
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА
НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА
НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.) ПРЕЗ 2014 г.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА АКТУАЛИЗИРАНАТА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА ДЕМОГРАФСКО РАЗВИТИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В Р БЪЛГАРИЯ (2012-2030 г.)

ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ПО СЪСТАВНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА 2014 г.

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 1

ЗАБАВЯНЕ НА ТЕМПА НА НАМАЛЯВАНЕТО НА БРОЯ НА НАСЕЛЕНИЕТО

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г. ⁴⁶	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Брой на населението	7 563 710	7 202 198 (- 72302,40)	7 000 000	-26 843
Тотален коефициент на плодовитост (брой деца на една жена)	1.57	1.52	1.5	1.5
Очаквана продължителност на живота на жените при раждане в години	77.4	78.3 (+ 0,18)	81	+0,17
Очаквана продължителност на живота на мъжете при раждане по години	70.1	71.2 (+ 0,22)	76	+0,28
Средна продължителност на живота за жените на 65-годишна възраст през следващите години	17.0	17.6 (+ 0,12)	20	+0,14
Средна продължителност на живота за мъжете на 65-годишна възраст през следващите години	13.8	14.2 (+ 0,08)	17	+0,15
Естествен прираст (раждания минус умирация) в хиляди	-27.1	-41.4 (- 2,86)	-38	- 0,52
Нетна миграция (включително корекции) в хиляди	-15.7	-2.1 (- 2,72)	-0.5	-0,72
Средна възраст на жените при раждане на дете	26.6	28.1	27.0	27,0

⁴⁶ В скоби е отразена реалната величина на средногодишната промяна по индикаторите за периода 2009– 2014 г.

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 2

**АДАПТИРАНЕ НА ПОЛИТИКАТА ЗА СЕМЕЙСТВОТА И ДЕЦАТА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО.
РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ ПОЛОВЕТЕ В СЕМЕЙСТВОТО И СЪЧЕТАВАНЕ НА СЕМЕЕН С ТРУДОВ ЖИВОТ**

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г. ⁴⁷	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Коефициент на заетост, жени 20-64 години, в %	64.0	62.0 (- 0,57)	76	+0,57
Коефициент на заетост, мъже 20-64 години, в %	73.8	68.1 (-1,14)	76	+0,1
Коефициент на заетост, жени 25-54 с най-малко 1 дете (на възраст 0-14 навършени години)	74.3	67.2 (- 1,42)	80	+0,27
Коефициент на заетост, мъже 25-54 с най-малко 1 дете (на възраст 0-14 навършени години)	85.7	82.2 (- 0,7)	90	+0,20
Разлика заплащането на двата пола (некоригирана) в % (всички икономически дейности, без държавно управление и селско, горско и рибно стопанство – 2013 година (за предприятията с повече от 10 наети лица))	13.6	13.5 (- 0,02)	10	-0,17
Заети жени, работещи на непълно време, в %	2.7	3.1 (+ 0,08)	2	-0,033
Заети мъже, работещи на непълно работно време, в %	2.0	2.3 (+ 0,06)	1	-0,05
Среден брой работени часове на седмица, жени	39.9	39.6	40	+0,005
Среден брой работени часове на седмица, мъже	40.8	40.4	40	+0,067
Деца посещаващи детски заведения (0-2 години), в %	11.0	15.4 (+ 0,88)	30	+1,58
Деца посещаващи детски заведения (от 3 години до започване на училище), в %	67.0	: ⁴⁸	80	+0,62
Деца (под 16 години) в риск от бедност след социалните трансфери, в %	25.6	25.6	10	-0,74
Деца от 0-17 год., живеещи в домакинства (без работещи лица), в %	12.2	16.1 (+ 0,78)	8	-0,2
Социални помощи за подкрепа на семейството в натура, в%	22.4	22.4	32	+0,46

⁴⁷ В скоби е отразена реалната величина на средногодишната промяна по индикаторите за периода 2009– 2014 г.

⁴⁸ Няма данни по този индикатор

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 3

АДАПТИРАНЕ НА ПОЛИТИКАТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г. ⁴⁹	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Коефициент на заетост, жени 55-64 години, в %	39.2	46.0 (+ 1,36)	60	+0,99
Коефициент на заетост, мъже 55-64 години, в %	54.1	54.5 (+ 0,08)	60	+0,28
Коефициент на заетост, жени 55-59 години, в %	62.0	65.6 (+ 0,72)	70	+0,38
Коефициент на заетост, мъже 55-59 години, в %	67.4	64.2 (- 0,64)	70	+0,124
Коефициент на заетост, жени 60-64 години, в %	17.7	27.3 (+ 1,92)	55	+1,78
Коефициент на заетост, мъже 60-64 години, в %	41.4	44.5 (+ 0,62)	55	+0,65
Коефициент на заетост, жени 65-69 години, в %	4.3	6.1 (+ 0,36)	10	+0,27
Коефициент на заетост, мъже 65-69 години, в %	12.8	12.1 (-0,14)	15	+0,105
Средна възраст за излизане от пазара на труда, жени (години) ⁵⁰	64.1	65.8 (+ 0,36)	67	+0,138
Средна възраст за излизане от пазара на труда, мъже (години) ⁵¹	64.1	65.8 (+ 0,36)	67	+0,138
Неактивни по здравословни причини, население 50-64 години, в %	23.8	25.7 (+ 0,38)	10	-0,66
Използване на Интернет, население 55-64 години, в %	16	16 (0.0)	70	+2,57

⁴⁹ В скоби е отразена реалната величина на средногодишната промяна по индикаторите за периода 2009– 2014 г.

⁵⁰ За лица с право на пенсия без да имат законово изискуемите осигурителен стаж и възраст

⁵¹ За лица с право на пенсия без да имат законово изискуемите осигурителен стаж и възраст

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г. ⁵²	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Процент от работещото население в секторите на високите технологии, в %	2.9	3.6 ⁵³ (+ 0,14)	10	+ ,34
Използване на Интернет, в %	39.0	53.7 ⁵⁴ (+ 2,94)	80	+1,95
Производителност на труда на един зает - Индекс на физически обем на БВП на един зает изчислен по цени на 2010/предходна година = 100, % (2010 = 100)	130.0	101.3	:	:

⁵² В скоби е отразена реалната величина на средногодишната промяна по индикаторите за периода 2009– 2014 г.

⁵³ Източник: Евростат, 2013 г.

⁵⁴ Лица, използващи редовно

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 4

**АДАПТИРАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА КЪМ СТАРЕЕНЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО. НАРАСТВАНЕ НА ПРИНОСА НА
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА И МОБИЛНОСТТА НА НАСЕЛЕНИЕТО
НА ПАЗАРА НА ТРУДА**

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г. ⁵⁵	Цел 2030 г.	Реф. ст. на год. база за постигане на целта
Рано напуснали системата на образование и обучение, жени 18-24 години, в %	15.8	12.9 (- 0,58)	под 10	-0,28
Рано напуснали системата на образование и обучение, мъже 18-24 години, в %	13.7	12.8 (- 0,18)	под 10	-0,18
Образователни постижения, жени с висше образование на 30-34 годишна възраст, в %	35.6	39.0 (+ 0,68)	40	+0,21
Образователни постижения, мъже с висше образование на 30-34 годишна възраст, в %	20.4	23.4 (+ 0,6)	40	+0,93
Дипломирани висшисти - 20-29 години на 1 000 души от населението на тази възраст, в ‰	50.7	50.7 (0.0)	60	+0,014
Коефициент на заетост по ниво на образование (висше), възраст 20-64 г., в %	85.5	81.7 (- 0,76)	90	+0,21
Коефициент на заетост по ниво на образование (средно), 20-64 г., в %	71.6	66.3 (- 1,06)	80	+0,4
Коефициент на заетост по ниво на образование (основно и по-ниско), 20-64, в %	45.0	38.6 (- 1,28)	50	+0,24
Общ дял на публичните разходи за образование, % от БВП	4.1	4.3 ⁵⁶ (+ 0,04)	6	+0,09
Учене през целия живот (население на възраст 25-64 г. (включено в образование и обучение), в %	1.4	1.8 (+ 0,08)	10	+0,41
Брутни вътрешни разходи за развитие на селските райони, % от БВП	0.5	0.5 (0.0)	3	+0,12

⁵⁵ В скоби е отразена реалната величина на средногодишната промяна по индикаторите за периода 2009– 2014 г.

⁵⁶ По данни за 2013 г.

**СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 5
МИГРАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ**

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г.	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Дял на чужди граждани от населението, в %	0.3	0.3 (0.0)	2	+0,08
Коефициент на заетост на ч. граждани, жени, 25-54, в %	75.8	72.5 (- 0,66)	80	+0,2
Коефициент на заетост на ч. граждани, мъже, 25-54, в %	82.7	76.4 (- 1,26)	90	+0,11
Коефициент на заетост на ч. граждани от страни извън ЕС, жени, 25-54, в %	:	:	80	:
Коефициент на заетост на ч. граждани от страни извън ЕС, мъже, 25-54, в %	:	:	90	:
Образователно равнище (висше), ч. граждани, 25-49 години, в %	24.7	29.4 (+ 0,94)	60	+1,68
Образователно равнище (по-ниско от средното), ч. граждани, 25-49 години, в %	19.2	17.0 (- 0,44)	под 10	-0,44
Образователно равнище (висше), ч. граждани от страни извън ЕС, 25-49 години, в %	49.8	:	60	+0,48
Образователно равнище (по-ниско от средното), ч. граждани от страни извън ЕС, 25-49 години, в %	0.0	:	:	:

СЪСТАВЕН ПОКАЗАТЕЛ 6
ПОДОБРЯВАНЕ НА ЗДРАВНИЯ СТАТУС НА НАСЕЛЕНИЕТО

Индикатори	Състояние 2009 г.	Състояние 2014 г.	Цел 2030 г.	Референтна стойност на годишна база за постигане на целта
Значително намаляване на детската смъртност, в %	9.0	7.6 (+ 0,28)	под 7	-0,095
Задължително имунизиране на всички деца с основните ваксини, прилагани във възрастта 0–1 г. и нарастване на обхвата на ваксинираните, в %	:	90.6	99.5	:
Средна възраст на населението, в години	41.8	43.2 (+0.28)	43	+0,057
Намаляване на майчината смъртност, в ‰	4.9	7.4 (+ 0,5)	под 5	-0,005
Увеличаване на дела на бременните жени, обхванати от здравни грижи и наблюдение на бременността, в % ⁵⁷	:	:	95%	:
Рязко намаляване на броя на абортите, в брой аборти на 1000 живородени деца	:	443 ⁵⁸	под 200	:
Намаляване наполовина на юношеската плодовитост, в промили	:	:	под 10	:

⁵⁷ По този показател няма данни.

⁵⁸ Данните са за 2013 г.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1
Прогнози на Комитет за икономическа политика и Работна Група по застаряването, ЕКОФИН, 2015 г.
Основни демографски и макроикономически прогнози

Демографски прогнози – EUROPOP 2013 (EUROSTAT)		Изм. 13-60 г.	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Коефициент на плодovitост		0,3	1,51	1,54	1,59	1,64	1,67	1,70	1,72	1,74	1,75	1,77	1,77
Очаквана продължителност на живота при раждане													
	мъже	10,4	71,1	71,6	72,9	74,1	75,3	76,5	77,6	78,6	79,6	80,6	81,6
	жени	8,4	78,0	78,4	79,4	80,4	81,3	82,2	83,1	84,0	84,8	85,6	86,4
Очаквана продължителност на живота на 65 г.													
	мъже	6,3	14,0	14,3	15,0	15,7	16,4	17,1	17,7	18,4	19,1	19,7	20,3
	жени	6,1	17,3	17,5	18,2	18,9	19,6	20,2	20,9	21,5	22,2	22,8	23,4
Нетна миграция (хиляди)		3,5	-2,9	-3,5	-5,8	-8,8	-5,8	4,6	5,3	4,2	3,7	3,1	0,6
Нетна миграция- % от населението		0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Население (милиони)		-1,8	7,3	7,2	7,0	6,7	6,5	6,2	6,1	5,9	5,8	5,6	5,5
	Детско население (0-14 г.) - % от общото нас.	0,4	13,7	13,9	14,3	13,9	13,4	13,1	13,3	13,7	14,1	14,1	14,1
	Младо население (25-54 г.) - % от общото нас.	-8,4	42,1	42,2	41,6	39,8	37,5	35,7	34,5	33,1	32,7	33,3	33,7
	Население в трудоспособна възраст (15-64 г.) - % от общото нас.	-12,7	67,0	66,0	64,1	63,0	62,3	61,4	59,5	57,3	55,7	54,2	54,2
	Възрастно население (65 и пов. г.) - % от общото нас.	12,3	19,4	20,2	21,7	23,1	24,3	25,6	27,2	29,0	30,2	31,6	31,7
	Много възрастно население (80 и пов. г.) - % от общото нас.	7,8	4,4	4,6	4,9	5,4	6,7	7,7	8,3	8,8	9,6	10,8	12,2
Много възрастно население (80+ г.) - % от възрастното население		15,9	22,5	22,9	22,4	23,2	27,6	30,0	30,6	30,4	31,6	34,3	38,4
Много възрастно население (80) като % от нас. в трудосп. възраст		15,9	6,5	7,0	7,6	8,5	10,8	12,5	14,0	15,4	17,2	20,0	22,5
Макроикономически предвиждания *		AVG 13-60 г.	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Потенциален БВП (темпа на растеж)		1,5	1,4	2,3	2,7	1,6	1,3	1,4	1,1	1,1	0,9	1,0	1,1
Заетост(темпа на растеж)		-0,8	-0,8	0,1	0,0	-0,9	-0,9	-0,9	-1,1	-1,2	-1,1	-0,7	-0,5
Количество на вложен труд : работни часове(темпа на растеж)		-0,8	-0,8	0,2	0,0	-1,0	-0,8	-0,9	-1,1	-1,2	-1,1	-0,8	-0,5
Производителност на труда на час (темпа на растеж)		2,2	2,2	2,1	2,6	2,5	2,2	2,3	2,3	2,3	2,0	1,8	1,5
Обща факторна производителност - ОФП (темпа на растеж)		1,3	0,7	0,9	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5	1,3	1,2	1,0
Задълбочаване на капитала (Capital deepening) (принос към темпа на растеж на производителността на труда)		0,9	1,5	1,2	1,4	1,2	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5
БВП на глава от нас. (темпа на растеж)		2,1	2,0	2,9	3,4	2,4	2,0	2,0	1,7	1,6	1,4	1,6	1,7
БВП на един работещ (темпа на растеж)		2,2	2,2	2,2	2,7	2,5	2,2	2,3	2,3	2,3	2,1	1,8	1,5
БВП в цени за 2013 г.(милиона €)		...	39,9	41,6	47,6	52,7	56,5	50,2	64,3	67,9	71,2	74,7	78,8
Прогнози за работната сила		Изм. 13-60 г.	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Население в трудоспособна възраст (15-64 г.) (хиляди)		-1904	4866	4735	4453	4225	4021	3860	3613	3389	3212	3046	2962
Нарастване на население в трудоспособна възраст (15-64 г.)		1,1	-1,4	-1,4	-1,2	-1,0	-0,9	-1,1	-1,3	-1,2	-1,0	-1,0	-0,3
Население в трудоспособна възраст (20-64 г.) (хиляди)		-1853	4538	4421	4137	3883	3692	3517	3326	3119	2941	2769	2685
Нарастване на население в трудоспособна възраст (20-64 г.)		0,8	-1,0	-1,4	-1,2	-1,2	-0,8	-1,1	-1,3	-1,2	-1,2	-1,1	-0,3
Работна сила 15-64 г. (хиляди)		-1285	3336	3298	3142	2967	2805	2641	2481	2330	2198	2095	2051
Работна сила 20-64 г. (хиляди)		-1280	3313	3277	3121	2946	2783	2620	2462	2313	2180	2077	2033
Коефициент на трудово участие (20-64 г.)		2,7	73,0	74,1	75,4	75,9	75,4	74,5	74,0	74,2	74,1	75,0	75,7

Прогнози за работната сила		Изм. 13-60 г.	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Коефициент на трудово участие (15-74 г.)		-1.3	59.7	60.2	60.8	60.9	60.5	59.7	58.7	57.9	57.4	57.6	58.4
Коефициент на трудово участие (15-64 г.)		0.7	68.6	69.6	70.6	70.2	69.8	69.0	68.7	68.7	68.4	68.8	69.2
	млади (15-24 г.)	-1.2	30.2	31.3	28.8	27.7	29.1	29.7	30.3	29.9	29.2	28.8	29.0
	в тр. възраст (25-54 г.)	0.9	83.1	83.1	83.9	84.3	84.3	83.8	83.6	83.6	83.8	84.0	83.9
	възрастни (55-64 г.)	6.6	54.4	56.1	57.4	59.6	61.3	60.9	60.0	60.5	58.8	58.8	61.0
Коефициент на трудово участие (20-64 г.) - ЖЕНИ		1.5	68.9	69.9	70.8	71.2	70.5	69.2	68.5	68.5	68.4	69.5	70.4
Коефициент на трудово участие (15-74 г.) - ЖЕНИ		-1.4	55.0	55.4	55.7	56.0	55.6	54.6	53.5	52.7	52.2	52.7	53.6
Коефициент на трудово участие (15-64 г.) - ЖЕНИ		-0.3	64.7	65.6	66.2	65.9	65.2	64.0	63.5	63.5	63.1	63.7	64.3
	млади (15-24)	-1.5	25.5	26.4	23.7	22.8	24.0	24.5	25.0	24.7	24.1	23.7	24.0
	в тр. възраст (25-54)	0.0	80.2	80.1	80.8	81.2	81.1	80.4	79.9	79.7	79.9	80.2	80.2
	възрастни (55-64)	3.3	49.2	50.8	50.8	52.3	53.5	52.8	51.5	52.2	50.0	50.0	52.5
Коефициент на трудово участие (20-64) - МЪЖЕ		3.7	77.1	78.3	79.9	80.4	80.2	79.6	79.4	79.6	79.7	80.3	80.8
Коефициент на трудово участие (15-74) - МЪЖЕ		-1.4	64.6	65.2	65.9	65.8	65.5	64.8	63.9	63.0	62.5	62.5	63.2
Коефициент на трудово участие (15-64) - МЪЖЕ		1.6	72.4	73.5	74.7	74.5	74.2	73.7	73.7	73.8	73.6	73.7	74.0
	млади(15-24 г.)	-0.8	34.7	36.0	33.5	32.4	34.0	34.6	35.2	34.9	34.0	33.6	33.9
	в тр. възраст (25-54 г.)	1.7	85.8	85.9	86.9	87.2	87.3	87.1	87.1	87.3	87.5	87.6	87.5
	възрастни (55-64 г.)	9.3	60.2	61.9	64.5	67.2	69.2	69.2	68.5	68.8	67.6	67.6	69.5
Средна ефективна възраст за излизане от пазара на труда(ОБЩО)*		1.5	61.7(2010)	61.9	62.1	63.0	63.1	63.1	63.2	63.2	63.2	63.2	63.2
	Мъже	1.5	62.7(2010)	62.8	63.0	64.0	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2	64.2
	Жени	1.1	61.0(2010)	61.1	61.2	61.9	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1	62.1
Коефициент на заетост (15-64 г.)		4.4	59.6	60.9	62.2	63.3	63.4	63.3	63.5	63.6	63.3	63.6	64.1
Коефициент на заетост (20-64 г.)		6.5	63.7	65.1	66.7	68.5	68.7	68.6	68.6	68.8	68.7	69.6	70.2
Коефициент на заетост (15-74 г.)		2.2	52.0	52.8	53.7	55.0	55.2	55.0	54.5	53.7	53.2	53.4	54.2
Коефициент на безработица (15-64 г.)		-5.6	13.0	12.5	11.9	9.9	9.1	8.2	7.5	7.5	7.5	7.5	7.5
Коефициент на безработица (20-64 г.)		-5.5	12.7	12.2	11.6	9.7	8.8	8.0	7.3	7.3	7.3	7.3	7.3
Коефициент на безработица (15-74 г.)		-5.7	12.9	12.4	11.7	9.7	8.9	8.0	7.3	7.2	7.3	7.2	7.3
Заетост (20-64 г.) (милиони)		-1.0	2.9	2.9	2.8	2.7	2.5	2.4	2.3	2.1	2.0	1.9	1.9
Заетост (15-64 г.) (милиони)		-1.0	2.9	2.9	2.8	2.7	2.6	2.4	2.3	2.2	2.0	1.9	1.9
	дял на млади (15-24)	1%	6%	6%	5%	5%	6%	6%	7%	7%	7%	7%	7%
	дял на тези в тр. възраст (25-54)	-1%	77%	77%	78%	77%	73%	71%	71%	71%	72%	76%	76%
	дял на възрастни (55-64)	0%	17%	17%	17%	18%	20%	22%	22%	23%	21%	18%	17%
Коефициенти на зависимост		Изм. 13-60 г.	2013	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Дял на възрастното население (55-64 г.) (1)		- 2.2	21.3	21.1	21.0	21.4	23.2	25.1	25.3	25.6	24.3	20.5	19.1
Коефициент на възрастова зависимост (15-64 г.) (2)		30	29	31	34	37	39	42	46	51	54	58	58
Общ коефициент на зависимост (15-64 г.) (3)		35	49	52	56	59	61	63	68	75	80	84	102
Общ коефициент на икономическа зависимост (4)		27	147	144	143	141	143	146	151	160	168	174	174
Икономически коефициент на възрастова зависимост (15-64 г.) (5)		39	47	48	51	54	57	61	67	74	80	86	8
Икономически коефициент на възрастова зависимост (15-74 г.) (6)		36	46	47	49	52	55	58	63	70	76	81	82

Легенда:

Потенциалният БВП и неговите компоненти се използват за определяне на размера на потенциалния ръст на производството, без отчитане на нормалните циклични колебания.

(1) Дял на възрастното население = населението на възраст 55-64 години като % от населението на възраст 15-64 години

(2) Коефициент на възрастова зависимост = населението на възраст 65 и повече години като процентно съотношение от населението на възраст 15-64 години

(3) Общ коефициент на зависимост = населението на възраст под 15 и над 64 години като процент от населението на възраст 15-64 години

(4) Общ коефициент на икономическа зависимост = общото население, намалено с броя на заетите като % от заетото население на възраст 15-74 години

(5) Икономически коефициент на възрастова зависимост (15-64 г.) = икономически неактивните лица на възраст над 65 години, като % от заетото население на възраст 15-64 години

(5)) Икономически коефициент на възрастова зависимост (15-74 г.) = икономически неактивните лица на възраст над 65 години, като % от заетото население на възраст 15-74 години
NB: := няма налични данни

*Данните са от доклада за 2013 г. В таблиците към настоящия доклад този раздел липсва.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Прогноза за броя на населението в периода 2015-2060 г., Евростат

Държави/ Години	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
ЕС-27	508234690	514365687	519109103	522342413	524536969	525702440	525624613	524052690	521034357	516939258
България	7362311	7121205	6856247	6611320	64062149	6235049	6070437	5895876	5720244	5531318
Мъже	3553762	3432935	3303239	3186006	3091137	3015316	2943431	2867517	2786845	2700421
Жени	3808549	3688270	3553008	3425314	3315012	3219733	3127006	3031352	2933399	2830897

Източник на данните: Евростат, Таблица МТСП

Прогноза за броя на населението в периода 2013-2060 г., Евростат (актуализирани данни, 2014 г.)

Държави/ Години	2013	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080
ЕС 28	507 162 571	512 474 771	518 499 055	523 545 921	525 527 890	522 945 539	520 123 107	520 035 469
България	7 284 552	6 975 188	6 478 705	6 087 310	5 781 498	5 477 666	5 166 354	4 925 270

Източник на данните: Евростат, Таблица МТСП

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Прогноза за броя на населението в България в периода 2015-2070 г., НСИ

Пол/ Възраст	I вариант (при хипотеза за конвергентност) ¹											
	Година											
	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070
Общо	7168009	6966607	6760045	6554784	6355938	6167774	5988110	5813550	5640899	5467629	5295820	5132023
Мъже	3485718	3388290	3291815	3198425	3110152	3028203	2949796	2871830	2792523	2711753	2632046	2557294
Жени	3682291	3578317	3468230	3356359	3245786	3139571	3038314	2941720	2848376	2755876	2663774	2574729
Жени 15-49 г.	1568093	1467943	1376785	1289251	1216016	1127729	1081802	1060376	1037076	994716	954453	919138
Население 0-14 г.	991723	978361	905342	831230	778044	756589	752651	743715	719692	687360	659909	644799
Население 15-64 г.	4706937	4453020	4273956	4121834	3944891	3719609	3488283	3295894	3110887	3026912	2983632	2917725
Население 65+ г.	1469349	1535226	1580747	1601720	1633003	1691576	1747176	1773941	1810320	1753357	1652279	1569499
Население 15-19 г.	316574	321253	355664	340615	315804	285305	264564	260467	264360	263579	254040	240303
Население 0-19 г.	1308297	1299614	1261006	1171845	1093848	1041894	1017215	1004182	984052	950939	913949	885102
Население 80-100 г.	339510	350784	378751	456480	498571	522314	533048	563632	621256	671013	689385	711617
Пол/ Възраст	II вариант (относително ускоряване) ²											
	Година											
	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070
Общо	7178343	7006278	6839175	6677652	6523529	6377962	6237181	6097764	5956914	5810092	5656397	5500114
Мъже	3 491 148	3 409 130	3 333 511	3 263 246	3 198 730	3 139 876	3 083 368	3 025 707	2 964 270	2 897 308	2 825 890	2 753 681
Жени	3687195	3597148	3505664	3414406	3324799	3238086	3153813	3072057	2992644	2912784	2830507	2746433
Жени 15-49 г.	1568303	1468540	1377525	1290007	1217375	1129911	1084799	1064380	1042537	1002283	964301	930463
Население 0-14 г.	992848	983189	915459	845938	795553	776919	777595	774392	755417	726329	700957	688301
Население 15-64 г.	4709108	4460081	4285869	4138372	3966454	3744904	3515412	3323913	3138055	3054950	3014486	2951646
Население 65+ г.	1476387	1563008	1637847	1693342	1761522	1856139	1944174	1999459	2063442	2028813	1940954	1860167
Население 15-19 г.	316562	321088	355181	340729	318143	289071	268651	264766	269505	270125	261837	248806
Население 0-19 г.	1309410	1304277	1270640	1186667	1113696	1065990	1046246	1039158	1024922	996454	962794	937107
Население 80-100 г.	342807	364144	407007	507136	574607	623393	655454	706781	789430	865172	903195	938521
Пол/ Възраст	III вариант (относително забавяне) ³											
	Година											
	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070
Общо	7163065	6947381	6721240	6493971	6272452	6062456	5862328	5668504	5478108	5289923	5107751	4938709
Мъже	3483135	3378162	3271309	3166164	3065730	2971837	2881769	2792737	2703615	2615166	2530617	2453585

Жени	3679930	3569219	3449931	3327807	3206722	3090619	2980559	2875767	2774493	2674757	2577134	2485124
Жени 15-49 г.	1567989	1467648	1376418	1288899	1215336	1126679	1080400	1058450	1034506	991211	950008	914142
Население 0-14 г.	991183	976065	900521	824139	769583	746643	740384	728676	702277	668430	639900	623527
Население 15-64 г.	4705927	4449544	4267900	4113174	3933280	3705752	3473183	3280006	3095421	3010888	2966027	2898588
Население 65+ г.	1465955	1521772	1552819	1556658	1569589	1610061	1648761	1659822	1680410	1610605	1501824	1416594
Население 15-19 г.	316575	321347	355899	340554	314672	283478	262567	258320	261772	260349	250248	236199
Население 0-19 г.	1307758	1297412	1256420	1164693	1084255	1030121	1002951	986996	964049	928779	890148	859726
Население 80-100 г.	337918	344427	365320	432412	462647	474911	475816	496245	540992	577181	585361	599624

¹ I вариант (при хипотеза за конвергентност): Този вариант се определя като реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографското и социално-икономическото развитие на страните членки.

² II вариант (относително ускоряване): При този вариант се предполага, че демографското развитие ще протича при благоприятни социално-икономически процеси в страната.

³ III вариант (относително забавяне): При този вариант развитието на населението е прогнозирано при хипотези за неблагоприятни социално-икономически процеси в страната.

Източник на основните данни: НСИ

Преизчислени по възрастови групи данни: МТСП